

Bursa Barosu Dergisi 95

Yıl 39 Sayı : 95

Ağustos - Eylül - Ekim 2014

Baro Sosyal Tesisi Gerçekleşiyor...

İdare Hukukunda İvedi Yargılama / **Önder GÜLAÇTI - Nihat TOKTAŞ**

Kömürlü Termik Santrallerin Sağlık Etkileri / **Prof. Dr. Kayıhan PALA**

Yeni İmar Yönetmeliklerine Genel Bakış / **Av. Nezh SÜTÇÜ**

Kamuda Alt İşverlik / **Prof. Dr. Talat CANBOLAT**

BURSA BAROSU SOSYAL TESİS PROJESİ

BİRLİKTE YAPALIM ADINI BİRLİKTE KOYALIM

Özlüce'de Batıkent İstasyonu karşısında 4.500 metrekarelik arsa Bursa Barosu'na Sosyal Tesis yapılması amacıyla Türkiye Barolar Birliği tarafından satın alınmıştır. Arsanın alım bedeli 1.970.000 TL. dir. Tüm bedel nakden ödenmiştir.

Arsanın imar durumunun, sosyal donatı alanına dönüştürülmek üzere plan değişikliği çalışmaları başlatılmıştır. Toplam inşaat alanımız 3.000 metrekareye yakındır.

Yapılacak sosyal tesisin nasıl olacağı ve neler yapılması gerektiği konusu meslektaşlarımızın öneri ve görüşlerine açık olacaktır. Önerilerinizin, ihtiyaçlarımızı ve nasıl bir sosyal tesis arzuladığımızı ortaya koyacağını düşünüyoruz.

İlgilenen tüm meslektaşlarımız düşüncelerini,
sosyaltesis@bursabarusu.org.tr mail adresine yazabilirler.

(Bu örnek mimari çalışmayı bizler için hazırlayan Mimar Sayın Nizamettin Kaya'ya teşekkür ediyoruz.)

Bursa Barosu Dergisi

Yıl 39 Sayı : 95 Ağustos - Eylül - Ekim 2014

SAHİBİ

Bursa Barosu Adına
Başkan Av. Ekrem DEMİRÖZ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Av. Neslihan AKTOSUN

YAYIN KURULU BAŞKANI

Av. Ali Sarper SARP

YAYIN KURULU

Av. Pelin YILMAZ

Av. Eralp ATABEK

Av. Sedat KARTAL

Av. Tuğba KARADUMAN

Bursa Barosu Dergi'sinde yayınlanan yazıların
tüm hukuksal sorumluluğu yazı sahiplerine aittir.

Hazırlık - Baskı

AKMAT

OSB Ali Osman Sönmez Bulvarı

2. Sk. No:1 Nilüfer / BURSA

Tel: +90 224 243 29 29

Faks: +90 224 242 51 00

www.akmat.com.tr

İçindekiler

Başkan'ın yazısı.....	1
İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Yer Alan Genel Ve İvedi İdari Davalara Uygulanacak Muhakeme Usullerinin Karşılaştırılması ÖnderGÜLAÇTI/NihatTOKTAŞ.....	3
Kömürlü Termik Santrallerin Sağlık Etkileri Prof. Dr. Kayıhan PALA.....	11
Yeni İmar Yönetmeliklerine Genel Bakış Ve Değerlendirme Av. Nezh SÜTÇÜ.....	23
Kamuda Alt İşverenlik (Taşeronluk) Uygulamasında Geline Son Durum Prof.Dr.Talat CANBOLAT.....	37
Bölünmez Büyüklükteki Tarım Arazilerinin Haczi Ve İcra Yoluyla Satışı Mümkün müdür? Av. Mehmet YALÇIN.....	43
Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Ve Tescil Davalarında Vekâlet Ücretine Dair Yargıtay 1. Başkanlık Kurulunun Kararı ve Hâkimin Takdir Yetkisi Av. Mehmet Hadi AYTA.....	49
6098 Sayılı Yeni Borçlar Yasası'nın Zamanaşımı Hükümleri Üzerine Görüşler Av. Çelik Ahmet ÇELİK.....	53
Part-Time İş Sözleşmeleriyle Çalışanların Sosyal Güvenliği MuratÖZDAMAR/ErdenÇAKAR.....	69
Bir Romandan Aşk Üzerine Alıntılar Av.SedatKARTAL.....	75
Bunlar Karanlık Günler Av.TekinÖZTÜRK.....	77
Av. ŞükrüAKMANSOY'u Anarken.....	85
Her Kaldırım Taşı İçin "Beş Lira" (Öykü) Av. Tuğba KARADUMAN.....	97
Fotoğraf Edebiyat İlişkisi Av. Pelin YILMAZ.....	99

UMUT HIÇ BİTER Mİ ?

Zorlu bir dönem geçirdik. Hukukun üstün olmadığı yerde avukatın alın terinin ve akıl terinin değerinin olmadığını gördük. Bir ülkede hukuk ayak altındaysa hukukçularında ayak altında olduğunun üzülererek bilincine vardık.

Bursa Barosu Başkanı
Av. Ekrem DEMİRÖZ

Yargı hiçbir dönemle kıyaslanmayacak kadar itibarsızlaştırıldı ve güven kaybetti.

Bütün bu olumsuz gelişmelere Bursa Barosu olarak karşı durduk ve mücadele ettik.

Bu büyük ve olumsuz fotoğrafın alt başlıklarını kurcalayacak değilim. Tüm moral kırıcı gelişmelere karşı kalan yazımın tamamını umuda, yani başlattığımız genç avukatlar hareketine ayıracağım.

Genç avukatlar kuşkusuz ki baromuzun da mesleğimizin de geleceğidir. Gençlere değer vermek gönül alıcı sözlerle olmaz. Çünkü hiçbir söz, hayatın kendisinden daha değerli değildir.

Bu amaçla, göreve geldiğimizden hemen ardından başlayarak gençlere özgür bir alan açtık. Hiyerarşik örgütlenme yerine yaygın örgütlenme anlayışını benimsedik. Genç avukatlar arasındaki farklılıkların yarattığı zenginliği, hukukun ve savunma mesleğinin yüceltilmesi ülküsünde buluşturmayı amaçladık. Çünkü biz biat eden değil kendi değerleri ve kişilikleriyle özgür gençlik istiyoruz. Bu girişimde de başarılı olduk. Çok az sayıdaki genç meslektaşla başlattığımız çalışma yeni katılımlarla çok sayıya ulaştı ve Genç Avukatlar Meclisi'nin kurulması ile de en önemli adımını atmış oldu.

Bursa Barosu Genç Avukatları'nın öncülüğünde ilk kez başlatılan Genç Avukatlar Kurultayı büyük başarı kazandı ve tüm barolarca benimsendi. Bizden sonra Eskişehir ve Denizli Barosu Kurultayları gerçekleştirildi. Önümüzdeki yılın mayıs ayında ise kurultay Amasya Barosu öncülüğünde gerçekleşecek.

Yalnızca Bursa Barosu'ndaki genç avukatların değil Türkiye'deki tüm genç avukatların örgütlenmesinin ve gerçek bir güce dönüşmesinin adımlarını atan genç meslektaşlarımızla övünüyorum ve onlarla gurur duyuyorum.

Mesleğe henüz girmiş meslektaşlarımızla mesleğin zirvesine ulaşmış üstatlarımızın kahvaltıda buluşması ise yaşanmaya değer bir deneyimdi. Bu deneyimin gençler tarafından çoğaltılarak sürdürüleceğine ve ara kademlerdeki tüm meslektaşlarımıza ulaştırılacağına inancım tamdır. Biliyorum ki sevgi, saygı ve dayanışma bulaşıcıdır. Çünkü sevgi verdikçe çoğalan bir duygudur.

Savunma mesleğini yüceltecek olan, genç avukatların hukuka olan inancı ve savunma mesleğine aidiyet duygularıdır. Kuşkusuz ki barolar avukatların örgütlenmiş halidir. Bu yapılanmaya genç avukatların enerjisini ve inancını katmak geleceğimizin tek güvencesidir. Ve yeter ki mesleğin zirvesinde olan meslektaşlarımız bilgi ve deneyimlerini onlardan esirgemesin.

Hiç unutulmasın; Yargıyı ve hukukun üstünlüğünü yeniden inşa edecek yegane güç avukatlar ve barolardır. Tarihsel sorumluluğumuzun bilincindeyiz ve bunu gerçekleştirmeye kararlıyız.

Saygılarımla.

Güneşli yarınları görebilmem için...

Bir tuğla da siz koyun!

Yıllardır el ele vererek binlerce
lösemili çocuğumuzu hayata kazandırdık.

Bugün ülkemizin en donanımlı
Onkoloji Hastanesi'ni kurarken de
bizi yalnız bırakmayacağınıza inanıyoruz.

1 = 1 = 10 TL
TUGLA yaz 3406'ya yolla

BANKA ve ONLINE
LÖSEV
Bir tuğla da siz koyun

LÖSEV
Bağış Kutuları

İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NDA YER ALAN GENEL VE İVEDİ İDARİ DAVALARA UYGULANACAK MUHAKEME USULLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Önder GÜLAÇTI* / Nihat TOKTAŞ**

*En rahat yastık insanın kendi vicdanıdır.*¹
J. Steinbeck

1-GİRİŞ:

İvedi kelimesi; çabuk davranma zorunluluğu, acele; sıfat olarak kullanılan ivedi kelimesi; çabuk yapılan, ivedili, acil, müstacel; ivedileştirmek; ivedi duruma getirmek; ivedilenmek; tez canlılık etmek, acele etmek, istical etmek, zarf olarak kullanılan ivedilikle kelimesi ise; tez elden, çabuk yapılma gerekliliğiyle, müstacelen anlamlarına karşılık gelmektedir.²

Adalet Bakanlığının hazırlamış olduğu Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek 18.06.2014 tarihinde kanunlaşmış ve bu Kanun Cumhurbaşkanlığı makamının onayı akabinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.³ Bu kanun ile idari yargılama usul hukukuna ivedi yargılamaya tabi olacak dava çeşitleri getirilmiş, bunun yanı sıra idari davalar için belirlenmiş bulunan genel yargılama usulünden⁴ ayrık usul hükümleri de (genel dava açma sürelerinden ayrık süreler, ilk inceleme süreleri, replik-düplik safahatına dair usul belirlemeleri vb.) düzenlenmiş bulunmaktadır.

Anılan yasadan evvel, idari yargı yerlerinin ivedilikle karar vermesini sağlamaya yönelik (örneğin, ilk

1-Bu söz öbeği, insanlığın temelini oluşturan “ vicdanı” öncellemesi nedeniyle her daim kullandığımız bir cümledir. John Steinbeck'in bir romanında geçtiğini hatırlamaktayız.

2-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları:549, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 1, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara,1988,Yeni Baskı,s:736

3-6545 sayılı kanun numarasını alan bu yasa 28.06.2014 gün ve 29044 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4-Biz bu çalışmada, karmaşaya meydan vermemek ve ivedi yargılama usulünün uygulanacağı dava çeşitlerinden ayırmak için ivedi yargılama usulünün uygulanmayacağı diğer idari davalar için “ genel idari davalar ” terimini kullanacağız.

inceleme ve tebligata çıkarma süreleri, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27/7. maddesindeki belli bir süre içerisinde dosyanın incelenip sonuçlandırılması gibi kurallar⁵) hususlar hariç, idari yargıya dair usul hukukunda ivedi davalar ve bu davalara özel olarak uygulanacak kurallar (yasa ile getirilen) kodifike edilmemiş olunmasına rağmen, idari nitelik taşımalarına karşın uzunca yıllar idari yargı yerlerini bağlayıcı nitelik arzeden Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 17.12.1982 gün ve 17901 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ilke kararı ile hangi davalarda/ durumlarda ve taraf istemlerinde idari yargı yerlerinin ivedilikle davranıp karar vermelerini gerektiren hususlar belirlenmiştir. Bu ilke kararı şu şekildedir.

A-BÖLGE İDARE, İDARE VE VERGİ MAHKEMELERİ İÇİN MÜŞTEREK ESASLAR :

- 1-Feragat ve kabul istemli,
- 2-Ara kararı verilmiş ve cevapları gelmiş veya cevap süresinin geçmesine rağmen karar gereği yerine getirilmemiş,
- 3-İncelemeye alınan dosyayla benzerliği bulunan veya birlikte incelenmesinde yarar görülen,
- 4-Davalar arasında bağlantı iddiaları bulunan,
- 5-Danıştay'ca bozularak mahkemeye gönderilen,
- 6-Yürütmenin durdurulması istenmiş bulunan,
- 7-Mahkemelerde çekinme ve hakim reddi istemleri bulunan,

5-Yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine, çalışmaya ara verme süresi içinde ise idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlara en yakın nöbetçi mahkemeye veya kararı veren hakim katılmadığı nöbetçi mahkemeye, kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilir. İtiraz edilen merciler, dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde karar vermek zorundadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.

8-Mahkemelerden delil tespit istemleri bulunan,
9-6183 Sayılı Kanun uygulamasından doğan,
10-Duruşmalı olan, davalar.....

B-BÖLGE İDARE MAHKEMELERİ :

1- Mercı tayini istemlerine ilişkin davalar..

C-İDARE MAHKEMELERİ :

1-Devlet memurluğundan çıkarmaya (göreve son verme, memurluktan çekilmiş sayılma, geçici olarak görevden çıkarma, meslekten ihraç dahil) ilişkin,

2-Emekliye sevk işlemlerine ilişkin,

3-Dul, yetim ve vazife malullüğü aylığı bağlanması, kesilmesi veya istirdadına ilişkin,

4-65 yaşını doldurmuş Muhtaç-Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile ilgili,

5-Görevden uzaklaştırma ve memurluğa atanmama-ya ilişkin

6-6785 Sayılı İmar Kanunu gereğince inşaat ruhsatı, yıkma, tahliye, mühürleme, durdurma ve Belediye hizmetlerinin kestirilmesine ilişkin,

7-6830 Sayılı Kanun uygulamasına ilişkin,

8-Eski eser mevzuatına ilişkin,

9-Öğrenci ve öğrenim işlerine ilişkin davalar.

D-VERGİ MAHKEMELERİ :

1- 6183 Sayılı Kanun uygulamalarından doğan,

2-213 Sayılı V.U.K.'nun mükerrer 49. maddesine göre takdir komisyonlarının arsalarla ait asgari ölçüde birim değer tespitine ilişkin,

3-213 Sayılı V.U.K.'nun değişik 41. maddesine göre götürü matrahları tespitine ilişkin davalar..

Bu ilke kararı ile, öncelikli ve öncelikli olmayan işlemlerde kendi aralarında geliş tarihlerine göre incele-nip tekemmül ettikleri sıraya göre sonuçlandırılmasının gereği ortaya konulmuştur.

Belirtmek gerekir ki; usul hukukuna ilişkin kural-ların kanunla düzenlenmesinin gerekliliği bağlamında anılan ilke kararı ile usul hukukuna dair belirlemeler yapılmamış olunmasına karşın idari anlamda yaptırımı öngörmesi nedeniyle bu ilke kararı idari yargı yerlerini bağlayıcı bir fonksiyon üstlenmiştir.

2-TASARININ KANUNLAŞTIRILMASINA DAİR SÜREÇ VE ELEŞTİRİLER / SAVUNMA-LAR:

Adalet Bakanlığı “ivedi yargılama usulünün” getiril-mesini; “İdari yargıda, davaların tümü aynı usul takip

edilmek suretiyle sonuçlandırılmaktadır. Ancak idari davaların bazıları, niteliği itibariyle diğerlerinden farklıdır. Bu tür davaların geciktirilmeksizin karara bağ-lanması gerekmektedir. Bu bakımdan, gecikerek karar verilmesinde hem idare hem de davacılar bakımından katlanılması zor ya da imkansız sonuçlar doğuracak sınırlı sayıdaki dava türünün, diğerlerine göre daha ivedi bir şekilde sonuçlandırılması gerekmektedir. Yargısal sürecin, süratle sonuçlandırılması özel önem taşıyan ihale, özelleştirme, acele kamulaştırma uyuşmazlıklarından kaynaklanan bazı davaların ivedilikle sonuçlandırılmaması halinde, hukuki belirsizlik doğmasına neden olmaktadır. Madde ile Avrupa örneklerinde olduğu gibi idari yargılamaya ivedi yargılama usulü kurumu kazandırılmaktadır.” ifadeleriyle gerekçelendirmiştir.⁶

Anılan tasarının kanunlaştırılması sürecinde ivedi yargılama usulüne gerek meclis çatısı altında gerekse kitle iletişim araçları ile birçok eleştiri getirilmiştir.

“İvedi yargılama usulü, kamulaştırma, ihale işlemleri, özelleştirme işleri, ÇED kararları gibi hususlarda uygulanacaktır. Bunlar yolsuzlukların yapıldığı ve yurttaşların yaşam haklarının ihlal edildikleri başlıklardır. Mülkiyet hakkı, su hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı yargılama aceleye getirilerek ihlal edilmiş olmuyor mu? Bu ivedi yargılama gerçekte adaletsiz bir yargılama olmuyor mu?”⁷ şeklindeki bir milletvekilinin sorusunu, Sayın Adalet Bakanı “ivedi yargılamanın yargılamayı ortadan kaldırmadığını, her türlü işleme yine yargı yolunun açık olduğunu söyledi. İdari yargılama sisteminde bir değişiklik olmayacağını savunan Bozdağ, “Usulde bir değişiklik yok, sadece bir hızlandırma var, buna da hakikaten ihtiyaç var. Türkiye’de pek çok iş yapılıyor; bütçesi ayrılıyor, planı yapılıyor, programı yapılıyor ama idari yargıya gidiyor, yargı uzadığı için yatırımlar zamanında yapılamıyor, işler bitmiyor. Toplum açısından, ülke açısından pek çok mahrumiyet ortaya çıkıyor”....“Geçmişte özelleştirme yapılmış. Özelleştirme üzerine burayı satın alan insanlar oraya yatırımlar yapmışlar. Özelleştirme için verdikleri paradan daha çok paralar harcamışlar. Aradan, işte, beş yıl, altı yıl, yedi yıl, sekiz yıl zaman geçiyor -şu anda öyle örnekler var- ve Danıştay karar veriyor özelleştirmenin iptaline. Ne yapacağız biz şimdi? Eğer yargılama vaktinde bitmiş olsaydı o zaman bu haksızlıkların veya bu mahrumiyetlerin hiçbirisi ortaya çıkmayacaktı ve bu işlemler bu noktaya gelmeyecekti. Şu anda Türkiye’de maalesef, mahkeme kararını hukuken ve fiilen yerine getiremediğimiz olaylar var ve mahkemeler iptal kararı verdi. Kararın gereğini yerine getirdi-

6-Tasarının 10. maddesinin gerekçesinden alınmıştır.

7-<http://sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/chp-ivedi-yargi-adaletsiz-525117/>
Erişim Tarihi: 23.06.2014

ğinizde Türkiye'nin uğrayacağı zarar daha da artıyor; yerine getirmediğinizde, ortada bir mahkeme kararı var, o da ayrı bir konu. İvedi yargılama yargı denetiminden kaçırılmaz konuları, yargı denetiminin süratlenmesine yol açacaktır. Ne olacak o zaman? Biz havaalanını yapmayacak mıyız? Yüksek hızlı treni yapmayacak mıyız? Bu işler yürümeyecek mi? Yürüyecek. O zaman diyoruz ki yargı denetimini yapsın, ama ülkenin menfaatini ilgilendiren bu konuları ivedi yapsın. Yoksa yargı denetiminden kaçırılmaz değil, bir yolsuzluk yapılsın da üzeri örtülsün, asla değil, yolsuzluk varsa ceza hukuku zaten orada devreye girecektir.”⁸ şeklinde yanıtlamıştır.

Yine bu süreçte ivedi yargılama usulüne yönelik eleştirileri “Akçeli İşlere ‘ivedi’ yargılama geliyor” şeklindeki başlıkla haberleştiiren bir gazete haber akışını şu ifadelerle sürdürmüştür:

“Meclis Adalet Komisyonu’nda Danıştay Kanunu’na ‘İvedi yargılama usulü’ başlıklı yeni bir madde eklenmesi AK Partililerin oylarıyla kabul edildi. İvedi yargılama usulü, geçen sene Adalet Komisyonu’ndan geçen ve halen Meclis Genel Kurulu gündeminde olan Danıştay Kanunu’nda değişiklik öngören kanun tasarısında da yer alıyordu. Muhalefetin ‘akçeli konular ivedi görülecek’ diye tepki gösterdiği maddeye göre, ‘İhalede yasaklama kararları hariç tüm ihale işlemleri, acele kamulaştırma işlemleri, ÖYK kararları, Turizmi Teşvik Yasası uyarınca yapılan satış, tahsis ve kiralama işlemleri, çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlar, kentsel dönüşüm projelerine ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarına karşı açılacak davalarda ‘ivedi yargılama usulü’ uygulanacak. İvedi yargılama usulünde dava açma süresi otuz gün olacak. 7 gün içinde ilk inceleme yapılacak. Bu davalar dosyanın tekemmülünden itibaren en geç bir ay içinde karara bağlanacak. Yürütmenin durdurulması talebine ilişkin olarak verilecek kararlara itiraz edilemeyecek.

CHP’li Ömer Süha Aldan, söz konusu maddeyle Danıştay’ın, ilgili davalarda en geç 7 ay 12 günde karar vermek durumunda olduğunu söyledi. Aldan, “Çocuk bile 9 ay 10 günde doğuyor. Bir mahkemeye ‘şu kadar sürede kararını ver’ demek ‘benim istediğim kararı ver’ demektir. Adil yargılama ilkesine aykırıdır. Hükümet akçeli işlerini bu düzenlemeyle çıkarmak istiyor.” dedi. MHP’li Murat Başesgioğlu, bu düzenlemenin vatandaş idare karşısında güçsüz hale getirdiğini vurguladı. CHP’li Turgut Dibek ise, “Seçime 1 yıl kaldı. Şehir hastaneleri, havaalanları, 3. köprü, santraller, özelleştirmeye yönelik kararlar var. Hükümet, bunlarla ilgili kararların bir an önce çıkmasını istiyor. Bu düzenleme Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilir.”.... Anayasada-

ki, Danıştay’ın yürütmeyi durdurma yetkisinin yasayla ortadan kaldırılmak istendiğini vurgulayan CHP’li Ali İhsan Köktürk, bu düzenlemenin anayasaya açıkça aykırı olduğunu söyledi.⁹

3-İVEDİ YARGILAMA USULÜNÜN 2577 SAYILI İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU’NDAKİ GÖRÜNTÜSÜ:

A-İVEDİ DAVALAR

6545 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 18. maddesi ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20. maddesinden sonra gelmek üzere 20/A maddesi eklenmiş, eklenen bu maddenin 1. fıkrası ile ivedi yargılama usulünün hangi işlemlerden doğan uyuşmazlıklara uygulanacağı ta’dadi olarak sayılmıştır.

- İhalede yasaklama kararları hariç ihale işlemleri
- Acele kamulaştırma işlemleri
- Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararları
- 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan satış, tahsis ve kiralama işlemleri
- 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca, idari yaptırım kararları hariç, çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlar
- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan Bakanlar Kurulu Kararları” ta’dadi olarak sayılan bu uyuşmazlıklardandır.

B-İVEDİLEŞTİRİLEN HUSUSLAR

Anılan yasanın 20/A maddesinin 2. bendi hükümleri ile ivedileştirilen bu dava konularına uygulanacak “ivedileştirilmiş usul hükümlerinin” neler olduğu tek tek sayılmıştır. Bu usul hükümlerinin bir kısmı sürelerle ve ivedi davaların tekemmül sürecine ilişkin olmasına karşın diğer bir kısmı bu davalarda verilecek kararlara yönelik yapılacak itirazları kayıtlandırmaya (yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlara itiraz gibi) ve karar verme sürelerine ilişkin düzenlemelerdir.

a-SÜRELER YÖNÜNDEN İVEDİLEŞTİRİLEN HUSUSLAR

aa// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (a) fıkrası ile; ivedi yargılama usulünün uygulanacağı idari işlemlerden doğan/doğacak uyuşmazlıklarda dava açma süresinin 30 gün olduğu kodlanmıştır.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 7. maddesi,¹⁰ genel yargılama usulünün uygulanacağı

9-http://www.zaman.com.tr/politika_akceli-islere-ivedi-yargilama-geliyor_2220753.html Erişim Tarihi:23.06.2014

10-Dava açma süresi:

8-<http://sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/chp-ivedi-yargi-adaletsiz-525117/> Erişim Tarihi:23.06.2014

genel idari davalarda dava açma süresinin, özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay'da ve idare mahkemelerinde altmış ve vergi mahkemelerinde otuz gün olduğunu düzenlemiştir.

ab// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (b) fıkrası ile; 2577 sayılı yasanın “üst makamlara başvurma” başlığını taşıyan 11. maddesi¹¹ hükmünün ivedi yargılama usulüne tabi davalarda geçerli olmayacağı düzenlenmiştir.

Bu hüküm ile idari işleme muhatap olan hukuk subjelerinin işlemin hukuksal denetiminin yargı yerlerince yapılmadan önce ve idari aşamada (idari dava açmadan önce) idari işlemi tesis etmiş olan makamdan veya üst makam yoksa işlemi tesis etmiş olan makamdan idari dava açma süresi içinde idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veyahut mevcut işlemin iptal edilerek yeni bir işlem yapılmasını isteme hakları ivedileştirilen dava çeşitleri ile sınırlı olarak ortadan kaldırılmış, hukuk subjelerinin haklarına veya menfaatlerine dokunan işlemlerin dava açılmadan evvel idari denetiminin ve/veya idarece yeniden değerlendirilmesinin yapılması ortadan kaldırılmış, ivedi davaların konusunu oluşturan/oluşturacak işlemlerin denetiminin sadece ve sadece yargısal-hukuksal denetim olmasını yasa koyucu yek tutmuştur.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11 maddesi hükmü, genel yargılama usulünün uygulanacağı genel idari davalarda uygulama alanı bulmaktadır.

ac// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (c) fıkrası ile; ivedi davalarda idari davanın açılması üzerine 2577 sayılı yasanın “dilekçeler üzerine ilk inceleme” başlığını taşıyan 14. maddesindeki hususların (ilk incelemeye tabi tutulacak hususların-dava şartlarının) mahkemesince denetiminin dava dilekçesinin alındığı tarihten itibaren 7 gün içinde yapılarak dava dilekçesi ve eklerinin (davalı idarenin savunmasını vermesi için) yine bu süre içinde tebligata çıkartılmasını zorunlu tut-

Madde 7 – 1. Dava açma süresi, özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştayda ve idare mahkemelerinde altmış ve vergi mahkemelerinde otuz gündür.

11-Üst makamlara başvurma:

Madde 11 – 1. İlgililer tarafından idari dava açılmadan önce, idari işlemin kaldırılması, geri alınması değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idari dava açma süresi içinde istenebilir. Bu başvurma, işlemeye başlamış olan idari dava açma süresini durdurur.

2. Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır.

3. İsteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi yeniden işlemeye başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş süre de hesaba katılır.

muştur.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 14. maddesi¹² hükmü bu süreyi en geç onbeş gün olarak belirlemiştir.

ad// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (d) fıkrası ile; ivedi yargılama usulünün cari olacağı davalardaki “dilekçeler teatisine (replik-duplik safahatı)” dair sürece özgü süreler düzenlenmiştir.

Getirilen hükümlerle, genel idari davalar için uygulanan dilekçeler teatisine dair süreci ivedileştirme bağında dava dilekçesinin idareye tebliği üzerine davalı mevkiinde bulunan idareye dava dilekçesine yanıt (savunma) verme için tanınan süre 30 günden 15 güne indirilmesinin yanısıra, bazı mücbir sebepler dolayısıyla savunma verme için ek süre talep edilmesi halinde de bu ek sürenin bir defaya mahsus olarak ve en fazla 15 gün uzayabileceği/olabileceği düzenlemesi getirilmiştir.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 16. maddesi¹³ hükmü bu süreyi/süreleri, yukarıda vur-

12-Dilekçeler üzerine ilk inceleme:

Madde 14 – 1. Dilekçeler Danıştayda Evrak Müdürlüğüne kaydedilir ve Genel Sekreterlikçe görevli dairelere havale olunur.

2. (Değişik: 2/7/2012 - 6352/53 md.) Bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde dilekçeler, evrak bürosunca kaydedilerek ilgili mahkemelere havale olunur. Dilekçe sahibine evrakın tarih ve sayısını gösterir ücretsiz bir alındı kâğıdı verilir.

3. (Değişik: 5/4/1990 - 3622/5 md.) Dilekçeler, Danıştayda daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından:

a) Görev ve yetki,
b) İdari merci tecavüzü,
c) Ehliyet,
d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı,
e) Süre aşımı,
f) Husumet,
g) 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları,
Yönlerinden sırasıyla incelenir.

4. (Değişik: 5/4/1990 - 3622/5 md.) Dilekçeler bu yönlerden kanuna aykırı görülürse durum; görevli daire veya mahkemeye bir rapor ile bildirilir. Tek hakimle çözümlenecek dava dilekçeleri için rapor düzenlenmez ve 15 inci madde hükümleri ilgili hakim tarafından uygulanır. 3 üncü fıkraya göre yapılacak inceleme ve bu fıkra ile 5 inci fıkraya göre yapılacak işlemler dilekçenin alındığı tarihten itibaren en geç onbeş gün içinde sonuçlandırılır.

5. İlk incelemeyi yapanlar, bu noktalardan kanuna aykırılık görmezler veya daire veya mahkeme tarafından ilk inceleme raporu yerinde görülmezse, tebligat işlemi yapılır.

6. Yukarıdaki hususların ilk incelemeden sonra tespit edilmesi halinde de davanın her safhasında 15 nci madde hükmü uygulanır.

13-Tebligat ve cevap verme:

Madde 16 – 1. Dava dilekçelerinin ve eklerinin birer örneği davalıya, davalının vereceği savunma davacıya tebliğ olunur.

2. Davacının ikinci dilekçesi davalıya, davalının vereceği ikinci savunma da davacıya tebliğ edilir. Buna karşı davacı cevap veremez. Ancak, davalının ikinci savunmasında, davacının cevaplandırmasını gerektiren hususlar bulunduğu, davanın görülmesi sırasında anlaşılırsa, davacıya cevap vermesi için bir süre verilir.

3. Taraflar, yapılacak tebliğlere karşı, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde cevap verebilirler. Bu süre, ancak haklı sebeplerin bulunması halinde, taraflardan birinin isteği üzerine görevli mahkeme kararı ile otuz günü geç-

gülenen her iki halde de 30 gün olarak belirlemiştir.

b-İVEDİ YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANACAĞI DAVALARDA YÜRÜTMENİN DURDURULMASI İSTEMLERİ YÖNÜNDE VERİLECEK KARARLARA İTİRAZLAR YÖNÜNDE İVEDİLEŞTİRİLEN HUSUSLAR

İvedi davalar dışındaki genel idari davalarda yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlara karşı 7 gün içerisinde itiraz edilebileceği 2577 sayılı yasanın 27/7. maddesinde¹⁴ düzenlenmiş iken, yasa koyucu tarafından yukarıda ayrıntıları verilen ivedi davalarda yürütmenin durdurulması istemleri hakkında mahkemelerce verilen kararlara karşı itiraz edilemeyeceği kurala bağlanmıştır.

Diğer bir sınırlama ise kanun yollarına başvuru noktasında getirilmiştir. 2577 sayılı yasanın 6545 sayılı yasanın 19. maddesi ile değişik 45. maddesinin 8. fıkrası ile, ivedi yargılama usulüne tabi davalarda istinaf yoluna başvurulamayacağı kurala bağlanmıştır. Başka bir anlatımla yasa koyucu, konusu itibarıyla ivedi yargılama usulünün uygulandığı/uygulanacağı davalarda mahkemelerce yargısal uğraş sonrasında verilen nihai kararların yargısal denetiminin istinaf yoluyla değil temyiz şeklinde tanımlanan kanun yolunu göstermek suretiyle Danıştay dairelerine bırakma iradesini ortaya koymuştur.

c-İVEDİ YARGILAMAYA TABİ DAVALARDA DOSYALARIN TEKEMMÜL SÜRECİ VE TEKEMMÜL SONRASI KARARA BAĞLANMA SÜRELERİ YÖNÜNDE İVEDİLEŞTİRİLEN HUSUSLAR

Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (d) fıkrası hükmü ile, ivedi davalardaki dosya tekemmülü süreci, dilekçeler teatisi veya yargılama sürecinin replik-duplik safahatı olarak tanımlanan süreçten duplik safahatının çıkartılması suretiyle kısaltılmaktadır.

Yasa koyucu, dava dilekçesinin davalı olarak belirlenen idareye tebliğinden itibaren savunma vermek için belirlenen 15 günlük süre içerisinde savunma layihasının mahkemeye verilmesi veyahut bu 15 günlük süreç

memek ve bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Sürenin geçmesinden sonra yapılan uzatma talepleri kabul edilmez.

14-Yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine, çalışmaya ara verme süresi içinde ise idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlara en yakın nöbetçi mahkemeye veya kararı veren hakim katılmadığı nöbetçi mahkemeye, kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilir. İtiraz edilen merciler, dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde karar vermek zorundadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.

içerisinde savunma layihasının mahkemesine verilmesi veyahut bu süre geçtikten sonra savunma verilmiş olunması halinde dava dosyasının tekemmül (dosyanın nihai karar verilecek aşamaya gelmesi) edeceğini düzenlemiştir. Bu sürecin kısaltılmasındaki temel erek, ivedi yargılama usulünün cari olacağı dava dosyalarında nihai hükmün üretilmesine dair mahkemelere tanıyan sürenin de kısaltılarak çabucak karar verilmesidir.

Yine bu süreci ivedileştirme bağlamında yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin(f) fıkrası hükmü ile, aynı maddenin (d) fıkrasındaki hükümler uygulanmak suretiyle tekemmül eden/ettirilen konusu ivedi olarak belirlenen dava dosyalarının tekemmül etmesi akabinde en geç bir ay içerisinde karara bağlanacağı, bu nevi dosyalara yargısal malzeme edinmek babında yapılan (ara kararı, keşif, bilirkişi incelemesi, duruşma yapılması gibi işlemler) yargısal uğraşların nihayetlenmesi sürecinin tekemmülü /tamamlanması akabinde ivedilikle karar verilmesinin gereği vurgulanagelmıştır.

d-İVEDİ DAVALARDA VERİLECEK NİHAİ KARARLARIN TEMYİZ İNCELEMESİ AŞAMASI YÖNÜNDE İVEDİLEŞTİRİLEN HUSUSLAR

Yasanın 20/A maddesinin 2.bendinin (g) fıkrasından (j) fıkrasına kadarki düzenlemelerin tamamı ivedi davaların temyiz aşamasındaki safahata dair hükümler taşımaktadır.

da// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (g) fıkrası hükmü ile; ivedi dava konusu uyuşmazlıklara özgü olarak bidayet mahkemelerince yargısal ürün olarak tariflenen nihai kararlara yönelik temyiz kanun yoluna başvurma süresi 15 gün olarak belirlenmiştir.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 46. maddesi¹⁵ hükmü, genel yargılama usulünün tabi olduğu genel idari davalarda olay mahkemelerince verilecek nihai ürünlere (karar-hüküm) yönelik kanun yoluna başvurma süresi 30 gün olarak belirlenmiştir

db// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (h) fıkrası ile ivedi davalarda verilen nihai kararlara yönelik olarak yapılan temyiz başvurularına dair temyiz dilekçelerinin 2577 sayılı yasanın 3. madde¹⁶ esaslarına göre

15-Temyiz:

Madde 46 – (Değişik: 18/6/2014-6545/20 md.)

Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ile bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında verdikleri kararlar, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi Danıştayda, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir:

16-İdari davaların açılması:

Madde 3 – 1. (Değişik: 10/6/1994-4001/2 md.) İdari davalar, Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılır.

düzenlenip düzenlenmediğinin kararı veren mahkemeye incelenmesi (idari yargı yerlerindeki ifadelendirilmesiyle temyiz ilk inceleme) ve temyiz dilekçesinin tebliğle çıkartılması süresi yasa koyucu tarafından 3 gün olarak belirlenmiştir.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 48. maddesinin¹⁷ 2. fıkrası bu süreyi genel idari davalar için 15 gün olarak belirlemiştir.

dc// Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (1) fıkrası ile; ivedi davalarda verilen nihai kararlara yönelik olarak yapılan temyiz başvurularına dair temyiz dilekçelerinin, (temyiz ilk inceleme yapılması için belirlenmiş bulunan bu 3 günlük temyiz ilk inceleme süresi içerisinde) usulüne uygun olduğunun saptanması akabinde temyiz dilekçesinin, temyize karşı diyeceklerinin alınması için muhataplarına tebliğ edileceğini, karşı tarafın ise bu temyiz dilekçesine karşı diyeceklerini (temyiz dilekçelerine cevap verme süresi) dilekçe ile mahkemeye sunabilmesi için 15 günlük bir süre tanıması bulunmaktadır.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 48. maddesinin¹⁸ 3. fıkrası hükmü, temyiz dilekçesine cevap verme süresini genel idari davalar için 30 gün olarak belirlemiştir.

de// Temyiz istemli dilekçenin yukarıda belirtilen maddelerdeki usul ve esaslara göre ilk incelemesi yapı-

2. Dilekçelerde;

a) Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,

b) Davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller,

c) Davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi,

d) Vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyumsuzluk konusu miktar,

e) Vergi davalarında davanın ilgili bulunduğu verginin veya vergi cezasının nevi ve yılı, tebliğ edilen ihbarnamenin tarihi ve numarası ve varsa mükellef hesap numarası,

Gösterilir.

3. Dava konusu kararın ve belgelerin asılları veya örnekleri dava dilekçesine eklenir. Dilekçeler ile bunlara ekli evrakın örnekleri karşı taraf sayısından bir fazla olur.

17-Temyiz dilekçesi:

Madde 48 – (Değişik: 5/4/1990 - 3622/17 md.)

1. Temyiz istemleri Danıştay Başkanlığına hitaben yazılmış dilekçeler ile yapılır.

2. Temyiz dilekçelerinin 3 üncü madde esaslarına göre düzenlenmesi gereklidir, düzenlenmemiş ise eksikliklerin onbeş gün içinde tamamlanması hususu, kararı veren Danıştay veya bölge idare mahkemesince ilgiliye tebliğ olunur. Bu sürede eksiklikler tamamlanmazsa temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına Danıştay veya bölge idare mahkemesince karar verilir.

18-Temyiz dilekçeleri, ilgisine göre kararı veren bölge idare mahkemesine, Danıştaya veya 4 üncü maddede belirtilen mercilere verilir ve kararı veren bölge idare mahkemesi veya Danıştayca karşı tarafa tebliğ edilir. Karşı taraf tebliğ tarihini izleyen otuz gün içinde cevap verebilir. Cevap veren, kararı süresinde temyiz etmemiş olsa bile düzenleyeceği dilekçesinde, temyiz isteminde bulunabilir. Bu takdirde bu dilekçeler temyiz dilekçesi yerine geçer.

lıp tekemmül ettirilerek (temyiz tekemmülü) Danıştay Başkanlığı'nın ilgili dairesine gönderilen ivedi yargılama usulünün uygulandığı/uygulanacağı davalara ilişkin temyiz incelemesinin karara bağlanma süreci “en geç iki ay” olarak belirlenmiş, bu belirlenen süre sonrasında oluşturulan nihai hükmün en geç bir ay içerisinde yazımının tamamlanıp, tebliğle çıkartılması düzenlenmiştir.

Oysa, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda genel idari davalarda bidayet mahkemelerince verilen nihai kararların Danıştay'ın ilgili dairesi tarafından temyizen incelenip sonuçlandırılması, temyiz incelemesi sonucunda üretilen nihai kararın yazımı ve bu nihai ürünün (kararın) tebliğle çıkartılması için herhangi bir süre öngörülmemiştir.

df// Danıştay'ın temyiz aşamasında yapacağı temyiz incelemesinin usul ve esasları ile bu usul ve esaslar uygulanmak suretiyle verebileceği kararların niteliklerini belirleyen Yasanın 20/A maddesinin 2. bendinin (i) fıkrası hükmü ise şu şekildedir: “Danıştay evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse veya temyiz sadece hukuki noktalara ilişkin ise yahut temyiz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi hâlde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir. Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyizi haklı bulduğu hâllerde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir. Temyiz üzerine verilen kararlar kesindir.”

dg// 6545 sayılı yasa ile idari yargı sisteminde itiraz kanun yolu kaldırılarak, istinaf kanun yolu getirilmiş; 2577 sayılı yasanın 45. maddesi hükmü ile de, bu kanun yoluna ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Konumuzun çerçevesine dahil olması nedeniyle 2577 sayılı yasanın 45. maddesinin 8. fıkrası¹⁹ hükmünden hareketle ifadelendirmek gerekirse, ivedi yargılama usulünün uygulanacağı/uygulandığı davalarda yargısal uğraşlar sonrasında bidayet mahkemelerince verilen/verilecek kararların tabi olacağı kanun yolunun “temyiz” olduğudur.

4-SONUÇ YERİNE:

Yargılama faaliyeti matematiksel bir ifadeyle söylemek gerekirse aslında bir eşitliktir. Bu eşitliğin bir tarafına hangi yargısal argümanı-veriyi (ivedileştirme-hukusal prosedür eksiltme vb) koyarsanız koyun eşitliğin öbür tarafında bulunan “adalet” kavramını sağlaması gerekir. Eşitliğin diğer tarafına konulacak parametreler

19-“İvedi yargılama usulüne tabi olan davalarda istinaf yoluna başvurulamaz.”

“adalet” kavramına ulaşmıyorsa ve/veya ulaşmayı zorlaştırıyorsa bu adalet adına doğru bir denklem olmayacaktır.

Yargılama faaliyetinin hızlılığı istenen/beklenen bir durum olmasına karşın; bu, “adalet” kavramını üretmede eksik ve/veya yanlış-yetersiz kalıyorsa makbuliyet kesbetmez. Usul kurallarının değiştirilmesi ile bazı davalar için yargılama faaliyetine getirilen hız; adaletle denkleşen-eşitleşen bir durum arz ediyorsa makbuldür.

Yargı paydaşlarının müşterek yaşam tecrübeleri de teyit edecektir ki; ivedi yargılama usulüne tabi tutulacak dava çeşitlerinin dönemsel paradigmlar nedeniyle günbe gün artma eğilimi göstermeye namzet olduğu/olacağı hususları birlikte değerlendirildiğinde, ivedilik taşıyan dava dosyalarının niceliksel olarak artması yargılama faaliyetini yürüten hukuk süljelerinin-aktörlerinin hukuksal stres altına girmelerine neden olacağı, olasılıktan daha yakın bir durumdur.

Sonuç yerine demek gerekirse; tüm mesele, adaletle eşitleşen/denkleşen hızı, muhterem ve makbul kılabilmektir...

Yargılama faaliyetinin paydaşlarına yararlı olması temennilerimizle...

*Önder GÜLAÇTI / Bursa 2. İdare Mahkemesi Başkanı

**Nihat TOKTAŞ / Bursa Bölge İdare Mahkemesi Yargıcı

YUTKUNMA...

kimin kime fısıldadığı o işitilmez ses

ve hep bir ‘sır’ olarak kalacaksınız

sevgili/sevgisiz ey herkes!

hep dipte bulur değil mi insanı

vurgun ve körleşme?

geçecek zaman

ılık bir çorba gibi kursağınızdan..

her şey geçecektir elbet,

geride kalanlarınıza böyle söylüyormuş;

sizi örten toprak, avuturken onları

siz!!!

dişleri arasından zamanın,

yalnızca günün kurtardıkları...

yutkunmayın kendinizden söz edilirken!

Tuğba KARADUMAN

YOL

-Kime emanet edeceğiz nasıl güveneceğiz.

Annem babama soran gözlerle söylemişti. Babam, "Mecburuz, kimi bulursak teslim edeceğiz. Arabada yer yok biliyorsun ayrıca uzun yola bu çocuklar dayanamaz." İşte o zaman bizden bahsettiklerini anladım. Tamam bizden bahsediyorlardı da konu neydi onu anlayamadım. Kardeşimle beni birilerine mi veriyorlardı. Yola dayanamazmız, yol ??? Nereye gidiliyor ki. Zaten konuştukları dili anlayamıyorum tam olarak. Bir de hızlı konuşmaya başladıklarında tamamen anlaşılmaz oluyorlar. Zaten konu hiç ama hiç tanıdık değil.

Okulum bitmişti. Melanchonstrasse okulunda 2. sınıfımı tamamlamıştım. Şimdi tatildeydim. Ama evde anlamadığım hummalı bir çalışma vardı. Annem ve babam eşyalarımızı toparlamaya başlamışlardı. Aralarındaki konuşmalardan anladığım bir yere gidildiği idi. Ama nereye, nasıl ve neden bizlerden ayrı ...işte bunları anlayamıyordum.

Ertesi sabah annem beni ve hiçbir şeyden habersiz kardeşimi uyandırdı. Daha uykumu alamamıştım ve ortalık hala karanlıktı. Niye bu kadar erken kaldırıldık ki ?

Babam, annem ve ben ve kucaklarında uyuklayan kardeşim küçük bir bavulla birlikte arabaya bindik.

Yol bitmek bilmemişti. Sonra şimdiye kadar görmediğim büyük bir binaya geldik. Kardeşim babamın kucağında idi, bense annem tarafından elimden tutulmuş hızlarına ayak uyduramadığım için neredeyse kolumdan sürüklenir bir haldeydim.

Çok kalabalık bir yerdi. Babam bir bankoya yanaştı ve konuşmaya başladı. Hah benim anladığım dilden konuşuyordu nihayet. Babam, beni ve 2 yaşındaki kardeşimi Türkiye'ye giden uçağa bindireceklerdi. Oradan bizi birileri karşılayacakmış. Dedeymiş karşılayacak olan. Dede kim acaba?. Yol süresince bize göz kulak olabilecek birini arıyormuşlar.

Uçağa bindirecekler bizi, ilk defa uçağa bineceğim. Kocaman kanatları olan kocaman bir uçak. Gökyüzüne çıkacağız. Ne kadar güzel. Ama uçak bizi nereye götürecektik, dede kim? Dede hani annemin bana anlattığı adam mı acaba? Annemin babası . evet ya o işte. Neyse yabancı biri değilmiş. Tanımıyorum ama olsun. Annemin babası işte. Ama uçakta yanımızda kim olacak?

Annemin biraz önce beni çekiştiren elini bu kez de ben çekiştirdim. Annem dalmıştı, hissetmedi bile. Mama diye seslendim çekiştirmemin yanı sıra, mama, annem bana baktı, gözleri dolu doluydu, mama, kardeşime ben bakarım. Ben ablayım dedim. Bir anda annemin dolu gözlerinden yaşlar boşalmaya başladı. Ağlıyordu. Üzecek bir şey söylemedim ki ben ablayım dedim. Kardeşimle ben ilgilenirim dedim sadece.

Serap DEMİR

KÖMÜRLÜ TERMİK SANTRALLERİN SAĞLIK ETKİLERİ

Prof.Dr.Kayıhan Pala*

Kömürlü termik santraller hastalanmaya ve ölümlere yol açar

Dünyada, yol açtığı sağlık sorunları ve iklim değişikliği etkileri nedeniyle sınırlandırılmaları ve gelecek on yıllarda kapatılmaları gündemde olan kömürlü termik santraller (KTS); ülkemizde, sanki her hangi bir soruna yol açmıyormuş gibi bir algı yaratılmaya çalışılarak, bırakın kapatılmalarını ya da sınırlandırılmalarını, giderek sayılarının artırılması girişimleriyle gündemde kendisine yer bulmaktadır.

Enerjinin stratejik önemi ve kar maksimizasyonu, “her şeyin fiyatının bilindiği ancak neredeyse hiçbir şeyin değerinin bilinmediği” bu çağda; küresel kapitalizmin kar hırsı dinmeyen oyuncularını –elbette halk sağlığını tehdit etmesine aldırmadan- çevre ülkelerde termik santral kurmaya yöneltmektedir¹.

Enerji elbette çok önemli bir gereksinimdir. Ancak verimli kullanımını ve “yenilenebilir” kaynaklarını yok sayarak; enerji üretmek için, kirli ve tehlikeli oldukları bilindiği halde kömürle çalışan termik ve nükleer santraller gibi girişimlerin ön plana çıkartılması doğru değildir.

Kömürlü termik santrallerle ilgili yapılan bilimsel araştırmalar, KTS’lerin, yol açtığı kirlilikler yüzünden, santralde çalışanlar ve çevresinde yaşayanlar başta olmak üzere toplumun geniş kesimlerinde rahatsızlıklara, hastalanmalara ve ölümlere yol açtığını açıkça ortaya koymaktadır.

Kömürlü termik santrallerin yol açtığı kirliliklerin başında hava kirliliği gelmektedir. Hava kirliliğinin başta solunum ve dolaşım sistemi hastalıkları olmak üzere neden olduğu sağlık sorunları uzun zamandır bilinmektedir. Ancak son yıllarda hava kirliliği ile kanserler arasında nedensel ilişki kurulması, hava kirliliğinin önlenmesinin önemini daha da artırmış bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü 2013 yılında hava kirliliğini kansere yol açan etmenler listesine almış; hava kirliliğinin özellikle akciğer kanserinin nedeni olduğunu ve mesane kanseri riskini artırdığını da açıklamıştır².

Batılı ülkelerde, kömürle çalışan termik santraller, genellikle arazinin maliyeti, yaratacağı kirlilik, gürül-

tü, iklim değişiklikleri ve estetik kaygılar nedeniyle nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerlerinden uzağa kurulmuşlardır. Ülkemizde ise santral için arazi seçilirken, kömürün kolayca taşınabileceği ve yeterli miktarda su sağlanabilecek bir alan olması büyük önem taşımış ve Yatağan, Afşin-Elbistan, Çan örneklerinde olduğu gibi nüfusun kirlilikten etkilenme olasılığı göz ardı edilerek kömürle çalışan termik santraller yerleşim yerlerinin hemen yakınına rahatlıkla kurulabilmişlerdir. Kömürlü termik santrallerin yerleşim yerlerinin yakınına kurulması, çok sayıda insanı etkilemesi nedeniyle sağlık etkilerinin artmasına yol açmaktadır.

Kömürlü termik santraller iklim değişikliğine yol açar

Sanayileşmenin başlamasından bu yana, çoğunlukla karbon dioksitten oluşan endüstrinin yol açtığı sera gazlarının artan emisyonları nedeniyle yerkürenin enerji dengesi değişmektedir. Son iki yüz yıldan bu yana karbon dioksit birikiminden dolayı, atmosferde hapsolan kızılötesi radyasyon miktarı artmıştır. Bu artış aynı zamanda küresel sıcaklık artışı ile birlikte iklim değişikliklerine de yol açmaktadır.

Karbon kirliliği iklim değişikliğine yol açan en önemli etmenlerden birisidir; küresel ısınmayı artırır, deniz seviyesini artırır, hava ve yağış rejimlerinde değişikliğe yol açar, ekosistemde, habitatta ve tür çeşitliliğinde değişime yol açar. Bu değişimler dünyanın her yerinde insanların sağlığını ve refahını tehdit etmektedir. Halk sağlığı açısından risk içeren bu değişimlerin yol açtığı temel sorunlar; daha fazla sıcak dalgası ve kuraklık gözlenmesi, özellikle kentlerde duman artışı ve ozon kirliliğindeki artış, kasırga, aşırı yağış ve sel gibi uç iklim olaylarının görülme sıklığındaki artış, Lyme hastalığı ve Batı Nil virüsü gibi hastalıkları yayabilen kene ve sivrisineklerde gözlenen artıştır³. İklim değişikliğinin yol açtığı sağlık sorunları nedeniyle çocuklar, yaşlılar, kalp ve akciğer hastaları ile yoksul ve dezavantajlı kesimler daha büyük bir risk altındadır.

Sanayileşme sonrasında son iki yüz yılda, kömür, petrol ve doğalgazın yakılması ve ormanlık alanların azalmasıyla birlikte atmosferdeki karbon dioksit yoğun-

1- Pala, K. Termik Santrallerin Sağlığa Etkisi, Hekimce Bakış, 2012;80:41-43.

2- World Health Organization, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs313/en/>.

3- Learn About Carbon Pollution From Power Plants, <http://www2.epa.gov/carbon-pollution-standards/learn-about-carbon-pollution-power-plants#powerplants>.

luğu %40'ın üzerinde artmış bulunmaktadır.

Kömür, dünya üzerinde en büyük kirlilik yaratan enerji kaynağı ve küresel karbondioksit (CO₂) emisyonlarının tek başına en büyük sorumlusudur. Tüm dünyada her yıl kömürlü termik santraller 11 milyar ton CO₂ salımına neden olmaktadır. 2005 yılında bu miktar fosil yakıt kaynaklı tüm karbondioksit salımlarının %41'i anlamına geliyordu. Eğer yeni termik santral planları aynen devam ederse kömür kaynaklı CO₂ salımları 2030 yılına kadar %60 oranında artış gösterecektir. Türkiye'de ise yapıldıkları takdirde ülkenin salımlarını bir kaç yılda yarı yarıya artıracak oranda termik santral planı mevcuttur⁴.

Kömürlü termik santraller, kömürün yakılmasından kaynaklanan yüksek miktarda hava kirleticisini havaya salmalarının yanı sıra, yüksek miktarda karbon dioksit salınımına da yol açarlar. ABD'de 2012 yılındaki sera gazı emisyonlarının %32'sinden elektrik santrallerinin sorumlu olduğu açıklanmıştır. Avrupa'da sera gazı emisyonlarının %20'sinden kömürlü termik santrallerin sorumlu olduğu açıklanmaktadır.

Kömürlü termik santraller, santral çevresinde yaşayanlarda rahatsızlanmaya, hastalanmaya ve ölümlere yol açan doğrudan sağlık etkilerinin yanında, küresel ısınma ve iklim değişikliklerine katkıları nedeniyle yaralanma, hastalanma ve ölümler gibi dolaylı sağlık etkilerinin oluşmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, başta ABD ve Avrupa Birliği olmak üzere gelişmiş ülkeler kömürlü termik santraller ile ilgili önlemler almaya başlamış durumdadır.

ABD'de 2008 yılında, Georgia Devlet Mahkemesi karbondioksit sürümünü artıracak gerekçesiyle kömür yakıtlı termik santralin yapımının durdurulmasına karar vermiştir⁵. Uzun bir süredir ABD'de küresel ısınmaya karşı uğraş veren çevre gönüllüleri için bu karar önemli bir zafer niteliği taşımaktadır.

ABD Başkanı Barack Obama, küresel ısınma sorununa yol açan karbon emisyonlarını önemli ölçüde azaltmak amacıyla, termik santrallere yeni işleyiş kuralları getirecek bir plan açıklayacağını Haziran 2014'te duyurmuştur. Obama'nın açıklayacağı planın, ülkedeki 1600 termik santralin yarattığı karbon kirliliğini, 2030 yılına kadar yüzde 30 oranında azaltmasını hedeflediği belirtilmektedir⁶.

Obama'nın termik santrallerden kaynaklanan kirliliğe karşı yürüttüğü mücadele ABD'nin en yüksek mahkemesi tarafından da Nisan 2014'te onaylanmıştır. Bu onay, Obama yönetiminin küresel ısınma ve karbon salınımlarının azaltılmasına karşı verdiği mücadelenin en büyük kazancı olarak nitelendirilmektedir. Mahkeme

kararının bir diğer önemli özelliği de, Ohio'da kurulması planlanan kömürlü termik santralin New York'tan yüzlerce kilometre uzakta olmasına karşın; New York kentinde hava kirliliğine yol açma olasılığının onaylanması olmuştur⁷.

Avrupa Birliği kömürlü termik santrallerin hem doğrudan sağlık etkilerini, hem de iklim değişikliği ile ilgili dolaylı etkilerini yakından izlemektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde kömürlü termik santrallerden elektrik üretimi giderek düşürülmektedir; 1990'da %39 olan kömürlü termik santrallerin toplam elektrik üretimi içerisindeki payı 2010'da %24'e düşmüştür⁸. Ekim 2011'de aralarında tıp birlikleri, tıbbi araştırma enstitüleri ve halk sağlığı kurumları da bulunan 500'ün üzerinde akademisyen ve uzmandan oluşan büyük bir grup, hükümetlere zararları azaltılmamış kömürlü termik santrallerin kurulmasına izin vermemelerini ve sağlık üzerine en zararlı etkileri olduğu bilinen linyitle çalışanlar başta olmak üzere aşamalı olarak kömürlü termik santrallerden vaz geçmeleri çağrısında bulunmuştur⁹.

Kömürlü termik santrallerin sınırlandırılmasıyla ilgili bir diğer önemli haber Çin'den gelmiştir. Pekin Belediye Çevre Koruma Bürosu'nun açıklamasına göre, Pekin'de 2020 sonuna kadar altı ana bölgede kömür kullanımının yasaklanması kararlaştırılmıştır. Bu, Çin'in başkentinde hava kirliliğine karşı yürütülen mücadelede en önemli kararlardan birini oluşturmaktadır. Söz konusu ilçeler, kömür ve kömür ile ilişkili ürünleri kullanmayı bırakacak, aynı zamanda kömür santralleri ve kömür tesisleri de kapatılacaktır. Resmi istatistiklere göre, 2012 yılında enerji üretiminin dörtte birini kömürden sağlayan Pekin'de, bu oranın 2017 yılında %10'un altına indirilmesi beklenmektedir¹⁰.

KÖMÜRLÜ TERMİK SANTRALLERİN ÇEVRESEL ETKİLERİ

Genel olarak kömürlü termik santrallerin oluşturduğu ana çevresel etkiler, havaya emisyonlar nedeniyle ortaya çıkan hava kirliliği, su tüketimi, atık su deşarjı ve atık yönetiminden kaynaklanmaktadır. Bu yazıda, kömürlü termik santrallerin çevresel etkilerine sağlıklı ilgili boyutu üzerinden kısaca değinilecektir.

Kömürlü termik santraller ve hava kirliliği

Kömürlü termik santrallerden salınan yüksek derecede zehirli kimyasal hava kirleticileri solunan hava, içilen su ve yenilen yiyeceklerle insan sağlığını geniş çapta etkilemektedir.

KTS'lerin neden olduğu en önemli sorun, havaya salınan kirleticilerdir. Bu tür emisyonlar, hem yakma

4 - Kömürün gerçek maliyeti, Dünyanın en kirliliği yüzünden insanlar ve gezegen neler ödemek zorunda kalıyor? Greenpeace, 2008, s.5.

5 - Court blocks coal-fired power plant, Chemical & Engineering News, 2008; 86(27):19.

6 - http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/06/140602_obama_komur_plan.shtml.

7 - <http://www.businessweek.com/articles/2014-04-29/the-supreme-courts-epa-ruling-dims-the-lights-on-coal-power-plants>.

8 - HEAL, The Unpaid Health Bill, How coal power plants make us sick, A report from the Health and Environment Alliance, March 2013, p.26.

9 - Statement calling for urgent action on climate change, <http://climatechange.bmj.com/statement>.

10 - <http://www.rtcc.org/2014/08/05/beijing-to-ban-coal-use-by-2020/>.

süreçlerinde hem de partiküllerin rüzgârla taşındığı ve yakın çevrede, çevre ile ilgili büyük sorunlara yol açtığı kömür depo sahalarında oluşur. Fosil yakıtların yakılmasından kaynaklanan en önemli hava emisyonları SO₂, NO_x, CO, partikül maddeler ile CO₂ gibi sera gazlarıdır. Ağır metal, hidrojen florid, yanmamış hidrokarbonlar, metal olmayan uçucu organik bileşikler (NMVOC) ve dioksinler gibi diğer maddeler daha küçük miktarlarda yayılırlar ancak zehirli olmaları ve uzun süre kalmaları nedeniyle çevre üzerinde önemli etkiye sahip oldukları bilinmektedir. Uçucu kül emisyonları da partiküler madde salınımına yol açmaktadır.

Kömürlü termik santrallerde atmosfere salınan kükürt dioksit büyük önem taşır. Yeni teknolojilerin kullanımı sonrasında atmosfere salınan kükürt dioksit yoğunluğunda bir miktar azalma gerçekleşse bile; söz konusu kükürt dioksit emisyonu halen sağlık açısından büyük bir tehdittir.

SO₂ emisyonları, yakıt içerisinde kükürdün yakılmasıyla ortaya çıkar; %1 oranında kükürt içeriğine sahip kömür yakan orta boy bir işletme (500 MWe), etkin olduğu saat başına 5 ton SO₂ üretebilir. Birçok Avrupa Birliği üyesi ülkede “kükürtsüz” kömür ithalatının yapılmasının sebebi de budur; çünkü kükürtsüz kömürdeki kükürt oranı (%0.5), bölgeden elde edilen kömürdeki kükürt oranına kıyasla (%1 ila %5 arası), özellikle de kükürt ve kül içeriği yüksek olan linyit işlendiğinde,

göz ardı edilemeyecek kadar düşüktür¹¹.

NO_x üretimi, genel olarak, yakma işleminin gerçekleştirildiği şartlara, özellikle de ulaşılan sıcaklığa, ayrıca yakıtta bulunan azot miktarına ve atmosferik azotun oksitlenmesine bağlıdır.

Ağır metal emisyonlarının oluşma sebebi, ağır metallerin fosil yakıtların doğal bileşenleri olmasıdır. Birçok ağır metal (As, Cd, Cr, Cu, Hg, Ni, Pb, Se, V, Zn), genellikle partiküllerle birleşik (örneğin oksitler ve kloridler) halinde salınır. Yakıtta bulunan metaller, yakma işlemi esnasında ya metalin uçucu bir formuna ya da klorid, oksit veya sülfid vb haline dönüşür. Bu metallerin büyük kısmı, 300 °C'ye kadar olan sıcaklıklarda yoğunlaşır ve toz partikülleri üzerinde (uçucu kül) ayrılır. Yalnızca Hg ve Se buhar safhasında kısmen mevcuttur. Civanın, kontrol araçlarının normal çalışma sıcaklıklarında yüksek buhar basıncı vardır ve toz giderme yöntemleriyle birlikte toplanması değişken sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Fosil yakıtlardan enerji elde edilmesi sırasında gerçekleşen yakma süreci hava, su ve toprağa yönelik emisyon üretimine yol açar. Yayılan maddeler ve bunların salındıkları kaynaklar Tablo 1’de sunulmaktadır¹².

11 - T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Eşleştirme Projesi TR 08 IB EN 03 IPPC – Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol, Kömür Kullanan Büyük Yakma Tesisleri için MET kılavuzu, Proje TR-2008-IB-EN-03, Görev no: 2.1.4.a.3; 2012, s.60.

12 - Avrupa Komisyonu, Entegre Kirlilik ve Kontrol, Büyük Yakma Tesisleri için Mevcut En İyi Tekniklere Yönelik Başvuru Belgesi, Temmuz 2006, s.11.

Tablo 1. Fosil yakıt yakma süreci sonucunda ortaya çıkan potansiyel emisyon yolları

Kaynak salınımı: Hava (H) Su (S) Toprak (T)	Maddeler												
	Partiküler madde	Sülfür oksitleri	Nitrojen oksitleri	Karbon oksitleri	Organik bileşikler	Asitler/alkaliler/tuzlar	Hidrojen klorid/florid	Uçucu organik bileşikler	Metaller ve tuzlar	Klorin (hipoklorit olarak)	Cıva ve/veya kadmiyum	PAH'lar	Dioksinler
Yakıt depolama ve taşıma	H				S			H					
Su arıtma	S												
Egzoz gazı	H	H	H	H	H		H	H	H		H	H	H
Egzoz gazı arıtma	S				S				ST		S		
Yağmur suyu dahil saha drenajı	S				S								
Atık su arıtımı	S				S	S							
Soğutma suyu akıntısı	S				S				S	S	S		
Soğutma suyu egzozu								H					

Kaynak: Avrupa Komisyonu.

Kömürlü termik santraller ABD’de her yıl 84 ayrı çeşitte 386.000 tonun üzerinde hava kirleticisi üretmektedir. Bu santraller endüstriyel kaynaklardan atmosfere salınan bütün hava kirleticilerinin %40’ını üretmektedir. Buna ek olarak, enerji üretimi sırasında kömür yakılması asit gazların %76’sını, arseniğin %60’ını ve cıvanın %46’sını da üretmektedir¹³.

ABD’de elektriğin önemli bir bölümü (%39) kömürlü termik santrallerden sağlanmaktadır. Ancak bu durumun ciddi bir hava kirliliğine yol açtığı da bilinmektedir. ABD’de elektrik kullanımıyla ilişkili azot oksitlerinden (NOx) kaynaklanan hava kirliliğinin %87’sine, kükürt dioksitten (SO₂) kaynaklanan kirliliğin %94’üne ve cıvadan kaynaklanan kirliliğin %98’ine yol açan etmen kömürlü termik santralleri olarak açıklanmaktadır¹⁴.

Almanya’da 2010 yılında PM₁₀ emisyonlarının %3’ünün, PM_{2,5} emisyonunun %6’sının, NOx emisyonunun %15’inin ve SO₂ emisyonunun %37’sinin kömürlü termik santrallerden salındığı açıklanmaktadır¹⁵.

Çin’de Huainan kentindeki kömürlü termik santral çevresinden alınan 112 toprak örneğinin çevreye duyarlı elementler (arsenik, kadmiyum, krom, bakır, cıva, mangan, nikel, kurşun, vanadyum ve çinko) açısından analiz edildiği bir çalışmada; çevreye duyarlı elementlerin ortalama yoğunlukları, kömürlü termik santralin rüzgar yönünde bulunan topraklarda, kömür yanmasına bağlı olarak, anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Çevreye duyarlı elementlerin ortalama yoğunluklarındaki yükseklik, çocukların sağlığı açısından önemli bir sağlık riski oluşturmaktadır¹⁶.

Türkiye’de kükürt emisyonları, gelişmiş ülkelerin aksine, son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. Avrupa Birliği’ne üye 28 ülkede 2003 yılında 8.708.290 ton olan toplam kükürt oksit salımı, 2012 yılında yıllar içerisinde büyük bir azalma göstererek 4.005.432 ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise durum bunun tam tersidir; 2003 yılında 1.887.936 ton olan toplam kükürt oksit salımı, 2012 yılında %45,1 artışla 2.739.092 ton olarak gerçekleşmiştir¹⁷. Bu emisyon artışlarında, bir yandan ülkemizde son yıllarda evsel ısınmada kullanılan kömür miktarındaki artış, diğer yandan da kömürlü termik santrallerin üretim artışının etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde 2003 yılında enerji üretiminden kaynaklanan kükürt oksit salımı 923.045 ton iken, salım

miktarı %47,6 artışla 2012 yılında 1.362.109 tona yükselmiştir¹⁷. Türkiye ile ilgili veriler, yalnızca kükürt oksit emisyonlarının yaklaşık yarısının enerji üretiminden kaynaklandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Kömürlü termik santraller: Su tüketimi ve su kirliliği

Kömürle çalışan enerji santralleri üretim süreçlerinde büyük oranda su harcarlar ve bu nedenle göl, baraj, nehir, kuyu veya deniz gibi tesise yakın bir tedarik noktası bulundurmaları bu tür tesisler için gereklidir.

Kömürlü termik santrallerin büyük miktarda su kullanması, hem tüketilen suyun miktarı, hem de üretim sürecinde ısınma/kirlenme yaşanması nedeniyle atık suyun arıtılması açısından tartışma konusudur.

Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı (United States Environmental Protection Agency United States Environmental Protection Agency United States Environmental Protection Agency, EPA) kömürlü termik santrallerden 67 farklı hava kirleticisinin salındığını açıklamaktadır. Bunların çoğunun kanserlere yol açma olasılığı ve sinir sistemine toksik etkileri nedeniyle beyin gelişimine hasar verebildikleri ve solunum sistemini olumsuz etkileyebildikleri bilinmektedir¹⁸. Bunların içerisinde cıvanın özel bir yeri vardır ve 2005’te hava emisyonlarında bulunan cıvanın %65’inden fazlasından kömürlü termik santrallerin sorumlu olduğu EPA tarafından açıklanmıştır¹⁹.

Havaya salınmasının ardından cıva, özellikle yüzey sularına karışır ve organik formu olan metil cıvaya dönüşerek balıklarda birikmeye başlar. İnsanlar bu cıva ile kirlenmiş balıkları tükettiklerinde, cıvanın zehirli etkileriyle karşı karşıya kalırlar. Cıvaya maruz kalmak nedeniyle, yaklaşık olarak her doğurgan çağıdaki altı kadından birinin kanındaki cıva düzeyi güvenli sınırın üzerindedir ve 300.000 ile 600.000 arasındaki çocuğun cıva maruziyetine bağlı olarak ciddi nörolojik gelişim bozukluğu riski altında olduğu tahmin edilmektedir²⁰. Cıva zehirlenmesi büyük ölçüde çocukları tehdit etmekle birlikte, araştırmalar cıva maruziyetinin erkeklerde koroner kalp hastalığı riskinde artışa yol açtığını ortaya koymaktadır²¹.

Olası risk değerlendirme teknikleri kullanılarak yapılan bir analizde, termik santralden kaynaklanan kirliliğin yüzey sularındaki etkisi yüzünden termik santral

13 - U.S. Environmental Protection Agency (EPA). 2007. National Emissions Inventory (NEI) 2002: Inventory Data: Point Sector Data – ALLNEI HAP Annual 01232008.

14 - US Environmental Protection Agency, National Air Quality and Emissions Trends Report.2003. Appendix A.

15 - Assessment of Health Impacts of Coal Fired Power Stations in Germany, Authors: Philipp PREISS, Joachim ROOS, Rainer FRIEDRICH, Institute for Energy Economics and the Rational Use of Energy (IER) Department for Technology Assessment and Environment (TFU) Universität Stuttgart, Stuttgart, March, 28th 2013.

16 - Tang Q, Liu G, Zhou C, Zhang H, Sun R. Distribution of environmentally sensitive elements in residential soils near a coal-fired power plant: Potential risks to ecology and children’s health, Chemosphere 2013; 93:2473–2479.

17 - European Environment Agency, <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/air-emissions-viewer-lrtap>.

18 - U.S. Environmental Protection Agency, Study of hazardous air pollutant emissions from electric utility steam generating units. final report to Congress.. 453/R-98-004a, February, 1998.

19 - U.S. Environmental Protection Agency, U.S. EPA Toxics Release Inventory Reporting Year 2005 Public Data Release.. Section B.

20 - U.S. Centers for Disease Control and Prevention. Blood and hair mercury levels in young children and women of childbearing age. United States, 1999. Morbidity and Mortality Weekly, March 2, 2001; Mahaffey KR, U.S. Environmental Protection Agency. Methylmercury: Epidemiology Update. Presentation given at the National Forum on Contaminants in Fish. San Diego, CA. January 26th, 2004.

21 - Toxicological Effects of Methylmercury. National Academy Press, Washington, DC, 2000.

çevresindeki alanlarda yaşayan balıklardaki metil cıva düzeyinin iki katına çıktığı gösterilmiştir²². Cıvanın insan sağlığı üzerindeki pek çok olumsuz etkisi bilinmektedir.

İnsanlar cıvayı; yiyeceklerden, çevresel ve endüstriyel ortamlardaki karşılaşmalardan ve amalgam bileşiklerinden alırlar. Bazı mikroorganizmalar cıvayı daha zehirli bir hali olan metil cıvaya dönüştürür. Bu bileşik, çevrede en çok karşılaşılan organik cıva bileşiğidir ve besin zincirinde birikir. Cıvanın insanda birikmesi daha çok balık ve kabuklu deniz ürünleri tüketimi yoluyla olmaktadır. Sağlık hizmetlerinde kullanılan cıvalı ateş ölçerler ile cıvalı tansiyon aletleri, cıvanın insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri yüzünden 2008 yılından itibaren gelişmiş ülkelerde terk edilmeye başlanmıştır.

Cıvanın sağlık üzerine olumsuz etkisi kimyasal formu (metil cıva, elementel cıva ve inorganik cıva bileşikleri), dozu, cıvayla karşılaşan kişinin yaşı (Yaş azaldıkça etkilenim artmaktadır), cıvaya maruziyet süresi, maruziyetin türü (Solunum maruziyeti, sindirim maruziyeti, cilt teması vb.) ve cıvaya maruz kalan kişinin sağlık durumu gibi pek çok etmene bağlı olarak değişmektedir. Cıvanın en önemli sağlık etkisi fetüs, bebek ve çocuklarda nörolojik gelişimi olumsuz etkilemesidir. Gebe kadınların cıva maruziyeti sonucunda, bebeğin beyin ve sinir sistemi gelişiminin olumsuz etkilendiği bilimsel çalışmalarla gösterilmiştir. Çocuklarda cıvanın bilişsel düşünmeyi, belleği, dikkati ve dil becerilerini olumsuz etkilediği de bilinmektedir.

Yatağan termik santrali çevresinde yapılan bir çalışmada; gözlem kuyularından bazı dönemlerde alınan su örneklerindeki kadmiyum ve kurşun değerlerinin ABD Çevre Koruma Ajansı (EPA) tarafından içme suları, için önerilen 0.005 mg/l ve 0.015 mg/l sınır değerlerini aştığı görülmüştür. 1994 tarihinde yörede alınan su örneklerinde yapılan ağır metal analiz sonuçlarında yeraltı suyu kirliliği söz konusu olmazken, daha sonraki yıllarda (1998-1999) özellikle kadmiyum ve kurşun değerlerinin, içme suları için EPA (1993) tarafından önerilen sınır değerlerini aştığı görülmektedir. Ayrıca, termik santral atıklarının etkileri sonucu, araştırma alanındaki yeraltı sularında sülfat miktarı da artmıştır. Yatağan Termik Santrali'nde ortaya çıkan kül ve cürüfler, toksik, iz element içerikleri nedeniyle çevresel açıdan büyük önem taşımaktadır. Kül ve cürüfler, toprak örtüsü ve yüzey sularının kirlenmesinin yanı sıra, yeraltı sularına ulaşması sebebiyle sağlık açısından tehdit edici sonuçlar yaratacaktır²³.

Yatağan'ın 50 köyünün 34'ünde radyasyon miktarı insan sağlığının kabul edebileceği sınırın çok üzerinde, küllerin atıldığı bölgelerde ise 19 kat daha fazla bulun-

muştur²⁴.

Termik santrallerin kirlettiği yüzey suları, yalnızca bilimsel araştırma sonuçlarını gösteren makalelerde değil, resmi kurumların raporlarında da açıkça yazılmaktadır. Örneğin Orhaneli Çayı'nın bir Linyit İşletmesinin kömür yıkama ünitesinin atık suları ile bir Termik Santralin atık sularını da alarak önemli ölçüde kirlendiği bilgisi, Bursa Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün 2011 yılı Bursa İl Çevre Durum Raporu'nda yer almaktadır.

Kömürlü termik santraller ve atıklar

Kömürlü termik santraller açısından sağlıkla ilgili bir diğer sorun alanı, kömürün yakılması sonrasında ortaya çıkan atıkların oluşturduğu etkilerdir.

Kömürlü termik santrallerin üretim sürecinde ortaya çıkan atıklar şöyle sıralanabilir: Uçucu kömür külleri, taban külü, cüruf ve kazan tozu, baca gazı kükürt arıtımından kaynaklanan katı formda kalsiyum bazlı reaksiyon atıkları ve saha içi atık su arıtımından kaynaklanan çamurlar.

Kömürlü termik santrallerde, yakılan kömürün ve santralin özelliklerine göre değişen oranlarda kül çıkmaktadır. Türkiye'de TKİ tarafından sağlanan kömürden %19,8 ile en düşük Tunçbilek A termik santralında; en yüksek %57,2 ile Soma termik santralında kül çıktığı açıklanmaktadır. Orhaneli termik santralında çıkan kül oranı %33,0'dır²⁵.

Kömürlü termik santrallerden çıkan küller sağlık için son derece zararlıdır. Kömür küllerinin ırmaklara yayılması sonucunda yapılan ölçümlerde, başta arsenik olmak üzere pek çok ağır metal düzeyi izin verilebilen sınır değerlerin 150 kat üzerinde bulunmuştur. Kömür küllerine yakın alanlarda yaşayanlarda kanser görülme sıklığının arttığına ilişkin araştırma sonuçları durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Kömür küllerinin depolandığı alanlardan sızan sularda yapılan analizler başta arsenik olmak üzere, antimon, selenyum, baryum ve krom düzeylerinin içme suyu standartlarının kimi zaman 1800 kat üzerine çıkabildiğini göstermektedir²⁶.

Kömürle çalışan elektrik santralleri önemli miktarda, özellikle cüruf, kül ve arıtma çamuru şeklinde atık oluşturur. Kül ve cürufun büyük bölümü yeniden kullanılabilir veya diğer tesis veya proseslerde doğrudan değerlendirilebilse de, enerji santraline yakın bölgelerde büyük miktarda üretilen bu atık için bertaraf sistemlerine gereksinim duyulmaktadır. Bu tesislerin etkisi toprak ve su kütlelerini kirletme potansiyellerinden kay-

22 - Fthenakis VM, Lipfert FW, Moskowit PD, et al. An assessment of mercury emissions and health risks from a coal-fired power-plant. Journal Of Hazardous Materials, 1995; 44(2-3):267-283.

23 - Baba A. Yatağan (Muğla) Termik Santrali Atık Depolama Sahasının Yeraltı Sularına Etkisi, Jeoloji Mühendisliği, 2001; 25(2):1-19.

24 - Keskin M., and A. Mert (2002) "Türkiye'de Enerji ve Çevre Konusunda Yapılan Hataların Laboratuvarı: Yatağan-Yeniköy-Gökova Termik Santralleri (A Laboratory of Mistakes on Energy and Environment: Yatağan-Yeniköy-Gökova Power Plants)" Mühendis & Makina, June 2002, Issue 509, 24-36.

25 - T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Eşleştirme Projesi TR 08 IB EN 03 IPPC – Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol, Kömür Kullanan Büyük Yakma Tesisleri için MET kılavuzu, Proje TR-2008-IB-EN-03, Görev no: 2.1.4.a.3; 2012, s.14.

26 - Coal Ash, The toxic threat to our health and environment, A Report From Physicians For Social Responsibility And Earthjustice, 2010.

naklanmaktadır. Bu çevresel etkilerinin yanı sıra, tesis etrafındaki ulaşım sistemlerinin gürültüsü (kamyon ve hareketli makineler) veya tesislerin kendileri (kömür değirmenleri) ve kömür yığınlarının ve atık yönetim sistemlerinin manzara üzerindeki etkisi gibi diğer olumsuz etkileri de söz konusudur.

KÖMÜRLÜ TERMİK SANTRALLERİN SAĞLIK ETKİLERİ

Kömürlü termik santraller başta santralde çalışanlar ve yakın çevresinde (15 kilometre yarıçapındaki alan) yaşayanlar olmak üzere halkın sağlığını olumsuz etkiler. Ancak araştırmalar, kömürlü termik santrallerin sağlık etkilerinin yalnızca yakın çevresinde yaşayanlarla sınırlı kalmadığını, kimi zaman yüzlerce kilometre uzaktaki insanların sağlığını da olumsuz etkileyebilme potansiyeli olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Termik santrallerin çevresinde yaşayanlarda sağlıkları en çok bozulmaya aday olan risk grupları çocuklar, yaşlılar, astım hastaları, süregen tıkaçıcı akciğer hastalığı (KOA) olanlar ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük insanlar olarak saptanmaktadır.

Kömürlü termik santrallerin sağlık etkisi daha çok hava kirliliği nedeniyle özellikle solunum ve dolaşım sistemlerinde yol açtıkları rahatsızlıklar ve hastalıklarla ilişkili olarak gündeme getirilmektedir. Ancak termik santrallerin sağlıkla ilgili olumsuz etkisi bununla sınırlı değildir. Termik santral yakınlarındaki alanlarda yaşayan balıklarda cıva düzeyinin artması, arsenik maruziyetine bağlı melanom dışı cilt kanserlerinde gözlenen artış, termik santral çalışanlarında gözlenen sitogenetik hasar ve termik santral çevresinde erken doğumlarda görülen artış gibi etkiler termik santrallerin olumsuz sağlık etkilerinden bazılarıdır. Bilim literatüründe termik santrallerin sağlık etkileri ile ilgili çok sayıda araştırma bulunmaktadır.

İsrail’de, termik santralden kaynaklanan hava kirliliğinin çocukların akciğer fonksiyonu gelişimini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur²⁷. Türkiye’de Seyitömer’de yapılan bir çalışmada, termik santralden kaynaklanan hava kirliliğinin –özellikle sigara içmeyenlerde- solunum fonksiyonlarını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur²⁸. Yine İsrail’de, termik santrale yakın (19 km alan içinde) yaşayan çocuklarda solunumla ilgili rahatsızlıklarda artış gösterilmiştir²⁹. Meksika’da termik santralin, santralin yakınında yaşayanlarda halk sağlığına ve ekonomiye olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır³⁰. Tayland’da, termik santralden kaynaklanan hava kirliliğinin astımlı çocuklarda akciğer fonksiyonlarında azalmaya yol açtığı gösterilmiştir³¹. Yine Tayland’da, termik santralden kaynaklanan hava kirliliğinin ölümleri ve solunum ve kalple ilgili sorunlar nedeniyle hastaneye yatışları arttırdığı gösterilmiştir³².

Slovakya’da yapılan bir çalışmada, idrarda ortanca arsenik derişiminin termik santralden uzaklaştıkça azaldığı saptanmıştır. Bir başka deyişle termik santrale yakın yaşayanların idrarındaki arsenik yoğunluğu, santrale uzak yaşayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı çalışmada, melanom dışı deri kanserlerinin görülme sıklığı da, bölgede yaşayanlara göre, termik santral çevresinde %21 daha yüksek olarak bulunmuştur. Melanom dışı deri kanserlerine etki eden önemli etmenlerden birisinin de arsenik olduğu bilindiği için, termik santral çevresinde melanom dışı deri kanserlerinin daha fazla görülmesiyle, termik santral nedeniyle 1950’den bu yana çevreye yayılan üç bin tonu aşkın arsenik arasında ilişki olduğu düşünülmektedir³³.

Türkiye’de Afşin-Elbistan Termik Santrali çalışanlarında yapılan bir çalışmada, kontrol grubuna göre termik santral çalışanlarında sitogenetik hasar anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu sitogenetik hasarın kömür, toz ve gaz emisyonlarına bağlı çeşitli kimyasallara uzun süre maruz kalmanın birikimine bağlı olabileceği düşünülmektedir³⁴.

Yatağan’da yapılan bir çalışmada, termik santralin çevresinde yaşayanlarda solunum fonksiyonları kontrol grubuna göre anlamlı derecede azalmış olarak bulunmuştur. Bunun santralin yarattığı hava kirliliğinin yol açtığı tıkaçıcı akciğer hastalıklarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir³⁵. Bilindiği gibi, Yatağan termik santralden kaynaklanan hava kirliliği nedeniyle uzun zamandır kamuoyunun gündeminde olan bir ilçemizdir. Yatağan termik santralinin etkileri ile ilgili yapılan çalışmalar, santralin hem sağlık etkisini hem de çevre ile ilgili olumsuz etkisini ortaya koymaktadır.

30 - Lopez MT, Zuk M, Garibay V, Tzintzun G, Iniestra R, Fernandez A. Health impacts from power plant emissions in Mexico. *Atmospheric Environment*, 2005; 39:1199–1209.

31 - Aekplakorn W, Loomis D, Vichit-Vadakan N, Shy C, Wongtim S, Vitayanon P. Acute effect of sulphur dioxide from a power plant on pulmonary function of children, Thailand. *International Journal of Epidemiology*, 2003; 32(5):854–861.

32 - Thanh BD and Lefev T. Assessing Health Benefits of Controlling Air Pollution from Power Generation: The Case of a Lignite-Fired Power Plant in Thailand. *Environmental Management*, 2001; 27(2):303-317.

33 - Thornton I, Farago ME, Keegan T, et al. Environmental impacts, exposure assessment and health effects related to arsenic emissions from a coal-fired power plant in Central Slovakia; the EXPASCAN study. Fifth International Conference on Arsenic Exposure and Health Effects, San Diego, California, USA, 14-18 July, 2002, Pages: 39-49.

34 - Celik M, Donbak L, Unal F, Yüzbaşıoğlu D, Aksoy H, Yılmaz S. Cytogenetic damage in workers from a coal-fired power plant. *Mutation Research* 2007; 627:158–163.

35 - Karavuş M, Çalı Ş, Bakırcı N, Save D, Aker A. Spirometric Parameters of the Villagers Living Around Power Plant in Muğla, Turkey. *Turkish Respiratory Journal* 2007; 8(2): 44-47.

27 - Dubnov J, Barchana M, Rishpon S, Leventhal A, Segal I, Carel R, Portnov B. Estimating the effect of air pollution from a coal-fired power station on the development of children’s pulmonary function. *Environmental Research*, 2007; 103(1):87-98.

28 - Karavuş M, Aker A, Cebeci D, Tasdemir M, Bayram N, Cali S. Respiratory Complaints and Spirometric Parameters of the Villagers Living around the Seyitomer Coal-Fired Thermal Power Plant in Kutahya, Turkey. *Ecotoxicology and Environmental Safety*, 2002; 52:214-220.

29 - Goren AI, Helman S, Goldsmith JR. Longitudinal study of respiratory conditions among schoolchildren in Israel: interim report of an epidemiological monitoring program in the vicinity of a new coal-fired power plant. *Arch Environ Health*, 1988 Mar-Apr; 43(2):190-4.

Türk Tabipleri Birliği'nin yaptığı bir araştırmaya göre solunum sistemi hastalıkları, nedeniyle Yatağan Devlet Hastanesi'nde yatarak sağaltım gören hasta oranı, aynı hastalık grubu nedeniyle Muğla merkezindeki hastanelerde yatan hastalara oranla iki kat fazladır. Bronşit, astım ve amfizem grubu hastalıklar için bu oran üç kat fazla bulunmuştur. Santral ve madende çalışan yaklaşık 4.000 işçi ek risklere maruz kalmaktadır³⁶.

Tayvan'da yapılan bir araştırmada, termik santrallerden kaynaklanan hava kirliliğinin termik santral çevresinde yaşayan gebe kadınlarda erken doğumların görülme sıklığını arttırdığı da bulunmuştur³⁷.

Bursa'da Orhaneli'nde yürütülen bir araştırmanın sonucunda, Orhaneli Termik Santrali çevresinde yaşayanların, kontrol grubuna göre solunum fonksiyonlarında anlamlı derecede azalma olduğu saptanmıştır. Bacaya hakim rüzgar yönündeki santrale yakın köylerde solunum fonksiyonları daha fazla azalmıştır. Bu etkilenmenin sigara içmeyenleri daha yüksek düzeyde etkilediği anlaşılmaktadır³⁸. Bu araştırmanın sonuçlarının kamuoyu ve yetkililer ile birkaç kez paylaşılmış olmasına karşın; bugün halen Bursa'ya yeni termik santraller kurma uğraşı içerisinde olunması düşündürücüdür.

Partikül maddelerin solunması sonucunda içerisinde astım atakları, akciğer dokusunda hasar, inme, kalp atakları ve erken ölümlerin de bulunduğu çok geniş bir yelpazede sağlık sorunlarının ortaya çıktığı bilinmektedir. ABD'de kömürlü termik santrallerden salınan partiküller maddelerin her yıl yaklaşık 24.000 erken ölümden sorumlu olduğu tahmin edilmektedir³⁹.

Kömürlü termik santrallerden yayılan hava kirleticilerinin yol açtığı sağlık ve çevre sorunları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Asit gazlar, cıva ve kükürt dioksit gibi kirleticiler kömürlü termik santral çevresinde yaşayan insanlarda etkilerini hemen göstermeye başlarlar. Bununla birlikte, dioksinler ve metaller gibi diğer kirleticiler kirlilik kaynağından daha uzaklara taşınabilirler. Bu kirleticilerin ince parçacıkları havada bir haftadan uzun süre kalabilir ve rüzgarlarla uzak yerleşim alanlarına taşınabilir. Bu nedenle kömürlü termik santrallerden salınan hava kirleticileri hem santral çevresinde yaşayanlar, hem de daha uzakta yaşayanların sağlığı açısından tehlikelidir⁴⁰.

Kömürlü termik santrallerin, Avrupa Birliği ülkelerinde her yıl 18.200 erken ölüme, 8.500 yeni kronik bronşit olgusuna, 28 milyonun üzerinde alt solunum yolu hastalığı belirtisi gösteren olguya ve 4 milyonun

üzerinde kayıp iş gününe yol açtığı öngörülmektedir⁴¹.

Kömürlü termik santraller tarafından üretilen her terawatt saat (TWh) enerjinin, hava kirliliği nedeniyle, siyah kömürle çalışan santrallerde 24,5 kişinin erken ölümüne, linyit ile çalışan termik santrallerde ise 32,6 kişinin erken ölümüne yol açtığı hesaplanmaktadır. Buna ek olarak, üretilen her terawatt saat (TWh) enerjinin, siyah kömürle çalışan santrallerde 225 kişinin ciddi hastalığına, 13.288 kişinin hastalanmasına; linyit ile çalışan termik santrallerde ise 298 kişinin ciddi hastalığına, 17.676 kişinin hastalanmasına yol açtığı da hesaplanmaktadır⁴².

Türkiye'de kömürlü termik santrallerin yol açtığı sorunlara ilişkin en önemli açıklama Sağlık Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bakanlık bazı termik santrallerin çevresinin, hava kirliliği nedeniyle akciğer kanseri riski taşıdığını açıklamıştır⁴³.

36 - TTB Yatağan Raporu, <http://www.ttb.org.tr/eweb/yatagan/>.

37 - Tsai SS, Yu HS, Chang CC, Chuang HY, Yang CY. Increased risk of preterm delivery in women residing near thermal power plants in Taiwan. Archives of Environmental Health, 2004 Sep; 59(9):478-83.

38 - Pala K, Turkkan A, Gercek H, Osman E, Aytekin H. Evaluation of Respiratory Functions of Residents Around the Orhaneli Thermal Power Plant in Turkey. Asia-Pacific Journal of Public Health, 2012; 24(1):48-57.

39 - The Particulate-Related Health Benefits of Reducing Power Plant Emissions, Abt Associates. 2000.

40 - U.S. Environmental Protection Agency (EPA), 2009. Integrated Science Assessment for Particulate Matter, EPA 600/R-08/139F.

41 - HEAL, The Unpaid Health Bill, How coal power plants make us sick, A report from the Health and Environment Alliance, March 2013, p.5,10.

42 - Markandya A, Wilkinson P. Electricity generation and health, Energy and Health 2, Lancet, 2007; 370:979-990.

43 - Türkiye'nin kanser haritası çıkarılıyor, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsiv-news.aspx?id=125796>.

Tablo 2. Kömürlü termik santrallerden yayılan hava kirleticilerinin yol açtığı sağlık ve çevre sorunları⁴⁴

Hava kirleticisi sınıfı	Önemli hava kirleticisi	İnsan sağlığı için zararları	Çevresel zararlar
Asid gazlar	Hidrojen klorid, Hidrojen florid	Cilt, göz, boğaz burun ve solunum yollarında tahriş.	Asit yağmurları, ekinlerde ve ormanlarda hasar.
Dioksin ve furanlar	2,3,7,8- tetrakloro-dioksin (TCDD)	Mide ve bağışıklık sistemi için olası kanserojen. Üreme, endokrin ve bağışıklık sistemine etki.	İrmak, göl ve okyanuslara yerleşerek balıkları ve yaban hayatı etkilemek. Balık zincirinde birikme.
Cıva	Metilcıva	Beyin, sinir sistemi, böbrek ve karaciğer hasarı. Nörolojik ve gelişimsel doğum kusurlarına neden olma.	Balıkları ve yaban hayatı etkilemek. Balık zincirinde birikme
Cıva harici metaller ve benzerleri (Radyoizotoplar hariç)	Antimon, arsenik, berilyum, kadmiyum, krom, nikel, selenyum, manganez	Akciğer, mesane, böbrek ve cilt için kanserojen. Sinir, kalp/damar, cilt, solunum ve bağışıklık sistemini olumsuz etkileyebilir.	Toprakta ve çökeltilerde birikir. Çözünür formları su sistemlerini kirletebilir.
	Kurşun	Sinir sistemi gelişiminde hasar. Öğrenme, bellek, ve davranışları olumsuz etkileyebilir. Kalp/damar ve böbrek etkilerine, kansızlık, bileklerde ve parmaklarda güçsüzlüğe yol açabilir.	Bitkilerde ve yaban hayatında hasar, Toprakta ve çökeltilerde birikme. Kara ve su ekosistemlerini olumsuz etkileyebilir.
Polisiklik aromatik hidrokarbonlar	Benzo-a-anthracene Benzo-a-pyrene Fluoranthene Krisen Dibenzo-a-anthracene	Olası kanserojen. Küçük partiküller maddelere geçerek akciğerlere yerleşebilir. Karaciğer, böbrek ve testisleri etkileyebilir. Spermeleri etkileyerek üreme sağlığı sorunlarına yol açabilir.	Buhar ya da partikül maddede bulunur. Toprakta ve çökeltilerde birikme
Radyoizotoplar	Radyum	Akciğer ve kemik için kanserojen. Bronkopnömoni, kansızlık ve beyin absesi.	İrmak, göl ve okyanuslara yerleşerek balıkları ve yaban hayatı etkilemek. Toprak, çökelti ve besin zincirinde birikme.
	Uranyum	Akciğer ve lenfatik sistem için kanserojen. Böbrek hastalığı.	
Uçucu organik bileşikler	Benzen de dahil aromatik hidrokarbonlar, xylene, etilbenzen ve toluen	Cilt, göz, burun ve boğazda tahriş; solunum zorluğu, akciğer fonksiyonlarında azalma, görsel uyaranlara gecikmiş yanıt, bellek zayıflığı, mide rahatsızlığı ve karaciğer ile böbreğe etki. Sinir sistemini olumsuz etkileyebilir. Benzen kanserojendir.	Toprak ve çökeltilerde birikme.
	Formaldehit dahil aldehyitler	Akciğer ve nasofarenks için olası kanserojen. Göz, burun ve boğaz tahrişi, solunum belirtileri.	

44 - American Lung Association Fighting for Air, Toxic Air, The Case for Cleaning Up Coal-fired Power Plants, 2011.

Kömürlü termik santraller kirli bir enerji kaynağıdır ve bu yolla elde edilen enerjinin sağlık maliyetlerinin de kapsamlı olarak tartışılması gerekir.

ABD’de kömürlü termik santrallerin yol açtığı sağlık zararının maliyeti, söz konusu santrallerden üretilen her bir kilowatt-saat enerji için (0,02-1,57) ABD Doları olarak hesaplanmıştır. En yüksek maliyetler endüstrinin en yoğun olduğu yerlerde söz konusudur. Kömürlü termik santrallerden atmosfere salınan her bir ton partiküller maddenin sağlıkla ilgili maliyeti (29.000-530.000) Dolar, her bir ton SO₂’nin maliyeti (5.800-51.000) Dolar ve her bir ton NO_x’in maliyeti (460-15.000) Dolar olarak hesaplanmıştır⁴⁵.

Avrupa Birliği’ne üye 27 ülke, Hırvatistan, Sırbistan ve Türkiye’nin aralarında bulunduğu 30 ülke için kömürlü termik santrallerin yol açtığı maliyetin hesaplandığı bir çalışmada, her yıl 250.604 yaşam yılı kaybının ve 23.289 erken ölümün meydana geldiği gösterilmiştir. Yaşam yılı kayıplarının 54.386’sı (%21,7) ve erken ölümlerin 5.042’si (%21,6) Hırvatistan, Sırbistan ve Türkiye’ye aittir. Aynı çalışmada kömürlü termik santraller nedeniyle oluşan sağlık maliyeti 15,5-42,8 milyar Euro arasında hesaplanmıştır. Bu çalışmaya göre Türkiye’de kömürlü termik santrallerin sağlık etkileri nedeniyle oluşan maliyet 2,4-6,7 milyar Euro olarak hesaplanmaktadır⁴⁶. Türkiye’nin toplam sağlık harcamalarının 2012 yılında, 76 milyar 358 milyon TL⁴⁷ (Yaklaşık olarak 32,4 milyar Euro) olduğu göz önüne alınacak olursa; kömürlü termik santrallerin ülkemize ne kadar büyük bir maliyet yüklediği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, ülkemizdeki kömürlü termik santraller, yol açtıkları başta hava kirliliği olmak üzere çeşitli kirlilikler yüzünden, toplam sağlık harcamalarının en az %7,4’ü, en çok %20,7’si kadar fazladan sağlık harcaması yapılmasına neden olmaktadır. Bu oranın toplam sağlık harcamalarının beşte birine kadar çıkabildiğinin hesaplanması, maliyet açısından ne kadar vahim bir durumla karşı karşıya olduğumuzu göstermesi bakımından çok önemlidir.

Tüm sağlık risklerine rağmen, Türkiye hükümeti bu kirli ve modası geçmiş enerji kaynağından uzaklaşmaktadır. Aksine, inşa edilmesi planlanan en az 80’in üzerinde yeni kömür yakıtlı enerji santralini teşvik ederek ve bunlara izin vererek, Avrupa çapında en fazla yeni santral planına sahip ülke konumuna gelmiştir. Bu planlar, Türkiye’yi kirli enerji konusunda dünya ölçeğinde üst sıralara yükseltmiştir. Türkiye bugün, Çin, Hindistan ve Rusya’nın ardından dünyanın en ciddi

dördüncü kömür tehdidi olarak göze çarpmaktadır⁴⁸.

Greenpeace, Avrupa ve Türkiye’deki kömür santrallerinin sağlığa etkisine ışık tutma amacıyla Stuttgart Üniversitesi’ne bir rapor hazırlatmıştır. Bu raporla, Türkiye’de faaliyet halindeki 19, Avrupa Birliği’nde yine faaliyetteki 300 kömürlü termik santralin her birinin insan sağlığı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bunun yanı sıra, gerçekleştirilmesi planlanan 100 yeni projenin de muhtemel etkileri araştırmaya dahil edilmiştir. Gelişmiş bir sağlık etkisi değerlendirme modeli kullanılarak hazırlanan bu rapor, Türkiye’de kömürlü santrallerin ürettiği kirlilik yüzünden binlerce erken ölüm yaşandığını ortaya koymaktadır. Yine rapora göre, Türkiye’de sadece 2010’da, bu kirliliğe maruz kalanların ömrü yaklaşık 79 bin saat kısalmıştır (yaklaşık 10 yıl). Bu sonuçlar, 2010 yılında Türkiye’de kömürden kaynaklı ölümlerin, trafik kazalarında yaşanan can kayıplarının neredeyse iki katı olduğunu göstermektedir.

Söz konusu araştırma, kömür santrallerinin yaydığı kirliliğin, yine 2010’da Türkiye’de çeşitli hastalık ve sakatlanmalara yol açarak 1.7 milyon iş günü kaybına neden olduğunu da açığa çıkarmaktadır. Diğer tahmini etkiler arasında, 800 bin astım krizi ve toplamda 8 milyon güne yayılan solunum yolu hastalıkları mevcuttur. 2010’da Türkiye’de hayatını kaybeden 7.900 kişinin ölüm sebebinin kömür yakıtlı enerji santralleriyle ilişkili olduğu tahmin edilmektedir⁴⁹.

Türkiye’de 2010 yılında toplam olarak 365.190 kişi hayatını kaybetmiştir⁵⁰. Bu tahminden yola çıkarak, Türkiye’de yaşamını yitiren her yüz kişiden 2,2’sinin kömürlü termik santrallere bağlı sağlık etkileri yüzünden yaşamını erken yitirmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuç, kömürle çalışan santraller yoluyla enerji üretiminin ölümlere ilişkin sağlık bedelini ortaya çıkarması bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye’de kömüre bağlı enerji üretimi, 2009-2012 arasında yüzde 40 artış göstermiştir. Bu durum, halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerin de büyük ölçüde arttığı anlamına gelmektedir. Tüm bu olumsuzluklara tuz biber ekercesine, Türkiye’de 80’in üzerinde yeni santral yapım, lisans ya da proje aşamasında bulunmaktadır. Modelleme sonuçları, 2010 yılında yapım aşamasında bulunan veya yapılması planlanan kömür santrallerinin tamamlanması halinde; her yıl insan hayatından 34 bin yıl çalınacağını göstermektedir. Bu da, kömür santrallerinin 40 yıllık faaliyet süreleri tamamlandığında, yarattıkları kirliliğe maruz kalanların ömrünün toplamda 1,4 milyon yıl kılacağı anlamına gelmektedir.

45 - Levy JI., Baxter LK., and Schwartz J. Uncertainty and Variability in Health-Related Damages from Coal-Fired Power Plants in the United States, Risk Analysis, 2009; 29(7):1000-1014.

46 - HEAL, The Unpaid Health Bill, How coal power plants make us sick, A report from the Health and Environment Alliance, March 2013, p.24-25.

47 - TÜİK sağlık harcamaları istatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15871>.

48 - Sessiz Katil, Türkiye neden kömürlü termik santrallerden vazgeçip yeşil enerjiye geçmeli? Greenpeace, 2014, s.6.

49 - Sessiz Katil, Türkiye neden kömürlü termik santrallerden vazgeçip yeşil enerjiye geçmeli? Greenpeace, 2014, s.29.

50 - Ölüm İstatistikleri 2010, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13132&utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter&utm_term=i statistik,n%C3%BCfus,enflasyon,sanayi.

Kömürlü termik santrallerde mevcut en iyi teknolojilerin etkisi

Kömürle çalışan bir termik santralin sağlık açısından zarar vermeksizin elektrik üretimi yapması olanaklı değildir. Yeni geliştirilen teknolojilerin emisyonlarda azalmaya yol açtığı doğru olmakla birlikte, mevcut en iyi tekniklerle kurulmuş kömürlü termik santrallerden üretilen enerjiyi “temiz enerji” olarak tanımlamak olanaklı değildir. Kömürün yakılmasıyla ortaya çıkan emisyonları karbon yakalama ve depolama (Carbon Capture and Storage, CCS) adıyla bilinen ve en sık “temiz kömür teknolojisi” olarak sermaye sahipleri tarafından gündeme getirilen yeni teknolojik seçeneklerle azaltmanın olanakları tartışılmaktaysa da, bunun, içerdiği sınırlılıklar nedeniyle temiz enerji olarak adlandıramayacağı çok açıktır.

CCS teknolojisi, “sabit fikirlilerin defolu malı” olarak da tartışılmaktadır. CCS fosil yakıt kaynaklı iklim etkilerini, CO₂’yi santrallerin bacasından çıkmadan yakalayıp yeraltına depolayarak azaltmayı amaçlamaktadır. Bu teknolojinin gelecekteki gelişimi, kömür endüstrisi tarafından yeni santrallerin yapılabilmesi ve enerji planlarında hiçbir değişiklik yapılmaması için gerekçe olarak kullanılmaktadır. Ancak, CCS teknolojik olarak iklim değişikliğini önlemede zamanında bir müdahale olmaktan hala çok uzaktadır. CCS’nin yararlı bir ölçekte yerleştirilebilmesi teknik olarak 2030’dan önce mümkün değildir. Oysa büyük felaketleri engellemek için karbondioksit salımlarının 2015’den itibaren düşüşe geçmesi şarttır⁵¹.

Ayrıca, Türkiye gibi endüstriyel etkinliklerden kaynaklanan kirliliğin azaltılmasına ilişkin pek çok girişimin yalnızca kağıt üzerinde hazırlandığı ve uygulamada kendisine yer bulmadığı, kamusal denetimin ya hiç yapılmadığı, ya da yalnızca göstermelik yapıldığı bir ülkede; maliyeti çok artırdığı bilinen yeni teknolojilerin gerek kurulma aşamasında, gerekse de kurulduktan sonraki durumu kuşkuyla karşılanmalıdır. Bugün her türlü önlemin alınacağı iddiasıyla kurulan pek çok organize sanayi bölgesinin havaya ve suya verdiği emisyonlar çok açık ortadadır. Bunun için yalnızca bir tek örnek, Dilovası’nın incelenmesi yeterlidir. Bu haliyle ne sermaye sınıfının, ne de yerel ve merkezi hükümetin kömürlü termik santrallerdeki emisyonların azaltılacağına ilişkin açıklamaları inandırıcı değildir.

Sanayileşmenin insanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını hiçe sayarak yaygınlaştığı yerleşim yerlerine gerek ülkemizden gerekse dünyanın pek çok farklı bölgesinden çok sayıda örnek göstermek mümkündür. Dilovası çevre açısından bir olağan dışı durum bölgesine dönüşen bu yerleşim yerlerinden sadece bir tanesidir. 2002’de Dilovası sanayi bölgesinin kurulması ile birlikte sanayileşmenin sürekliliği olmayan ve yönetilemeyen

yeni bir şekli ortaya çıkmıştır. İlk dönemde sanayileşme uğruna çevre ve insan sağlığı açısından yaşanan yıkıma kör kalınmıştır. Ardından gelen dönemde ise kamu denetimi mekanizmalarının hiç bir şekilde ulaşamadığı özerk bölgeler oluşturulmuş ve Türkiye’nin diğer organize sanayi bölgeleri ile birlikte neoliberal küreselleşmenin parçalarından biri daha tamamlanmıştır. Sağlık Bakanlığı’nın 2007 tarihli bir belgesine göre sanayi bölgesinde bulunan 36 adet birinci sınıf gayri sıhhi müessesenin yarısının ruhsatının olmadığı anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra 2010 yılına gelinceye değin evsel ve endüstriyel atık su arıtma tesisi kurulmamıştır. Dilovası’nda bu aşırı yoğun ve denetimsiz üstelik demir-çelik, boya ve kimya gibi ağırlıklı olarak kirli sektörlerden oluşan sanayileşme, bölgenin topoğrafik özellikleri ve trafik yoğunluğu ile de birleştiğinde tam bir çevre felaketine yol açmaktadır. Bu tabloyu daha da dramatikleştiren diğer etmenler ise göç ve yanlış kentleşmedir⁵².

Dilovası’nın toprağının, havasının, suyunun sanayi kuruluşları nedeniyle kirlendiğini gösteren kanıtların sayısı her geçen gün artmaktadır. Toplam partikül madde ve çok halkalı aromatik hidrokarbon bakımından önemli düzeyde bir kirlilik yaşandığını, toprak örneklerinde yüksek konsantrasyonlarda kadmiyum, bakır ve kurşun saptandığını, bazı bitkilerde ciddi düzeyde ağır metal birikimi olduğunu, bazı gıda maddelerinde dioksin, furan ve çok klorlu bileşik düzeylerinin yüksek çıktığını bildiren araştırmalar dikkat çekmektedir. Ayrıca, Kocaeli ilinde ve körfezde gerçekleştirilmiş araştırmalarda Dilovası’nı da kapsayan ya da yakın komşuluk gösteren çevre bölgelerde önemli düzeyde su ve hava kirliliği tespit edilmiştir. Dilovası’nda kanserlerden ölümlerin ilk sıraya yerleşmesi ve yörede yaşayanların sağlıklarının bozulmuş olması şaşırtıcı değildir. Dilovası’nda uzun süredir devam eden, çözümü kolay olmayan, önümüzdeki dönemde daha da ağırlaşması beklenen ve toplum sağlığı açısından çok büyük bir tehlike oluşturan bir çevre felaketi yaşanmaktadır. Kamu kurumları 30 yılı aşkın bir süredir göz göre göre gelen bu felaketin önlenmesinde üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmede başarılı olmamıştır.

Avrupa Komisyonu’nun Büyük Yakma Tesisleri İçin Mevcut En İyi Tekniklere Yönelik Başvuru Belgesinde⁵³, kükürt dioksit ve partikül madde emisyonlarının azaltılmasına yönelik Mevcut En İyi Tekniklerin (MET) etkisinin sınırlılığı açıkça görülmektedir (Tablo 3). Özellikle kapasitesi düşük santrallerde mevcut en iyi tekniklerin kükürt dioksit emisyonu düzeyinde her hangi bir azalmayı sağlayamaması dikkat çekicidir.

52 - Türk Tabipleri Birliği Dilovası Raporu, 2012, <http://www.ttb.org.tr/kutuphane/dilovasiirpr.pdf>.

53 - Avrupa Komisyonu, Entegre Kirlilik ve Kontrol, Büyük Yakma Tesisleri İçin Mevcut En İyi Tekniklere Yönelik Başvuru Belgesi, Temmuz 2006, İdari Özet, s. V, VI.

51 - Kömürün gerçek maliyeti, Dünyanın en kirli yakıtı yüzünden insanlar ve gezegen neler ödemek zorunda kalıyor? Greenpeace, 2008, s.12.

Tablo 3. SO₂ ve partikül madde emisyonlarının azaltımına yönelik MET

Kapasite (MWth)	Kömür ve linyit			
	SO ₂ seviyesi (mg/Nm ₃)		Toz emisyon düzeyi (mg/Nm ₃)	
	Yeni tesisler	Mevcut tesisler	Yeni tesisler	Mevcut tesisler
50-100	200 – 400 150 – 400 (FBC)	200 – 400 150 – 400 (FBC)	5 – 20	5 – 30
100-300	100 – 200 (FBC)	100 – 250 (FBC)	5 – 20	5 – 20
> 300	20 – 150 100 – 200 (CFBC/PFBC)	20 – 200 100 – 200 (CFBC/PFBC)	5 – 10	5 – 20

FBC: Akışkan yatak yakma

CFBC: Dolaşan akışkan yatak yakma

PFBC: Basınçlı akışkan yatak yakma

Avrupa Komisyonu, yeni tesislerin daha yüksek üretim verimliliğine sahip olmaları nedeniyle güç birimi başına daha az emisyon (su ve havaya) üretebileceklerini öngörmekle birlikte; tesis verimliliğinin termodinamik yasaları, artan gelişim maliyetlerinden azalan gelirler ve daha yüksek üretimle sonuçlanan sermaye maliyetlerinin artışı gibi nedenler yüzünden sınırsız olmadığına vurgu yapmaktadır⁵⁴.

Dolayısıyla, mevcut en iyi teknolojilerin kömürlü çalışan termik santrallerde emisyonları azaltabileceği iddiası, kapitalizmin kar hırsı nedeniyle sınırlılıklar içermektedir. Bu iddianın sermaye sınıfının kar maksimizasyonu yaklaşımı göz önüne alınmaksızın değerlendirilmesi doğru değildir.

Sonuç ve öneriler

Bu yazıda kısaca değinilmeye çalışılan sağlık etkileri, çok sayıda yeni kömürlü termik santralin kurulmasına karar verilmesi aşamasında olan ülkemiz için büyük önem taşımaktadır. Kömürlü termik santrallerin sağlığı olumsuz etkilediği kesindir ve bir takım önlemlerle (Desülfürizasyon üniteleri, elektrostatik filtreler, CCS vb.) bu etkilerin tamamıyla ortadan kaldırılması söz konusu değildir.

Ülkemizde, 2012 yılında, 80’i aşkın yeni kömür yakıtlı santral projesinin aktif olduğu; dört tanesinin yapım, yaklaşık 50 tanesinin de planlama aşamasında bulunduğu bilinmektedir. Yeni kirli enerji santrallerinin inşası, hâlihazırda faaliyetteki kömür yakıtlı santrallerden kaynaklanan yüksek orandaki ölümlere yenilerini eklemek ve kirli enerjiye daha on yıllarca mahkûm yaşamak anlamına gelmektedir⁵⁵.

Kömürlü çalışan termik santrallerin kurulması girişimleri, sermaye sınıfı tarafından “enerjinin daha ucuza mal edilmesi” ve böylece “Türkiye’nin cari açığının

kapatılmasına katkı” başlıklarıyla tartışmaya açılmaktadır. Sermaye sınıfının halkın sağlığı umurunda değildir. Tek amacı ne pahasına olursa olsun daha fazla kar etmektir. Oysa bu yazıda açıkça ortaya konduğu üzere, kömürlü termik santrallerin ölümlere ve hastalanmaya yol açan çok ciddi sağlık etkileri ve bu etkiler yüzünden oluşan doğrudan ve dolaylı maliyetler söz konusudur. Bu maliyetler halkın ve sosyal güvenlik sisteminin sırtına yüklediği için, patronların umurunda değildir.

Ne yazık ki, Hükümet, bu tartışmada halkın yanında değil, sermaye sınıfının yanında yer almakta, mevcut kömürlü termik santrallerin başta linyitle çalışanlar olmak üzere zararlarının azaltılmasına yönelik her hangi bir eylem planını yürürlüğe koymamakta, yeni kömürlü termik santrallerin kurulmasına da izin vermektedir.

Öncelikle toplumun sağlığının her türlü sanayileşme faaliyetinden, ulusal ve küresel sermayenin kazançlarından daha önemli olduğu ilkesinin tüm taraflarca benimsenmesi sağlanmalıdır⁵².

“Sağlıklı yaşamak” en temel insan hakkı ise, bu hakkın hayata geçmesinin sağlanabilmesi için toplumun bütün kesimlerinin dayanışma içinde enerjinin verimli kullanılması için girişimde bulunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimindeki payının artırılmasını talep etmesi ve yeni kömürlü termik santrallerin yapımına karşı çıkması gerekmektedir.

*Prof. Dr. Kayıhan PALA / Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Başkanı

54 - Avrupa Komisyonu, Entegre Kirlilik ve Kontrol, Büyük Yakma Tesisleri İçin Mevcut En İyi Tekniklere Yönelik Başvuru Belgesi, Temmuz 2006, s.9.

55 - Kömürün gerçek maliyeti, Dünyanın en kirli yakıtı yüzünden insanlar ve gezegen neler ödemek zorunda kalıyor? Greenpeace, 2008, s.35.

ŞEHÂDET

Yine de kaynıyor kazan
Tutuşup yaşama arzusundan
Konulup ne varsa eldeki avuçtaki
Kazanın içinde karası da kalayı da bir
Kaynıyor hayatın dengesi

Bir kulp bulunur her zaman nasılsa
Tutmaya ucundan,
Yeter ki palazlansın ateş,
Görünmesin kazanın dibi
Bir doygunluk ki buhurdan olsun
Duyulsun ham inancın da pişebildiği...

Tuğba KARADUMAN

İNFAZSIZ YARGI

tevekkülü duâda bir tek; şefkati, başkasına acımakta bildiniz.
bir tavır meselesiyken isyan; (sizce, dostlar alış verişte görsündüler...)
küheylandınız hani konuşurken?
yaşarken gizlenip kendinizden, haksızlığa boyun eğdiniz..

görmediniz, demek isterdim oysa; görmek istemediniz, kimdiniz.
okunmazken satır aralarından dahi esâmeniz,
vehminiz kadar hepiniz kör, sağır, dilsizdiniz...

Tuğba KARADUMAN

YENİ İMAR YÖNETMELİKLERİNE GENEL BAKIŞ VE DEĞERLENDİRME

Av. Nezh SÜTÇÜ

İmar planı yapım ve uygulaması ile ilgili olarak mevzuatımızda yer alan iki temel Yönetmeliğin değerlendirilmesi aşağıda yapılacaktır.

Bunlardan birincisi; Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği (PATİY)¹ ve bu Yönetmelikte yapılan değişikliklerdir.² Adından da anlaşılacağı üzere **bu Yönetmelik, imar planı bulunan alanlardaki (PATİY m 1) planın uygulamasına yönelik olarak, proje, ruhsat, parselasyon gibi işlemleri düzenlemektedir.**

İkincisi ise, “Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğin” yerini alan “Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği”³dir.⁴ **Bu Yönetmelik ise, arazi kullanım ve yapılaşma kararları getiren mekansal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektedir (Mek Yön m 1).**

İmar planı yapımı ve planın uygulanması ile ilgili bu Yönetmelikleri değerlendirelim.

A-PLANLI ALANLAR TİP İMAR YÖNETMELİĞİNİN DEĞERLENDİRMESİ

D)GENEL HÜKÜMLER

1)Eski düzenlemeden farklı olarak, planlarla ve ilgili idarelerce (İK⁵ m 5) (PATİY m 13) çıkarılacak yönetmeliklerle değiştirilemeyecek hükümler getirilmiştir. Buna göre,

Bu ve Bakanlıkça çıkarılan diğer imara ilişkin yönetmeliklerde yer alan;

a)Genel hükümler (PATİY m 1-12),

b)Tanımlar (PATİY m 13-16) ve

c)Ruhsata ilişkin hükümler (PATİY m 57-64/A),

planlarla ve ilgili idarelerce çıkarılacak yönetmeliklerle değiştirilemez (PATİY m 2) (PATİY m 6). Bu Yönetmeliğin ve ilgili idarelerin Kanuna ve diğer mevzuata göre çıkaracakları imar yönetmeliklerinin diğer hükümleri ise uygulama imar planında aksine bir açıklama bulunmadığı takdirde uygulanır (PATİY m 2/1). Buna göre, planlama ile ilgili bir hususta **sırasıyla;**

1 - Resmi Gazete Tarihi: 02.11.1985 Resmi Gazete Sayısı: 18916 mükerrer.

2 - 1/6/2013 tarih ve 28664 sayılı Resmi Gazete ve 8/9/2013 tarih ve 28759 sayılı Resmi Gazete.

3 - Mek Yön.

4 - 14.6.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete.

5 - İmar Kanunu.

- a)Bu Yönetmelikteki değiştirilemez hükümler,
- b)Değiştirilemez hükümlere aykırı olmayan uygulama imar planı hükümleri,
- c)İlgili idarenin imar yönetmeliği,
- d)İlgili idarenin, imar yönetmeliğinin içermediği konularda veya olmaması durumunda bu Yönetmelikteki diğer hükümler

sırasıyla uygulanacaktır. Ancak Yönetmeliğin bu hükmü, Bakanlar Kurulu kararı alınan uygulama ve yatırımlarda⁶, bedeli kamu kaynağı kullanılarak yapılan kamu yatırımları bakımından geçerli olmayacaktır. Bir başka anlatımla, Bakanlar Kurulu kararına dayanan yatırım ve uygulamalar ile kamu yatırımlarında, öncelikle imar planlarına, imar planlarında hüküm bulunmadığı hallerde bu Yönetmelik hükümlerine uyulacaktır.

Makul bir gerekçe şartı aranmaksızın, Bakanlar Kurulu kararına dayanan tüm kamu yatırım ve uygulamaları bakımından, istisna getirilmesi uygun olmaması, eşitliği ve dengeyi bozmuştur.

2)Alt kademe planların, üst kademe planlara uygun hale getirilmesi zorunlu tutulmuş ve bunun için 18 aylık süre öngörülmüştür (PATİY m 2).⁷

3)Uygulama imar planlarında, parselasyon durumları ve bina kitleleri, bilhassa bu maksatla etüd edilerek, ölçüleri verilmediği takdirde, şema-

6 - Özellikle kentsel dönüşümle ilgili mevzuat ayrı ve istisna tutulmuş olmaktadır.

7 - Bu Yönetmeliğin 2 nci maddesinin dördüncü fıkrasının uygulamasına ilişkin süreler, üst kademe planları 2/8/2013 tarihinden önce onaylanmış planlarda 1/1/2014 tarihinden itibaren başlar (PATİY Geçici m 9). Söz konusu 4. fıkrada;

“Alt kademe planların, üst kademe planların kesinleştiği tarihten itibaren en geç bir yıl içinde ilgili idarece üst kademe planlara uygun hale getirilmesi zorunludur. Aksi halde, üst kademe planları onaylayan kurum ve kuruluşlar alt kademe planları en geç altı ay içinde üst kademe planlara uygun hale getirir ve resen onaylar. Alt kademe planlarla üst kademe planlar arasındaki uyumsuzluğun giderilmesine ilişkin on sekiz aylık süre içindeki yeni yapı ruhsatı başvuruları, yürürlükte olan uygulama imar planına göre sonuçlandırılır. Bu sürenin dolduğu tarihe kadar alt kademe planlar ile üst kademe planlar birbirleriyle uyumlu hale getirilmemişse, planlar birbiriyle uyumlu hale getirilmeye kadar bu alanlarda yeni yapı ruhsatı düzenlenmez. Mahkemelerce yürürlüğü durdurulan planlarda yürürlüğün durdurulduğu süre bu sürelere ilave edilir.” denildiğinden, geçici 9. maddeye göre, 1.1.2014 tarihinden itibaren 1 yıl içinde alt kademe planlar üst kademeye uydurulacak, uydurulmazsa, 1.1.2015 den itibaren 6 ay sonuna kadar üst ölçekli planı yapan idarece alt kademe plan uyarlanacaktır.

tik olarak gösterilenler imar planlarının kayıtlarından sayılmazlar (PATİY m 2/3). Buna göre uygulama imar planının şema-şekil olarak bir değeri olmadığı ifade edilmektedir. Oysa Danıştay, imar plan paftası ile imar plan hükümlerinin çelişmesi halinde paftaya itibar edileceği görüşündeydi.⁸

4)Düzenlenecek yapı ruhsatlarında uyulması gereken yönetmelikler belirtilmiştir. Buna göre, ruhsatlarda;

a)27/11/2007 tarihli ve 2007/12937 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik,

b)5/12/2008 tarihli ve 27075 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği,

c)8/9/2002 tarihli ve 24870 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yapı Malzemeleri Yönetmeliği,

d)26/6/2009 tarihli ve 27270 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yapı Malzemelerinin Tabi Olacağı Kriterler Hakkında Yönetmelik,

e)6/3/2007 tarihli ve 26454 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik ile

f)14/7/2007 tarihli ve 26582 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik hükümlerine uyulacaktır (PATİY m 5).

5)Birden fazla yapının olduğu parsellerde, imara aykırılığın yapı bazında değerlendirilmesi ilkesi benimsenmiştir. Buna göre;

Bir parselde birden fazla yapı varsa bu yapılardan herhangi birisinin plan ve mevzuat hükümlerine aykırı olması, bunlara aykırı olmayan diğer yapıların tamir, tadil veya ilave inşaat işlemlerini durdurmaz.

Bütün yapılar ruhsatlı olmak şartıyla, parseldeki binaların herhangi birinin ruhsat ve eklerine aykırı olması, ruhsat ve eklerine uygun olan diğer binaların tamamına veya bir kısmına yapı kullanma izni verilmesi işlemlerini durdurmaz. Ancak, yapı kullanma izni alınan bu yapılara kat mülkiyeti düzenlenemez (PATİY m 8). Bir parselde kat mülkiyeti, kısmi olarak kurulamayacağı için, sadece kullanma izni verilmesinin uygun görüldüğü, ancak kat mülkiyetine geçilmesinin engellendiği anlaşılmaktadır.

Kanımcı, parseldeki tamamlanmamış binalardan birinin altında sığınak, otopark, kazan dairesi, kapıcı dairesi gibi zorunlu ortak alan niteliğindeki bölümlerin olması durumunda, tamamlanmış binalara izin ve ruhsat

verilirken, bu ortak mahallerin de tamamlanmış olması gerekir.

6)Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun sorumluluğunda baz istasyonları imar planı kararı alınmaksızın ancak ilgili idareden ruhsat almak şartıyla yapılabilecektir (PATİY m 9).

İnsanların iletişime geçmelerini sağlayan cep telefonlarının çalışabilmesi için baz istasyonlarına ihtiyaç vardır. İmar Kanununda yapı olarak tariflenen ve ruhsata bağlanmaları gereken baz istasyonları için lejant öngörülmesi ve bunların planda nerelerde yer alacağı belirlenmesi gerekir. İlgili kurumların da görüşü alınarak teknik alt yapı kapsamında belirlenecek yerlerin planda gösterilmemesi iptal nedeni sayılmaktaydı.⁹

7) Mimari estetik komisyonları¹⁰ tarafından özgün fikir ifade etmediğine karar verilen mimarlık eser ve projelerinin değişikliklerinin ilk müellif dışında farklı bir müellif tarafından hazırlanması halinde, bütün sorumluluk değişiklik projesini yapanlar ve projeyi hazırlayanlarda olmak üzere, idarelerce ayrıca ilk müellifin görüşü aranmayacaktır (PATİY m 10). Ayrıca proje müelliflerinin isteyebileceği ücrete sınırlama getirilmiştir.

Uygulamada, binanın her zaman projesine birebir uyması sağlanamamakta, o nedenle de tadilat projesi yapılması ve tadilat ruhsatı alınması zorunluluğu doğmaktadır. Ancak, proje müellifleri şahsi nedenlerle veya yüksek maddi menfaat temini amacıyla tadilat projesi ve ruhsatına imza vermekten kaçınmakta, binada oturanları mağdur etmekteydi. Yapılan düzenleme ile tadilat ruhsatı alınmasını engelleyen kötü niyetli müelliflerin bu davranışları engellenmiş olmaktadır.

8)İlgili idare organlarına kanunla verilmiş yetkiler dışındaki tüm yetkileri, idarenin en üst amiri kullanacaktır. Buna göre;

İlgili idare meclisi (örneğin Belediye Meclisine) veya encümenine ait olanlar hariç, bu Yönetmelikte ilgili idaresine bırakılmış olan takdir yetkileri ve sorumlulukları ilgili idarenin en üst amirine (Örneğin Belediye Başkanına) veya bu amirin yetki devri yaptığı makama ait olacaktır (PATİY m 11).

9 - Baz İstasyonlarının Hukuki Niteliği ve Yargı Kararları Işığında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, THD, 2011/9, s. 58.

10 - İlgili İdare, meclis kararı olarak uygun gördüğü yerlerde yapıların estetiği, rengi, çatı ve cephe kaplaması ile ilgili kurallar getirmeye, yapıların inşasında yöresel malzeme kullanılmasına ve yöresel mimarinin dikkate alınmasına ilişkin zorunluluk getirmeye yetkilidir. Mevzuat gereği büyükşehir belediyelerine verilen yetkiler saklıdır. İlgili idareler bu amaçla ilgili kamu kuruluşlarının da katılımıyla, uzmanlardan oluşan mimari estetik komisyonları kurabilirler. Bu kapsamdaki yapılara proje hazırlama ve ruhsat düzenleme işlemleri komisyon kararına uygun olarak yürütülür (PATİY m 10/1).

8 - Dan. 6. D. 8.11.2010, 2297/10209.

9)Ruhsat süresi ve yenilemesi ile ilgili hükümler getirilmiştir (PATİY m 12).

a)İki yıl içinde inşaata başlanmasa bile, beş yıllık ruhsat süresi içinde ruhsat yenilemesi başvurusu sonucu, ilk ruhsat tarihindeki şartlar dahilinde değerlendirme yapılması öngörülmüştür (PATİY m 12/1).

b)Mevzuata uygun olarak bitirilmesine rağmen, beş yıllık süre içinde yapı kullanma izni alamadığı için ruhsatı hükümsüz hale gelen yapılara, denetim kuruluşları tarafından hazırlanacak rapora istinaden doğrudan (ruhsat düzenlenmeksizin) yapı kullanma izni verilebilecektir. Mevcut yapılarla ilgili özel bir hüküm getirilmeden imar planı değişikliği yapılan alanda kalan yapılar da ilk ruhsat alındığı tarihteki plan hükümleri dikkate alınmak suretiyle bu hükme tabi olacaktır (PATİY m 12/2)

c)Uygulama imar planı değişikliği ile yolda veya **teknik altyapı alanlarında**¹¹ kalan ve kamulaştırma kararı alınan yapılarda seviye tespiti yapılarak inşaat derhal durdurulur. Bu yapılarla ilgili yapı ruhsatı ve yapı kullanma izni işlemleri, kamulaştırmayı gerçekleştirecek kamu kuruluşunun en geç otuz gün içinde, yürürlükteki plana ve kamulaştırma gerekçesine göre vereceği görüş doğrultusunda sonuçlandırılır.

Yapılan değişikliklerle kamulaştırmaya konu diğer alanlarda (sosyal altyapı alanları, park kültürel tesis alanları vs. gibi)¹² kalan yapılarda ise derhal ilgili idarece seviye tespiti yapılır ve ilgisine tebliğ edilir. Kamulaştırma kararı alınıncaya kadar ruhsat eki projelerine göre tamamlanmasına izin verilir, bu yapılarda ruhsat yenilemesi veya kısmi kullanma izni veya yapı kullanma izin belgesi düzenlenmesi kamulaştırma işlemlerini durdurmaz. Ancak kamulaştırma yapılırken seviye tespitinin üzerinde yapılan kısımlar için kamulaştırma bedeli ödenmez. Bu yapılara kat irtifakı ve kat mülkiyeti tesis edilemez. Ruhsatı süre nedeniyle hükümsüz hale gelen yapılarda da bu fıkra hükmü uygulanır (PATİY m 12/3).

d)Aleyhe bir şekilde imar planı değişikliği olsa bile, kazanılmış hak ilkesi gereği, bina ruhsatına uygun tamamlanabilecektir. Mevcut yapısı, değişiklikten sonraki imar planına aykırı olan parselleri kapsayan imar uygulamasında, parselin hisseli hale gelmesi halinde ilgili idarece seviye tespiti yapılacak, ortaklığın bina bedeli bu tespite göre belirlenecek ve yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgesi düzenlenmesi bina bedelinin tespitinde müktesep hak oluşturmayacaktır (PATİY m 12/4).

11 - Mek Yön m 5/1-k Teknik altyapı alanları: Kamu veya özel sektör tarafından yapılacak elektrik, petrol ve doğalgaz iletim hatları, içme ve kullanma suyu ile yer altı ve yer üstü her türlü arıtma, kanalizasyon, atık işleme tesisleri, trafo, her türlü enerji, ulaştırma, haberleşme gibi servislerin temini için yapılan tesisler ile açık veya kapalı otopark kullanışlarına verilen genel isimdir.
12 - Mek Yön m 5.

Yukarıda (c) ve (d) bentlerinde idarenin ruhsat ve yapı kullanma izni vererek, binanın tamamlanmasına ve inşasına müsaade etmesine rağmen, bedel takdirinde önceki seviyeyi dikkate alması bir çelişki oluşturmaktadır.

e)Ruhsat süresinin kesilmesi ilkesi benimsenmiştir. Buna göre, ilk ruhsat düzenlendiği tarihten sonra hangi amaçla olursa olsun yapılan **her ruhsat işlemi**¹³ ile beş yıllık süre yeniden başlayacaktır. Yapı ruhsatı alındıktan sonra mahkemelerce, Bakanlıkça veya ilgili idarelerce durdurulan yapılarda durdurma süresi de ruhsat süresine ilave edilecektir (PATİY m 12/5).

II)TANIMLAR

Tanımlar (PATİY m 13-16) bulunmaktadır. Bunlardan önemli olanları üzerinde aşağıda durulmuştur.

A)Kent bölgeleri tanımları ve alan kullanım şartları (PATİY m 14):

1. Çalışma alanları:

a) Merkezi iş alanı

b) Sanayi bölgesi

2. Sosyal ve kültürel altyapı alanları:

a) Yeşil alanlar

aa) Çocuk bahçeleri

ab) Parklar

ac) Piknik ve eğlence (rekreasyon) alanları

b) Spor ve oyun alanları

ba) Stadyum

c) Sosyal ve kültürel tesis alanı

ç) İbadet yeri

d) Mezarlık alanı

3. Alan kullanımları

a) Konut alanı

b) Ticaret alanı

c)Ticaret+Hizmet, Ticaret+Konut, Ticaret+Hizmet+Konut gibikarma kullanım alanları

ç) Yüksek nitelikli konut (rezidans)

d) Konaklama tesisleri

e) Sağlık tesisleri alanı

f) Eğitim alanı

g)Askeri alanlar

B)Parsellere ilişkin tanımlar (PATİY m 15)

1.Parsel cephesi

2.Parsel derinliği

C) Yapı düzenine ait tanımlar (PATİY m 16)

Bunlar içinde, yapı düzenini sağlayan en önemlileri üzerinde durulacaktır.

13 - Ruhsat işlemleri, yapılan vizeler, harç ve diğer ödemeler, denetim raporları vs. işlemlerdir.

Taban alanı (PATİY m 16/1): Bahçede yapılan eklenti ve müştemilatı dahil yapıların tabii zemin veya tesviye edilmiş zemin üzerinde kalan kısmının parseldeki izdüşümünün kapladığı alandır. Ana yapının dışında kalan binaya ait arıtma tesisi ve trafolar, akaryakıt pompaları ve taşıyıcıları hariç olmak üzere kanopiler¹⁴ ve arkatlar¹⁵, yangın merdivenleri veya müstakil yangın merdiveni olmayan yapılarda yangın merdiveni olarak kullanılan bina merdivenlerinden biri, temele kadar inen toprağa dayalı asansör boşlukları, ışıklıklar, çöp ve atık ayrıştırma bacaları, tabii zemin veya tesviye edilmiş zemin seviyesindeki veya bu seviyenin altındaki avlular, iç bahçeler¹⁶, açık havuzlar, pergola¹⁷, kameriye¹⁸, bağlantılı olduğu bağımsız bölümün veya bulunduğu katın brüt alanının %10'unu aşmayan üstü açık veya sökülür-takılır hafif malzeme ile örtülü zemin terasları¹⁹, bahçe duvarı ve istinat duvarı gibi yapılar, kontrol kulübeleri, açık otoparklar, tamamen toprağın altında kalan; otopark, sığınak ve tesisat hacimleri, yakıt depoları, su depoları, su sarnıcı²⁰ ve gri su²¹ toplama havuzu taban alanına dahil edilmez.

Taban alanı kat sayısı (TAKS) (PATİY m 16/2): Taban alanının imar parseli alanına oranıdır. Taban alanı kat sayısı, arazi eğimi nedeniyle tabii veya tesviye edilmiş zeminin üzerinde kalan tüm bodrum katlar ile zemin kat izdüşümü birlikte değerlendirilerek hesaplanır. Uygulama imar planında çekme mesafeleri verilip TAKS verilmemiş ise çekme mesafelerine, bina cephe hatlarına ve ilgili imar yönetmeliklerine göre uygulama

14 - Kanopi, endüstri yapılarında, havaalanı, benzin istasyonları ve otogar gibi alanlarda kullanılan, yağmurdan, kardan, güneşten korumak amaçlı yapılan saçaklara denir. Kelime anlamı olarak "gölge ve örtü" anlamına gelen kanopi "markiz" olarak da adlandırılmaktadır, <http://emlakkulisi.com/kanopi-nedir/243381>.

15 - Arkat, kolonlar ya da sütunlar üzerinde yükselen en az bir tarafı kemerli sütun örtülü geçit anlamına gelir, <http://msusozluk.com/nedir.php?q=arkat>.

16 - İç bahçe: Tabii veya tesviye edilmiş zemine oturan zemin kat veya bodrum kattan başlayıp, boşluğu bina boyunca devam eden, dış cepheyle bitişik olmaksızın yapı kitlesi içerisinde tertiplenen, ortak mahallerle irtibatlandırılan, çıkmalar dahil dar kenarı (4,00) metreden az olmayan ve bu mesafe 4 kattan sonra her kat için 0,50 m. arttırılan, üzeri gerektiğinde sökülüp-takılabilir ve şeffaf malzeme ile estetik bir şekilde örtülebilen bahçedir (PATİY m 16/51).

17 - Bahçede, bina cephelerini değiştirmekle kaydıyla terasta, hafif yapı malzemelerinden dikme ve sık kirişleme ile yapılan ve üzerine yeşil bitki örtüsü sardırılan, etrafı açık, gölgelik amaçlı, yapı ruhsatı olmaksızın inşa edilebilen yapılar (PATİY m 16/43).

18 - Bahçelerde yazın oturulmak için yapılan, kafes biçiminde, kubbeli, üstü yeşilliklerle sarılan süslü çardak, <http://www.serki.com/index.php?bolumsec=terimler&id=o7tara>.

19 - Zemin terası: İrtibatlı olduğu katın seviyesini aşmayan, tabii zeminden veya tesviye edilmiş zeminden itibaren en fazla (1.50) m. yükseklikte olan, bağımsız bölümlerin parçası veya binanın ortak alanı olarak kullanılan, döşeme altında kalan kısmı doldurularak kapatılan veya duvar ile çevrili olarak gerektiğinde depo olarak kullanılabilen, parsel sınırlarına yan ve arka bahçelerde 3.00 m.'den, ön bahçelerde imar planında veya ilgili idarelerin imar yönetmeliklerinde aksine bir hüküm yok ise 3.00 m.'den fazla yaklaşmayan teraslardır (PATİY m 12/5).

20 - Yağmur suyu biriktirmeye yarayan yer altı su deposu <http://www.turkcebilgi.com/sozluk/sarn%C4%B1%C3%A7>.

21 - Gri su, siyah su(tuvalet suyu) haricinde bir evden boşaltılan atık suların genel adıdır, yani duştan, küvetten ve lavabodan gelen sulardır. Gri su sabun, şampuan, diş macunu, ve saç gibi maddeleri içerir. Gri su evsel atık sular içinde en büyük orana sahiptir. Genellikle evsel atık suyun %50-%80'i gri sudur, http://www.aktifcevre.com.tr/portfolio_item/gri-su-geri-kazanim.

yapılır.

Yapı inşaat alanı (PATİY m 16/3): Yapı inşaat alanı: Işıklıklar ve avlular hariç olmak üzere, bodrum kat, asma kat ve çatı arasında yer alan mekânlar, çatı veya kat bahçeleri²², çatıda, katta ve zemindeki teraslar, balkonlar, açık çıkmalar ile binadaki ortak alanları dahil yapının inşa edilen bütün katlarının alanıdır.

Kat Alanı Kat Sayısı (KAKS) (Emsal) (PATİY m 16/4): Yapının katlar alanı toplamının imar parseli alanına oranından elde edilen sayıdır. İmar planlarında emsal hesabının, brüt veya net parselde göre belirleneceğine ilişkin hüküm bulunmaması halinde uygulamalar net imar parseli alanına göre yapılır. Emsalin brüt alandan belirlenmesi halinde kamuya ayrılan alanların bedelsiz terk edilmesi şarttır. Kamuya ayrılan kısımları bedelsiz terk edilmeyen alanlarda parselin brüt alanı üzerinden emsal hesabı yapılarak ruhsat düzenlenemez. Katlar alanına;

Teras çatılar ve çatı bahçeleri, kanopiler, giriş saçakları, tabii veya tesviye zemine oturan avlular, sundurma²³ gibi üstü hafif malzeme ile örtülü bir veya birden fazla kenarı açık olan ve her bir bağımsız bölümle irtibatlı zemin terasları, binaya bitişik veya ayrık bir veya birden fazla kenarı açık olan arkatlar, bahçe ve istinat duvarları,

Üstü sökülür-takılır hafif malzeme ile kenarları rüzgar kesici cam panellerle kapatılmış olsa dahi açık oturma yerleri, çocuk oyun alanları, en az bir tarafı açık sundurmalar, açık büfeler, açık yüzme havuzları, atlama kuleleri, pergolalar ve kameriyeler,

Bu Yönetmelikte öngörülen asgari sayıda her bir kapıcı dairesinin 75 m²'si, bekçi odalarının ve kontrol kulübelerinin toplam 9 m²'si,

Mescit, bina için gerekli minimum sığınak alanının %30 fazlasını geçmeyen sığınak alanı,

Ticari amaç içermeyen kreş ve çocuk bakım ünitelerinin toplam katlar alanının %5'ini aşmamak koşuluyla 750 m²'yi geçmeyen kısımları,

Yapının kendi ihtiyacı için bodrum katta yapılan otoparklar ile konut, resmi kurumlar, eğitim ve sağlık tesisleri, ibadet yerleri, otel, opera, yurt, müze, kütüphane hariç umumi binaların teraslarında yapılan açık otoparklar,

Ortak alan olarak ayrılan; asansör boşlukları, yangın merdiveni, yangın güvenlik hollerinin 6 m²'si ve ışıklıklar,

22 - Kat bahçesi: Binalarda yeşil bir görünüm elde etmek ve bina içinde yeşil doku ile iç içe yaşanmasını sağlamak amacıyla, ortak alan veya bağımsız bölüme ait olmak üzere binanın cephe veya cephelerinde uzunluğu 3 m.'den az olmamak şartı ile her biri en az 10 m² olan, binanın katlarında yer alan ve aynı zamanda kış bahçesi olarak da kullanılabilen bahçe düzenlemeleridir (PATİY m 16/52).

23 - Sundurma: Yağmurdan, güneşten ve rüzgardan korunmak için çekme mesafelerine tecavüz etmemek şartıyla binaya bitişik olarak hafif malzemeden yapılan bölme duvarları olmayan en az bir tarafı açık örtülerdir (PATİY m 16/54)

Çöp, atık ayrıştırma, hava, tesisat şaft ve bacaları,

Yapı yüksekliği 60.50 m.'den fazla olan binalar ile özelliği gereği tesisat katı oluşturulması zorunlu binalarda emsale dahil katlar alanının % 3'ünü geçmemek koşuluyla sadece tesisat için oluşturulan tesisat katları,

Bina veya tesise ait olan; kazan dairesi, teshin merkezi, arıtma tesisi, su sarnıcı, gri su toplama havuzu, yakıt ve su depoları, silolar, trafolar, jeneratör, kojenerasyon ünitesi, eşanjör ve hidrofor bölümleri,

Bütün cepheleri tamamen toprağın altında ve yapı yaklaşma sınırı içinde kalan katlarda yer alan ve tek başına bağımsız bölüm oluşturmayan veya bir bağımsız bölümün eklentisi veya parçası olmayan ve toplamda katlar alanının % 10'unu ve 3000 m²'yi aşmayacak şekilde düzenlenen; ortak alan niteliğindeki jimnastik salonu, oyun ve hobi odaları, yüzme havuzu, sauna gibi sosyal tesis ve spor birimleri,

Bütün cepheleri tamamen tabii zeminin altında kalan bodrum katlarda yer alan ve toplamda katlar alanının %5'ini aşmayan ortak alan depolar,

Daha sonradan hafredilerek açığa çıkması mümkün bulunmayan bina cephelerinde ilave kat görünümüne neden olmayan bütün cepheleri tamamen tabii zeminin altında kalan bodrum katlarda yer alan ve tek başına bağımsız bölüm oluşturmayan; konut kullanımlı bağımsız bölümün bağımsız bölüm bürüt alanının %20'sini, ticari kullanımlı bağımsız bölümün bağımsız bölüm bürüt alanını aşmayan depo amaçlı eklentiler,

Bulunduğu katın emsale dahil alanının toplam %20'sini geçmemek koşuluyla; sökülür-takılır-katlanır cam panellerle kapatılmış olanlar dâhil olmak üzere balkonlar, açık çıkmalar ile kat bahçe ve terasları, kış bahçeleri, iç bahçeler, tesisat alanı, yangın güvenlik koridoru, bina giriş holleri, kat holleri, asansör önü sahanlıkları, kat ve ara sahanlıkları dahil açık veya kapalı merdivenler, dahil edilmez.

Özel çevre koruma alanları, kıyı alanları, sit alanları ve orman alanları gibi korunan alanlara ilişkin planlarda emsal, TAKS, yapı yaklaşma mesafeleri ve kat adedi belirlenmeden uygulama yapılamaz, ruhsat düzenlenemez. Korunan alanlar hariç olmak üzere uygulama imar planında yapılaşma koşulları belirlenmeyen; nüfusu 5.000'in altında kalan yerleşmelerde TAKS:0.20'yi, kat adedi 2'yi, nüfusu 5.000'den fazla 30.000'den az olan yerleşmelerde TAKS:0.25'i, kat adedi 3'ü, nüfusu 30.000'den fazla 50.000'den az olan yerleşmelerde TAKS:0.30'u, kat adedi 4'ü, nüfusu 50.000'den fazla olan yerleşmelerde ise TAKS:0.40'ı, kat adedi 5'i geçmez. İmar planında TAKS ve KAKS verilmeyen parsellerde 2/8/2013 tarihinden sonra kat adedinin artırılmasına yönelik yapılacak plan değişikliklerinde bu alanlarda TAKS ve KAKS'ın verilmesi zorunludur, aksi halde bu parsellerde yapı ruhsatı düzenlenemez. Tamamen toprağın altında kalması nedeniyle; bu bent uyarınca emsal hesabına konu edilmeyen mekanlar ile kat adedine konu

edilmeyen katların hiç bir cephesi kazı ve tesviye yapılarak açığa çıkarılamaz. Emsal hesabına dahil edilmeyen mekanlar proje değişikliği ile imar planındaki veya yönetmelikle belirlenen emsal değerini aşacak şekilde emsal hesabına konu alan haline getirilemez, müstakil bağımsız bölüm haline dönüştürülemez ve kat mülkiyeti tesis edilemez. Bu alt bentte belirtilen emsal hesabı yapılırken, bağımsız bölüm bürüt alan tespit esaslarına göre işlem yapılır, ancak, bu hesaba bu bent uyarınca katlar alanına dahil edilmeyen alanlar, boşluklar dahil edilmez.

Uygulamada, emsalin brüt (kadastro) parsel alanından hesaplanacağına dair plan hükmü koyulması, ortak kullanım alanlarının, bodrumların vs. TAKS veya emsale dahil edilmemek suretiyle, inşaat alanlarında, dolaşısıyla da nüfus yoğunluğunda artışa neden olduğu, dengesizlik ve eşitsizliklerin yaratıldığı görülmektedir. O nedenle, bu tanımlamaların değiştirilemeyecek hükümler içine alınması isabetli olmuştur.²⁴

Bağımsız Bölüm Net Alanı: Bağımsız bölüm içerisindeki kapalı olup duvarlar arasında kalan net alandır. Bu alana; kapı ve pencere eşikleri, 2.5 cm'i geçmemek koşuluyla sıva payları, kolonlar, duman, çöp, atık, tesisat ve hava bacaları ile ışıklıklar, bağımsız bölüm içindeki asansör ve galeri boşlukları, tesisat odası, merdivenlerin altlarında 1.80 m. yüksekliğinden az olan yerler, tek bağımsız bölümlü müstakil binalarda bağımsız bölüm içindeki otopark, sığınak, odunluk, kömürlük, hidrofor ve arıtma tesisi alanı, su ve yakıt deposu ve kazan dairesi dahil edilmez. Açık çıkmalar, balkonlar, zemin, çatı ve kat terasları, kat ve çatı bahçeleri gibi en az bir cephesi açık olan mekanlar ile aynı katta veya farklı katta olup bağımsız bölümün eklentisi olan mekanlar ile ortak alanlar bağımsız bölüm net alanı içinde değerlendirilmez. Bağımsız bölümün içten bağlantılı olarak çatı araları dahil birden fazla katta yer alan mekanlardan oluşması halinde bu katlardaki bağımsız bölüme ait alanlar birlikte değerlendirilerek bağımsız bölüm net alanı bulunur (PATİY m 16/41).

Bağımsız bölüm bürüt alanı: Bağımsız bölümün içerisindeki; duvarlar, kolonlar, sıva payları, merdiven sahanlıkları ve basamakları ile bu merdivenlerin altlarında kalan yerler ile sadece bağımsız bölüme ait ve bağımsız bölümün içinden doğrudan bağlantılı olan; balkonlar, çatıda, katta ve zemindeki teraslar, açık çık-

24 - "...uyuşmazlık konusu alanda, bölgeye ilişkin nazım imar planı kararı ile öngörülen genel yoğunluklardan farklı ve ayrıcalıklı olarak yoğunluk artışına yol açacak şekilde brüt parsel üzerinde emsalin hesaplanması suretiyle emsale dahil olamayan bodrum katların iskan edilmesi ve bu çerçevede yükseklik sınırlandırmasının kaldırılmasını öngören dava konusu nazım imar planı değişikliğinde şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararı ile hukuka uyarlık bulunmadığından iptali gerekirken davanın reddi yolundaki temyiz konu mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir", Dan. 6. D. 29.4.2009, 2008/11773, 4698.

malar, çatı veya kat bahçeleri dahil kapladığı alandır. Bu alana; ışıklıklar, galeri boşlukları, bağımsız bölümün eklentileri ve ortak alanların bağımsız bölüme düşen payları dahil edilmez. Bağımsız bölümün içten bağlantılı olarak çatı araları dahil birden fazla katta yer alan mekanlardan oluşması halinde bu katlardaki bağımsız bölüme ait alanlar birlikte değerlendirilerek bağımsız bölüm brüt alanı bulunur. Bağımsız bölümün eklentileri ayrıca belirtmek zorundadır (PATİY m 16/44).

III) RUHSATA İLİŞKİN HÜKÜMLER

Yeni İnşaat, İlâve Ve Esaslı Tadilat Yapmak İçin Ruhsat Alımı (PATİY m 57)

Parsele ait aplikasyon krokisi ve tapu kayıt örneği eklenerek idareden aşağıdakiler temin edilir

- 1)İmar durum belgesi,
- 2)Yol kotu tutanağı,
- 3)Kanal kotu tutanağı
- 4)Uygulama imar plânına esas onaylı jeolojik ve jeoteknik etüt raporu

Temin edilen Belgelere göre; 1)Mimarî proje (mimar)

- 2)Yapı aplikasyon projesi (harita müh.)
- 3) Statik proje (inşaat müh.)
- 4) Statik projeye esas Jeoteknik etüt (Zemin Etüdü) raporu (Jeofizik ve Jeoloji müh. Ve İnş Müh. İle birlikte)²⁵
- 5)Mekanik tesisat projesi (makine müh.)
- 6)Elektrik tesisat projesi (elektrik müh.) hazırlatılır.

Mimari proje altı takım halinde, diğer proje, resim, hesap ve raporlar beş takım halinde basılı olarak ve ayrıca Bakanlıkça belirlenecek esaslar dahilinde iki takım halinde elektronik ortamda düzenlenerek ilgili idareye başvurulur. 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanuna tabi yapılarda, kuruluşun ilgili denetçi mimar ve mühendislerince incelenerek projelere uygun görüş vermiş olması zorunludur.

25 - Statik projeye esas teşkil edecek zemin etüdü (jeoteknik etüt) raporu; 1- Yeraltının dinamik esneklik direnişleri ve yerin dayanımı, taşıma gücü, yer altı suyu varlığı, yer altı yapısı, deprem bölgeleşmesi, yer kırıklıklarının hareketleri, oturma, sıvılaşma ve yer kaymalarının boyutları gibi zeminin fizikî özelliklerini belirleyen çalışmalar yönünden jeofizik mühendislerince, 2- Sondajlar, arazi çalışmaları, zemin ve kaya mekaniği, laboratuvar deneylerini ihtiva eden zemin-yapı etkileşiminin analizinde kullanılacak temel-zemin, zemin profili ve zemini oluşturan birimlerin fizikî ve mekanik özelliklerini konu alan çalışmalar yönünden jeoloji mühendislerince, 3- Zemin mekaniği, zemin dinamiği ve zemin emniyet gerilmesi hesaplaması gibi çalışmalar yönünden inşaat ve jeoloji mühendislerince, mühendislik hizmetleri standartlarına uygun, detaylı olarak hazırlanan ve parselin bulunduğu zeminin durumunu yukarıda belirtilen çalışmalar ve analizler ile açıklayan, ilgili mühendislik disiplinlerine mensup mühendislerce, Bakanlıkça belirlenen formata göre hazırlanan ve imzalanan belgedir (PATİY m 57).

Projelerin ilgili idare tarafından başvuru tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde incelenmesi, eksik veya yanlış yok ise uygun görüldüğünün yapı sahibine yazılı olarak bildirilmesi

Bütün fenni mesuliyetlerin mimar ve mühendisler tarafından üstlenilmesi

Bildirim tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde ulusal adres veri tabanı üzerinden yapı ruhsatı düzenlenmesi

Gelişme alanlarında kalanlar dışında, harcamalara katılım payları içinde yer alan yol, kanalizasyon ve su tesisleri harcamalarına katılım payları yapı ruhsatı verilmesi aşamasında idarece ön koşul olarak öne sürülemez, büyükşehir belediyelerince tahsil edilen kanal katılım payı ve yol katılım paylarına ilişkin bilgiler elektronik ortamda kayıt altına alınır ve bu bilgiler belediyelerle paylaşılır (PATİY m 57).

YAPI KULLANMA İZİNİ ALIMI (PATİY m 64)

- 1)Dilekçe
- 2)Yapının ruhsat ve eklerine uygun olduğu ve kullanılmasında fen bakımından mahzur görülmediğine ilişkin fenni mesul veya yapı denetim kuruluşu raporları
- 3)Enerji kimlik belgesi²⁶
- 4)Yapıya ilişkin fotoğraflarla Başvuru yapılır.

Yapının mevzuata uygun bulunması halinde, 30 gün içinde yapı kullanma izin belgesi düzenlenir.

Yapı kullanma izni vermeye yetkili idarece, başvuru sahibinden kullanılan malzemenin irsaliye ve faturası, doğalgaz uygunluk belgesi, yangın güvenlik (itfaiye) raporu, sığınak raporu, emlak alım vergisi ilişik kesme belgesi, yapı denetim kuruluşu tarafından gerçekleştirilen temel, toprak ve ısı yalıtım vizeleri başta olmak üzere herhangi bir vize işlemi için ilgili idarece hazırlanacak onay belgesi, çevre düzenine ilişkin yazı, işgaliye borcu olmadığına ilişkin yazı, vergi dairelerinden vergi borcu olmadığına ilişkin belge, belediye tarafından alınan vergi ve harçların makbuzları ve buna benzer belgeler istenmez (PATİY m 64/A).

GEÇİCİ HÜKÜMLER:

1)Ruhsat Almış Yapılar Bakımından Geçici Hüküm: Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten

26 - 5627 Sayılı Enerji Verimliliği Kanunu m 3/i ve Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği (RG:5.12.2008 tarih ve 27075 sayı) m 4/i uyarınca, Enerji Kimlik Belgesi: Asgari olarak binanın enerji ihtiyacı ve enerji tüketim sınıflandırması, yalıtım özellikleri ve ısıtma ve/veya soğutma sistemlerinin verimi ile ilgili bilgileri içeren belgeyi ifade etmektedir.

(8.9.2013 tarihinden) önce ruhsat alınmış ve yasal süresi içerisinde henüz başlanmamış veya başlanıp ruhsat müddeti devam eden veya **ruhsatı hükümsüz hale gelen inşaatlar** ile yapı kullanma izin belgeli mevcut yapılara ilişkin ruhsat başvurularında; ilgisinin talebi halinde can ve mal güvenliği ile enerji verimliliğine ilişkin tedbirler alınmış olmak koşuluyla bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri uygulanır (PATİY Geçici m 2).

2)İnşaat Hazırlıkları Bakımından Geçici Hüküm: Bu madde değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten (22.5.2014 tarihinden) önce; belirli parsellere yönelik olarak; yıkım ruhsatı başvurusunda bulunulan veya binası yıkılan veya riskli yapı tespiti yaptırılan veya Bakanlıkça lisanslandırılan kuruluşlarca yapı kimlik numarası alınarak riskli yapı tespit işlemlerine başlanılan veya inşaat sözleşmesi yapılan veya proje sözleşmesi yapılan veya inşaat yahut proje yapmak için noter tasdikli taahhütname veya vekâletname alınan veya yeni **inşaat yapmak üzere;** ifraz, tevhit, yola terk işlemi için başvurulmuş veya imar durum belgesi, yol kotu tutanağı, aplikasyon krokisi almak üzere başvurulmuş veya zemin ve temel etüt raporu hazırlanan parsellere ilişkin, madde değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten önce veya sonra yapılan yapı ruhsatı müracaatları, 1/1/2016 tarihine kadar sonuçlandırılmak kaydıyla, bu Yönetmelik hükümlerine veya ilgisinin talebine göre Yönetmeliğin 14/9/2013 tarihli, 8/9/2013 tarihli ve 1/6/2013 tarihli değişiklik hükümlerine veya 1/6/2013 tarihinden önce yürürlükte olan ilgili idarelerin mevzuatına göre neticelendirilir. **Ancak bu madde hükmü hiçbir şekilde yapının plânla belirlenen kat adedini ve emsalini artırmak amacıyla uygulanamaz ve bu amaçla yapı ruhsatı düzenlenemez** (PATİY Geçici m 6).

3)Mücbir Nedenlerle Başvuru Yapamayanlar İçin Geçici Hüküm: Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe (8.9.2013 tarihine) kadar mücbir sebeplerle başvuru yapamamış olanların 1/6/2013 tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde yapı ruhsatı almak için yaptıkları ve yapacakları müracaatlar; bu Yönetmeliğin tanımlarına, genel hükümlerine ve ruhsata ilişkin hükümlerine aynen uyulmak suretiyle sonuçlandırılmak kaydıyla ilgili idarelerin imar yönetmeliklerinin 1/6/2013 tarihinden önce yürürlükte bulunan diğer hükümlerinin lehte olanlarına göre neticelendirilir (PATİY Geçici m 7)

4)Mevcut Veya Kısmen Tamamlanmış Yapıların Cephe Hattının Bozulmasını Önlemeye Yönelik Geçici Hüküm: 1/6/2013 tarihinden önceki mevzuata göre ve mevzuatına uygun olarak kısmen veya tamamen yapılaşması teşekkül etmiş imar adalarında açık ve kapalı çıkmalar ile binaların yola olan uzaklıkları mevcut teşekküle göre belirlenir. Yan bahçe mesafeleri ve açık ve kapalı çıkma ölçüleri parselin sağında ve solunda

bulunan mevcut binaların yan bahçe mesafesine ve bu mesafe içinde yapılan açık ve kapalı çıkmalara uygun olarak verilir. Arka bahçe mesafeleri ve bu mesafe içinde yapılacak açık ve kapalı çıkmalar; bitişik nizam yapı adalarında mevcut teşekküle, ayrı nizam yapı adalarında ise bitişikindeki komşu parsellerin yapılaşmasına uygun olarak belirlenir. Kotlandırma ve arka bahçelerin tesviyesi komşu parsellerdeki uygulamalara göre yapılır. Bu imar adalarında yapı yaklaşma mesafeleri ve açık ve kapalı çıkma ölçülerini imar durumu belgesinde belirlemeye ilgili idaresi yetkilidir (PATİY Geçici m 4).

5)Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe (8.9.2013 tarihine) kadar 1/6/2013 tarihinden sonra yürürlükte olan mevzuata göre yapılan müracaatlar bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce tabi olduğu mevzuatın lehte olan hükümlerine göre sonuçlandırılır (PATİY Geçici madde 8).

B)MEKANSAL PLANLAR YAPIM YÖNETMELİĞİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Bu yönetmelik, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik²⁷ ve Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik²⁸ yerini alarak²⁹, her tür ve ölçekteki mekansal planlar ile bu planlara ilişkin revizyon, ilave, değişikliklerin yapılmasına ve incelenmesine, mekansal planlar ile özel amaçlı plan ve projelere yönelik usul ve esasları düzenlemektedir (Mek Yön m 2).

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği 14.6.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Mek Yön m 39). Ancak, Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce onay makamına sunulan³⁰ veya idare meclisinin gündemine alınan³¹ plan teklifleri, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önceki mevzuat hükümlerine göre sonuçlandırılacaktır (Mek Yön Geçici m 1).

Mekansal plan: 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanan, kapsadıkları alan ve amaçları açısından üst kademededen alt kademeye doğru sırasıyla; mekansal strateji planı, çevre düzeni planı ve imar planını ifade etmektedir (Mek Yön m 4/h).

Mekansal strateji planı: Ülke kalkınma politikaları ve bölgesel gelişme stratejilerini mekansal düzeyde ilişkilendiren, bölge planlarının ekonomik ve sosyal potansiyel, hedef ve stratejileri ile ulaşım ilişkileri ve fiziksel eşiklerini de dikkate alarak değerlendiren, yer altı ve yer üstü kaynakların ekonomiye kazandırılması-

27 - 2.11.1985 tarih ve 18916 sayılı RG.

28 - 11.11.2008 tarih ve 27051 sayılı RG.

29 - Mek Yön m 38 hükmüyle yukarıdaki Yönetmelikler yürürlükten kaldırılmıştır.

30 - Örneğin, 5393 sayılı Belediye Kanunu uyarınca Belediye Meclisini sunulan (Bel K m 18/c).

31 - Örneğin Bel K m 21 uyarınca, her ayın ilk günündeki belediye meclis gündemi belediye başkanı tarafından belirlenerek en az üç gün önceden üyelere bildirilir ve çeşitli yöntemlerle halka duyurulur.

na, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine, yerleşmeler, ulaşım sistemi ile kentsel, sosyal ve teknik altyapının yönlendirilmesine dair mekansal stratejileri belirleyen, sektörlerle ilişkin mekansal politika ve stratejiler arasında ilişkiyi kuran, 1/250.000, 1/500.000 veya daha üst ölçek haritalar üzerinde şematik ve grafik dil kullanılarak hazırlanan, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde yapılabilen, sektörel ve tematik paftalar ve raporu ile bütün olan planı ifade etmektedir (Mek Yön m 4/1).

Çevre düzeni planı: Varsa mekansal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan planı ifade etmektedir (Mek Yön m 4/c).

Bilindiği üzere planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları" olarak hazırlanmakta, uygulama imar planları, gerektiğinde etaplar halinde de yapılabilmektedir (İK m 6).

Mekansal planlama kademeleri ve ilişkileri (Mek Yön m 6)³²: Mekansal planlar kapsadıkları alan ve amaçları açısından Mekansal Strateji Planları, Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları olarak hazırlanır. Buna göre planlama kademeleri, üst kademeden alt kademeye doğru sırasıyla; Mekansal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planından oluşur (Mek Yön m 6). Bütünleşik kıyı alanları planı (Mek Yön m 4/b)³³, mekansal planlama kademelenmesinde yer almayan, kıyı ve etkileşim alanına özgü stratejik yaklaşımla hazırlanan ve imar planlarını yönlendiren plandır (Mek Yön m 6/6).

32 - İmar Kanununun'da yer verilmeyen ve tanımı yapılmayan eylem planı, sakınım planı, mekansal strateji planı, bütünleşik kıyı planı gibi üst ölçek planların yönetmelikle planlama hiyerarşisine sokulması; İmar Kanununda yer alan ve planlama hiyerarşisinde tanımlanan "bölge planlarına" tanımlarda yer verilmemesi; bölge planları mekansal strateji planlarına temel kaynaklık edecek planlardan biri olarak ifade edilmesine karşın bölge planları ile mekansal strateji planlarının ilişkisinin kurulmaması; bölge planlarının adeta yok sayılması eleştirilmektedir, http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=5947&tipi=4&sube=0#.VCNrvV1_smM

33 - Bütünleşik kıyı alanları planı: Kıyıları, etkileşim alanı ile birlikte tüm sektörel faaliyet ve planları, sosyal ve ekonomik konuları da içerecek şekilde bütünleşik bir yaklaşımla ele alan; kıyı alanlarındaki fonksiyon ve faaliyetler ile kıyı alanlarına yönelik hedefler arasındaki uyumu sağlayan; sürdürülebilir gelişme ilkesi doğrultusunda kıyı ekosisteminin korunmasını ve doğal kaynakların kullanımını gözeterek, ulaşım türleri ile ilgili kıyıda yapılması gerekli altyapı tesislerini içeren; koruma ve kullanma dengesini sağlayacak biçimde mekansal hedef, strateji ve eylem önerilerini ve yönetim planını kapsayan, 1/25.000 veya 1/50.000 ölçekte şematik ve grafik planlama diline uygun, plan paftası ve planlama raporu ile bütün olarak stratejik planlama yaklaşımı çerçevesinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde hazırlanan planı ifade eder (Mek Yön m 4/b).

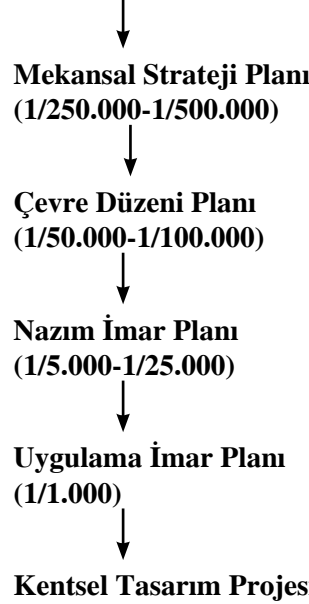
Uzun devreli gelişme planı (Mek Yön m 4/1)³⁴, ulaşım ana planı (Mek Yön m 4/j)³⁵ ve diğer özel amaçlı plan ve projeler; mekansal planlama kademelenmesinde yer almayan, planlara girdi sağlayan ve imar planı kararlarına veri oluşturan veya gerektiğinde mekansal planların uygulanmasına yönelik araç ve ayrıntıları da içerebilen, stratejik plan yaklaşımı ile gerektiğinde şematik ve grafik planlama dili kullanılarak yapılan, plan paftası, eylem planı ve planlama raporu ile bütün olan çalışmalardır (Mek Yön m 7).

Yukarıdaki açıklama ve tanımlar bir araya getirildiğinde, planlama sistematüğünü ve hiyerarşisini aşağıdaki gibi şemalaştırabiliriz.

VERİ OLUŞTURAN PLANLAR

- 1-Bütünleşik Kıyı Alanları Planı
- 2-Ulaşım Ana Planı
- 3-Uzun Devreli Gelişme Planı
- 4-Özel Amaçlı Plan ve Projeler

MEKANSAL PLANLAR

34 - Uzun devreli gelişme planı: Milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar gibi korunan alanın sahip olduğu özellik ve nitelikleri göz önünde tutarak kaynak değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uzun dönemde sürdürülebilirliğinin sağlanması için teknik, sosyal, ekonomik, eylem ve yönetim modellerinin belirlendiği, ilişkilerin kurulduğu, bölgelemeye dayalı ekosistem yaklaşımı planı ifade eder (Mek Yön m 4/1).

35 - Ulaşım ana planı: Şehrin mekansal, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre ulaşım ihtiyaç ve talepleri ile sürdürülebilir gelişmeyi dikkate alarak; şehir ve yakın çevresinin ulaşım sistemini, ulaşım ağı, standart ve kapasiteleri ile ulaşımın türlere dağılımını, kara, deniz ve hava ulaşımı ve bu ulaşım türlerinin birbirleriyle entegrasyonu, bu türlere ait transfer noktalarını, depolama ve aktarma merkezlerini, ticari yük koridorlarını ve toplu taşıma güzergâhları ile gerektiğinde otopark, bisiklet ve yaya yolları, erişilebilirlik ve trafik konularında gereken ayrıntıları belirleyen, toplu taşımaya ağırlık veren ve öncelikli kılan, kısa ve uzun dönemde ulaşım türlerine ait sorunlara çözüm önerilerini ortaya koyan, gerektiğinde şehrin üst ve alt kademe planları ile eşgüdümlü olarak hazırlanabilen, plan paftası ve raporuyla bir bütün olan planı ifade eder (Mek Yön m 4/j).

Yukarıda belirtilenler dışında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca hazırlanan koruma amaçlı nazım ve uygulama imar planları bulunmaktadır (Mek Yön m 4/ğ). KTVKK m 17’de bu planlarla ilgili detaylı açıklamalar mevcut olduğundan, oraya atıf yapmakla yetiniyorum.

Belediye hizmet alanı, çalışma alanları, endüstri bölgesi, endüstriyel gelişme bölgesi, gar ve istasyon alanı, küçük sanayi alanı, kültürel tesis alanı, lojistik bölge, otogar, resmi kurum alanı, sanayi alanı, sosyal altyapı alanları, sosyal tesis alanı, teknik altyapı alanları, toplu işyerleri mekânsal kullanım tanım ve esasları Yönetmelikte belirtilmiştir (Mek Yön m 5).

Genel planlama esaslarında (Mek Yön m 7);

1)Gösterim tekniklerine ve tanımlara uygun olarak planların yapılacağı,

2)Planların, kademesine ve ölçeğine göre ve yapılış amacının gerektirdiği ayrıntı düzeyinde kalmak koşuluyla alt kademedeki planları yönlendireceği,

3)Planlama sürecinin; araştırmaların yapılması, sorunların ortaya konulması, veri ve bilgi toplama ile ilgili analiz aşaması; bilgilerin biraraya getirilmesi, birleştirilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi ile ilgili sentez aşaması ve plan kararlarının oluşturulması aşamalarından oluşacağı,

Hususları özellikle dikkat çekmektedir.

Planların eşzamanlı onaylanması ile ilgili hüküm şöyledir;

“Nazım ve uygulama imar planları gerekli görülmesi halinde eş zamanlı olarak hazırlanabilir. Nazım imar planı kesinleşmeden uygulama imar planı onaylanamaz. Ancak, onay yetkisinin aynı idarede bulunması halinde nazım ve uygulama imar planları eş zamanlı olarak onaylanabilir” (Mek Yön m 21/2).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu gereği (m 7/b) büyükşehir içindeki belediyelerin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar planlarını, bu planlarda yapılacak değişiklikleri, parselasyon planlarını ve imar ıslah planlarını aynen veya değiştirerek onaylamak yetkisi büyükşehir belediyesine ait olduğundan, büyükşehir belediye meclisi nazım ve uygulama imar planını aynı anda onaylayabilecektir.

Planların kesinleşmesi: Planlar, itiraz olmaması halinde askı süresinin sonunda kesinleşir. İtiraz varsa itirazın reddine dair kararın verildiği tarihte kesinleşir.

İtirazın kabulü ile planda değişiklik yapılması durumunda ise, planın değişen kısımlarına yönelik yeniden ilan süreci başlatılır (Mek Yön m 33/4-5-6-7).

Buna göre, itiraz üzerine planda değişiklik yapılması halinde değişiklik kararının ilan edilmesi ve değişiklik kararına da ilan süresi sonundan itibaren dava açma süresi içinde dava açılması söz konusu olabilecektir. Değişiklik yapılmayan hususlar ise, askı süresinin sonunda kesinleşecektir.

Karma kullanım kararları ile ilgili hüküm de aşağıdaki gibidir.

“İmar planlarında Ticaret + Konut, Ticaret + Turizm + Konut, Turizm + Ticaret karma kullanım alanlarında konut kullanımına da yer verilmesi halinde, konut kullanım oranları belirtilerek, konut kullanımının gerektirdiği sosyal ve teknik altyapı alanlarının ayrılması zorunludur. İmar planlarında konutun yer aldığı karma kullanımlarda konut kullanım oranının belirtilmediği hallerde en fazla % 30 konut kullanabileceği varsayılır” (Mek Yön 21/10).

Yeni düzenleme ile planlar onaylanmadan önce Bakanlık³⁶ coğrafi bilgi sistemi³⁷ üzerinden Plan İşlem Numarası³⁸ alınması zorunluluğu getirilmiş³⁹ (Mek Yön m 8/6, m 32/2, m 34/4-5, Geçici m 1); çevre düzeni planı kesinleşmeyen imar planlarının onaylanmayacağı (Mek Yön m 32/3) belirtilmiştir.

MEKANSAL PLANLARIN YAPIMINA DAİR ESASLAR

Planlama süreci; araştırmaların yapılması, sorunların ortaya konulması, veri ve bilgi toplama ile ilgili analiz aşaması; bilgilerin biraraya getirilmesi, birleştirilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi ile ilgili sentez aşaması ve plan kararlarının oluşturulması aşamalarından oluşur (Mek Yön m 7/i).

36 - 644 sayılı Çevre Ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m 2/i ve m 13 gereği, Ulusal Coğrafi Bilgi Sisteminin kurulmasına, kullanılmasına ve geliştirilmesine dair iş ve işlemleri yapmak ve yaptırmak görevi Bakanlık hizmet birimi olan Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü'ne aittir.

37 - Coğrafi Bilgi Sistemi, dünya üzerindeki karmaşık sosyal, ekonomik, çevresel vb. sorunların çözümüne yönelik mekana/konuma dayalı karar verme süreçlerinde kullanıcılara yardımcı olmak üzere, büyük hacimli coğrafi verilerin; toplanması, depolanması, işlenmesi, yönetimi, mekansal analizi, sorgulaması ve sunulması fonksiyonlarını yerine getiren donanım, yazılım, personel, coğrafi veri ve yöntemler ile bu verilerin kullanıya sunulması işlevlerini bütünlük içerisinde gerçekleştiren bir bilgi sistemidir, http://cbs.omnansu.gov.tr/cob2011/?page_id=23&lang=tr#

38 - Plan İşlem Numarası (PIN), idarelerce yapılan yaptırılan ve onaylanan mekansal planların Bakanlığımızca incelenmesi ve arşivlenmesi amacıyla her tür ve ölçekteki mekansal planlar ile bu planlara ilişkin revizyon ilave ve değişikliklere yönelik Bakanlığımızca verilen numaradır, http://pin.csb.gov.tr/pin_sss.htm

39 - Bu hususlardaki detaylı bilgiler için bkz. <http://www.csb.gov.tr/gm/cbs/>

İmar planları, planlama alanına ilişkin inceleme, araştırma, etüt ve eşik analizi çalışmalarının değerlendirilmesinden elde edilen senteze dayalı olarak hazırlanır (Mek Yön m 21/3).

Yönetmelik kapsamı bir bütün olarak değerlendirildiğinde plan yapım esaslarının şunlar olduğu görülmektedir.

1-KATILIM SAĞLANMASI: Planların hazırlanmasında katılımın sağlanması için anket, kamuoyu yoklaması ve araştırması, toplantı, çalıştay, internet ortamında duyuru ve bilgilendirme gibi yöntemler kullanılarak kurum ve kuruluşlar ile ilgili tarafların görüşlerinin alınması esastır (Mek Yön m 7/j).

2-VERİLERİN VE KURUM GÖRÜŞLERİNİN ALINMASI: İlgili kurum ve kuruluşlardan veri, görüş ve öneriler elde edilerek gerekli analiz, etüt, araştırma ve çalışmalar yapılır (Mek Yön m 8/1). 30 gün içinde görüş bildirilmezse olumsuz görüşün bulunmadığı kabul edilir (Mek Yön m 8/2). Verilerin Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Portalından temini esastır. Kurum ve kuruluşlar verilerini Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Portalından Bakanlıkça belirlenen standartlarda sunar (Mek Yön m 8/6).

3-BÖLGENİN AFET RİSKİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: Onaylı jeolojik-jeoteknik veya mikro bölgeleme etüt raporu bulunmayan alanlarda imar planları hazırlanamaz (Mek Yön m 7/ğ, m 19/h, m 21/6-7, m 22/2, m 23/6-b, m 24/i, m 34/4).

4-EŞİK ANALİZİ YAPILMASI: Planların hazırlanması sürecinde yerleşilebilir alanların belirlenmesi amacıyla, kurum ve kuruluşlardan alana ilişkin toplanan doğal ve fiziki bilgilerin, alana özgü yapılan etütler ile diğer tüm veriler birlikte değerlendirilmek suretiyle, gerek duyulan ölçeklerde halihazır haritalar üzerinde üst üste çakıştırılması ile eşik analizi hazırlanır. Eşik analizinde; topografik, jeolojik-jeoteknik, hidrojeolojik yapı özellikleri ile arazi kullanımı, tarım ve orman alanları, içme suyu havzaları, sit ve diğer koruma alanları, hassas alanlar, kıyı, altyapı, doğal ve fiziki veriler ile afet tehlikeleri analiz edilerek (çözümlenerek) bir arada değerlendirilir (Mek Yön m 22).

5-PLAN RAPORU VE PLAN HÜKÜMLERİNİN HAZIRLANMASI: Plan değişikliklerinde, değişiklik gerekçesi ve yapılan gereklilik analizlerini ayrıntılı açıklayan plan raporu hazırlanması zorunludur (Mek Yön m 9).

6-GÖSTERİM TABLOSU HAZIRLANMASI: Bakanlıkça ilan edilmeyen gösterim şekillerinin kullanıl-

ması mümkün değildir (Mek Yön m 10).⁴⁰

7-STANDARTLARIN SAĞLANMASI: Kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarında Yönetmeliğin EK-2 Tablosunda belirtilen asgari standartlara ve alan büyüklüklerine uyulur (Mek Yön m 11/1). Planda yerleşik alan olarak belirlenen alanlarda yapılacak imar planı revizyon ve değişikliklerinde, bu Yönetmelikte belirtilen eğitim, sağlık ve ibadet kullanımlarına ilişkin asgari alan büyüklüğünün karşılanamaması durumunda ilgili kamu kurum ve kuruluşunun teklifi doğrultusunda veya görüşü alınarak alan büyüklüğü plan ile belirlenir (Mek yön m 11/3). Bunun yanında asgari yürüme mesafelerinin de sağlanması gerekir (Mek Yön m 12).

İMAR PLANI DEĞİŞİKLİKLERİDE UYULMASI GEREKENLER (Mek Yön m 26)

Bu husus, Yönetmeliğin 26. maddesinde düzenlenmiş olup, aşağıda sırası ile değerlendirilmiştir.

(1)İmar planı değişikliği; plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, sosyal ve teknik altyapı dengesini bozmayacak nitelikte, kamu yararı amaçlı, teknik ve nesnel gerekçelere dayanılarak yapılır.

Plan değişikliği yapılırken bunun gerekçelerinin plan raporunda açık ve somut bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir.

(2)İmar planlarında sosyal ve teknik altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi esastır. Yürürlükteki imar planlarında öngörülen sosyal ve teknik altyapı standartlarını düşüren plan değişikliği yapılamaz. Aynı husus Yönetmeliğin 11. maddesinde de düzenlenmiştir (Mek Yön m 11/1).

Sosyal ve teknik altyapı alanlarının neler olduğu ve bunlar ile ilgili asgari standartlar, Yönetmeliğin EK-2 tablosunda gösterilmiştir. Önemi nedeniyle bu tablo ile ilgili açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

40 - Mek Yön Geçici m 3 de yapılan düzenleme ile, plan bütününe kapsamayan, kısmi ilave ve revizyon yada değişikliklerde yönetmelik eki gösterim biçimlerinin kullanılmasının zorunlu hale getirilmesi nedeniyle, yürürlükte bulunan mekansal planlarda ikili gösterimin ortaya çıkacağı eleştirisi yapılmaktadır, http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=5947&tipi=4&sube=0#VCNrv1_smM

EK-2 TABLO		FARKLI NÜFUS GRUPLARINDA ASGARİ SOSYAL VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARINA İLİŞKİN STANDARTLAR VE ASGARİ ALAN BÜYÜKLÜKLERİ TABLOSU							
NÜFUS GRUPLARI		0 - 75.000		75.001- 150.000		150.001 - 500.000		501.000 +	
ALTYAPI ALANLARI		m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)
EĞİTİM TESİSLERİ ALANI	Anaokulu	0,50	1.500-3.000	0,50	1.500-3.000	0,60	1.500-3.000	0,60	2.000-4.000
	İlkokul	1,50	4.000-7.000	1,60	4.000-7.000	1,60	4.000-7.000	1,60	4.000-7.000
	Ortaokul	1,50	5.000-9.000	1,60	5.000-9.000	1,60	5.000-9.000	1,60	5.000-9.000
	Gündüzlü Lise	1,75	6.000-10.000	1,75	6.000-10.000	2,00	6.000-10.000	2,00	6.000-10.000
	Yatılı Lise		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000		
	Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise		10.000-25.000		10.000-25.000		10.000-25.000		
	Özel Eğitim, Rehabilitasyon ve Rehberlik Merkezleri		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000		
	Halk Eğitim Merkezi Olgunlaşma Enstitüsü		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000
SOSYAL AÇIK VE YEŞİL ALANLAR	Çocuk Bahçesi	10,00		10,00		10,00		10,00	
	Park								
	Botanik Parkı								
	Hayvanat Bahçesi								
	Mesire Yeri								
	Rekreasyon								
SAĞLIK TESİSLERİ ALANI	Aile Sağlık Merkezi	1,50	750-2.000	1,50	750-2.000	1,50	750-2.000	1,60	750-2.000
	Basamak Sağlık Tesisleri		3.000		3.000		3.000		
	Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi		Ünit başına (110) m ²		Ünit başına (110) m ²		Ünit başına (110) m ²		
	Doğum ve Çocuk Bakım Evleri		Yatak başına (130) m ²		Yatak başına (130) m ²		Yatak başına (130) m ²		Yatak başına (130) m ²
	Devlet Hastaneleri								
	İhtisas/Eğitim ve Araştırma Hastaneleri								
	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastaneleri								
	Sağlık Kampüsleri				Yatak başına (220) m ²				Yatak başına (220) m ²
SOSYAL ve KÜLTÜREL TESİSLER ALANI		0,50		0,75		1,00		1,00	
	İBADET YERİ	0,50	1.000	0,50	1.000	0,75	1.000	0,75	1.000
			2.500		2.500		2.500		
10.000			10.000		15.000				
TEKNİK ALTYAPI (Yol ve Otopark hariç)		0,50		0,50		0,50		0,50	

AÇIKLAMALAR:

1. Standartlara ilişkin alan hesabında; öncelikle varsa üst kademe mekansal planlarda belirlenen ilçe projeksiyon nüfusunun yer aldığı veya kent bütününe yönelik nazım imar planında belirlenen ilçe projeksiyon nüfusunun bulunduğu nüfus grubundaki standartlara uyulur.

2. Büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerleşme bütünlüğü gösteren, komşu ilçe belediyeleri ile bütünleşen ilçe belediyelerinde altyapı alanları bir bütün olarak hesaplanabilir.

3. Lise, Anadolu Lisesi, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi gündüzlü liseler kapsamındadır

4. Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Güzel Sanatlar Lisesi ve Spor Lisesi yatılı liseler kapsamındadır.

5. İş Uygulama Okulu, Mesleki Eğitim ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri özel eğitim, rehabilitasyon ve rehberlik merkezleri kapsamındadır.

6. Aile Sağlık Merkezi 1. Basamak Sağlık Tesisi olarak değerlendirilecektir.

7. Toplum Sağlığı Merkezi, Acil Sağlık Merkezi, 112 Acil Sağlık Merkezi ve İstasyonları Basamak Sağlık Tesisleri içinde yer alır.

8. Düzenleme Ortaklık Payından elde edilmemiş Özel Kreş + Anaokulu, Özel İlköğretim, Özel Ortaöğretim, Özel Sağlık Tesisi, Özel Kültürel Tesis, Özel Sosyal Tesis Alanları; imar planı kararıyla ayrılmak, kamu ve özel altyapı oranları ilgili yatırımcı Bakanlık veya kamu kuruluşunca belirlenmek kaydıyla, bu tabloda belirtilen kişi başına asgari standart değerinin içinde yer alır.

9. Sosyal açık ve yeşil alan standartlarının uygulanmasında kamuya ait alan oranı % 75'in altına düşürülemez.

10. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca yapılacak planlarda, plan kararı ile tayin edilen standartlar ve gösterimler, planda veya ilgili yönetmeliğinde tayin edilmemiş ise gerekli görülmesi halinde bu standartlar uygulanır.

11. Sosyal ve kültürel tesisler standartların gerektirdiği alan büyüklüğü ayrılmak kaydıyla ayrı ayrı olabileceği gibi bir arada da yapılabilir.

12. Teknik altyapı alanlarının büyüklükleri ilgili idarelerce belirlenecektir.

13. Sosyal ve teknik altyapı alanları; ilgili Bakanlıkların yönetmelik, yönerge, genelge, tebliğ gibi düzenlemelerinde belirlenen asgari alan büyüklükleri dikkate alınmak kaydı ile bu Yönetmelikteki standartlarda belirlenen asgari alan büyüklüklerine tabi olmaksızın imar planlarında belirlenebilir.

Projeksiyon Nüfusu: Planlamaya esas alınan nüfusu ifade etmektedir (Mek Yön EK-2 Tablo). Projeksiyon nüfusu planlama alanına yerleştirilecek nüfustur. Bir başka anlatımla, **Gelecekteki Nüfus: (Nüfus Projeksiyonu):** Üst plan kararları, ülkesel-bölgesel veriler, kentsel etki alanı, kentsel etkinlikler ve işlevlerin değişimi ile iş gücünün sektörlere dağılımı faktörlerine bağlı olarak, kentsel yerleşmelerin gelecekte plan dönemi sonundaki önceden planlanan nüfustur.

Genelde nüfus hesabında bürüt konut büyüklüğü 125 m² ve buradaki aile ferdi sayısının da 4 kişi olduğu dikkate alınmaktadır.

Planlama alanındaki nüfus yoğunluğunun neyi ifade ettiği üzerinde durulması gerekir. Tabloda da belirtildiği üzere, öncelikle varsa üst kademe mekansal planlarda (özellikle de çevre düzeni planında) belirlenen ilçe projeksiyon nüfusunun yer aldığı veya kent bütününe yönelik nazım imar planında belirlenen ilçe projeksiyon nüfusunun bulunduğu nüfus grubundaki standartlara uyulur. Bir başka anlatımla, nüfus yoğunluğunun belirtildiği en üst kademedeki planın dikkate alınması gerekmektedir. Nüfus yoğunluğu kişi/ha (hektar) olarak ifade edilmektedir. 1ha=10.000 m²=10 dönüm olmaktadır.

Örneğin, Çevre Düzeni İmar Planında 75kişi/ha olan nüfus yoğunluğu dikkate alındığında, 100 hektarlık (1000 dönümlük) bir alanda 7500 kişinin yaşaması gerekecek şekilde planlama yapılması gerekmektedir.

Nazım imar planındaki yoğunluğun çevre düzeni imar planına göre, uygulama imar planındaki yoğunluğun da nazım imar planına göre net yoğunluk olduğu ifade edilmektedir.⁴¹ Buna göre, daha alt ölçekli planlara doğru gidildikçe planlama alanının büyük bir kısmı yollara, meydanlara, parklara vs gidecek ve nüfusun yerleşeceği alan azalacak ve yoğunluk daha da artacaktır (Örneğin çevre düzeni planında 75 kişi/ha, nazım planda 150 kişi/ha, uygulama imar planında da 300 kişi/ha olacaktır). Fakat her halde, o alana yerleşecek kişi sayısında bir değişim olmayacaktır. Bir başka anlatımla çevre düzeni imar planındaki yoğunluk değişmemekte, örnekteki gibi 75kişi/ha olarak kalmaktadır.⁴²

Örneğimiz üzerinden açıklamaya devam edersek, 7500 kişinin yaşayacağı alanda, kentsel, sosyal ve teknik alt yapı için 17,25 kişi/m² (0,5+0,5+1,5+1,75+10+1,5+0,5+0,5+0,5) ayrılması gerektiğinden, ayrılacak alan:

17,25kişi/m²x7500kişi=129.375m²=12,93750= yaklaşık 13 hektar olarak bulunur. Bir başka anlatımla

41 - ÜNAL Yücel, Türk Şehir Planlama Hukuku, Ankara, 2003, s. 29-30.

42 - ÜNAL, s. 30.

100ha lık bir alanın yaklaşık 13 hektarlık kısmı kentsel, sosyal ve kültürel donatı alanına ayrılacaktır.

Bundan başka, yol ve otoparkların, yapı parselleri içinde kalan özel bahçelerin, tarım alanları, meyva bahçeleri ve kamuya açılmamış ticari amaçlı koru ve fidanlıkların, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, spor tesisi alanları, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjlerinin bu alana dahil edilmemesi gerekir.⁴³

Nüfus yoğunluğuna uygun planlama yapıp yapılmadığının tespiti için öncelikle planlama alanı bulunmalıdır. Raporda bu alan belirtilmiş olmalıdır. Daha sonra,

- 1-Meskun konut alanları
- 2-Gelişme (Önerilen) konut alanları
- 3-Merkezi İş Alanları ile Diğer Ticaret alanları
- 4-Diğer konut olarak belirlenen alanlar,

ile buralarda öngörülen kişi sayısı ile yoğunluklar çarpılarak, projeksiyon nüfusunun aşılp aşılmadığı tespit edilmelidir. Merkezi iş alanları ile diğer ticaret alanlarında da konut fonksiyonu öngörülebildiğinden bu alanlar nüfus hesabına dahil edilmelidir.

(3)İmar planlarında bulunan sosyal ve teknik altyapı alanlarının kaldırılması, küçültülmesi veya yerinin değiştirilmesine dair plan değişiklikleri zorunluluk olmadıkça yapılmaz. Zorunlu hallerde böyle bir değişiklik yapılabilmesi için:

a)İmar planındaki durumu değiştirecek olan sosyal ve teknik altyapı alanındaki tesisi gerçekleştirecek ilgili yatırımcı Bakanlık veya kuruluşların görüşü alınır. Örneğin bir okul alanının veya caminin yerinin değiştirilmesinde, Milli Eğitim Bakanlığının, İl müftülüğünün, Diyanet İşleri Başkanlığının vs. görüşünün alınması gerekir. Aynı şekilde, bir trafo veya doğalgaz dağıtım merkezinin yerinin değiştirilmesinde de ilgili kuruluşların görüşünün alınma zorunluluğu vardır.

b)İmar planında yer alan yol hariç sosyal ve teknik altyapı alanlarının ve kamuya ait sosyal ve kültürel tesis alanlarının kaldırılabilmesi veya küçültülmesi ancak bu tesislerin hitap ettiği hizmet etki alanı içinde eşdeğer yeni bir alanın ayrılması suretiyle yapılabilir. Eşdeğer alanın ayrılmasında yüzölçümü ve konum özellikleri korunur. Bu alanların yerinin değiştirilmesinde, mevcut plandaki hizmet etki alanına göre aynı uygulama etabı veya bölge içinde kalması, yaya erişim mesafelerinin

43 - Bu alanlar, Mek Yön Ek-2 Tabloda, sosyal açık ve yeşil alanlar kapsamında bulunmadığı gibi, bu alanların tanımını içeren maddeler (PATİY m 14/2) kapsamında da kalmamaktadır. Ayrıca, İmar Planlarının Düzenlenmesi İle İlgili İller Bankası Teknik Şartlaşması m 1.01/54 de bu husus belirtilmiştir.

dikkate alınması ve yeni tespit edilen alanın tesisin yapılmasına müsait olması zorunludur. Örneğin bir park alanı kaldırılırken, ayrılacak yeni park alanının da kaldırılan alanın yüzölçümünde ve aynı bölgeye hitap edecek şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

c)Düzenleme ortaklık payından⁴⁴ elde edilen alanların yüzölçümleri toplamının altına düşülmemek kaydıyla, plan değişikliği ile kaldırılan yol alanlarının miktarları, düzenleme ortaklık payından oluşturulan park, çocuk bahçesi, meydan gibi açık ve yeşil alanlarda kullanılabilir. Maddenin düzenlenmesi pek açık değildir. Yollar düzenleme ortaklık payından elde edildiği ve düzenleme ortaklık payından elde edilen alanların yüzölçümleri toplamının altına düşülemeyeceği için, kaldırılan yolun alanı kadar bir alanın park, çocuk bahçesi, meydan gibi açık ve yeşil alan yapılması gerekir.

Yol hariç düzenleme ortaklık payına tabi bir kullanımın kamu ortaklık payına⁴⁵ tabi bir kullanıma dönüştürülmek istenilmesi halinde (örneğin parkın, belediye hizmet alanına dönüştürülmesinde) düzenleme ortaklık payına tabi alanın (örneğin park alanının) hizmet edeceği etki alanında eşdeğer bir alan ayrılır.

(4) Kat adedi veya bina yüksekliğini artıran imar planı değişiklikleri, yörenin yerleşim özellikleri, dokusu ve kimliği dikkate alınmak suretiyle, şehrin veya alanın yakın çevresinin silüeti, yapıların güneşe göre cephesi ve yönlenmesi özelliklerini olumsuz yönde etkilememesi esas alınarak yapılır. Örneğin kentin tarihi kimliğini yansıtan han ve camilerin olduğu bir bölgenin bitişiğinde, yüksek katlı işmerkezi ve rezidans yapımı öngörülemez.

44 - Düzenleme Ortaklık Payı: Düzenlemeye tabi tutulan yerlerin ihtiyacı olan yol, meydan, park, yeşil saha, genel otopark gibi umumi hizmetlere ayrılan ve tescile tâbi olmayan alanlar ile cami, karakol yerleri ve ilgili tesisler için kullanılmak üzere, düzenleme dolayısıyla meydana gelen değer artışları karşılığında düzenlemeye tâbi tutulan arazi ve arsaların, düzenlemeden önceki yüzölçümlerinden % 40'a kadar düşülebilen miktar ve/veya zorunlu hallerde malikin muvafakati ile tesbit edilen karşılığı bedeldir (İUY= İmar Kanununun 18 İnci Maddesi Uyarınca Yapılacak Arazi Ve Arsa Düzenlenmesi İle İlgili Esaslar Hakkında Yönetmelik m 4/c - RG: 2.11.1985 tarih ve 18916 Mükerrer sayı).

45 - Kamu Ortaklık Payı: Düzenleme sahasında bulunan okul, hastane, kreş, belediye hizmet veya diğer resmi tesis alanı gibi umumi tesislere ayrılan alanların parselleri, düzenlemeye giren parsellerin alanları oranında pay verilmek suretiyle hisselendirilmesidir (İUY m 12). Bunun yanında, Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinde, aşağıdaki "Resmi Bina" ve "Umumi Bina" tanımları bulunmaktadır.

Resmi Bina: Genel, katma ve özel bütçeli idarelerle, il özel idaresi ve belediye'ye veya bu kurumlarca sermayesinin yarısından fazlası karşılanan kurumlara, kanunla veya kanunun verdiği yetki ile kurulmuş kamu tüzel kişilerine ait bina ve tesislerdir (PATİY m 15/20).

Umumi bina: Kamu hizmeti için kullanılan resmi binalarla ibadet yerleri, özel eğitim, özel sağlık tesisleri, sinema, tiyatro, opera, müze, kütüphane, konferans salonu gibi kültürel binalar ile gazino, düğün salonu gibi eğlence yapıları, otel, özel yurt, işhane, büro, pasaj, çarşı gibi ticari yapılar, spor tesisleri, genel otopark ve buna benzer umuma ait binalardır (PATİY m 15/21).

(5)İmar planında verilmiş olan inşaat emsalinin, kat adedinin, ifraz şartlarının değiştirilmesi sonucu nüfus yoğunluğunun artırılmasına dair imar planı değişikliklerinde:

a)Artan nüfusun ihtiyacı olan sosyal ve teknik altyapı alanları standartlara uygun olarak plan değişikliğine konu alana hizmet vermek üzere ayrılır. Örneğin kişi başına 10 m2 park ayrılması gerekmektedir (Mek Yön EK – 2 Tablo). Plan tadilatı sonucu 500 kişilik bir nüfus artışı meydana geliyorsa, 500x10=5000 m2 lik bir sosyal açık ve yeşil alan ayrılması gerekecektir.

b)Nüfus yoğunluğuna bağlı olmaksızın, kat adedinin artırılmasının istenmesi durumunda; önerilecek kat adetlerinin tayininde aşağıdaki formüle göre bulunacak bütün yollardaki karşılıklı bina cepheleri arasındaki asgari uzaklık sağlanacaktır.

$$K = [(Y1 + Y2)/2] + 7,00 \text{ m}$$

Yukarıdaki formülde;

K = Karşılıklı bina cepheleri arasındaki mesafe (metre),

Y1 = Yolun bir cephesine önerilecek yapının yüksekliği,

Y2 = Yolun diğer cephesinde önerilecek yapının yüksekliğini, ifade eder.

c)Parsellerin birleştirilmesi ve yapı düzeni değişikliği içeren, kat adedinin artırılmasına yönelik uygulama imar planı değişikliklerinde de yukarıdaki formüle uyulması esastır.

(6) İmar planında gösterilen yolların genişletme, daraltma ve güzergahına ait imar planı değişikliklerinde:

a) Devamlılığı olan bir yolun belli bir kesimde şerit sayısı azaltılamaz ve daraltılamaz.

b)Yolların kaydırılmasında, mülkiyet ve yapılaşma durumu dikkate alınır.

c)İmar planlarındaki gelişme alanlarında geçiş amaçlı 3,00 metreden dar yaya yolu, 10,00 metreden dar trafik yolu açılmaz; yerleşik alanlarda mülkiyet ve yapılaşma durumlarının elverdiği ölçüde yukarıdaki standartlara uyulur. Ancak parseller 7,00 metreden dar yollardan mahreç (çıkış) alamaz.

ç)İmar planı değişikliği ile taşıt geri dönüş kurbu (virajı) olmayan çıkmaz yol ihdas edilemez.

d)İmar planlarında Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda olan karayollarında yapılacak her

türlü değişiklikte bu Kurulardan alınacak görüşe uyulur.⁴⁶

e)Plan alanındaki trafik hacimleri ile yeni getirilen kullanımların trafik üretme ve trafik çekme hacimleri dikkate alınarak yol ve kaldırım genişlikleri belirlenir.

(7)Yoğunluk artıran veya kentsel ulaşım sistemini⁴⁷ etkileyen imar plan değişikliklerinde, kentsel teknik altyapıya yönelik etkilerin belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması amacıyla ayrıca kentsel teknik altyapı⁴⁸ etki değerlendirmesi raporu, analizi hazırlanır veya hazırlatılır.

SONUÇ: İmar planlarına karşı açılacak davalarda, yeni çıkarılan imar yönetmelikleri ile yapılan değişikliklerin bilinmesi ve dava dilekçelerinin bu değişiklikler dikkate alınarak hazırlanması gerekmektedir.

46 - Bu hususta, Karayolları Kenarında Yapılacak Ve Açılacak Tesisler Hakkında Yönetmelik (RG: 15.5.1997 tarih ve 22990 sayı) hükümlerine uyulması gerekmektedir.

47 - Mek Yön m 4/j' de "Ulaşım Ana Planı"nın tanımı bulunmaktadır.

48 - Elektrik, havagazı, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve her türlü ulaşım, haberleşme ve arıtım, çöp ve atıkların imhası, açık veya kapalı otopark gibi tesislerin tümü Kentsel altyapı olarak tanımlanmaktadır, <http://www.csb.gov.tr/db/altyapi/edirtordosya/14-%20Mehmet%20%20GURBUZ-ILBANK.pdf>.

Kamuda Alt İşverenlik (Taşeronluk) Uygulamasında Geline Son Durum

Prof.Dr.Talat CANBOLAT *

Uzun yıllardan beri “alt işverenlik (taşeronluk)” ülkemizde hep tartışma konusu olmuştur. Konu akademik çevrelerin yanı sıra sosyal taraflarca da hep gündemde tutulmuştur. Sorunların çözümü yasal düzenlemelerde aranmış ancak yapılan her düzenleme sorunu çözmediği gibi daha büyük tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Konu oldukça uzun ve ayrıntılı olup Bireysel İş Hukukunun yanı sıra Toplu İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukunu ilgilendiren yönleri de vardır. Hatta Borçlar Hukuku ve Ticaret Hukukuyla da yakından ilgilidir. Konuya ilişkin yasal düzenlemeler, uygulama sorunları ve çözüm önerileri bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Sorunların temelinde buna ilişkin yasal düzenlemenin amacının tam olarak anlaşılabilmesi ve hukukun genel ilkeleriyle çözümlenebilecek her bir soruna ilişkin ayrı bir yasal düzenleme getirilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır.

Özel kesim işçi ve işverenlerinin yanı sıra, bugün alt işverenlik (taşeronluk) uygulaması hakkında bugün daha çok kamu kesimi işçi ve işverenlerinin şikâyetlerine konu olmaktadır. Öyle ki kamuda “Hizmet Alımı” adı altında, kanunda yeri olmayan yeni bir istihdam türü olarak uygulanmaktadır. Kamu İhale Mevzuatı ile İş Hukuku Mevzuatı birbiriyle uyumlu olmadığından sorun giderek büyüyerek kronik hale gelmiştir.

Her seferinde olduğu gibi, bugün de sorunların çözümüne ilişkin yeni yasal düzenlemeler önerilmektedir. Her düzenleme sorunu daha derinleştirip karmaşık hale getirdiği gibi tüm kesimlerin (işçi-işveren-devlet) şikâyet ettiği yozlaşmış bir kurum haline getirmiştir. Uygulama sorunları dikkate alındığında eski düzenlemeler aranır hale gelmiştir. Bu nedenle insanın içinden yeni bir düzenleme yapmaktansa “bırakın dağınık kalsın” demek gelmektedir.

Anayasada memur ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işlerinin kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktayken 2010 yılında yapılan değişiklikle “**Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır**” hükmü ilave edilerek kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarının toplu iş sözleşmeleriyle düzenlenmesinin önü açılmıştır. Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunuyla yetersiz de olsa önemli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bundan daha önemli olan kamu personel rejiminin yeniden düzenlenmesidir. Belki de bu öncelikli konulardan

bir tanesi olmak zorundadır. Zira sağlıklı bir personel rejimi olmadan yapılacak düzenlemeler sorunlara köklü çözüm olmayacaktır.

Kamuda istihdam türleri Anayasanın az önce belirtilen hükmüne istinaden Kanunla belirlenmiş olmasına rağmen yapılan ek ve ilavelerle amacından uzaklaşmış ve yozlaşmıştır. Kurumlarda aynı işi yapan ve yan yana çalışan personellerden biri memur, diğeri sözleşmeli başkası da işçi kabul edilerek farklı hukuki statüde oldukları kabul edilmektedir. Bunun sonucu olarak özlük haklarının yanında sendikaya üyelik, toplu sözleşme, tabi olduğu disiplin hükümleri gibi birçok konuda farklı statüye tabi tutulmaktadır. Bunların tabi oldukları mevzuatlardaki farklılık nedeniyle aynı konuda farklı ve hakkaniyete aykırı adaletsiz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca farklı kanunlardaki birbiriyle çelişen ve hatta aynı kanun içinde çelişkili hükümler uygulamada büyük sorunlara neden olmaktadır. Nitekim konuya ilişkin önce 5620 sayılı Kanunla kamuda çalışan geçici işçiler kadroya alınmış ve geçici işçi çalıştırılmasına ilişkin esaslar yeniden düzenlenmiş, daha sonra da sözleşmeli personellerin memur kadrolarına atanmasına ilişkin 632 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler yerinde olmakla birlikte yeterli değildir. Kamu personel rejimine ilişkin köklü değişikliğe ihtiyaç vardır. Belirtilen bütün sorunların etraflıca incelenmesi bu çalışmamızın boyutunu aşmaktadır. Burada hizmet alım ihaleleri kapsamında çalışanların -kamuda taşeron işçilerinin- hukuki durumuna dikkat çekmeye çalışacağız.

Kamuda hizmet alım ihaleleri personel eksikliğinin giderilmesine yönelik yeni bir istihdam türü olarak uygulanmaktadır. Bu kişiler diğer işlerin yanında artık kadrolu personelin yerine işe alınmakta ve aynı işte çalıştırılmasına rağmen kâğıt üzerinde taşeron firmalarda gözüktüğünden kamu personeli olarak kabul edilmekte adeta yok varsayılmaktadır. Ancak yargı organları özellikle; gerçekte bir işin yapılmasının verilmediği, işçi teminine yönelik olarak çalıştırılan bu kişileri hizmet alım işini üstlenen yüklenicilerin (taşeronların) değil, bunları çalıştıran kamu kuruluşunun işçisi saymakta, hatta bunların kamu işyerindeki toplu iş sözleşmelerinden de yararlanabilecekleri yönünde kararlar vermeye başlamıştır. Konu bu yönüyle daha da karmaşık hale gelmiştir.

KAMUDA İSTİHDAM ŞEKİLLERİ

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. Maddesinde dört istihdam türü düzenlenmiş ve 5.maddesinde de açıkça “**Bu Kanuna tabi kurumlar, dördüncü maddede yazılı dört istihdam şekli dışında personel çalıştıramazlar**” hükmü getirilmiştir. Belirtilen 4 istihdam şekli şunlardır; A) Memurlar (4/A’lı), B) Sözleşmeli Personel (4/B’li), C) Geçici Personel (4/C’li) ve D) İşçiler (4/D’li). Çalışanların sosyal güvenlikleri eskiden farklı kanunlarla düzenlenmişti. İşçi olarak çalışanlar 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununu, bağımız çalışanlara kısaca Bağ-Kur olarak anılan 1479 Esnaf Ve Sanatkârlar Ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve memurların sosyal güvenliği ise 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile düzenlenmişti. Tüm çalışanları tek bir kanun altında toplamayı amaç edinen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4. Maddesinde sigortalı sayılanlar düzenlenmiştir. İlginçtir 657 sayılı DMK.’da olduğu gibi kapsam maddesi 5510 sayılı Kanunda da 4. Maddeye denk gelmiştir. Gerçekten de 5510 sayılı Kanunun 4/a bendi işçileri, 4/b bendi bağımsız çalışanları ve 4/c bendi de başta memurlar olmak üzere kamu idarelerinde çalışanları düzenlemiştir. Uygulamada gerek DMK kanununun istihdam şekline ilişkin 4. Maddesi gerekse SSGSS kanununun kapsamına ilişkin 4/A’lı, 4/B’li ve 4/C’li deyimleri kullanılması kavram kargaşalığına neden olmaktadır. Hemen belirtmeliyiz ki burada sözünü ettiğimiz 4/A, 4/B ve 4/C’liler 657 sayılı Kanuna ilişkin aşağıda açıklanan memur, sözleşmeli personel ve geçici işçileri ifade etmektedir.

Memurlar (4/A): 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. maddesinin (A) bendine göre memur, devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde görev yapan, genel idare esaslarına göre yürütülmesi gereken hizmetlerde çalışan, asli ve sürekli görevleri yerine getiren kimselerdir. Buradan çıkan anlam genel idare esaslarına göre yürütülmesi gereken asli ve sürekli işlerde memur dışında işçi çalıştırılmaz. Giderek bu işler hizmet alım ihalelerine de konu olamaz. Memur olmanın en büyük özelliği bir ölçüde kamu yetkisinin kullanmasıdır. Bu nedenle öğretilerde memur olan kişi kamu görevine bir kadro ile bağlanmış, hiyerarşik düzen içinde tanımlanmış bir konuma sahip, devlet bütçesinden düzenli bir gelir elde eden, kendisine görevi gereği kamu yetkisini kullanma hakkı verilmiş kişi olarak tanımlanmaktadır.

Öteden beri kamu personeli sayısının oldukça yüksek olduğu ve yüksek oranda memur istihdamının kamu personel rejimini hantal bir yapıya büründürdüğü söylenmektedir. Ancak hemen belirtelim ki, istatistikler bu iddiaların aksini göstermektedir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’deki kamu personel sayısının toplam nüfus içindeki oranının daha düşük olduğu görülmektedir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi ile kamu perso-

nel sayısının nüfusa oranı arasında doğrusal bir orantı olduğu söylenebilecektir. Hantal çalışmanın ise temelde başka nedenleri vardır.

Artık neredeyse memur kadroları dahi son derece sınırlı tutularak bunların yerlerine de hizmet alım ihalesi kapsamında personel çalıştırılması istenmektedir. Bu uygulamaların Anayasa ve Kanunlarla bağdaşır yönü yoktur. Aynı zamanda aşağıda belirtilen başta 94 sayılı sözleşme olmak üzere uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

Sözleşmeli Personel (4/B): 657 sayılı DMK’nun 4. Maddesinin 5917 sayılı Kanunla değişik (B) bendinde göre, kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projeleri için zorunlu olan istisnai hollere münhasır olmak üzere özel bir melse bilgisine ve uzmanlığına ihtiyaç duyulan geçici işlerde Bakanlar Kurulunca belirlenen esas ve usullere göre mali yılla sınırlı olmak üzere sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kamu görevlilerine sözleşmeli personel denilir. Burada sözleşmeli personel çalıştırılması istisnai bir durum olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık uygulamada bu istihdam türü amacı dışında kullanılmıştır.

Geçici Personel (4/C): 657 sayılı DMK’nun 4/C hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre, göre Buna göre bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Başkanlığı ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir. Bu personelin çalıştırılması için gerekli izlek uzun olduğundan, kuruluşlar geçici işlerinde bunun yerine geçici işçi çalıştırma yoluna gitmektedir. Bu statüde çalışanlar kamu görevlisi olup işçi sayılmadıklarından uyuşmazlıklarda idare mahkemesi görevlidir.

Özelleştirme sonrası ortaya çıkan fazla personelin sözleşmeleri feshedilmek yerine bunlara 4/C kadrosuna geçme hakkının tanınması isabetlidir. Kamuda sözleşmeli olarak çalışanların 4/C kadrolarına atanmaları ile kamuoyu gündemini uzun süre işgal etti, özellikle Tekel işçileri eylemi olarak anılan eylemden çalışanlar ve sendikalar tarafından itiraz edilen 4/C’lilerin durumlarında önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Bunların yıllık çalışma süresi, izin süresi, ücret ve sosyal hakları artırıldığı gibi çalışma saat ve süreleri devlet memurlarınkine paralel hale getirilmiştir. Ayrıca kıdem tazminatına benzer bir şekilde iş sonu tazminatı adı altında yeni haklar tanınmıştır.

İşçiler (4/D): Kamu kesiminde istihdam türü olarak belirlenen 4. Kategori “İşçiler”(4/D) dir. 657 sayılı DMK’nun 4/D hükmüne göre göre, “(A), (B) ve (C) fıkralarında belirtilenler dışında kalan ve ilgili mevzuatı gereğince tahsis edilen sürekli işçi kadrolarında belirsiz süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan sürekli işçiler ile mevsimlik veya kampanya işlerinde ya da orman yangınıyla mücadele hizmetlerinde ilgili

mevzuatına göre geçici iş pozisyonlarında altı aydan az olmak üzere belirli süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan geçici işçilerdir. Bunlar hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz”.

Görüldüğü gibi Kanun kamu kuruluşlarındaki çalışma ilişkisinin kural olarak Memur(4/A), Sözleşmeli Personel (4/B) ve Geçici Personel (4/C) olduğunu, bunların dışında kalan personelin işçi sayılacağına hükme bağlamıştır. Bu nedenle anılan 4/D hükmündeki kamuda işçi çalıştırılmasının süpürücü etkisi olduğundan sözü edilebilecektir. Bu nedenle kamu kurum veya kuruluşunda çalışan bir personelin statüsü hakkında tereddüt halinde bunların işçi sayılacakları anlamına gelmektedir. Bu husus birçok Yargıtay kararına da konu olmuştur.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Daimi Kadrolarına İlk Defa İşçi Olarak Alınacaklar Hakkında Uygulanacak Sınav Yönetmeliğinde; kuruluşların vasıflı, vasıfsız, daimi, geçici işçi ihtiyaçlarını, İş ve İşçi Bulma Kurumuna (İŞ-KUR) bildirmek ve işçilerini kurumca gönderilenler arasından alınacağı belirtilmiştir. Buna ilişkin Tüzük de aynı kuralı getirdikten sonra işçi ihtiyacının İş ve İşçi Bulma Kurumuna bildirilmesi halinde alınacak işçi sayısından daha fazla adayın geleceği muhakkak olduğundan, seçme için bir sınav yapılması zorunludur.

İşçi çalıştırma ve işverenlik açısından kamu kesimi ile özel kesim işverenleri arasında her hangi bir ayırım yoktur. İşçilerin çalışma ilkeleri açısından kamu kesimine özgü kurallar belirlenmemiştir. Kamu kesiminde olsa dahi “işçi” olarak çalışmak İş Hukukuna ve iş mevzuatına bağlı olmak demektir. Kamu işverenleri de iş mevzuatında öngörülen yükümlülüklerle uymak zorundadır.

Kamu personel istihdamında işçilik, geçici ve süreli (daimi) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Geçici işçilerle 6 aydan az olmamak üzere belirli süreli iş sözleşmesi yapılmakta, sözleşme süresinin sonunda iş akdi sona ermektedir. Belirsiz süreli iş sözleşmesiyle çalışanlar ise “sürekli işçi”, “daimi işçi” ya da “kadrolu işçi” olarak anılmaktadır. Geçici veya daimi işçilerin ücret ve sosyal hakları, iş sözleşmesi, Kanun ve Kararnameler ve toplu iş sözleşmeleri ile belirlenmektedir. Ayrıca işçi sayılan personele 6772 sayılı yasa gereğince ikramiye ödenmektedir.

Geçici işçilik kamu personel sisteminde esnek istihdamın aracı biçimine dönüşmüş ancak belirtilen İş Kanunlarında bunun karşılığı yoktur. Diğer bir söyleyişle iş mevzuatında “geçici işçilik” uygulaması yoktur. Bunun yerine “belirsiz süreli iş sözleşmesi” ve “belirli süreli iş sözleşmesi” ayırımı vardır. Bu yönle kamuda geçici işçi uygulamasında ciddi hukuki sorunlar çıkmaktadır. Yargıtay bunları geçici olarak kabul etmemektedir. Zira 4857 sayılı İş Kanununun 11. Maddesi iş sözleşmesinin belirli süreli yapılmasını belirli süreli iş, belirli bir işin tamamlanması ya da belirli bir olgunun ortaya çıkması gibi objektif koşulun varlığına bağlamıştır. Böyle bir

objektif koşul olamadan yapılan belirli süreli iş sözleşmeleri geçici kabul edilmemekte başlangıçtan itibaren belirsiz süreli olarak kabul edilmektedir.

Kamuda istihdam edilen işçilerdeki bir başka ayırım ise “kapsam dışı personel” ve “kapsam içi personel” ayırımıdır. Bu ayırım daha çok özelleştirme kapsamına alınmış KİT’lerde kullanılmaktadır. Kapsam dışı personel, genel olarak yöneticilik görevlerinde bulunan ya da toplu iş sözleşmesi hükümlerinin üzerinde bir niteliğe sahip olan işçiler için kullanılmasına rağmen gerçek durum her zaman öyle değildir. Kapsam içi personel ise mali ve sosyal hakları bakımından toplu iş sözleşmesi kapsamında sayılan işçiler anlamında kullanılmaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki İş Hukukunda “kapsam içi personel” ve “kapsam dışı personel” ayırımının da yeri yoktur. Buna karşılık toplu iş sözleşmesinden yararlanamayan ve yararlanan personel ayırımı vardır. Kamu kesimindeki kapsam içi/kapsam dışı ayırımı her zaman bunu karşılamamaktadır. Ancak bunlar çalışmamızın konusunu oluşturmamaktadır. Burada sadece kapsam içi/dışı personel ayırımından kaynaklanan farklı hukuki sorunların olduğunu belirtmekle yetineceğiz.

HİZMET ALIM SÖZLEŞMESİYLE İŞÇİ ÇALIŞTIRILMASI

İşverenler kural olarak istedikleri konuda faaliyet gösterebilecekleri gibi istediği kişileri işe alabilir ya da işlerinin bir bölümünü başkalarına yaptırabilirler. 4857 sayılı İş Kanununun 2. maddesinde buna önemli bir sınırlandırma getirilmiştir. Burada Kanun işverenin hangi tür işlerini başkalarına (alt işverenlere) verebileceğini belirlemiş ve uzmanlık gerektirmeyen asıl işin bir bölümünün alt işverenlere verilmesini yasaklamıştır. Bunun gibi başka yasak ve sınırlamalar da getirilmiştir. Kanunda öngörülen asıl işveren-alt işveren ilişkisine yönelik yasak ve sınırlamalara aykırılığın yaptırımını bu işlerde çalışan işçilerin başlangıçtan itibaren başkasına iş veren işverenin (asıl işveren) işçisi sayılması olarak öngörülmüştür. Konu bu yönüyle İş Hukukunu ilgilendirmekte ve Türk Hukukuna özgü bulunmaktadır.

Gerçekten de başka işverenden almış olduğu işte işçi çalıştıran alt işverenlerin ekonomik yönden daha zayıf durumda oldukları, üstlenmiş oldukları işlerin daha çok geçici nitelikte veya belirli süreli olduğu, bu işleri tamamlanmasından veya sürenin dolmasından sonra bunların işçilerin sözleşmelerini feshederek başka yerlere gittikleri, işçilerin bunları bulmaları ve alacaklarını almalarındaki güçlükler nedeniyle ekonomik yönden daha iyi durumda ve bulunması kolay olan, işçinin emeğinden yararlanan asıl işverenlerin de alt işveren işçilerine karşı sorumlu olmaları Türk Hukukunda 1936 yılındaki ilk İş Kanunundan beri kabul edilmiştir. Ancak zaman içerisinde gerek uygulama gerekse madde metni bu amaçtan saparak farklı uygulamalar göstermiştir. Alt

işveren işçilerini koruyan bu düzenleme uygulamada onları toplu iş sözleşme düzeninin dışına iten, örgütlenmelerini engelleyen, işverenlerin bazı yasal yükümlülüklerden ve imzaladıkları toplu iş sözleşmelerinin getirmiş olduğu işgücüne ilişkin maliyetlerinden kurtulmaları için başvuru yasal bir yol haline dönüşmüştür. Kanun koyucu da bunu engelleme gerekçesiyle sözleşme ve teşebbüs özgürlüğüne tartışmaya açık sınırlamalar getirmiştir. Kamu işyerlerinde ise gerçekte belirli bir işin yapımı verilmeden personel eksikliğinin giderilmesi amacıyla “hizmet alım sözleşmesi” adı altında kadrolu personelin yerine müteahhitlerden temin edilen işçilerin çalıştırılmasının yolu olarak kullanılmaktadır. Kamu ihale mevzuatı ile iş mevzuatındaki farklı hükümler nedeniyle mahkemeler bu işçileri gerçekte taşeron işçisi olarak kabul etmemekte, ilk işe girdiği tarihten itibaren kamu kurum veya kuruluşunun işçisi kabul etmektedir. Böylece hiç istenmese dahi, hizmet alım sözleşmeleri kamuda Kanuna aykırı olarak işçi çalıştırmanın yolu ve yeni bir istihdam türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak işçilerin açtıkları davalarda kamu personeline ödenen emsal ücret ve sosyal hakların ödenmesi gerektiği, bunların kamu işyerindeki toplu iş sözleşmesinden yararlanabilecekleri, aksi takdirde eksik ödenen farkların ödenmesi gerektiğine hükmedilmektedir. Bu işçilerin ilk işe başladıkları tarihten itibaren kamu işverenin işçisi sayılması halinde işe alınmaları Kanuna aykırı ve usulsüz olduğu gibi geçmişe yönelik fark ücret ve sosyal hakları kamu işverenlerini ciddi sıkıntılara sokmaktadır. Diğer yandan bu ihaleler Kamu İhale Kurumunun belirlemiş olduğu yönetmelik ve tip sözleşmelere göre yapılmaktadır. Kamu İhale Kurumu ısrarla İş Kanunundaki hükümleri ve Mahkeme kararlarını yok sayarak aynı uygulamayı sürdürmektedir. Konu her geçen gün daha büyük boyutlara varan sorunları beraberinde getirecek gibi gözükmektedir.

Konuya sadece Kamu İhale Mevzuatı açısından bakılmaması gerekir. Zira bu bakış bu zamana kadar konuya çözüm getirmek yerine sorunu daha karmaşık hale getirmiştir. Bu nedenle konu aynı zamanda İş Mevzuatıyla yakından ilgili olup İş Kanunundan bağımsız olarak düşünülemez.

2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanununun 2. Maddesi ile asıl işveren-alt işveren ilişkisi uygulamada karşılaşılan sorunlar ve Yargıtay’ın kararları doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Daha önceki düzenlemelerden farklı olarak asıl işveren-alt işveren ilişkisi tanımlanmağa çalışılmış, alt işverene verilebilecek işler sınırlandırılmış, getirilen sınırlandırmalara aykırılık veya muvazaa halinde alt işveren işçileri başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçileri sayılarak işlem göreceği hükmüne yer verilmiştir. Düzenlemedeki asıl işlerin işverence yapılması gerektiği, bunların ancak işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzman-

lık gerektirmesi halinde alt işverenlere verilebileceği hükmü uygulamada özellikle kamu işyerlerinde büyük sıkıntılar yaratmıştır. Buna dayalı olarak Yargıtay temizlik işlerinin Belediyelerin asli işi olduğu, belirtilen hüküm nedeniyle bunların alt işverenlere verilemeyeceğini, aksi takdirde bu işlerde çalışan işçilerin Belediyenin işçisi sayılacakları, işleri üstlenen alt işverenlerin (taşeron) işverenlik sıfatları bulunmadığından bunlara karşı açılan davaların husumet yokluğundan reddedilerek Belediyelere yönelik olarak işe iade kararları vermiştir. Daha sonra Belediye Kanununda değişiklik yapılarak temizlik ve bazı işlerin ihale yoluyla yaptırılabilmesi hükmüne yer verilmiştir. Yargıtay bu değişiklikten sonra Belediyelerin temizlik işlerini alt işverenlere verebileceklerine asıl işveren-alt işveren ilişkisinin sırf bu nedenle geçersiz sayılmayacağına hükmetmiştir. Ancak hemen belirtelim ki burada önemli olan Belediye Kanununda öngörülen işlerin ihale yoluyla verilip verilmemesidir. Böyle değil de hizmet alım ihalesi adı altında işçi temini yoluna gidildiği ve kayıtlarda taşeron firmada gözükmemesine rağmen bu işçilerin Belediye tarafından diğer kadrolu personelle birlikte çalıştırıldığı durumlarda Kanuna aykırı ve geçersizlik söz konusudur. Bu durumda işçiler başlangıçtan itibaren gerçek işveren olarak Belediye (veya kamu kurum ve kuruluşlarının) işçisi sayılmaktadır.

2006 yılında 4857 sayılı İş Kanununun 2. Maddesine 5538 sayılı Kanunla iki fıkra eklenmiştir. Kanuna veya kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulan kamu kurum ve kuruluşları ile bunların doğrudan veya dolaylı olarak sermayesinin en az yüzde ellisine sahip oldukları ortaklıklarda, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu veya diğer kanun hükümleri çerçevesinde, hizmet alımı amacıyla yapılan sözleşmeler gereğince, yüklenici aracılığıyla çalıştırılanlar, bu şekilde çalışmış olmalarına dayanarak, bu kurum, kuruluş ve ortaklıklara ait kadro veya pozisyonlara atanmaya, bunlara ait işyerlerinin kadro veya pozisyonlarında çalışanlar için toplu iş sözleşmesi, personel kanunları veya ilgili diğer mevzuat hükümlerine göre belirlenen her türlü mali haklar ile sosyal yardımlardan yararlanmaya hak kazanamayacakları hükmü getirilmiştir. Ayrıca, yükleniciler dışında kalan diğer işverenler tarafından çalıştırılanlar ile doğrudan kendileri çalışanların da aynı hükümlere tabi oldukları, hizmet alımına dayanak teşkil edecek sözleşme ve şartnamelere; işe alınacak kişilerin belirlenmesi ve işten çıkarma yetkisinin kamu kurum, kuruluşları ve ortaklıklarına bırakılması ile aynı iş yerinde daha önce çalışmış olanların çalıştırılmasına devam olunması, yönünde hükümler konulamayacağı belirtilmiştir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usuller 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile düzenlenmiştir. Her türlü kaynaktan karşılanan mal veya hizmet alım ihaleleri bu Kanun hükmü-

lerine tabidir. Kanunun 4. Maddesinde mal ve hizmet tanımı yapılmıştır. Bu Kanunda belirtilen esas, usul ve işlemlerin yapılmasında görevli ve yetkili Kamu İhale Kurumu kurulmuştur(m.53/I-a). Kurum, bu Kanunun ve Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununun uygulanmasına ilişkin standart ihale dokümanı, tip sözleşme, yönetmelik ve tebliğler çıkarmaya yetkilidir. Standart ihale dokümanları, tip sözleşmeler, yönetmelik ve tebliğler Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulur(m.53/I-b-9).

Kamu İhale Kanununa göre yapılan ihalelere ilişkin sözleşmelerin düzenlenmesi ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ile düzenlenmiştir. Uygulamada birliğini sağlanması için mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinde Resmi Gazetede yayımlanan Tip Sözleşmeler kullanılmaktadır(m.5).

Yukarıda açıkladığımız esaslara uygun olarak kamu kurum ve kuruluşları “mal ve hizmet alımı” yapabilecektir. Burada dikkat edilecek husus mal veya hizmet alımıdır. Yoksa hizmet alımı adı altında kadro açıklarının kapatılması için eleman çalıştırılması Kanuna uygun değildir. Hizmet alım sözleşmesi adı altında temin edilen işçilerin, kağıt üzerinde taşeron firmalarda gözükmelerine rağmen, bu işçilerin taşeronları hiç tanımadıkları, taşeronlar değişmesine rağmen yıllarca kamu kuruluşunda kadrolu işçilerle aynı işte çalıştığı çok sık görülmektedir. Bu uygulama yukarıda açıklamış olduğumuz gerek Kamu İhale mevzuatı gerekse İş Mevzuatına aykırı olup mahkemeler de geçerli kabul etmemektedir. Buna rağmen bugün halen, kamu kurum ve kuruluşlarının eleman açıklarının kapatılmasında ucuz işçi çalıştırılmasının yolu olarak ayrı bir istihdam türü olarak uygulanmaktadır.

İş Hukukunda bir işverene ait işçinin başka bir işverenin işyerinde çalışmasının iki yolu vardır. Bunlardan biri 4857 sayılı İş Kanununun 2. maddesinde düzenlenen ve yukarıda sözü edilen asıl işveren-alt işveren ilişkisi, diğeri de Kanunun 7. maddesinde düzenlenen geçici iş ilişkisi(ödünç iş ilişkisi)dir. Bunlardan ilkinde bir işveren kedisine ait uzmanlık gerektiren asıl işin bir bölümü veya yardımcı işin yapılmasını başka işverene vermektedir. İşlerin yapımını üstlenen alt işveren kendi işçileriyle bu işi yapmaktadır. Burada işçiler asıl işvereni emrine verilmemekte bilakis doğrudan alt işveren tarafında çalıştırılmaktadır. Asıl işverenin sadece genel gözetim ve denetim yetkisi vardır. Kanunun 2. maddesinin açık hükmü gereği, uzmanlık gerektirmeyen asıl işin bir bölümünün verilmesi veya Kanundaki diğer yasak ve sınırlamalara aykırılık halinde asıl işveren alt işveren ilişkisi geçersiz sayılarak işçiler başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçisi sayılmaktadır. Hizmet alım ihalelerinin bir bölümü gerçekte İş Kanununun 2. maddesine uygun olarak burada belirtilen nitelikteki işlerin başka işverenlere verilmesi şeklinde olup gerek öğreti gerekse

Yargıtay bu durumda asıl işveren-alt işveren ilişkisinin Kanuna uygun olduğunu, bu işçilerin kamu işverenin işçisi sayılmayacağını kabul etmektedir. Ancak burada belirtilen nitelikteki bir işin verilmesi yerine hizmet alım ihalesinin işçi temini amacıyla kullanılmış olduğu durumlarda, (İş Kanununun 7. maddesindeki geçici (ödünç) iş ilişkisi hariç) geçersiz sayılarak işçiler başlangıçtan itibaren kamu işverenin işçisi sayılmaktadır. İşte Yargıtay isabetli şekilde 4857 sayılı İş Kanununun 2. maddesine 5538 sayılı Kanunla eklenen hükmün bu kapsamda değerlendirmektedir.

İşin ilginç yanı bu ihaleler halen Kamu İhale Kurumunun belirlemiş olduğu tip sözleşmelere göre yapılmakta ve mahkemelerce geçersiz sayılmasına rağmen bu uygulama aynen devam ettirilmektedir. Öyle ki hizmet alım sözleşmesi kapsamında herhangi bir hizmetin alınmadığı, bunun tamamen personel açığının kapatılmasına yönelik olarak işçi temini amacıyla kullanıldığı, ya da temizlik gibi hizmet alımının yanında aynı zamanda tamamen asli ve sürekli işlerde çalıştırılmak üzere personel alındığı, örneğin temizlik hastaneye hekim, hemşire veya hasta bakıcı alındığı görülmektedir.

Üstelik Kamu İhale Kurumunun genel yaklaşımı hizmet alım ihalesiyle üstlenilen işlerde taşeronların istihdama katkı sağlamadığı, bunların sigorta primlerine ilişkin % 5 teşvikten yararlanamayacakları yönündedir. Bu yaklaşım dahi tek başına yasaya aykırı olarak hizmet alım sözleşmesinin karşı tarafını oluşturan şirketlerin bağımsız işveren olarak kabul edilmek istenmediği anlamına gelmektedir. Nitekim Kamu İhale Kurumu 2008 yılında Kamu İhale Genel Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ yayımlayarak taşeron işçileri adına hazinece karşılanan % 5 primlerin hak edişlerden kesilmesini talep edilmiştir. Bunun hukuka ve Kanununa uygun olduğunu söylemek güçtür. Kanunla işverenlere tanınan bir hak tebliğ veya genelge ile ortadan kaldırılamaz. Bunun için ancak yasal düzenleme gerekir. Nitekim torba yasa olarak bilinen 6111 sayılı yasayla bu konuda düzenleme yapıldı. Buna göre kamu kurum ve kuruluşlarından ihaleyle iş alan işverenler bu teşvik kapsamı dışında bırakılmıştır. Kamu İhale Kurumu bir taraftan bunlar ayrı bir işveren, bunların işçileri için neden kamu işverenlerine işe iade kararı veriliyor, bunlar neden kamu işverenin işçisi sayılıyor diye yakınırken, diğer yandan kendi uygulamasıyla bunlar zaten bağımsız işveren değiller, istihdama da katkısı yok, bunlar kamu işverenin işçisi sayılması gerekir demektedir. Bu bakış açısı değişmediği sürece konuya köklü bir çözüm bulunması güç görülmektedir.

*Prof. Dr. Talat CANBOLAT / Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı Başkanı

KİTAP-SIZ

harf denizi kendi eliyle uzatır dalgakıran kelimesini,

kendini kendinden koruduğundan.

ya kitaplarsa asıl palavra pazarlayan?

devşirmesiz bir anlam kuytusunu bırakılmalı bir yerlere,

ulaşımsız..

herkesin kendi içinde saklı.

ve

arada yitirilip tâzelenen bir îman târifi yapılmalı bu kez:

uykusu hafif

gözü çapaklı...

Tuğba KARADUMAN

BÖLÜNMEZ BÜYÜKLÜKTEKİ TARIM ARAZİLERİNİN HACZİ VE İCRA YOLUYLA SATIŞI MÜMKÜN MÜDÜR?

Av. Mehmet YALÇIN / Denizli Barosu

1-5403 SAYILI KANUNUN DÜZENLEMESİ VE HACİZ TALEPLERİ

Bölünemez büyüklükteki tarım arazilerinin haczi ve icra yoluyla satışı mümkün müdür sorusuna cevabına yanıt aramak için, öncelikle 5403 sayılı TOPRAK KORUMA VE ARAZİ KULLANIMI KANUNU'nu biraz daha yakından incelemekte fayda vardır.

Anılan kanunu incelediğimizde, yasanın 1. maddesine göre, kanunun amacının; toprağın doğal veya yapay yollarla kaybını ve niteliklerini yitirmesini engelleyerek korunmasını geliştirilmesini ve çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak, planlı arazi kullanımını sağlayacak usul ve esasları belirlemek olduğunu ve bu amaca göre toprakların ve tarım arazilerinin sınıflandırıldığını görmekteyiz.

Yasanın 5578 sayılı yasanın 2. maddesiyle değişik 8. maddesine göre, Tarım arazileri; doğal özellikleri ve ülke tarımındaki önemine göre, nitelikleri Bakanlık tarafından belirlenen mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ve marjinal tarım arazileri olarak sınıflandırılır. Ayrıca Bakanlık tarım arazilerinin korunması, geliştirilmesi ve kullanımı ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapabilir.

Tarımsal faaliyetin ekonomik olarak yapılabildiği en küçük alana sahip ve daha fazla küçülmemesi gereken yeter büyüklükteki tarımsal arazi parsel büyüklüğü, bölge ve yörelerin toplumsal, ekonomik, ekolojik ve teknik özellikleri gözetilerek Bakanlık tarafından belirlenir. Belirlenen küçüklüğe erişmiş tarımsal araziler miras hukuku bakımından bölünemez eşya niteliğini kazanmış olur. Tarımsal arazinin bu niteliği tapu kütüğüne şerh edilir.

Belirlenen parsel büyüklüğü; mutlak tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektar ve marjinal tarım arazilerinde 2 hektardan küçük olamaz. Tarım arazileri bu büyüklüklerin altında ifraz edilemez, bölünemez veya küçük parsellere ayıramaz. Ancak çay, fındık, zeytin gibi özel iklim ve toprak istekleri olan bitkilerin yetiştiği yerler ile seraların bulunduğu alanlarda, yörenin arazi özellikleri daha küçük parsellerin oluşmasını gerekli kıldığı takdirde, Bakanlığın uygun görüşü ile daha küçük parseller oluşturulabilir.

Bakanlığın uygun görüşü ile kamu yatırımları için ihtiyaç duyulan yerler hariç olmak üzere tarım arazileri, belirlenen büyüklükteki parsellerden daha küçük parçalara bölünemez. Bölünemez büyüklükteki tarım arazilerinin mirasa konu olmaları ve üzerlerinde her ne şekilde gerçekleşmiş olursa olsun birlikte mülkiyetin mevcut olması durumunda, bu araziler ifraz edilemez, payları üçüncü şahıslara satılamaz, devredilemez veya rehnedilemez. Bu araziler hakkında 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun özgülemeye ilişkin hükümleri kıyasen uygulanır." hükümlerini görmekteyiz.

Kanunun ilgili maddelerinden yola çıkarak diyebiliriz ki, bölünemez büyüklükteki tarım arazilerine yönelik bazı sınırlamaların varlığından söz edebilmek için öncelikle arazinin bölünemez büyüklükte tarım arazisi olduğuna dair tapu sicilinde bir şerh olması gerekmektedir. Tapu sicilinde böyle bir şerh yoksa, sivile itimat ilkesi burada da geçerli olmalıdır. Zira 4721 sayılı TMK.nun 1023. maddesine göre "Tapu kütüğündeki tescile iyi niyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka ayni hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur." YARGITAY'IN YERLEŞİK BÜTÜN KARARLARI BU İSTİKAMETTEDİR¹

EĞER TAPU SİCİLİNDE BU YÖNDE BİR ŞERH YOKSA, İSTER CEBRİ İCRA YOLUYLA, İSTER RIZAI YOLLA OLSUN, SİCİLE GÜVENİP HAK İKTİSAP EDENLERİN İYİ NİYETİ KORUNMALIDIR KANISINDAYIZ. Çünkü; hukukumuzda, kişilerin satın aldığı şeylerin ileride kendilerinden geri alınabileceği endişesi taşımamaları, dolayısıyla toplum düzeninin sağlanması düşüncesiyle, satın alan kişinin iyi niyetinin korunması ilkesi kabul edilmiştir. Bir tanımlama yapmak gerekirse iyi niyetten maksat, hakkın doğumuna engel olacak bir hususun hak iktisap edilirken kusursuz olarak bilinmemesidir.

Belirtilen ilke, T.M.K.'nin 1023. maddesinde aynen " tapu kütüğündeki tescile iyi niyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka ayni hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur" şeklinde hükme bağlanmıştır. Bu nedenle tapulu taşınmazların intikallerinde huzur ve

¹ - Yargıtay 1.HD. nin 06.07.2011 tarih ve 2011/2907 E 2011/7956 K, Yargıtay 14.HD. nin 08.10.2010 tarih ve 2010/8135 E 2010/10121 K, Yargıtay 14.HD. nin 28.03.2008 tarih ve 2008/3476 E 2008/4203 K, sayılı kararları

güveni koruma, toplum düzenini sağlama uğruna tapu kaydında ismi geçmeyen ama asıl malik olanın hakkı feda edildiğinden iktisapta bulunan kişinin iyi niyetli olup olmadığının tam olarak tespiti büyük önem taşımaktadır.

Yüksek Yargıtay'ın 1. Hukuk Dairesinin pek çok kararında da vurgulandığı gibi; "kişilerin huzur ve güven içerisinde alış verişte bulunmaları, satın aldıkları şeylerin ileride kendilerinden alınabileceği endişelerini taşımamaları, dolayısıyla toplum düzeninin sağlanması düşüncesiyle ihalede mal alan kişinin iyi niyetinin korunması ilkesi asıldır."

Bu bağlamda, cebri artırma, bir satış akdi, hatta özel hukukun bir hukuki işlemi olmayıp bir kamu tasarrufudur. KAMUNUN GÜVENİNE MAZHAR OLARAK DEVLET OTORİTESİNİN CEBRİ İCRA ORGANLARI VASITASIYLA YASALARA UYGUN OLARAK GERÇEKLEŞTİRİLEN İHALENİN VE BU İHALE SONUCU ELDE EDİLEN HAKLARIN KORUNMASI DA KAMU DÜZENİNİN SAĞLANMASININ VE HUKUK DEVLETİ OLMANIN BİR GEREĞİDİR.

Nitekim benzer bir olay Yargıtay kararına² konu olmuş, Kadıköy Belediye Encümeninin kararı ile yapılan ihale sonucu bir taşınmaz, davalı (D) adına tescil edilmiş, diğer davalı da tapu siciline güvenerek bu taşınmazı satın almıştır. Yargıtay, iptal edilmeyen ihale ve kanıtlanmayan hile iddiaları karşısında, TAPU SİCİLİNE GÜVENEREK TAŞINMAZ SATIN ALAN KİŞİNİN İYİ NİYETİNİN KORUNMASI GEREKTİĞİNE KARAR VERMİŞTİR.

Bu husus, yani tapu sicilinde arazinin bölünemez büyüklükte tarım arazisi olduğuna dair şerh bulunup bulunmadığı hususu çok önemlidir zira, bölünemez büyüklük kavramı her cins arazi için farklı farklı belirlenmiştir. (Mutlak tarım arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0.5 hektar, örtü altı tarım arazilerinde 0.3 hektar vs)

NELERİN HACZEDİLEMEZ NİTELİKTE OLDUĞU İCRA İFLAS KANUNUNUN 82. MADDESİNDE VE BAZI ÖZEL YASALARDA AÇIKÇA BELİRLENMİŞTİR. ASLOLAN, BORÇLUNUN EKONOMİK DEĞER TAŞIYAN BÜTÜN MAL VARLIĞININ HACZEDİLEBİLMESİDİR. ANCAK, İNSANİ BAZI MÜLAHAZALARLA, BAZI MALLARA VE ALACAKLARA (Ör.ilama bağlanmış nafaka alacakları vs.) HACZEDİLEMEZ NİTELİĞİ TANINMIŞTIR. 5403 SAYILI YASADA, BÖLÜNEMEZ BÜYÜKLÜKTEKİ TARIM ARAZİLERİNİN HACZEDİLEMEYECEĞİ, CEBRİ İCRA YOLUYLA SATILAMAYACAĞI YOLUNDA HİÇBİR SINIRLAMA YOKTUR.

Yargıtay'da bölünmez büyüklükteki tarım arazilerinin haczedilebileceği görüşündedir.³

Yargıtay 12 H.D.nin 10.06.2010 tarih ve 2010/2516 E, 2010/14697 K. sayılı kararında açıkça, 5403 sayılı yasada TAŞINMAZIN CEBRİ İCRA YOLUYLA HACZEDİLMESİNE ENGEL BİR HÜKÜM BULUNMADIĞI BELİRTİLEREK, İCRA HAKİMİNİN AKSİ BİR SONUCA YORUM YOLUYLA ULAŞAMAYACAĞINA KARAR VERİLMİŞ VE AKSİ YÖNDEKİ YEREL MAHKEME KARARI BOZULMUŞTUR. BURADAN HAREKETLE, CEBRİ İCRA YOLUYLA HACZİ MÜMKÜN OLAN TAŞINMAZIN CEBRİ İCRA YOLUYLA DA SATIŞI MÜMKÜNDÜR YOLUNDA YORUM YAPABİLECEKTİR. ZİRA, YASADA CEBRİ İCRA YOLUYLA HACZİ VE SATIŞI ENGELLEYEN BİR HÜKÜM YOKTUR. CEBRİ İCRA YOLUYLA SATIŞ YAPILAMAYACAKSA, HACZİN YAPILABİLMESİNİN ZATEN HİÇBİR ANLAMI OLMAYACAKTIR.

Kaldı ki, bütün bunlar bir tarafa bırakılsa dahi, 5403 SAYILI YASA, RIZAİ SATIŞLARI VE DEVİRLERİ YASAKLAMAKTADIR. YASANIN HİÇBİR YERİNDE CEBRİ İCRA YOLUYLA YA DA MAHKEME YOLUYLA SATIŞA ENGEL OLACAK ŞEKİLDE HİÇBİR HÜKÜM BULUNMAMAKTADIR. Hukukta genel kurallar geniş, istisna hükümleri dar yorumlanır. Genel kural, borçlunun maliki olduğu bütün mal varlığının haciz yoluyla icra müdürlüğü tarafından haczedilmesi ve satılabilmesidir. Kanun koyucu, hangi durumlarda haczin ve satışın yapılmasını istemediğini açıkça kanuna yazar. Yazmıştır da. KANUNDA YAZMAYAN BİR YASAK, YORUM YOLUYLA GETİRİLEMEZ. GETİRİLİRSE MÜLKİYET HAKKINA DOĞRUDAN MÜDAHALE EDİLMİŞ OLUR. Böyle bir yorum, gerek hukuktaki yorum kurallarına, gerek 2004 sayılı İcra İflas Kanununun genel ruhuna aykırıdır. İcra İflas Kanununun genel amacı ve ruhu, alacağına kavuşamayan alacaklıların alacağına cebri icra yoluyla ve devlet yardımıyla kavuşmasını temin etmektir. 2004 sayılı İcra İflas Kanununun varlık nedeni budur. Bu yasada ve diğer yasalarda olmayan bir sınırlama, icra müdürlüğü veya tapu sicil müdürlüğü tarafından yorum yoluyla getirilemez. Normlar hiyerarşisi gereği en başta anayasa ve uluslararası sözleşmeler, onun altında yasalar, tüzükler, yönetmelikler vs. yeralır ve alt norm üst norma aykırı hükümler içeremez. Yasada olmayan bir yasak, görüş/iktiza/genelge ve benzeri alt normlarla hukuk alemine sokulamaz. Zira yönetmelikler ve genelgeler yasanın nasıl uygulanacağını göstermek için çıkarılır, yasada olmayan bir sınırlamayı hu-

2 - Yargıtay 14.HD. nin 23.09.2008 tarih ve 2008/5533 E 2008/10598 K sayılı kararı

3 - Yargıtay 12.HD. nin 10.06.2010 tarih ve 2010/2516 E 2010/14697 K sayılı kararı

kuk alemine sokmak için değil. YASA KOYUCU, BU TAŞINMAZLARIN, CEBRİ İCRA YOLUYLA SATIŞINA DA YASAK GETİRMEK İSTESEYDİ, BUNU KANUNA AÇIKÇA YAZAR, BU TAŞINMAZLAR HACZEDİLEMEZ, CEBRİ İCRA YOLUYLA YA DA MAHKEME ELİYLE SATILAMAZ DİYE YASAYA AÇIKÇA KURAL KOYARDI. ANCAK, YASADA BÖYLE AÇIK BİR SINIRLAMA/YASAK BULUNMAMAKTADIR.

Örneğin, yasa koyucu 3083 sayılı SULAMA ALANLARINDA ARAZİ DÜZENLEMESİNE DAİR TARIM REFORMU KANUNU'nun 13. maddesinde böyle bir sınırlama getirmiştir. Yasa koyucu 3083 sayılı kanunun 13. maddesine "birinci fıkrada belirtilen süreler içinde mahkemeler veya icra iflas daireleri tarafından bu arazi hakkında devir ve temlik gerektiren bir karar verilemez. Miras yoluyla intikaller bu hükmün kapsamı dışındadır. Ayrıca mahkemeler satış suretiyle miras ortaklığının giderilmesine karar veremezler." demek suretiyle Bakanlar Kurulu kararı ile toplulaştırma uygulama alanı ilan edilen bölgelerde 5 yıl süre ile araziler hakkında cebri icra satışının yapılamayacağını açıkça yazmıştır. 3083 SAYILI YASADA BULUNAN BU HÜKÜM DAHİ ANAYASAYA AYKIRI BULUNARAK ANAYASA MAHKEMESİNİN 11.04.2012 TARİHLİ KARARIYLA MÜLKİYET HAKKININ ÖZÜNE DOĞRUDAN MÜDAHALE NİTELİĞİ TAŞIDIĞI KABUL EDİLEREK İPTAL EDİLMİŞTİR.

ÜSTELİK 5403 SAYILI YASADA BÖYLE BİR YASAK/SINIRLAMA DAHİ YOKTUR.

Bir başka yasa da var olan sınırlayıcı bir kanun maddesi dahi, Anayasaya aykırı bulunup iptal edilirken, yasa olmayan yasak bahane edilerek, haciz ve satış talepleri red edilemez. Zira; Yasa koyucunun amacı 5403 sayılı yasa bakımından da bu yönde olsaydı, tıpkı 3083 sayılı yasa da yaptığı gibi, açıkça, mahkeme yada cebri icra yoluyla satışın yapılamayacağını yasa da belirtirdi. Oysaki belirtmemiştir. YASA KOYUCU ABESLE İŞTİGAL ETMEYECEĞİNE GÖRE, YASA KOYUCUNUN DÜZENLEMEDİĞİ BİR ALAN, GETİRMEDİĞİ BİR SINIRLAMA, TAPU SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ YADA İCRA MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN YORUM YOLUYLA GETİRİLEMEZ. AKSİ YORUM HAK ARAMA HÜRRİYETİNİN İHLALİ OLUR.

Kaldı ki, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Tasarrufi İşlemler Dairesi Başkanlığının 20.03.2007 tarih ve 2007/5 sayılı genelgesinde de "ancak birlikte mülkiyet olarak tasarruf edilen bölünmez büyüklükteki tarım arazilerinde paydaşların veya iştirakçilerin tamamının birlikte katılımı ile hisselerini üçüncü bir kişiye satmaları devir etmeleri veya tarım arazisinin tümünü rehin etmelerinde bir

sakinca bulunmamaktadır. Buna ilave olarak paydaşlar kendi aralarında paylarını birbirlerine satış yapabilirler, devredebilirler. Kesinleşmiş mahkeme kararlarının uygulanması anayasamızın 138. maddesinin amir hükmüdür. Bu nedenle bölünmez büyüklükte ve birlikte mülkiyetin olduğu tarım arazileri hakkında verilen mahkeme kararları yerine getirilecektir." denmektedir.

Cebri icra yoluyla satışlarda satış yapan icra müdürlüğü mahkeme olmamakla beraber KAMU OTORİTESİ ADINA İŞLEM YAPAN VE YARGI FAALİYETİNDE BULUNAN CEBRİ YETKİLİLERLE (KONUTUN KAPISINI AÇMA, GİRME, MALLARA EL KOYMA, ÜST ARAMA, ÇEKMECE ARAMA, CEBREN HACZİ VE SATIŞ YAPMA VS) DONATILMIŞ BİR KURUMDUR. BU İCRA MÜDÜRLÜĞÜNÜN YASAYA UYGUN OLARAK YAPTIĞI VE KESİNLEŞEN İHALE SONUNDA TAŞINMAZIN BORÇLUYA AİT HİSSESİNİN TESCİLİ GEREKTİĞİNE DAİR YAZISI TAPU SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN UYULMASI ZORUNLU OLAN BİR TALİMATTIR. TAPU SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ İCRA MÜDÜRLÜĞÜNÜN BU TESCİL YASASINA UYMAZLIK YAPAMAZ.

Görüldüğü gibi kanaatimize göre taşınmaz bölünmez büyüklükte tarım arazisi dahi olsa TAŞINMAZIN TAMAMI BORÇLUYA AİT İSE YANİ ORTADA BİRLİKTE MÜLKİYET YA DA EL BİRLİĞİ HALİNDE MÜLKİYET SÖZKONUSU DEĞİLSE kanaatimize göre icra vasıtasıyla haczi ve satış engelleyen bir yasal düzenleme bulunmamakta olup icra müdürlüklerinin haczi ve satış taleplerini kabul etmemesi gerektiğini düşünmekteyiz.

2-BÖLÜNMEZ BÜYÜKLÜKTE TARIM ARAZİSİNİN BİRDEN FAZLA KİŞİYE AİT OLMASI HALİNDE

Peki taşınmazın tamamı değilse belli bir hissesi borçluya aitse (ör. iştirak halinde mülkiyet ya da müşterek mülkiyet söz konusu ise) ne olacaktır? Yukarıda anlattığımız sonuca bu halde ulaşmayı engelleyen bir yasa hükmü var mıdır?

Kanaatimize göre bu haldede sonucun değişmesi gerekir. Zira; hukukta amaca göre yorum ilkesi egemendir. 5403 sayılı yasanın amacı 1. maddede açıkça belirlenmiştir. Yasanın amacı parsellerin belli bir büyüklükten aşağıya inmesine engel olmak toprak büyüklüğünü korumaktır. BORÇLUNUN HİSSESİNİN İCRA VASITASIYLA SATIŞI SONUCUNDA TAŞINMAZ BÖLÜNMEYECEKTİR, KÜÇÜLMEMEYECİKTİR. İFLAS EDİLMEMEYECİK, PARÇALARA AYRILMAYACAK YA DA BAŞKA BİR PARSELE KAYDEDİLMEMEYECİKTİR. AYNI YERİNDE AYNI

PARSELDE KALMAYA DEVAM EDECEK SADECE BORÇLU ADINA OLAN HİSSE İHALE ALICISI ADINA TAPUYA TESCİL EDİLECEKTİR. YANİ TAŞINMAZIN DAHA KÜÇÜK BİR PARSELE BÖLÜNMESİ, İFRAZI, AMAÇ DIŞI KULLANIMI SÖZKONUSU DEĞİLDİR. TAPU YİNE OLDUĞU GİBİ KALACAKTIR. YANİ CEBRİ İCRA YOLUYLA HİSSENİN SATILMASINDA YASANIN AMACIYLA GELİŞEN HİÇBİR HUSUS YOKTUR.

Yasa iştirak halinde mülkiyette paydaşların paylarını satmalarına açıkça izin vermektedir. Ya da iştirak halinde mülkiyette ortaklığın giderilmesi için yetki alınıp izaleyi şuyu davası açılabilmesine ve satış kararı alınabilmesine izin vermektedir. Böyle bir durumda müşterek mülkiyet halinde hissenin satışı sonunda ihaleyi alan kişi adına hissenin tapuya tescili talebinin red edilmesinin hiçbir mantıki ve hukuki gerekçesi yoktur.

Aksi bir yorum kötü niyetli borçluların işine yarayaçağı gibi ticari hayatı da altüst eder. Zira borçlunun tarlasına mal varlığına güvenen ve onunla ticaret yapan iyi niyetli kişiler günü gelip borç ödenmediğinde BU TARLAYA HACİZ KOYDURSALAR BİLE TARLAYI SATTIRAMAYIP ALACAĞINI ALAMAYACAĞSA OZAMAN BUNDAN ANARŞİ VE TOPLUMSAL KAOS DOĞAR. VE BUNU BİLEN KÖTÜ NİYETLİ BORÇLULARA GÜN DOĞAR. OYSA Kİ HİÇBİR HUKUK DÜZENİ KÖTÜ NİYETİ KORUMAZ, KORUNMAMALIDIR. HUKUK DÜZENİ KÖTÜ NİYETİ KORURSA, İYİ NİYETLİLER BUNDAN ZARAR GÖRÜRSE O TOPLUM YERLE BİR OLUR.

İhale alıcısı tapu sicilinde ve ihale şartnamesinde arazinin bölünemez büyüklükte tarım arazisi olduğuna dair bir şerh yok iken taşınmaz/taşınmazdaki hisseyi ihale yoluyla satın almışsa ne olacaktır? 4721 sayılı T.M.K.nun 1023 maddesinde tapu siciline itimat prensibi korunmuştur. Bu durumda meydana gelen bu sonuçtan ihale alıcısını sorumlu tutmamak ve onun iyi niyetini korumak gerekir.

Öte yandan konuyu icra iflas yasası ve T.M.K. Hükmüleri ışığında incelediğimizde varacağımız sonuç yine aynı olacaktır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 705 maddesine göre TAŞINMAZ MÜLKİYETİNİN KAZANILMASI KURAL OLARAK TESCİLLE OLUR. ANCAK 705/2 FIKRASINA GÖRE MİRAS, MAHKEME KARARI, CEBRİ İCRA, İŞGAL, KAMULAŞTIRMA HALLERİ İLE KANUNDA ÖN GÖRÜLEN DİĞER HALLERDE MÜLKİYET TESCİLDEN ÖNCE KAZANILIR. ANCAK BU HALLERDE MALİKİN TASARRUF İŞLEMLERİ YAPABİLMESİ MÜLKİYETİN TAPU KÜTÜĞÜNE TESCİL EDİLMİŞ OLMASINA BAĞLIDIR.

YİNE 2004 SAYILI İCRA İFLAS KANUNUNUN 134. MADDESİNE GÖRE İHALENİN KESİNLEŞMESİ İLE İHALE ANINDA MÜLKİYET İHALE ALICISINA GEÇER. İHALE ALICISI TAŞINMAZIN GERÇEK MALİKİDİR. TAPUYA YAPILACAK TESCİL SADECE İZHARİ (AÇIKLAYICI)'DİR. İNŞAİ (YENİ BİR HAK KURUCU) MAHİYETTE DEĞİLDİR. VE TAPU KÜTÜĞÜNDEKİ BORÇLU ADINA OLAN TESCİL YOLSUZ TESCİL HÜKMÜNDEDİR.⁴

Ne yazık ki icra kanalı ile yapılan hatta bazen mahkeme kararı ile yapılan bu satışlar sonucu verilen tescil yazıları genellikle tapu sicil müdürlükleri tarafından red edilmekte ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğüne yapılan itirazlardan da sonuç alınmamaktadır. OYSA Kİ ANAYASANIN 138. MADDESİ GEREĞİ İDAREYİ DE BAĞLAR. HERKES MAHKEME KARARINA UYMAK ZORUNDADIR.

Buna rağmen tapu sicil müdürlüğü icra müdürlüğünden gelen tescil yasaının gereğini yapmaz ve ihale alıcısını tapu kütüğüne malik olarak kaydetmez ise yargı yoluna başvurmadan başka bir çözüm bulunmamaktadır.

3-SATIŞA VE KESİNLEŞMİŞ İHALEYE RAĞMEN, TESCİL TALEBİ TAPU SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN RED EDİLİRSE NE OLACAKTIR?

Her ne kadar, Tapu Sicil Müdürlüğü'nün bu işlemi İDARİ BİR İŞLEM NİTELİĞİNDE GÖRÜLMEKTE VE AÇILACAK DAVANIN İDARE MAHKEMESİNDE İPTAL DAVASI OLARAK AÇILMASI GEREKTİĞİ SÖYLENEBİLİRSE DE İDARE MAHKEMELERİ VE DANIŞTAY GENELLİKLE TAPU SİCİLİNDEN DOĞAN DAVALARA BAKMA GÖREVİNİN 4721 sayılı TMK.nun 1007. madesi gereği ADLİ YARGIYA AİT OLDUĞU GEREKÇESİYLE GÖREVSİZLİK KARARI VERMEKTEDİRLER. Kanımıza göre konu tartışmalıdır. Zira Tapu Sicil Müdürlüğünün kesinleşmiş ihaleye ve mülkiyetin ihale alıcısına geçmesine rağmen tescil talebini red etmesi işlemi, hukuka aykırı bir idari, işlem niteliğindedir ve doğru görünmektedir. Ancak, adli yargıdan da zaman zaman yerel mahkemelerden görevsizlik kararı çıkmaktadır.

Dava adli yargıda açılacaksa eğer, adli yargıda açılacak davanın niteliği ne olacaktır? Eğer bu dava, ÖNCEKİ TAPUNUN İPTALİ VE İHALE ALICISININ TAPUYA TESCİLİ talepli açılacak ise, eski malik ve tapu hisseli ise, diğer bütün hissedarlar davalı olarak

4 - Yargıtay 12.HD. nin 12.02.2009 tarih ve 2008/21111 E 2009/2562 K ve Yargıtay 1.HD. nin 16.01.2008 tarih ve 2007/10331 E 2008/185 K ve 13.06.2005 tarih ve 2005/6378 E 2005/7099 K, Yargıtay 12.HD. nin 30.04.1990 tarih ve 1989/9993 E 1990/4774 K sayılı kararları

gösterilmelidir. Aksi halde, dava genellikle pasif husumet yokluğundan red edilmektedir. Oysa ki kanaatimize göre, bu durumda davacıya davalı olarak gösterilmemiş malikleri davaya dahil etme onlara karşı da dava açma için süre tanınması usul ekonomisi ve Anayasanın 141. maddesindeki yargılamanın en az giderle ve mümkün olduğu kadar çabuk bitirilmesi ilkesine daha uygun olur.

Eğer dava, tapu sicilindeki kaydın düzeltilmesi şeklinde açılacaksa, hasım mevkiinde Tapu Sicil Müdürlüğü bulunmalıdır. Ancak, bu halde de zaman zaman yerel mahkemelerce ya pasif husumet yokluğundan ya da bu davada mülkiyetin çekişmeli olduğu tapu kaydının düzeltilmesi davası yoluyla ve sadece tapu sicil müdürlüğü hasım gösterilmek suretiyle bu çekişmeli halin çözüme kavuşturulamayacağı gerekçesiyle dava red edilmektedir.

Bazı mahkemeler ise, işin esasına girmekte ancak 5403 sayılı kanunun hükümlerinin emredici nitelikte olduğu ve bölünmez büyüklükteki tarım arazilerinin icra yoluyla olsa dahi satılamayacağına karar vermektedir.

Yargıtay'ın en son kararları da ne yazık ki, birlikte mülkiyetin söz konusu olduğu hallerde cebri icra vasıtasıyla dahi, satışının mümkün olmadığı yönünde olup aksi yöndeki yerel mahkeme kararları bozulmaktadır.⁵ Kanaatimize göre yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü bu kararlar hatalıdır.

4- 5403 SAYILI YASANIN 8.MADDESİNİN ANAYASAYA AYKIRILIĞI SORUNU

Kanaatimize göre yasanın 8. maddesi mülkiyet hakkının özüne doğrudan müdahale etmekte ve mülkiyet hakkının kullanımını açıkça sınırlamaktadır. Oysa ki, anayasaya göre temel hak ve özgürlükler hakkın özüne dokunmamak ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamak koşuluyla ve sadece kanunla sınırlanabilir. Anılan yasa hükmünün bu haliyle Anayasaya ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Ek Protokollere aykırı olduğu kanısındayız. Ancak 5403 sayılı yasanın 8. maddesindeki bu sınırlamanın anayasaya açıkça aykırı olduğu ve mülkiyet hakkının özünü zedelediği, hak arama özgürlüğüne darbe vurduğu ve kanunun iptali için anayasa mahkemesi önüne götürülmesi gerektiği yolundaki görüşlerimiz malesef bugüne kadar yerel mahkemeler tarafından ciddiye alınmamış olup, Anayasaya aykırılık iddiamız 2 dosyada halen daha Yargıtay aşamasında incelenmektedir.

5-EN KISA VE SORUNSUZ ÇÖZÜM NE OLABİLİR?

Yani özellikle birlikte mülkiyet halinin mevcut olduğu bazı dosyalarda, İcra Müdürlüğü tarafından satış kararı verilse, taşınmaz icra vasıtasıyla satılsa ve tapuya tescil yazısı gönderilse bile tapu müdürlüğü tarafından tescil yapılmayabilmekte ve yargı yoluyla sonuca gitmek çok uzun zaman alabilmektedir.

Bu nedenle, BÖLÜNEMEZ BÜYÜKLÜKTE OLDUĞU BELİRLENEN TAŞINMAZDA MÜŞTEREK YA DA İŞTİRAK HALİNDE MÜLKİYET MEVCUT İSE, O ZAMAN ÖNCELİKLE İCRA MÜDÜRLÜĞÜNE BAŞVURARAK TAŞINMAZIN SATIŞINI TALEP ETMEK VE TAŞINMAZIN BÖLÜNEMEZ BÜYÜKLÜKTE OLDUĞU BELİRTİLEREK, İ.İ.K.NUN 121. MADDESİNE GÖRE SATIŞIN ŞEKLİNİN TAYİNİ KONUSUNDA DOSYANIN İCRA HUKUK MAHKEMESİNE GÖNDERİLMESİNİ TALEP ETMEK VE İCRA HUKUK MAHKEMESİNDEN ALINACAK YETKİ İLE TAŞINMAZIN BİR BÜTÜN OLARAK SATIŞI CİHETİNE GİDİLMESİ DAHA GÜVENLİ BİR YOL GİBİ GÖZÜKMEKTEDİR.

Her ne kadar İ.İ.K.121. Maddesi iştirak halinde mülkiyet haline münhasır gibi gözükse de ve paylı mülkiyette bu maddeye dayanılarak icra hukuk mahkemesinden yetki alınamaz gibi bir sonuç çıksa da, taşınmazın bölünemez büyüklükte tarım arazisi olması halinde, başka türlü satışı mümkün olmadığından başka bir çıkış yolu bulunmamaktadır. Yargıtay'ın en son kararları buna cevaz vermektedir.⁶

Konunun tartışmalı olması ve hak kayıplarına yol açması sebebiyle en kısa sürede bir yasal düzenleme ile açıklığa kavuşturulmasının uygun olacağı temenni edilir.

5 - Yargıtay 14.HD. nin 12.09.2013 tarih ve 2013/9662 E 2013/11402 K, Yargıtay 12.HD. nin 03.07.2013 tarih ve 2013/18620 E 2013/24964 K, sayılı kararları

6 - Yargıtay 14.HD. nin 12.09.2013 tarih ve 2013/9662 E 2013/11402 K, Yargıtay 12.HD. nin 03.07.2013 tarih ve 2013/18620 E 2013/24964 K, sayılı kararları

İMBİK

sessiz sunuşlar gövdeyi,
kendi ticâretini yaparken akıl.
her şey giderek zıddına yaklaşıyor..
kaldırın hareket noktalarını;
takılıp kalınan her nokta
hareketi biraz daha yavaşlatıyor.
söz gelimi bir ırmak,
kendini değirmende öğütünce billurlaşıyor
ah..ne zor yetişir bir ırmak bilseniz!
durdururdunuz şu kösnül kalabalığın iğfal etmesini kendini.
çığlıkları dolaşüyor aranızda artık insanlar değil.
süzme için eldekini imbikten
yalnız ırmaklar mı?
insanlar bile tersine akıyor.

Tuğba KARADUMAN

Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Ve Tescil Davalarında Vekâlet Ücretine Dair Yargıtay 1. Başkanlık Kurulunun Kararı ve Hâkimin Takdir Yetkisi

Av. Mehmet Hadi AYTA* / İstanbul Barosu

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri AY/46. maddenin verdiği yetki doğrultusunda kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine ait taşınmazların kamulaştırılmasına karar verebilirler. Kamulaştırma Hukukunda temel mevzuat 08.11.1983 tarih ve 18215 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ve günümüze kadar 8 değişiklik geçiren 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunudur.

2942 sayılı yasada 2001 yılında 4650 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler ile kamulaştırma usulü adeta yeni baştan düzenlenmiş ve bunun bir neticesi olarak idareler¹ ihtiyaç duydukları taşınmazların kamulaştırılmasında evvela pazarlık usulü ile elde etmeyi deneyeceklerdir. Pazarlık usulünde bir sonuç alınamaz ise “*Kamulaştırılan Taşınmazın Bedelinin Tespiti ve Taşınmaz Malın İdare Adına Tescili*” için KK/10. Maddeye göre açacakları dava ile taşınmazı kamulaştırabileceklerdir. Bu durumda idare 7. ve 8. maddelere göre elindeki tüm bilgi ve belgeler ile birlikte taşınmazın tapu sicilinde kayıtlı bulunduğu yer Asliye Hukuk Mahkemesinde Bedel Tespiti ve Tescil davası açacaktır.

Bedel Tespit ve Tescil davasında vekâlet ücretini irdelemeden evvel bu davanın hukuki niteliğinin ortaya konulması gerekir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22.02.2004 tarih ve 2004/18-92 E. – 2004/107 K. sayılı kararında özetle; “*bu davalarda idare tarafından satın alma aşamasında takdir edilen bedel malike bildirilmediğinden taraflar açısından bir bağlayıcılığının olmadığı bu nedenlerle açılan davada kamulaştırma bedelinin arttırıldığı yahut eksiltildiğinden bahsedilemeyeceği, pazarlık sonucu elde edilemeyen taşınmazın kamulaştırılması için mahkemeye başvurunun yasal zorunluluk olduğundan davada haklı ya da haksız çıkan taraftan bahsedilemeyeceği, bir tarafın lehine bedelin ödenmesine diğer tarafın lehine ise mülkiyetin tesciline karar verilmesinin bir haklılık yahut haksızlık sonucunu doğurmadığından bu davalarda bir yargılama gideri olan vekâlet ücretinin HUMK/416-417 (6100 sayılı*

HMK/326.madde) maddeler gereği haksız tarafa yükleneyeceği hükmünün uygulanamayacağı, bu nedenlerle kendisini vekille temsil eden tarafın lehine Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca maktu vekâlet ücretine hükmedilmesinin gerekeceği” kabul edilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK) karar içeriğinde her ne kadar davanın hukuki niteliğini açıklamakta olduğu izlenimi vermişse de somut bir kavram ortaya koymamıştır. Ancak vekâlet ücretinin maktu olacağı hususunu açıklığa kavuşturmuştur.

YGHK kararında ifadesini bulmasa da 4650 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği tarihten bugüne kadar Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Tescil davası “*Tespit Davası*” niteliğinde görülen bir davadır². 6100 sayılı HMK/106. maddeye göre tespit davası, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi için mahkemede açılan davadır.

Peki, bu dava, kanunun lafzına uygun bir tespit davası mıdır? Davanın özelliklerini de dikkate alarak Tespit davasının tanımında yer alan “*bir hakkın varlığı ya da yokluğu*” kısmında bu sorunun cevabını aramak gerekir. Bu davada bir yönüyle kamulaştırma bedelinin ne kadar olduğunun tespiti yapıldığından HMK/106 anlamında tespit davası olduğunun kabulü, salt “*davanın adında yer alan tespit ibaresinden hareketle*” bir nitelik tespiti olacaktır. Ancak Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Tescil davasında kamulaştırma bedelinin tespiti yapıldığı gibi, bedelin malike ödenmesi ve kamulaştırılan yerin idare adına tescil/terkinine de karar verilmektedir. Bu nedenle de birebir HMK/106 anlamında tespit davası olduğunun kabulü mümkün gözükmemektedir.

Davanın niteliğini ortaya koyan özellikler kamulaştırma bedelinin tespiti ile tespit edilen bedelin davalı/davalılara ödenmesi ve kamulaştırılan kısmın tescil/terkinidir. Özellikle de bu davanın sonucunda haklı-haksız taraftan da bahsedilemeyeceğinden tespit davası

1 - İdarelerin kimler olduğu hakkında 2942 sayılı yasanın 2.maddesinin (a) bendine bkz.

2 - Bkz. Bekir YILDIRIM – Açıklamalı ve İçtihatlı Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları, Yetkin Yayınları, 2013 İlaveli 2. Baskı

yönünü ağır basmaktadır. Kanuni tabire tam olarak uymasa dahi “**yapısı kendine özgü tespit davası**” veya tescil/terkin hükmü de kurulduğundan “**yapısı kendine özgü**(*haklı-haksız taraf olmadığından*) eda davası” olduğu daha kabul edilebilirdir. Ancak uygulamaya yerleşmiş tabir ve niteliği ile bizde bu davayı “**tespit davası**” olarak kabul ederek bundan sonraki açıklamalarımızı bu doğrultuda yapacağız.

İşte yukarıda izah edilen hususlar ve Yargı kararları ile istikrar bulduğu üzere bu davalarda vekâlet ücreti de Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi (AAÜT) 2. Kısım 2. Bölümde yer alan **maktu** ücrettir³. Nitekim 4650 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden hemen sonra istikrarlı olarak Yargıtay 18. ve 5. Hukuk Daireleri bu davalarda vekâlet ücretinin maktu olacağına hükmetmişlerdir⁴. Bu davalarda vekâlet ücretinin maktu olduğu yasa koyucu tarafından da 2942 sayılı Kamulaştırma Yasasına eklenen Geçici 6. maddenin 7. fıkrası ile uygulamaya uygun olarak kabul edilmiştir.

Bu davalarda hükmedilen Maktu vekâlet ücretinde ayrıık olan şu duruma da dikkat çekmekte fayda vardır. Birden fazla davalının olduğu davalarda birden fazla davalı vekili bulunsa dahi kendini vekille temsil eden tüm davalılar lehine **tek** vekâlet ücretine hükmedilecektir⁵. Çünkü bu davanın konusu ve davaya konu taşınmaz aynıdır ve vekâlet ücreti açısından taraflar tek kişi olarak görülmektedir.

Vekâlet ücretinin maktu olmasının ortaya konulmasından sonra değinmesi gereken bir diğer husus ise AAÜT/12. Maddesinde önceden olmayan ancak 2011 yılında yapılan değişikliktir. Bu değişikliğe göre; Tarifenin ikinci kısmının ikinci bölümünde gösterilen hukuki yardımların konusu para veya para ile değerlendirilebiliyor ise avukatlık ücreti, (*yedinci maddenin ikinci fıkrası, dokuzuncu maddenin birinci fıkrasının son cümlesi ile onuncu maddenin son fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla*) Tarifenin üçüncü kısmına göre belirlenir. Şu kadar ki asıl alacak miktarı 3.666,66 TL’ye kadar olan davalarda avukatlık ücreti, tarifenin ikinci kısmının, ikinci bölümünde, icra mahkemelerinde takip edilen davalar için öngörülen maktu ücrettir. **Ancak bu ücret asıl alacağı geçemez.**

Bu değişikliğe göre örneğin, 2013 yılı için 300,00 TL olarak tespit edilen bu davada vekâlet ücreti de 300,00 TL, 3.666,66 TL’nin altında olup icra mahkemelerinde hükmedilen vekâlet ücretinden yüksek olarak tespit

edilen bedellerde vekâlet ücreti 440,00 TL, 3.666,66 TL’nin üzerinde tespit edilen kamulaştırma bedellerinde ise 1.320,00 TL olacaktır.

Ancak 2014 yılı AAÜT/12. maddesinde 2011 yılında getirilen “*şu kadar ki asıl alacak miktarı 3.666,66 TL’ye kadar olan davalarda avukatlık ücreti, tarifenin ikinci kısmının, ikinci bölümünde, icra mahkemelerinde takip edilen davalar için öngörülen maktu ücrettir*” hükmü çıkartılmıştır.

Böylelikle AAÜT’de başka değişiklik yapılmıyca kadar dava değerine ilişkin 3.666,66 TL’lik sınır kaldırılmış olduğundan tespit edilen kamulaştırma bedeli, Asliye Hukuk Mahkemeleri için öngörülen maktu vekâlet ücretinin altında ise hükmedilecek vekâlet ücreti davada tespit edilen kamulaştırma bedeli kadar iken, üstünde olduğu takdirde vekâlet ücreti, Asliye Hukuk Mahkemeleri için öngörülen vekâlet ücreti olacaktır.

Uygulamada yerleşen ve açıklamaya çalıştığımız üzere bu davalarda vekâlet ücretinin takdirine yer olup olmadığı mahkemelerin takdirinde olmayıp, davanın niteliği doğrultusunda vekâlet ücretine hükmetmek gerekecektir.

Ancak şu örnekler incelendiğinde ise uygulamada aslında durumun *tespit edilen nihai kamulaştırma bedellerinin düşük olduğu (takriben 4000 TL ve aşağısı için) hallerde farklı olduğu* birçok davada görülmektedir:

- Bursa 1.Asliye Hukuk Mahkemesi 2010/181-404 EK sayılı ve **3.873,17 TL** kamulaştırma bedeli tespit edilen dava dosyasında idare lehine vekâlet ücreti hükmedilmiş olmasına rağmen Yargıtay 18. Hukuk Dairesi 2011/7599-8663 EK sayılı ilamı ile
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi 2010/412 E – 2011746 K sayılı ve **1.978,70 TL** kamulaştırma bedeli tespit edilen dava dosyasında idare ve davalı yan lehine vekâlet ücretine hükmedilmiş olmasına rağmen Yargıtay 18. Hukuk Dairesi 2011/9504-11040 EK sayılı ilamı ile

“*İşin önemi, mahkemece hükmolunan şeyin tahammülü (!) vb. dikkate alınarak idare yararına vekâlet ücretine hükmedilmemesi gerekirken vekâlet ücretine hükmedilmesi doğru görülmemeyerek gerekçeli kararın buna dair fıkrası hükümden çıkarılarak Onanmıştır.*”

Oysa başka kararlarda ise aksine çok daha düşük miktarlarda tespit edilen kamulaştırma bedellerinde idare lehine vekâlet ücretine hükmedilmiş ve bu şekliyle de onanmış kararlar mevcuttur. Örneğin;

3 - Bkz. Bekir YILDIRIM – Açıklamalı ve İçtihatlı Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları, Yetkin Yayınları, 2013 İlaveli 2. Baskı

4 - Yargıtay 18. HD 14.5.2002 tarih ve 2002/3428-5630 EK, 5. HD 18.4.2002 tarih ve 2002/1923-9258 EK sayılı ilamları.

5 - Bkz. Bekir YILDIRIM – Açıklamalı ve İçtihatlı Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları, Yetkin Yayınları, 2013 İlaveli 2. Baskı

• Yenişehir Asliye Hukuk Mahkemesi 2010/162-246 EK ve **708,74 TL'lik**, 2010/157-241 EK ve **3.753,12 TL'lik**, 2010/163-247 EK ve **1.884,80 TL'lik**, Bozüyük 2. Asliye Hukuk Mahkemesi 2009/224 E – 2010/392 K ve **388,80 TL'lik**, Orhaneli Asliye Hukuk Mahkemesi 2011/159 E – 2012/40 K ve **2.784,12 TL'lik** tespit edilen kamulaştırma bedellerinin mevcut olduğu dosyalarda **maktu vekâlet ücretlerine hükmedilmiş** ve kararlar Onanmıştır.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi kararlarında da bu konuda istikrar kazanmış bir uygulamasının olmadığı görülmüştür.

Özellikle de uygulamada AAÜT, HMK ile Avukatlık Kanunu uyarınca hangi hallerde vekâlet ücreti verilmeyeceği açık iken örneklerde verildiği üzere çifte standart doğuran yargı kararları arasındaki çelişkilerin giderilmesi, bazı davalarda idare lehine vekâlet ücreti verilmez iken davalı lehine vekâlet ücretine hükmedilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğu, dairelerin soyut ifadelerden sıyrılıp somut gerekçeler ile hukuktaki takdir haklarını kullanmaları (*ki vekâlet ücretine hükmede mahkemelere takdir yetkisi verilmediği su götürmez bir gerçektir*) ve Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Tescili davalarında vekâlet ücretlerine hangi hallerde hükmedilip hangi hallerde hükmedilmeyeceği (ki açıklamalarımız doğrultusunda hükmedilmesi zorunlu iken) hususlarının açıklığa kavuşması maksadıyla, tarafımızdan **27.12.2012 tarihinde İçtihatların Birleştirilmesi Kararı verilmesi maksadıyla Yargıtay 1. Başkanlık Kuruluna Başvurulmuştur.**

Yargıtay 1. Başkanlık Kurulu 17.04.2014 tarih ve 69 sayılı kararı ile “*aykırılık bulunduğu ileri sürülen kararlar arasındaki farklılıkların dosyaların somut durumlarına ve kapsamlarına göre oluştuğu, ayrıca temel görüş aykırılıklarını oluşturan yargı yeri belirlemesinin yasal mevzuatla giderildiği (!) anlaşıldığından içtihatları birleştirme yoluna gidilmesine gerek BULUNMADIĞINA*” dair karar vermiştir.

Üstelik 1. Başkanlık Kurulu ret kararını salt bu hususta yapılan başvuru esas alarak değil, konusu, tarafları ve sonucu birbirinden farklı birden fazla başvuruyu tek karar ile neticeye bağlamıştır⁶.

Yargıtay 1. Başkanlık Kurulunun yargılama merci olduğu nazara alındığında, bu kararın, Anayasada ifadesini bulan mahkeme kararlarının taşıması gereken hiçbir özelliği barındırmaması da ayrıca sorgulanmaya değerdir.

Tüm bu açıklamalar neticesinde başlıklar halinde şu sonuçlara varılmaktadır;

-Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Tescil davası bir **tespit davasıdır.**

-Bu davalarda vekâlet ücreti Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi (AAÜT) 2. Kısım 2. Bölümde yer alan maktu ücrettir.

-Dava sonucunda hükmedilecek maktu vekâlet ücreti dava değerini geçemez.

-Yargıtay 1. Başkanlık Kurulu 17.04.2014 tarih ve 69 sayılı kararının sonucu olarak KK/10. maddeye göre davaya bakan mahkeme nihai olarak belirlenen kamulaştırma bedelinin düşük olması halinde (*Yargıtay uygulamalarına göre takriben 4.000,00 TL ve daha düşük olarak tespit edilen nihai kamulaştırma değerlerinde*) **takdir hakkını kullanarak taraflar lehine vekâlet ücretinin takdirine yer olmadığına karar verebilecektir.**

* Av. Mehmet Hadi AYTA / Karayolları Genel Müdürlüğü 14. Bölge Müdürlüğü Vekili

⁶ - Detay için bkz. Yargıtay 1. Başkanlık Kurulu 17.04.2014 tarih ve 69 sayılı kararı.

ANIMSAMA

-çocukluğumun büyüdü bahçesine...

öğleden sonralar geldi aklıma
çocukluğun sonsuz özgürlüğünde
sığabilen bir fotoğrafa...

ufalırdı balkondaki koskoca dünya
sallanırken kurulu salıncakta
ayaklarım, bahçeden uzanan erik dalında...

bahçesinde evimizin annemden izler
işte japon gülleri, işte nergisler
râyhâsı bol günlere uyanmış bizler
terk etsek de o bahçeyi unutamadık.

o yıllarda çoğalırdı kurulan düşler
gerçekleşmese ne!? bizimdi, düş' tü
perdesini hayat aralayınca,
göz kamaştıran o inci gülüşler
biz büyürken süzülüp yanağa düştü.

Tuğba KARADUMAN

6098 SAYILI YENİ BORÇLAR YASASI'NIN ZAMANAŞIMI HÜKÜMLERİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Av. Çelik Ahmet ÇELİK / İstanbul Barosu

I-GENEL BAKIŞ

1-Yeni Yasa'nın zamanaşımı maddeleri

Yeni yasadaki zamanaşımı düzenlemeleri, bazı ufak değişiklikler dışında, önceki yasa hükümlerinden pek farklı değildir. Örneğin, bir yıllık haksız fiil zamanaşımı süresinin iki yıla çıkarılması, önemli bir değişiklik sayılmamalı; önceki yasa dönemindeki bir yıllık sürenin yarattığı hak kayıplarının, iki yıllık süreyle önlenebileceği bilinmelidir.

Öte yandan, önceki yasadaki gibi, zamanaşımına ilişkin maddelerin dağınıklığının iyi bir düzenleme olmadığı düşüncesindeyiz. Bizce, tüm zamanaşımı hükümleri aynı bölümde toplanmalıydı.

Yeni Yasa'da zamanaşımına ilişkin maddeler şöyledir:

Haksız eylemlerde zamanaşımına ilişkin 72.madde (önceki 60.madde), rücu isteminde zamanaşımına ilişkin 73.madde (önceki yasada yok), sebepsiz zenginleşmeye ilişkin 82.madde (önceki 66.madde);

Genel zamanaşımına ilişkin 146.madde (önceki 125.madde) ve alacaklarda beş yıllık zamanaşımına ilişkin 147.madde (önceki 126.madde), sürelerin işleyişine, zamanaşımının başlangıcına, durmasına, kesilmesine, etkisine, feragat ve ileri sürülmesine ilişkin 148- 161. maddeler (önceki 127-140.maddeler);

Özel borç ilişkilerinde:

Satış sözleşmesinde ayıplardan sorumluluğa ilişkin 231.madde (önceki 207), önalım hakkının kullanılmasına ilişkin 242.madde (önceki yasada yok), taşınmaz satışında ayıplardan sorumluluğa ilişkin 244.maddenin 3.fıkrasındaki süreler (önceki 215/3), ön ödemeli taksitli satışlarda ifa borcuna ilişkin 270.madde (önceki yasada yok), ihalenin iptaline ilişkin 281.madde (önceki 226);

Bağışlananın geri alınmasına ilişkin 297.madde (önceki 246), ödünç sözleşmesine ilişkin 389.madde (önceki 309);

Eser sözleşmesinde ayıplardan sorumluluğa ilişkin 478.madde (önceki 363).

2-Haksız eylem zamanaşımı süresi en az (5) yıl olmalıydı

Haksız eylemden kaynaklanan zararların giderimi (özellikle insana verilen zararlar) konusunda daha du-

yarlı olunmalı; önceki Yasa'daki (1) yıllık süre en az (5) yıla çıkarılmalı, hatta (10) yıl olmalıydı.

Bizdeki gibi ağır işleyen yargı düzeninde bir yıllık (yeni yasada iki yıllık) çok kısa zamanaşımı süresi nedeniyle hakların yitirilmesi, suçların cezasız kalması, sorumluların tazminat ödemekten kurtulmaları, toplumun yargıya olan güvenini sarsmakta, halkımız bunu "yapanın yanına kâr kalıyor" biçiminde algılamaktadır. Öte yandan günümüzde aşırı biçimde yaşamımızı kuşatan teknolojinin yarattığı (önceden kestirilemeyen) tehlikeler, radyasyon saçan aygıtların, mikro-dalgaların, termik ve nükleer santrallerin, radyo-televizyon ve baz istasyonlarının, elektrikli aygıtların, aşırı üretim-tüketim yoğunluğunun yarattığı hava, deniz, toprak kirlenmelerinin, malzemedan çalınarak ve teknik şartlara uyulmayarak inşa edilen binaların, doğal yapısı değiştirilmiş besinlerin, yan etkileri denetlenmeden kullanıma sokulmuş ilaçların uzun yıllar sonra ortaya çıkan zararlı sonuçları, (sözleşmelere ve taşınmaz mal edinimine tanınan ayrıcalıklı sürelerden) çok daha uzun zamanaşımı sürelerini gerektirmektedir. Çünkü en yüce hak yaşama hakkı ve özelinde sağlıklı yaşama hakkıdır. Hukuk bunu sağlamak ve güvence altına almak zorundadır. İnsanın (malvarlığından üstün tutulması gereken) can varlığını ve yaşama hakkını koruyucu hükümlere yasalarda ayrıca yer verilmesi gerekli ve zorunludur.

Hep şunu söylüyoruz: **Kişilerin özgür istençleriyle yaptıkları sözleşmelere** (10) yıllık zamanaşımı uygulanırken, **istenç dışı uğranılan zararlar için** çok kısa zamanaşımı süreleri uygun görülmesi doğru bir hukuk anlayışı değildir.

Yargı süreçleri bizden çok daha hızlı işleyen ülkelerde art arda zamanaşımı düzenlemeleri (reformları) yapılırken, bizde üstelik yeni bir Borçlar Kanunu yapılması sırasında bu gelişmelerin gözardı edilmesi, başka ülkelerde en az üç yıl olan haksız eylem zamanaşımı süresinin, yeni yasada yalnızca bir yıldan iki yıla çıkarılmasıyla yetinilmesi hiç doğru olmamıştır. Bu süre, son derece yetersiz olup, artırılması ve yasada değişiklik yapılması için girişimlerde bulunulmalıdır.

3-Başka ülkelerle karşılaştırma

Avrupa ülkeleriyle aynı hukuk sistemi içerisinde bulunduğumuza göre, tasarının hazırlandığı yıllarda o ül-

kelerde art arda yapılan zamanaşımı reformları gözden kaçırılmayıp uyum sağlanmalıydı. Özellikle, haksız fiiller ve ayrıcalıklı olarak “yaşama karşı işlenen haksız eylemler” için uzun zamanaşımı süreleri konulmalıydı.

Şu anda Avrupa ülkeleri arasında, en kısa haksız fiil zamanaşımı süresi içeren yasa, bizim yeni yasamızdır. Bakınız, belli başlı ülkelerde zamanaşımı süreleri şöyledir:

Fransa’da:

Fransız Medeni Yasası’nın önceki 2262.maddesindeki **kural zamanaşımı** (30) yıl iken, 17 Haziran 2008 gün 2008/561 sayılı reform yasasıyla (5) yıla indirilmiş; bu değişiklik Senatonun raporunda “30 yıllık kamu hukuku zamanaşımı süresi, durmayan bir ritimle değişen ve birden çok hukuki ilişki ile bezenmiş topluma adapte edilememiştir” biçiminde açıklanmış; bu uzun süre içinde kanıtların korunamamasının bir sakınca oluşturduğu, ayrıca günümüzde teknolojinin hızlı gelişimi karşısında artık bu tür uzun sürelerle gerek kalmadığı savunulmuş; bütün bunların ötesinde, zamanaşımı sürelerini çok daha kısa tutan Avrupalı komşularla uyum sağlanmak istenmiştir.

Ancak, **ölüm ve bedensel zararlarda zamanaşımı (10) yıldır**. Ayrıca vahşet, işkence veya cinsel şiddet davalarında zamanaşımı, olay tarihinden itibaren 20 yıldır.

Reform çalışmaları sırasında çevre duyarlılığı da gözardı edilmemiştir. Çevre Kanunu çerçevesinde tesisat, inşaat çalışmaları, yapım işleri ve aktiviteleri sırasında çevreye verilen zararlara ilgili sorumluluk davalarına **(30) yıllık zamanaşımı** uygulanacaktır. (17.06.2008 tarihli Kanun m.14)

Almanya’da:

Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Alman Borçlar Hukuku Reform Kanunu, Avrupa Birliği Yönergelerinin iç hukuka uyumlaştırılmasının yanı sıra, birçok köklü değişikliği de beraberinde getirmiş; özellikle, BGB’nin Genel Kısmı’nda yer alan zamanaşımı sürelerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Yeni düzenleme ile § 195 BGB’deki **normal zamanaşımı süresi** otuz yıldan **üç yıla** indirilmiştir. Zamanaşımı süresindeki bu radikal indirimden doğabilecek olası sakıncaları en aza indirmek amacıyla, sürenin başlaması bir takım koşullara bağlanmıştır. Buna göre genel zamanaşımı süresi, talep hakkının doğduğu ve alacaklının talep hakkını doğuran olayları (objektif unsur) ve borçlunun kimliğini öğrendiği veya ağır kusuru olmasa öğrenmiş olabileceği koşullara (subjektif unsur) bağlanmıştır. Objektif unsura ek olarak subjektif unsurun da gerçekleşmiş olması gereklidir. Zamanaşımının başlangıcı, talep hakkının doğduğu ve bu hakkı doğuran olaylar ile borçlunun kimliğinin öğrenildiği yılın sonu itibarıyla işlemeye başlamaktadır (§ 199 BGB).

Hayat ve vücut bütünlüğüne verilen zararlardan doğan dava hakları, fiilin işlenmesinden itibaren otuz yıl geçmesi ile (§ 199 II BGB), diğer talep hakları ise bu talep haklarının oluşmasından itibaren on yıl geçmesiyle, ve her halükarda fiilin işlenmesinden itibaren otuz yıl geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır (§ 199 III BGB).

İtalya’da:

Yasadışı durumlardan kaynaklanan zararlara ilişkin tazminat hakkı, söz konusu durumun tespit edildiği gündün başlayarak **(5) yıl** ile sınırlıdır.

Eğer söz konusu durum yasa uyarınca **suç oluşturuyorsa** ve bu suçla ilgili olarak daha uzun bir süre belirlenmişse, hukuk davalarında buna bakılacaktır. Ancak, sınırlamadan farklı bir nedenle suç ortadan kalkmışsa veya ceza yasası kapsamında değiştirilemez bir ceza söz konusu ise, zarar tazminatına ilişkin hak yukarıdaki iki hükümde belirtilen süreyle sınırlı olacak ve suçun ortadan kalktığı tarihten veya cezanın değiştirilemez hale geldiği tarihten geçerli olacaktır. (Art.2947)

İngiltere’de:

Temel ilke olarak **haksız fiiller**, eylemin olduğu gün başlangıç alınarak **altı yıllık zamanaşımı** süresine tabii tutulurlar. Ancak bazı önemli istisnalar mevcuttur:

Haksız fiillerden doğan kişisel **yaralanma** zararlarda bu süre **üç yıldır**. Bu süre eylemin olduğu tarihten veya kişi yaralanmanın farkına vardığı zamandan itibaren başlar.

İrlanda’da:

Genel olarak haksız fiil iddialarıyla ilgili süre **6 yıldır**.

Rusya’da:

Eylemlerin genel zamanaşımı süreleri **üç yıldır**. Zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlaması, kişinin hakkının ihlal edildiğini anladığı veya anlaması gerektiği tarihten başlar. Bu kuralın istisnaları kanun ve diğer yasalarla belirlenir.

Avusturya’da:

Haksız eylem ve sözleşmeye bağlı tazminat eşit olarak işlem görmektedir. Bugün tazminat istemlerinde iki tür zamanaşımı süresi vardır:

ABGB deki 1489 ncu maddenin 1’nci hükmünü izleyerek bütün tazminat istemleri haksız eylemin zarar gören taraf tarafından fark edilmesinden başlayarak **(3) yıldır**, Yasa dışı eylemden gelen zararlarda her durumda uygulanan zamanaşımı süresi (30) yıldır (Uzun zamanaşımı).

Kısa zamanaşımı süresi zarar gören kişi zararın veya haksız fiili işleyen kişinin tam olarak farkına vardığı tarihten itibaren başlar. Günümüzün öne çıkan görüşüne

göre hem kısa hem uzun zamanaşımı zararın ortaya çıkmasıyla birlikte başlar. Öngörülebilir zararlar için eylem (kısa zamanaşımı içinde) ortaya çıkışla başlamalıdır.

Holanda’da:

Haksız fiil ve zamanaşımı süresi **5 yıldır**. Süre zarar gören kişi zararın ve sorumlunun farkına vardığı gündən itibaren başlar. Bu bilginin dışında tazminat talepleri zarar oluşan olaydan sonra 20 yıldır.

İsveç’te:

Haksız fiillerde ve sözleşmelerde zamanaşımı **10 yıldır**. Suç oluşturan fiillerden doğan tazminat talepleri, devletin adli takibatı sona ermeden zamanaşımına uğramaz. Eğer fail suçtan dolayı dava edilemeyecek durumda hüküm giydiyse tazminat talebi en erken hükümlülük artık temyiz edilemez olduktan bir yıl sonra zamanaşımına uğrar.

Görüldüğü gibi, Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, en kısa haksız eylem zamanaşımı süresi, bizim yeni yasamızdaki süredir. Yargı düzeni en yavaş işleyen bir ülke olduğumuza göre, yeni Yasa’nın 72. maddesindeki (2) yıllık sürenin (bizce) on yıla çıkarılması düşünülmelidir.

II-YENİ YASA’DA HAKSIZ EYLEM ZAMANAŞIMI

818 sayılı BK.60.maddesi ile 6098 sayılı TBK.72. maddesi arasında (1) yıllık sürenin (2) yıla çıkarılmasından öte önemli bir fark yoktur. Her ne kadar gerekçelerde bir takım değişikliklerden söz edilmiş ise de, bize göre, bunları yenilik ve iyileştirme saymak olanaksızdır. Avrupa Birliğine uyum yasaları çıkarıldığı bir dönemde, örneğin, AlmanBorçlar Kanunu’ndaki değişimler ile Fransa’daki zamanaşımı reformunun gözardı edilmesi; bu çerçevede “Tasarı”nın TBMM’ne sevk edilmeden önce bir kez daha gözden geçirilmemiş ve düzeltmeler yapılmamış olması, yasalaşma evresinde de hiçbir değişiklik düşünülmemesi, önceki yasa hükmü gibi, yeni yasa hükmünün de özellikle **insan yaşamına ve beden bütünlüğüne yönelen zararların giderilmesinde koruyucu nitelik kazanamaması**, hak aramada yeterli zamanın sağlanamaması sonucunu doğurmuştur.

Şunu da ekleyelim ki, Tasarı’da (20) yıl olan nesnel süre, Adalet Komisyonunda (10) yıla indirilirken, değişiklik gerekçesinde, haksız eylemin “**sonuç**” unsuru üzerinde durulması gerektiği, eylemden hemen sonra meydana gelen ölüm, yaralanma ve hasar gibi “**ani sonuç**”lar yönünden bir sorun yoksa da, deprem zararları ile kimi kimyasal ya da radyoaktif etkiler ve benzerleri gibi zararlı sonuçların uzun yıllar sonra ortaya çıktığı, **eylemle sonuç arasında uzun bir zaman**

aralığı bulunduğu durumlarda, **zarar**, ancak sonucun meydana geldiği tarihte oluşmuş olacağından, kısa süreli zamanaşımı başlangıcının, zorunlu olarak, sonucun meydana geldiği tarih olacağı; bir başka anlatımla, öğrenme olgusunun, zararlı sonucun ortaya çıktığı tarihte gerçekleşmiş olacağı, kısa süreli (özel) zamanaşımı süresinin de bu tarihten işlemeye başlayacağı; bu gibi durumlarda **(10) yıllık nesnel süreden çok uzun yıllar sonra da ortaya çıkabilecek zararlı sonuçların öğrenilmesiyle dava hakkı doğacağı ve zamanaşımının zararı öğrenme tarihinden başlayacağı** anlamına gelen açıklamalar yapılmış ise de, ileride farklı yorum ve uygulama tehlikeleri gözönüne alındığında, gerekçenin yetersiz kalacağı kaygısını taşıyoruz. En iyisi Alman Borçlar Yasası’nda olduğu gibi, nesnel sürenin (30) yıl olarak düzeltilmesi ve insan zararları (ölüm ve bedensel zararlar) için ayrı ve daha uzun zamanaşımı süreleri konulmasıdır.

Bir başka eleştirimiz, yeni Yasa’nın 72.maddesindeki “uzamış ceza zamanaşımı” hükmü hakkında olup, yürürlükteki BK.m.60’da olduğu gibi, 2’nci cümle olarak değil, 2’nci fıkra olarak düzenlenmeliydi. Bu düzenleme biçimi, anlatımda zorluk yaratmaktadır.

Yeni Yasa’nın 72.maddesindeki (2) yıllık haksız eylem zamanaşımı süresinin yetersizliğinin yaratacağı sakıncalar ve hak kayıpları, ölüm ve bedensel zararlara ilişkin davalarda 6100 sayılı yeni Hukuk Yargılama Yasası’nın 107.maddesindeki “belirsiz alacak davası” ile bir ölçüde giderilmiş olacaktır. Yeter ki, 72.madde-deki (2) yıllık süre dolmadan dava açılmış olsun. Eğer iki yıllık süre geçirilmişse, hak kaybedilmiş olacaktır. Trafik Yasasındaki özel hüküm (m.109/2) nedeniyle malca sorumlulara uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanabilmekte ise de, bunun dışındaki haksız eylemden kaynaklanan ölüm ve bedensel zararlarda, malca sorumlulara karşı açılacak davalarda iki yıllık süre geçirilmemelidir.

Beklentimiz ve dileğimiz, 6098 sayılı Yasa’nın 72.maddesinin değiştirilmesi ve ülkemiz koşullarına uygun olarak sürelerin artırılması için yasa değişikliğine gidilmesidir.

III-RÜCU İSTEMİNDE ZAMANAŞIMI

Önceki 818 sayılı Borçlar Kanunu’nda bulunmayan bu hüküm, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 73. maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

“Madde 73- Rücu istemi, tazminatın tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.

Tazminatın ödenmesi kendisinden istenilen kişi, durumu birlikte sorumlu olduğu kişilere bildirmek zorundadır. Aksi takdirde zamanaşımı, bu bildirimün dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihte işlemeye başlar.”

Yukardaki yasa metninin yeni bir düzenleme olması nedeniyle, “rücu isteminde zamanaşımı” hükmünün anlamını ve işlevini kavrayabilmek yönünden aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır.

1-6098 sayılı Yasa'nın 73.maddesinin diğer maddelerle bağlantısı

Yukardaki zamanaşımı hükmü, 6098 sayılı yeni Yasa'nın 61-62 maddeleriyle (818 sayılı Yasa'nın 50-51 maddeleriyle) ve 6098 sayılı Yasa'nın 163-168 maddeleriyle (818 sayılı Yasa'nın 142-147 maddeleriyle) ilgili olduğundan, dönme (rücu) hakkı konusunda kısa açıklamalar yaptıktan sonra, yukardaki zamanaşımı maddesine açıklık getirmeye çalışacağız.

2-Dönme (rücu) hakkı ve koşulları

Bir alacak veya tazminattan ortaklaşa ve zincirleme sorumlu olanlardan biri veya bir kaç, alacaklıya “tam ve eksiksiz” ödemede bulunmuşlarsa ve alacaklının hiçbir alacağı kalmamışsa, ödemeyi yapan sorumlu veya sorumlular, öteki sorumlulardan payları oranında istekte bulunma hakkını elde ederler.

Bu tanıma göre, dönme (rücu) hakkını kazanma koşullarını şöyle sıralayabiliriz:

Dönme hakkının doğabilmesi için alacaklıya “tam ve eksiksiz” ödemede bulunmuş olmalıdır. (6098/m.163/2 ve 818/m.142/2)

Bir ortaklaşa-zincirleme sorumluya karşı, zarar gören tarafından dava açılmış olması, dönme hakkının doğumu için yeterli değildir. Dönme hakkı, ancak dava sonuçlandıktan ve davacıya “tam ve eksiksiz” ödeme yapıldıktan sonra doğabilir.

Dönme hakkının kazanılmasının bir başka koşulu, zincirleme sorumlunun “iç ilişkide” kendisine düşen paydan fazla ödeme yapmış olmasıdır. (6098/m.62/2, m.167/2)

3-Dönme (rücu) hakkının kapsamı

6098 sayılı Yasa'nın 61.maddesine (818/ m.50-51) göre:

“Madde:61- Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır.” Bu hükmün doğal sonucu olarak 6098 sayılı Yasa'nın 163.maddesine göre (818/m.142) “Alacaklı, borcun tamamının veya bir kısmının ifasını, dilerse borçluların hepsinden, dilerse yalnız birinden isteyebilir.”

6098 sayılı Yasa'nın 61 ve 163.maddeleri (818/m.5051 ve m.142) gereği, alacak veya tazminatın (tam ve eksiksiz olarak) tamamını ödeyen borçlunun (tazminat yükümlüsünün) öteki sorumlulardan dönme (rücu) hakkını kullanarak isteyebileceği miktarlar, sorumluluğun türüne göre farklı olacaktır. Şöyle ki:

a)6098 sayılı Yasa'nın 62. maddesine (818/m. 50, f.1, c.2 ve m.51, f.2) göre: “Madde: 61-Tazminatın aynı zarardan sorumlu müteselsil borçlular arasında paylaştırılmasında, bütün durum ve koşullar, özellikle onlardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu göz önünde tutulur.

Tazminatın kendi payına düşeninden fazlasını ödeyen kişi, bu fazla ödemesi için, diğer müteselsil sorumlulara karşı rücu hakkına sahip ve zarar görenin haklarına halef olur.”

b)Yukardaki hükme bağlı olarak, 6098 sayılı Yasa 167.maddesine (818/m.146) göre: “Madde: 167-Aksi kararlaştırılmadıkça veya borçlular arasındaki hukuki ilişkinin niteliğinden anlaşılmadıkça, borçlulardan her biri, alacaklıya yapılan ifadan, birbirlerine karşı **eşit paylarla** sorumludurlar.

Kendisine düşen paydan fazla ifade bulunan borçlunun, ödediği fazla miktarı diğer borçlulardan isteme hakkı vardır. Bu durumda borçlu, **her bir borçluya ancak payı oranında rücu edebilir.**

Borçlulardan birinden alınamayan miktarı, diğer borçlular eşit olarak üstlenmekle yükümlüdürler.”

4-Rücu edilebilecek miktar

a)Alacaklıya ödemede bulunan borçlunun ya da tazminat sorumlusunun, öteki sorumlulardan dönme (rücu) yoluyla isteyebileceği miktar, “asıl alacak, faiz ve yargılama giderleri toplamı” kadar olmak zorundadır. Bir başka anlatımla, alacaklıya ne kadar ödenmişse, rücu edilecek miktar da o kadar olacaktır. Buna icra masrafları da dahildir.

Şu kadar ki,“iç ilişkide” sorumlular arasında **zincirleme sorumluluk söz konusu olamayacağından**, her bir borçluya (sorumluya) “payı oranında” rücu edilebilecektir. (6098/m.167,f.2; 818/m.146, f.1,c.2)

Bu konuda bir Yargıtay kararında şöyle denilmiştir: “Rücu davalarında, rücu edilecek kişilerin kusurları belirlenip tazminatın ona göre rücu edilmesi gerekir. Bu yüzden rücu davalarında zincirleme sorumluluğa karar verilemez.”¹

b)Yargıtay'ın bir çok kararlarında “Zarar görenin kusurunun bulunmaması durumunda, sorumlular arasındaki kusur dağılımının araştırılması ve ayrıntıları ile

1 - Yarg.4.HD.18.03.2002, E.2001/12348 – K.2002/3116

belirtilmesi gerekmez” denilmesine göre,² eğer zarar görenin açtığı davada sorumluların kusur ve sorumluluk dereceleri ayrı ayrı belirlenmemişse, tazminatın tamamını zarar görene (davacıya) ödeyen davalının açtığı dönme (rücu) davasında, sorumluluk derecelerinin belirlenmesi ve uzman bilirkişilerden kusur raporu alınması gerekecek; rücu davası açan davacının davalıdan veya davalılardan geri alabileceği miktarlar kusur oranlarına göre belirlenecektir.

c)6098 sayılı Yasa'nın 167.maddesi 1.fıkrasındaki (818 sayılı Yasa'nın 146.maddesi 1.fıkrasındaki) “borçlulardan her birinin, alacaklıya karşı ifadan, birbirlerine karşı eşit paylarla sorumlu olacaklarına” ilişkin hüküm, 6098 sayılı Yasa'nın 61.maddesindeki (818 sayılı Yasa'nın 50.maddesindeki) zincirleme (müteselsil) sorumlulara uygulanamaz. Çünkü, bunların zarara neden olmadaki rolleri hiçbir zaman aynı derecede olmaz. Bunun içindir ki, 6098 sayılı Yasa'nın 62.maddesi 1.fıkrasında (818 sayılı Yasa'nın 50.maddesi 1.fıkrası, 2.cümlesinde) yargıca araştırma, değerlendirme ve sorumluluk paylarını belirleme yetki ve görevi verilmiştir.

Bu konuda, 818 sayılı Yasa'nın 50.maddesi 1.fıkrası 2.cümlesinde: “Hâkim, bunların birbiri aleyhinde rücu hakları olup olmadığını takdir ve icabında bu rücuun şümulünün derecesini tayin eder” denilmiştir.

6098 sayılı Yasa'nın 62.maddesi 1.fıkrası da şöyledir: “Tazminatın aynı zarardan sorumlu müteselsil borçlular arasında paylaşılmasında, bütün durum ve koşullar, özellikle onlardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu göz önünde tutulur.”

5-Dönme (rücu) hakkının kaybedilebileceği durumlar

a)Alacaklı, “alacağını dilerse borçluların hepsinden, dilerse yalnız birinden isteyebilir” hükmüne dayanarak (6098/m.163/1 ve 818/m.142/1) borçlulardan ya da tazminat sorumlularından yalnızca birini dava etmişse, dava edilen kişi, davayı öteki sorumlu ve borçlulara “ihbar” etmezse sonucuna katlanmak zorundadır. Bu konuda, 6098 sayılı Yasa'nın 73.maddesi 2.fıkrasında “Tazminatın ödenmesi kendisinden istenilen kişi, durumu birlikte sorumlu olduğu kişilere bildirmek zorundadır” denilmiştir.

b)Hakkında dava açılan zincirleme borçlulardan biri, “ortak defî ve itirazları” ileri sürmezse, diğerlerine karşı sorumlu olur. (6098/m.164.f.1 ve 818/m.143)

Ortak defî ve itirazlar şunlar olabilir:

1.Hukuk Yargılama Yasası'na göre cevap süresi içinde ileri sürülmesi gereken ilk itirazlar,

2.Gene cevap süresi içinde zamanaşımı savunması,

3.Esasa ilişkin olarak borcun doğmamış veya sona ermiş bulunduğu savı,

4.Tazminat davalarında kusur ve hesap raporlarına yapılacak haklı ve yerinde itirazlar.

Bu defî ve itirazları süresinde ve gerektiği gibi ileri sürmeyen için Yasa'da “sorumlu olur” denilmişse de, daha ağır dönmeye (rücu) hakkı kaybedilebilir.

c)Yasada “Borçlulardan biri kendi davranışıyla diğer borçluların durumunu ağırlaştıramaz” hükmüyle de 6098/m.165 ve 818/m.144) dönme (rücu) hakkını etkileyecek genel durumlar için de uyarıda bulunulmuştur.

IV-NEDENSİZ ZENGİNLEŞMEDE ZAMANAŞIMI

Sözleşmelere ve haksız eylemlere ilişkin zamanaşımı hükümlerinden başka, üçüncü bir borç kaynağı olan “nedensiz zenginleşme” davaları için yasada, (haksız eylem zamanaşımı sürelerinden farksız) ayrı bir zamanaşımı maddesi yer almıştır.³

Yeni 6098 sayılı TBK. 82.maddesi şöyledir:

“Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem hakkı, hak sahibinin geri isteme hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde zenginleşmenin gerçekleştiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.

Zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir.”

Görüldüğü gibi önceki BK.m.66'daki ve yeni TBK. m.82'deki süreler ile BK.m.60'daki ve TBK. m.72'deki süreler aynıdır. Ancak sürelerin başlangıcı ve işleyişleri farklıdır. Bu farkı açıklayabilmek için “nedensiz zenginleşme” kavramı üzerinde biraz durmak gerekmektedir.

1-Nedensiz zenginleşme kavramı

Borçlar Yasasında borç kaynakları üç bölüme ay-

2 - Yarg.11.HD.24.02.1989,1275-1106 sayılı, (YasaHD.1990/6-873,no:337) - 11.HD.27.04.1989, E. 1988 /5361 K.1989/2636 sayılı, (Yasa H.D. 1990/6-873, no: 338)- 11.HD.10.10.1995, 6294-7366 sayılı ve 11.HD. 22.12.1988, 5480-7823 sayılı kararları.

3 - Prof. Dr. Fikret Eren, Borçlar Yasası m.66'daki zamanaşımı süresini çok az bulmakta ve şöyle eleştirmektedir: “Kanun koyucunun sebepsiz zenginleşme davasında bir yıllık bir süre tanımasını anlamak zordur. Bu, kanun koyucunun sebepsiz zenginleşme ile haksız fiil arasında bilimsel olmayan bir benzerlik görmesinden ve böylece BK. m.60'daki espriyi buraya da aktarmak istemesinden ileri gelmektedir. Bu nedenle sebepsiz zenginleşmeye “haksız fiil benzeri=quasi delikt” de denilmektedir. Tarihi açıdan ve yabancı hukuk sistemlerinde örneği görülmemeyen bir yıllık süre İsviçre Borçlar Kanunundaki değişiklik sırasında kabul edilmiş ve oradan da Türk Borçlar Kanununa alınmıştır. Bir yıllık sürenin kabul edilmesi aslında sebepsiz zenginleşme talep ve davasının şartlarının ağırlaştırılması ve dolayısıyla davacı zararına zorlaştırılması sonucunu doğurmuştur. Buna karşılık Alman hukukunda sebepsiz zenginleşme davası için bir tek zamanaşımı süresi tanınmış olup, o da 30 yıllık mutlak ve objektif bir süredir. (F.Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1999, 894, Dip not :238)

rılmış olup, Birincisi sözleşmelerden doğan borçlar, ((818/ 1-40) (6098/ 1-48)

İkincisi haksız eylemlerden doğan borçlar, (818/ 41-60) (6098/ 49-76)

Üçüncüsü nedensiz zenginleşmeden doğan borçlardır.(818/ 61-66) (6098/ 77-82)

a) 818 sayılı Borçlar Kanunu:

Madde 61'e göre "Haklı bir neden olmaksızın başkasının zararına mal edinen kimse, onu geri vermek zorundadır. Özellikle: 1.Geçerli olmayan, 2.Gerçekleşmemiş bulunan, 3.Sonradan ortadan kalkmış olan bir nedene dayanılarak elde edilen şeyin geri verilmesi gerekir."

Madde 62'ye göre de "Borçlu olmadığı bir şeyi, kendi isteğiyle veren kimse, yanılarak kendisini borçlu sanıp verdiğini kanıtlamadıkça, onu geri alamaz."

Zamanaşımına uğramış bir borcun ödenmesi veya ahlaki bir görevi yerine getirmek için verilen şey geri alınamaz."

Bu maddelere göre nedensiz zenginleşmeyi şöyle tanımlayabiliriz : Sözleşmeler ve haksız eylemler dışında, bazı olayların ve bazı ilişkilerin yarattığı durumlar sonucu, haklı bir nedene dayanmaksızın, birinin malvarlığında azalmaya (eksilmeye) karşılık, ötekinin malvarlığında artma (çoğalma) olması; ya da birinin davranışı, işlemleri, eylemleri sonucu ötekinin malvarlığının artmaması, kazançlarındaki artışın engellenmesi veya gerçekleşmeyen ya da sonradan ortadan kalkan bir ilişki sonucu ödenen paranın ya da el değiştiren malvarlığının, geri vermesi gereken kişinin elinde kalması "nedensiz zenginleşme" durumlarıdır. Bunların yanı sıra, borçlu olmadığı şeyi, kendini borçlu sanarak ödeyen kişi, karşı yanı nedensiz zenginleştirdiğinden, yanıldığını kanıtlamak koşuluyla, verdiğini geri isteyebilir.

b)6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu:

A.Koşulları

I.Genel olarak

Madde 77- Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür.

Bu yükümlülük, özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur.

2-Borçlanılmamış edimin ifası

Madde 78- Borçlanmadığı edimi kendi isteğiyle yerine getiren kimse, bunu ancak, kendisini borçlu sanarak yerine getirdiğini ispat ederse geri isteyebilir.

Zamanaşımına uğramış bir borcun ifasından veya ahlaki bir ödevin yerine getirilmiş olmasından kaynaklanan zenginleşmeler geri istenemez.

Borç olmadığı hâlde ödenmiş olan edimin geri istenmesine ilişkin diğer kanun hükümleri saklıdır.

3-Geri vermenin kapsamı

a) Zenginleşenin yükümlülüğü

Madde 79- Sebepsiz zenginleşen, zenginleşmenin geri istenmesi sırasında elinden çıkmış olduğunu ispat ettiği kısmın dışında kalanı geri vermekle yükümlüdür.

Zenginleşen, zenginleşmeyi iyiniyetli olmaksızın elden çıkarmışsa veya elden çıkarırken ileride geri vermek zorunda kalabileceğini hesaba katması gerekiyorsa, zenginleşmenin tamamını geri vermekle yükümlüdür.

4-Giderleri isteme hakkı

Madde 80- Zenginleşen iyiniyetli ise, yaptığı zorunlu ve yararlı giderleri, geri verme isteminde bulunandan isteyebilir.

Zenginleşen iyiniyetli değilse, zorunlu giderlerinin ve yararlı giderlerinden sadece geri verme zamanında mevcut olan değer artışının ödenmesini isteyebilir.

Zenginleşen, iyiniyetli olup olmadığına bakılmaksızın, diğer giderlerinin ödenmesini isteyemez. Ancak, kendisine karşılık önerilmezse, o şey ile birleştirdiği ve zararsızca ayrılması mümkün bulunan eklemeleri geri vermeden önce ayırıp alabilir.

5-Geri istenememe

Madde 81- Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. Ancak, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir.

6-İki yasa arasındaki farklar

a)818 sayılı Yasa'nın 61.maddesinde "Haklı bir neden olmaksızın başkasının zararına mal edinen kimse, onu geri vermek zorundadır" denildiği halde, 6098 sayılı Yasa'nın

77.maddesi 1.fıkrasında "Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür" denilerek, öğretilde ve uygulamada ortaya çıkan yeni anlayışa uygun bir düzenleme yapılmıştır.

b)818/BK. m.62'nin karşılığı olan 6098/TBK.78. maddesinde, nedensiz zenginleşmenin özel bir türü olan "borçlanılmamış edimin kendi isteğiyle yerine getirilmesi" düzenlenmiştir.

c)818/BK m.65'in karşılığı olan 6098/TBK.m.81'de "Hukuka veya ahlaka aykırı bir amaca ulaşmak için verilen şeyin geri istenmesi" düzenlenmiştir. Maddenin ikinci cümlesinde ise, 818 sayılı Yasa'da bulunmayan yeni bir hüküm yer almış; "hukuka veya ahlaka aykırı

rı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenememekle birlikte, bu konuda bir dava açılmışsa, davanın reddine karar veren hakim, dava konusu şeyin davalıda bırakılmasını uygun görmezse, bunun Devlete mal edilmesine karar verebileceği” açıklanmıştır.

7-Geri alma davasının zamaşaşımı hakkında açıklamalar

Nedensiz zenginleşene karşı, geri alma hakkı bulunan kişinin açacağı davalarda, zamaşaşımı, kural olarak BK.66. maddesindeki bir ve on yıllık süreler ise de, bazı durumlarda geri verme yükümlülüğü, nedensiz zenginleşmeye değil, özel bir hukuk kuralına dayanıyorsa (örneğin, sonradan geçersiz hale gelen bir sözleşme, istihkak davası, haksız inşaat nedeniyle tazminat davası, sözleşmenin yerine getirilmesi davası, sözleşmeden dönme nedeniyle geri verme davası, vekaletsiz iş görmeye dayanan geri verme davası v.b. gibi durumlarda) artık zamaşaşımı BK. m.66’ya göre bir ve on yıl değil, BK. m.125’e göre on yıl olacaktır.⁴

Buna karşılık, aşağıdaki örneklerde BK.66 maddesindeki bir ve on yıllık zamaşaşımı sözkonusudur :

1.Bir kimse kendi fidanını elinde bulundurduğu başkasının toprağına dikerse MK.m.655 ile yapılan yollamadan ötürü MK.m.648 uygulama alanı bulur. Davacının MK.m.649. uyarınca adalete uygun tazminat istemi, nedensiz zenginleşmeden doğan bir geri alma alacağı niteliğindedir. Bu tazminata BK. 66’daki zamaşaşımı uygulanır. Zamaşaşımının başlangıcı, taşınmaz maliki-

4 - Bir görüşe göre, nedensiz zenginleşme isteminin başka isteklerle yarışması sözkonusudur. Bir başka görüşe göre de nedensiz zenginleşme istemi, başka istemler karşısında ikincil bir durumdadır; aynı olayda, aynı haktan (istihkak davası), zilyetlik hükümlerinden, sözleşmeden, sözleşme benzeri bir hukuki ilişkiden, haksız eylemden kaynaklanan bir istem ileri sürülmesi olanağı varsa, nedensiz zenginleşme hükümleri uygulama alanı bulamayacaktır. (K. Oğuzman/T.Öz,age,sf.712) –

Bir görüşe göre de, BK. m.106 gereğince tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmeden borçlunun temerrüdü nedeniyle dönülmesi halinde, tarafların aldıklarını geri verme yükümlülüğü sözleşmeye dayanacak ve bunun sonucu, m.66 değil, m.125’deki on yıllık zamaşaşımı uygulanacaktır. (Kılıçoğlu,age,sf.345) Yarg.11.HD.31.3.1983 gün 1378-1589 sayılı kararına göre: “Komanditer ortak, yasal bir yükümlülüğü bulunmadığı halde, davalı ortaklığın kesinleşen takipteki borcunu kendiliğinden ödemesi nedeniyle, bunun geri verilmesini isterse, başkasının borcunu ödeyen üçüncü kişi durumunda olur. Başkasının borcunu ödeyen üçüncü kişi, borçlu kendisine yetki vermemiş olsa bile, borçlunun temsilcisi olarak hareket etmiş olur. Yetkisi bulunmaksızın borcu ödeyen üçüncü kişi ile borçlu arasındaki hukuki ilişki “vekaletsiz iş görme” niteliğindedir. Bu nedenle başkasının borcunu ödeyen durumdaki davacı ödediğini “vekaletsiz iş görme” ya da “haksız zenginleşme” hükümlerine göre geri isteyebilir. Vekaletsiz iş görme hükümlerine dayanıldığıında da, zamaşaşımı B.K. 125’e göre on yıl olacaktır. (YKD. 1983/6-862) – Yargıtay 13. Hukuk Dairesi’nin 11.12.1995 gün 10155- 11050 sayılı kararı, m.66’nın değil de m.125’in uygulanacağı yönünden ilginç bir örnektir. Karar şöyledir: “Kredi kartı sahibinin talimat vererek, kendi hesabından bir başkasına harcama yetkisi vermesi durumunda, ek kartla ilgili bu sözleşme, kanundaki sözleşme tiplerinin hiç birine dahil edilemediğinden “isimsiz akit” sayılır ve anlaşmazlıklarda BK.125. maddesindeki on yıllık zamaşaşımı hükümleri uygulanması gerekir.” Somut olayda davacı, boşanmaları nedeniyle ilişkileri sona eren davalının, elinde kalan ek kredi kartlarını haksız olarak kullanıp zenginleştiğini ileri sürerek geri alma davası açmış; davalı, BK.66. maddesindeki bir yıllık zamaşaşımı süresinin dolduğunu savunarak davanın reddini istemiş, mahkemece dava reddedilmiştir. Özel Daire, nedensiz zenginleşme hükümlerinin bu olayda yeri bulunmadığı, aradaki ilişkinin “isimsiz, akit” olarak niteleneceği ve zamaşaşımının B.K. m.66’daki bir yıl değil, BK.m.125’deki on yıl olacağı gerekçesiyle bozma kararı vermiştir. (YKD.1996/5-744)

nin geri isteme başvurusu yaptığı tarihtir.⁵

2.Mülkiyete dayanan istihkak davalarında, dava hakkını ortadan kaldıran bir zamaşaşımı süresi yoktur. Ancak, müşterek mallar mevcut değilse hak, bedele dönüşeceğinden bu durumda Yasanın 66. md.sindeki zamaşaşımı süresinin uygulanması sözkonusu olur.⁶

3.İyiniyetli zilyedin zorunlu ve yararlı, kötüniyetli zilyedin sadece zorunlu giderler nedeniyle isteyecekleri giderimler (tazminat) için açacakları davalarda zamaşaşımı bir yıldır.Zamaşaşımı, zilyedin malın geri alındığını öğrendiği günden işlemeye başlar.⁷

4.Davacı Kurum, davalı işçiye yanlışlıkla ödediğini ileri sürdüğü ihbar ödencesinin geri verilmesini istemiştir. Bu tür davalarda zamaşaşımı yönünden BK.nun 125. maddesi değil, maddesi kuralı uygulanır.⁸

5.Sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan istirdat, ancak borçlu bulunmayan bir şeyin iradi olarak tediyesi hata hükümlerine tabidir.İade alacaklısı geri alma hakkının varlığını öğrenmesinden itibaren bir yıl ve herhalde bu hakkın doğumundan itibaren on yıl geçmekle zamaşaşımına uğrar. İlkeye göre mahkemece yapılacak araştırma sonucunda doğacak uygun sonuca göre davanın zamaşaşımından reddine veya kabulüne karar verilmesi gerekir.⁹

6.Bankanın, hesap sahibine sehven fazla ödediği paranın tahsili için açtığı dava bir yıllık dava zamaşaşımına tabidir.Tevdi (görevsizlik,işbölümü) kararından sonra süresinde görevli mahkemeye başvurulmamış olması nedeniyle davanın açılmamış sayılması halinde zamaşaşımı kesilmemiş olur. Bu durumda BK.137. md.sindeki 60 günlük ek süreden de yararlanılamaz. Haksız iktisapta zamaşaşımının başlangıcı, verme ya da ödeme tarihi değil, zarar görenin verdiğini geri almaya hakkı olduğunu öğrenme tarihidir.¹⁰

V-ALACAKLARDA VE SÖZLEŞMELERDE ZAMANAŞIMI

1-On yıllık süre

Borçlar Yasası’nda normal zamaşaşımı süresi on yıl olarak düzenlenmiş; “alacak hakları” ve “sözleşme ilişkisi” temel alınmıştır. Kuşkusuz haksız eylemlerden kaynaklanan tazminat hakları da sonuç olarak bir alacak hakkıdır. Sorumluluk Hukukuna ilişkin genel zamaşaşımı süreleri BK.60. (yeni TBK.72) maddesinde yer

5 - (YKD.1982/7-967- 13.HD.24.12.1981, 7470-8439)

6 - 4.HD.8.3.1982,1910-2340 (YKD.1982/6-793)

7 - 13.HD. 22.4.1981,2651-3024 (YKD.1982/3-371)

8 - 9.HD.28.3.1998,367-3324 (1986/1-59)

9 - 3.HD.29.6.1998,5858-6955 (YKD.1998/12-1773)

10 - 9.HD.25.6.1982, 5325-6084 (Yasa, 1983/1-146, no:66)

almış olmakla birlikte, sözleşmeye bağlı bazı sorumluluklara BK. 125. (yeni TBK.146) maddesindeki on yıllık normal zamanaşımı süresi uygulanmaktadır.

818 sayılı BK.125 hükmüne göre “Bu yasadaki başka türlü kural yoksa, her dava on yıllık zamanaşımına bağlıdır.” Öğretide, yasa metnindeki “her dava” deyiminin “her alacak hakkı” olarak düzeltilmesi gerektiği uyarısı yapılmıştır. Yeni 6098 sayılı yasadaki öğretideki görüşlere uyularak “her dava” yerine “her alacak” denilmiş ise de, biz bu düzenleme biçimine aşağıda açıklanan nedenlerle karşı çıkıyoruz. Şöyle ki:

6098 sayılı TBK.146.maddesinde “Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, her alacak on yıllık zamanaşımına tabidir” denilmiş olup, yeni yasadaki bu anlatım biçiminin yanlış, eksik ve yetersiz olduğu kanısındayız. “Yasalarda özel bir hüküm bulunmadıkça, her alacağa ve sözleşmelere on yıllık zamanaşımı uygulanır” denilmeliydi. Çünkü, BK.125 ve yeni TBK.146 hükmü genel nitelikte olup, gerek Borçlar yasasında ve gerekse başka yasalarda alacak ve sözleşmeler için ayrı bir zamanaşımı hükmü yoksa, TBK.146.maddesi uygulanmak gerekecektir. Nitekim, bugüne kadarki uygulamada görüldüğü gibi, İş Yasasındaki kıdem ve ihbar tazminatı ile iş kazaları ve meslek hastalıklarından kaynaklanan tazminat davalarına, ayrıca sosyal güvenlik kurumlarının geri alma (rücu) davalarına, BK.125 maddesindeki on yıllık zamanaşımı süresi uygulanagelmıştır. Bunun gibi, T.Ticaret Yasası 806. ve 767/5. maddeleri gereği ölüm ve bedensel zararlar nedeniyle yolcuların taşımacıya karşı açacakları davalara, Borçlar Yasası 100. maddesindeki yardımcı kişilerin borca aykırı eylemlerinden doğan sorumluluklara, vekâletsiz iş görmeden kaynaklanan anlaşmazlıklara, hile ve ağır kusuru kanıtlanan satıcı, yapımcı (imalatçı), yapı yapan yüklenici, mimar, mühendis ve benzerlerinin sorumluluklarına, sözleşme ilişkileri içinde doğan tüm maddi ve manevi zarar sorumlularına BK.125. maddesindeki on yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanmıştır.

Sonuç olarak, Medeni Yasa ve Borçlar Yasası ile özel yasalarda ayrıca hüküm yoksa, “sözleşme” ilişkilerinden kaynaklanan anlaşmazlıklara ve “sözleşme” hükümlerine aykırı davranışlara ve bundan kaynaklanan maddi ve manevi zararlar ile “alacak” haklarının tümüne Borçlar Yasası 125. maddesindeki on yıllık zamanaşımı uygulanmıştır. Ve bundan böyle de 6098 sayılı Yasa’nın yürürlüğe girmesiyle sözleşme ilişkilerine, sözleşmelerden kaynaklanan tazminat ve alacak haklarına yeni Yasa’nın 146.maddesi uygulanacaktır.

Birkaç örnekle konuya açıklık getirelim:

818 sayılı Yasa’nın 125.maddesinden sonra gelen 126.maddesinde, 6098 sayılı Yasa’nın 146.maddesinden sonra gelen 147.maddesinde “alacaklar” için “beş yıllık” zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bu maddede,

yalnızca “parasal” nitelikli “alacak” hakları söz konusu olup, aynı sözleşme türüne taraflardan birinin aykırı davranışı söz konusu olduğunda, uygulanacak zamanaşımı süresi (818/126’daki ve 6098/147’deki) (5) yıllık süre değil, (818/125’deki ve 6098/146’daki) (10) yıllık zamanaşımı süresi olacaktır.

Örneğin, kira alacaklarında zamanaşımı süresi (5) yıl (818/126 ve 6098/147) ise de, kira sözleşmesi hükümlerine aykırı davranışlara ve sözleşmeden kaynaklanan zararlara 818 sayılı Yasa’nın 125.maddesindeki ve 6098 sayılı Yasa’nın 146.maddesindeki (10) yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

Bunun gibi, satıcının ayıplı maldan dolayı sorumluluğuna kısa zamanaşımı süreleri uygulanmakta iken (BK.202,203,TBK.227,TKHK.4/2), sözleşmeye aykırılık nedeniyle açılacak davalarda, (818/96 ve 6098/112) taraflardan biri tüketici olsun olmasın, dava zamanaşımı on yıl olacaktır. (818/125 ve 6098/146)

2-Beş yıllık süre

a)818 sayılı Borçlar Yasası 126.maddesine göre, aşağıdaki alacak ve davalar için beş yıllık zamanaşımı uygulanır.¹¹

1.Tüm kira alacakları, sermaye faizleri, belirli sürelerde ödenmesi gereken edimler hakkındaki davalar.

2.Erzak bedeli, nafaka, otel ve lokanta masraflarına ilişkin davalar.

3.Sanatkarların ve esnafın emeklerinin karşılığı perakendecilerin sattıkları malların parası, noterlerin mesleki hizmetleri karşılığı, başkalarının yanında çalışan veya hizmetli olan kimselerin, hizmetçilerin, gündelikçilerin ve işçilerin ücretlerine ilişkin davalar.

4.Ticari olsun olmasın, bir şirket sözleşmesine dayanan ve ortaklar arasında açılmış bulunan bütün davalar ile bir şirketin müdürleri, temsilcileri, denetçileri ile şirket veya ortaklar arasındaki davalar;

Vekalet sözleşmesinden doğan davalar.

Komisyon, acentalık, ticari tellallık dışında tellallık sözleşmesinden doğan bütün nedeniyle açılacak davalar hariç olmak üzere) eser sözleşmesinden doğan bütün davalar.¹²

126. maddenin 3. ve 4. bentleri, T.Ticaret Yasası’nın Yürürlük ve Uygulama Biçimi Hakkındaki 29.6.1956 gün 6763 sayılı yasanın 41/II-c maddesi ile değiştirilmiş olup, bu değişiklik sonucu, yasadaki bazı hükümlerin yerini (Örneğin, ileriki bölümlerde açıklanacağı üzere yüklenicinin sorumluluğuna ilişkin m. 363/1 ile

11 - 126. maddenin 1.bendindeki faiz, belirli zamanlarda ödenmesi gereken ve sözleşmeden kaynaklanan faiz olup, haksız eylemlerden doğan tazminat alacağının faizi (tazminat faizi) tazminat alacağının bağlı olduğu zamanaşımına tabidir.

12 - Önemi nedeniyle bir kez daha yineleyelim: Yukarıda m.125 ile ilgili açıklamalarda belirttiğimiz üzere,yüklenici ve öteki yapı sorumlularının hile, kasıt, ağır kusur, ayıplı ve eksik malzeme kullanma vb. durumlarında sorumluluklarına (10) yıllık zamanaşımı uygulanacaktır.

m. 207'ye yollamanın yerini) 126. maddenin 4.bendi almıştır.

b)6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu'nun, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 126.maddesinin karşılığı olan 147.maddesindeki düzenleme şöyledir:

Madde 147- Aşağıdaki alacaklar için beş yıllık zamanaşımı uygulanır:

1.Kira bedelleri, anapara faizleri ve ücret gibi diğer dönemsel edimler.

2.Otel, motel, pansiyon ve tatil köyü gibi yerlerdeki konaklama bedelleri ile lokanta ve benzeri yerlerdeki yeme içme bedelleri.

3.Küçük sanat işlerinden ve küçük çapta perakende satışlardan doğan alacaklar.

4.Bir ortaklıkta, ortaklık sözleşmesinden doğan ve ortakların birbirleri veya kendileri ile ortaklık arasındaki; bir ortaklığın müdürleri, temsilcileri, denetçileri ile ortaklık veya ortaklar arasındaki alacaklar.

5.Vekâlet, komisyon ve acentalık sözleşmelerinden, ticari simsarlık ücreti alacağı dışında, simsarlık sözleşmesinden doğan alacaklar.

6.Yüklenicinin yükümlülüklerini ağır kusuruyla hiç ya da gereği gibi ifa etmemesi dışında, eser sözleşmesinden doğan alacaklar.

6098 sayılı yeni Yasa'nın 147.maddesi ile önceki Yasa'nın 126.maddesi arasında önemli bir fark olmayıp, bazı küçük değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, 2.bentte "otel,motel, pansiyon ve tatil köyü gibi yerlerdeki konaklama bedelleri ile lokanta ve benzeri yerlerdeki yeme içme bedelleri" denilerek günün gereksinimlerine uygun bir açıklık getirilmiş; 3.bentte yapılan değişikliklerle kamu hizmeti yapan ve çalışma koşulları değişik olan noterlerin bu maddede yer alması gereksiz görülmüştür.

VI-SATIM SÖZLEŞMESİNDE ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

1-Sözleşmeye aykırılıkta zamanaşımı

Borçlar Yasası'nda özel borç ilişkilerinin en başında yer alan satış sözleşmesi, her sözleşme gibi, özel hükümleri dışında genel hükümlere bağlıdır. Bu bölümde yer alan satış türlerinin zamanaşımı hükümleri, yalnızca "satıldaki ayıptan" doğan sorumluluğa ilişkin dava zamanaşımı süreleri olup, alıcı ile satıcı arasındaki anlaşmazlıklara ve tarafların satış sözleşmesine aykırı davranışlarına Yasa'nın genel zamanaşımı hükmü uygulanacaktır. Bu da **(10) yıllık zamanaşımı** süresidir. (BK.125; TBK.146)

Başka bir anlatımla, satış sözleşmesine aykırı davranışlardan, sözleşmenin hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesinden kaynaklanan anlaşmazlıklara (10) yıllık

genel zamanaşımı süresi uygulanacaktır.¹³

Özel nitelikteki "ayıplardan sorumluluğa" ilişkin zamanaşımı süreleri, yalnızca "alıcı"nın satıcıya karşı açacağı davada söz konusu iken, genel nitelikteki **(10) yıllık** sözleşme zamanaşımı süresi hem alıcının hem satıcının açacağı davalara uygulanacaktır.

Şunu da belirtelim ki, **alıcının**, Yasa'da ayıp dolayısıyla başvurabileceği seçimlik haklardan (BK.202, 203, TBK.227, TKHK.4/2) yararlanmaksızın, Borçlar Yasası'nın genel nitelikteki 96'ncı (TBK.112'nci) maddesi gereğince **sözleşmeye aykırılık** (satıcının sözleşmeye aykırı davranması, satılanı devir ve teslim etmemesi, taşınmaz satımında tapu vermekten kaçınması,vb.) nedeniyle açacağı davalarda, tüketici olsun olmasın, dava zamanaşımı her zaman **on yıldır**. (BK.125, TBK.146)¹⁴

Bu genel açıklamalardan sonra, sözleşmeye aykırılık nedeniyle (10) yıllık genel zamanaşımının uygulanacağı somut örnekler verelim:

a)Satış bedeline ilişkin alacağın zamanaşımı (10) yıldır.

b)Eksik mal teslimi, "ayıplı ifa" değil, satış sözleşmesine aykırılık oluşturduğundan, dava zamanaşımı (10) yıldır.¹⁵

c)Motorlu araç satışı resmi biçimde yapılmasa dahi, aradaki ilişki satış sözleşmesine dayandığından (10) yıllık zamanaşımı uygulanır.

ç) Tüpgazdan sızan gazdan zehirlenme veya tüpgaz patlaması nedeniyle açılacak davaların zamanaşımı (10) yıldır.

d)Elektrik, su, havagazı, doğalgaz abonelik sözleşmelerinde zamanaşımı (10) yıldır.

e)Taşınmaz satışından, satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan anlaşmazlıklarla ilgili davalarda zamanaşımı (10) yıldır.

f)Tapu dışı taşınmaz satışlarında, tapusuz taşınmazların satışlarında, her türlü geçersiz satış sözleşmelerinde zamanaşımı (10) yıldır.

2-Taşınmaz satımında zamanaşımı

a) Ayıba karşı iki yıllık zamanaşımı

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 231.maddesine göre:

Satıcı daha uzun bir süre için üstlenmiş olmadıkça, satılanın ayıbından doğan sorumluluğa ilişkin her tür-

13 - Yargıtay 13.HD.22.12.2009, E.2009/7535-K.2009/15170 sayılı, 06.02.2007, E.2006/14351-K.2007/1340 sayılı, 20.01.2010, E.2009/14157-K.2010/219 sayılı kararları.

14 - Prof.Dr. Aydın Zevkliler, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 2001, sf.92-93

15 - Örnek:Yargıtay 19.HD.17.10.2003 gün E.2003/1215-K.2003/10021 sayılı ve 13.HD.16.03.2009 gün E.2008 / 10412-K.2009/3343 sayılı kararları.

lü dava, satıldaki ayıp daha sonra ortaya çıksa bile, satılanın alıcıya devrinden başlayarak **iki yıl geçmekle zamanaşımına uğrar**. Alıcının satılanın kendisine devrinden başlayarak **iki yıl içinde bildirdiği ayıptan doğan def'i hakkı, bu sürenin geçmiş olmasıyla ortadan kalkmaz**.

Satıcı, satılanı ayıplı olarak devretmekte ağır kusurlu ise, iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamaz.

Önceki 818 sayılı Yasa'nın 207.maddesindeki bir yıllık süre, yeni Yasa'da iki yıla çıkarılarak 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4.maddesi 4.fıkrası hükmüyle uyum sağlanmak istenmiştir.

Madde hükmüne göre:

1.Satıcı, sözleşmeyle, daha uzun bir süre üstlenmişse, satılanın **ayıbından** doğan sorumluluğa ilişkin davaların zamanaşımı (2) yıldır.

2.Bu iki yılın başlangıcı, satılanın alıcıya devri (teslimi) tarihidir.

3.Satıldaki ayıp hemen anlaşılmayıp daha sonra ortaya çıksa bile, dava hakkı, satılanın devrinden başlayarak iki yıl içinde kullanılacaktır.

4.Alıcı, satıldaki ayıbı iki yıl içinde satıcıya bildirmişse, iki yıllık süre geçmiş olsa dahi, def'i hakkı ortadan kalkmaz.

5.Ve maddenin 2.fıkrasına göre, satıcı, satılanı **ayıplı** olarak devretmekte **ağır kusurlu ise**, iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamaz. Bu konuda öğretilerde baskın görüş, ağır kusurlu satıcıya karşı açılacak davaların süresiz değil, (10) yıllı sınırlı olacağı yönündedir. Bu konuya aşağıda bir kaz daha değineceğiz.

b)Satıcı sorumluluğunu kabul ederse (borcunu ikrar ederse), zamanaşımı iki yıl değil, on yıl olacaktır.

Burada önemli bir noktaya değinmeliyiz. Her ne kadar satılanın ayıbından doğan sorumluluğa ilişkin davaların zamanaşımı (2) yıl ise de, eğer **borçlu borcunu kabul (ikrar) ederse**, zamanaşımı kesilir. (BK.133/1; TBK.154/1) Zamanaşımı kesildikten sonra, yeni bir süre başlar ve yeni zamanaşımı süresi, borçlunun borcunu kabul (ikrar) ettiği günden başlayarak (10) yıldır. Yasa'nın buna ilişkin hükmü şöyledir:

"Borç bir senetle ikrar edilmiş veya bir mahkeme kararına bağlanmış ise, yeni süre her zaman **(10) yıldır**." (BK.135/2; TBK.156/2)

Bu hükme göre, satıcı, alıcının iki yıl içinde bildirdiği satıldaki ayıbı kabul etmiş ve gereğini yapacağı sözü vermişse, artık zamanaşımı iki yıl değil, satıcının ayıbı gidermeyi kabul ettiği tarihten başlayarak (10) yıl olacaktır.¹⁶

c)Satıcının ağır kusurlu olması durumunda za-

manaşımı

6098 sayılı yeni Türk Borçlar Yasası'nın 231.maddesi 2.fıkrasına göre, satıcı "**ağır kusurlu**" ise, 818 sayılı Borçlar Yasası'nın 207.maddesi 3.fıkrasına göre, satıcı alıcıyı "**iğfal etmişse**", 4077 sayılı Tüketiciyi Koruma Yasası'nın 4.maddesi 4.fıkrasına göre, satılan malın ayıbı tüketiciden satıcının "**ağır kusuru veya hile ile gizlenmişse**" bu durumlarda satıcı, iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamaz.

Yasalardaki bu hükümlere göre, ağır kusuru, hilesi, kandırması nedeniyle iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamayacak olan satıcıya hangi zamanaşımı süresi uygulanacaktır? Bu konuda çeşitli görüşler şöyledir:

aa)Satıcı, satılan malın ayıbını **tüketiciden hile ile gizlemişse**, (TKHK.4/4) veya tüketici olmayan alıcıyı aldatmışsa (818/BK.207/3 ve 6098/TBK.231/2), yasalarda belirtilen zamanaşımı sürelerinden yararlanamayacaktır. Hile ve kandırma durumunda satıcıya karşı açılacak davalarda zamanaşımının ne olacağı yasalarda açıklanmamış ve bu boşluk öğretilerde yapılan yorumlarla doldurularak BK.125'deki (TBK.146'daki) **on yıl** olacağı sonucuna varılmıştır.

bb)Gene öğretilerde yer alan görüşler, BK.207/3'deki (TBK.231/2'deki) "satıcının hile ve aldatması" durumunda yasalardaki zamanaşımı sürelerinin uygulanmayacağı hükmünün, BK. 215'deki (TBK.244'deki) taşınmaz satımları ve 6762/TTK.25/4'deki (6102/ TTK. 23/c'deki) **ticari satışlar için de geçerli** olacağı yönündedir.¹⁷

d)Hizmet satımında zamanaşımı süreleri

Taraflardan birinin tüketici konumunda olmadığı ve hizmet satımını amaçlayan sözleşmelerde, sunulmuş olan hizmetin ayıplı olması dolayısıyla, zamanaşımı, hizmeti konu alan sözleşmenin türüne ilişkin hükümlere göre belirlenir. Örneğin, eser sözleşmesinde 6098 sayılı TBK.m.478'deki iki ve beş yıllık ve 818 sayılı BK.m.363'deki bir ve beş yıllık, otel ve lokanta hizmetlerinde beş yıllık (BK.126/2 ve TBK.147/2), esnaf ve sanatkarların sunduğu hizmetlerde beş yıllık (BK.126/3 ve TBK.147/3) süreler uygulanır. Sunulan hizmeti konu alan sözleşme çeşidiyle ilgili düzenlemelerde özel bir süre öngörülmemiş olması durumunda da, on yıllık zamanaşımı uygulanır. (BK.125, TBK.146)

e)Borcun yerine getirilmemesinde zamanaşımı

Yasada belirtilen ve ayıp dolayısıyla başvurulabilecek seçimlik haklardan (BK.202,203,TBK.227,TKHK.4/2) yararlanmaksızın, BK.96. (TBK.112) maddesi gereğince sözleşmeye aykırılık (sözleşmeye aykırı mal ve hiz-

16 - Prof.Dr. Cevdet Yavuz, a.g.e., sf.155-165 – Bu konuda bir karar örneği: Yargıtay 19.HD.12.02.2008 gün E.2007/11897 K.2008/1114 sayılı kararına göre:"Ayıba karşı tekeffül hükümlerine dayanan ticari satışlarla ilgili davalarda zamanaşımı süresi 6 ay ise de, satıcı, alıcıyı iğfal etmiş ise zamanaşımından yararlanamaz."

16 - Yargıtay 15.HD.21.07.2005, E.2005/896 K. 2005/4448 sayılı kararı.

met teslimi) nedeniyle açılacak davalarda, taraflardan biri tüketici olsun olmasın, dava zamanaşımı **on yıldır**. (BK.125, TBK.146)¹⁸

f)Zamanaşımının başlangıcı

Genel hükümlerden farklı olarak, satıcıya karşı açılacak davalarda zamanaşımının başlangıcı “öğrenme” tarihi değil, **mal veya hizmetin alıcıya teslim tarihidir**. TKHK. M.4/4’de “ayıp daha sonra ortaya çıkmış olsa bile, malın tüketiciye teslimi tarihinden”, BK.m.207/1’de (TBK.231/1’de) “ayıp daha sonra ortaya çıksa bile, satılanın alıcıya tesliminden” başlayarak zamanaşımının işleyeceği açıklanmıştır. Gizli bozukluklar için de, bozukluğun ortaya çıkıp “öğrenildiği” gün değil, malın alıcıya veya tüketiciye teslimi tarihi zamanaşımının başlangıcı olacaktır.

g)Sözleşme ile zamanaşımı süresinin değiştirilmesi

aa)818 sayılı BK.207/1’de ve 6098 sayılı TBK. 231/1’de olduğu gibi, TKHK.4/4’de de, tüketici ve alıcı yararına olmak üzere zamanaşımının sözleşme ile uzatılabileceği hükümleri yer almış; her iki yasa metninde de satıcının daha uzun bir süre için güvence vermesi”nden söz edilmiştir. Bu iki hüküm, BK.127.maddesindeki (TBK.148.maddesindeki) “zamanaşımı sürelerinin sözleşme ile değiştirilemeyeceği” hükmünün bir ayrığı olmaktadır.

bb)Ancak yasalarda kısaltmadan söz edilmediğine ve satıcıya karşı alıcı ve tüketicinin korunması gerektiğine göre, BK.m.207’deki, TBK.231’deki ve TKHK.m.4’deki zamanaşımı süreleri sözleşme ile **kısaltılamaz, kaldırılamaz, sınırlandırılmaz**; yalnızca sözleşme ile uzatılabilir. Bu uzatma, öğretilerdeki görüşlere göre BK.m.125’deki (TBK.m.146’daki) on yıllık süreyi aşmamalıdır.

cc)Zamanaşımının uzatılması, sözleşme ile olabileceği gibi, satıcının tek yanlı **güvence vermesi** biçiminde de olabilir. Günlük yaşamda bu tür uzatmalar, tüketiciye (alıcıya) **Garanti Belgesi** verilerek yapılmaktadır.

h)Zamanaşımı savunması

aa)Alıcının ödemelik defii :

6098 sayılı TBK’nun 231.maddesi 1.fıkrası 2.cümlesine göre. “Alıcının, satılanın kendisine devrinden başlayarak **iki yıl içinde bildirdiği ayıptan doğan defii hakkı, bu sürenin geçmiş olmasıyla ortadan kalkmaz.**”

Aynı konuda, önceki 818 sayılı BK.207. maddesi 2. fıkrasında “Satıcı alıcıya karşı bir dava açmış olup da, alıcı yasal süre geçmeden maldaki bozukluğu satıcıya bildirmişse, defii hakkı, bir yıllık sürenin geçmesiyle

düşmeyip devam eder” denilmiştir.

4077 sayılı TKHK. M.4/4’de böyle bir olanak tüketiciye (alıcıya) tanınmamıştır.

bb)Satıcının davranışlarıyla alıcının dava açma süresini geçirtmiş olması :

Satıcı davranışlarıyla tüketicide (alıcıda) bir dava açılmasının gereksizliği kanısını uyandırmış ve böylece (2) yıllık süreyi geçirtmiş ise, TMK.m.2 uyarınca, satıcının, zamanaşımı definden yararlanmasına izin verilmemelidir.

VII-TAŞINMAZ SATIMINDA ZAMANAŞIMI

1-Sözleşmeye aykırılıkta (10) yıllık genel zamanaşımı

Borçlar Yasası’nın “taşınmaz satımı”na ilişkin özel hükümler bölümünde yer alan zamanaşımı süresi yalnızca **“binalardaki ayıplar”** nedeniyle açılacak davalara ilişkin olup, doğrudan **taşınmaz satımından** kaynaklanan anlaşmazlıklara **on yıllık** genel zamanaşımı süresi uygulanacaktır. (BK.m.125; TMK.m.146)

Ayrıca, üzerinde “bina” bulunmayan taşınmaz (arsa, tarla) satışlarında, satıldandaki ayıplardan dolayı açılacak davalara da (yasadaki özel hüküm yalnızca binalardaki ayıplarla ilgili olduğu için) **on yıllık** genel zamanaşımı süresi uygulanacaktır. Her ne kadar Yasa’nın taşınmaz satımına ilişkin bölümünde “Taşınmaz satışına ilişkin kurallar, örneğe (kıyas) yoluyla taşınmaz satışında da uygulanır” (BK.217; TBK.246) denilmiş ise de, hem arsa ve tarla gibi taşınmazların niteliği ve hem de bunlardaki ayıpların hemen farkedilemeyen gizli ayıp niteliği taşıması nedeniyle bu tür satışlara her durumda on yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği kanısındayız.

Bu açıklamalara göre, taşınmaz satışlarından kaynaklanan anlaşmazlıklara on yıllık genel zamanaşımı süresinin uygulanacağı yerler için şu örnekleri verebiliriz:

Bedel anlaşmazlıklarına, satış parasının geri istenmesine; satılan arsa veya tarladaki yüzölçümü eksikliklerine, bina yapmak amacıyla satın alınan arsanın bina yapımına elverişli olmadığı gizlenerek yapılan satışlara;

Temelden bağımsız bölüm satışlarında sözleşmede kararlaştırılan niteliklerin bulunmamasından, geç teslimden, oturma izni alınmamasından kaynaklanan anlaşmazlıklara;

Tapu dışı (harici) satışlarda tapu devrine ilişkin uyumsuzluklara;

Geçersiz taşınmaz satışına ilişkin davalara;

Satış vaadi sözleşmelerine;¹⁹

19 - Karar örnekleri : Yargıtay 13.HD.12.02.2007, E.2006/13056-K.2007/1631 sayılı, 27.06.2007, E.2007/4999- K.2007/9073 sayılı, 29.05.2007, E.2007/3109-K.2007/7526 sayılı, 16.09.2008, E.2008/4516-K.2008/10639 sayılı kararları. (Kaynak: Mahmut Bilgen,Özel Hukukta Zamanaşımı,2010,sf.944-947)

18 - Prof.Dr. Aydın Zevkililer, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 2001, sf.92-93

Tüm bu sayılanlara on yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

Şunu ekleyelim ki, zilyetlik sürüyorsa zamanaşımı işlemeye başlamaz. Resmi biçimde yapılmayan (geçersiz) satış sözleşmelerinde de durum aynıdır.²⁰

2-Binaların (yapıların) ayıplı olmasından doğan davalarda zamanaşımı

a)Yasalardaki hükümler:

818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 215/3.maddesine göre:

“Bir binanın ayıplı olmasından doğan ve güvenceye dayanan davalar, mülkiyetin devrinden (5) yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.”

6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu'nun “sorumluluk” başlıklı 244.maddesi 3.fıkrasına göre:

“Bir yapının ayıplı olmasından doğan davalar, mülkiyetin geçmesinden başlayarak (5) yılın ve satıcının ağır kusuru varsa (20) yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.”

b)İki Yasa arasındaki fark ve olması gerekenler:

Olağan koşullarda, her iki yasa da, bir binanın (yapının) ayıplı olmasından dolayı açılacak davaların zamanaşımının (5) yıl olması uygun görülmüştür.

Olağan olmayan durumlarda (satıcının ağır kusurunun bulunması, alıcıyı aldatması ve kandırması durumlarında) her iki yasadaki düzenleme farklıdır. Şöyle ki:

818 Borçlar Yasası'nın taşınmaz satımına ilişkin 215.maddesinde, satıcının **“ağır kusurlu”** olması durumunda zamanaşımının ne olacağı açıklanmamış; Yasa'nın **“taşınır satışına ilişkin kurallarının örneğe (kıyas) yoluyla taşınmaz satışında da uygulanacağına”** ilişkin 217.maddesinin yollamasıyla, taşınır satışlarında ayıplardan sorumluluğa ilişkin 207.maddesinin 3.maddesine dayanılarak, alıcının aldatılması ve kandırılması veya binada gizli ayıplar bulunması durumlarında, satıcının (5) yıllık zamanaşımından yararlanamayacağı kabul edilmiştir. Ağır kusurlu olması ve binadaki gizli ayıplar nedeniyle (5) yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamayacak olan satıcıya karşı açılacak davalarda, zamanaşımının ne olacağı 818 sayılı Yasa'da açıklanmamış olduğundan, bu boşluk öğretide yapılan yorumlarla doldurulmuş ve **on yıl** olacağı sonucuna varılmıştır. Bu on yılın başlangıcı konusundaki görüş ve uygulamaları aşağıda **“zamanaşımının başlangıcı”** bö-

lümünde açıklayacağız.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 244.maddesi 3.fıkrasında, önceki yasadaki farklı olarak, satıcının **“ağır kusuru”** varsa, zamanaşımı süresinin (mülkiyetin geçmesinden başlayarak) **yirmi yıl** olması uygun bulunmuş olup, biz yeni yasadaki bu düzenlemeyi doğru bulmuyoruz. Şunun için ki, yirmi yıl uzun bir süre gibi görünmekte ise de, zamanaşımının başlangıcı **“mülkiyetin geçirilme”** tarihi olduğundan bu (20) yıllık süre aşılamayacak; yirmi yıldan sonra ortaya çıkacak zararlar için satıcıya karşı dava açılmayacaktır. Oysa, ülkemiz deprem kuşağındadır. Başta Gölçük-Yalova ve Erzincan depremleri olmak üzere, yıkılan binaların çoğunun ve ölümlerin nedenlerinin deprem değil, inşaat kusurları olduğu; ihale ile yaptırılan kamu binalarında ve yap-satçıların ürünü apartmanlarda eksik, bozuk malzeme kullanıldığı, plân ve projeye, imar mevzuatına aykırı işler yapıldığı anlaşılmış; bütün bunlar yirmi yılı, hatta otuz yılı aşan sürelerde ortaya çıkmıştır.

6098 sayılı yeni Yasa'nın taşınmaz satımında **“satıcının”** ayıplardan sorumluluğuna ilişkin 244.maddesi 3.fıkrasındaki zamanaşımı süreleri, eser sözleşmesinde **“yüklenicinin”** ayıplardan sorumluluğuna ilişkin 478.maddesinde de yinelenmiş; **“taşınmaz yapılarda beş yılın ve yüklenicinin ağır kusuru varsa, ayıplı eserin niteliğine bakılmaksızın yirmi yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar”** denilerek, burada da zamanaşımının başlangıcının **“binanın teslim tarihi”** olması nedeniyle yüklenicinin sorumluluğu yirmi yıllı sınırlandırılmıştır. Aynı sakınca burada da vardır.

Biz şunu saptamış bulunuyoruz: 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu'nun satıcının ve yüklenicinin ağır kusurlu olmaları durumunda açılacak davaların zamanaşımı sürelerinin (20) yıl ile sınırlı tutulmasına ilişkin 244/3. ve 478.maddelerini, Yasa'nın haksız eylemlerde zamanaşımına ilişkin 72.maddesindeki **“Adalet Komisyonu gerekçesine”** aykırı buluyoruz. Oradaki gerekçeye egemen olan haklı görüşler incelendiğinde anılan maddelerdeki yirmi yıllık sürenin iyi bir düzenleme olmadığı anlaşılacaktır. Anılan maddeler 72.maddenin gerekçesine ters düşmüştür. Yasada bütünlük ve tutarlılık sağlama yönünden kesin düzeltme yapılmalıdır.

Bizce yeni Yasa'nın 244/3. ve 478. maddeleri şu biçimde düzeltilebilir:

Önceki Yasa'da olduğu gibi, hiç süreden söz edilmeden, **“Satıcının (Yüklenicinin) ağır kusuru varsa, zamanaşımı sürelerinden yararlanamaz”** denilerek sürenin belirlenmesi öğretiyeye bırakılmalıdır. Hem böylece, Yasa'nın 72.maddesine ilişkin Adalet Komisyonu gerekçesindeki açıklamalara uygun bir düzenleme yapılmış ve yasa bütünlüğü sağlanmış olur.

Önceki 818 sayılı Yasa'da süre belirtilmemiş olma-

20 - Karar örnekleri: Yargıtay 13.HD.02.02.2010,E.2009/8441-K.2010/1087 sayılı, 03.04.2008, E.2007/15166-K.2008/4709 sayılı, 09.10.2008, E.2008/4855-K.2008/11372 sayılı, 24.03.2008, E.2007/14717-K.2008/4053 sayılı, 11.02.2008, E.2007/21114-K.2008/1800 sayılı kararları. (Kaynak: M.Bilgen, age.,sf.967-974)

sının Gölcük-Yalova depreminde yararları görülmüş; satıcının ve yüklenicinin “ağır kusuru, hilesi, sakladığı gizli ayıplar” yüzünden “zamanaşımından yararlanamayacağı” biçimindeki düzenleme nedeniyle, ayıplı binanın tesliminden otuz yıl sonra sorumlular hakkında dava açılabilmiş; hak kayıpları önlenebilmiştir. Bu konuyu daha geniş biçimde “eser sözleşmesi” bölümünde ele alacağız.

3-Zamanaşımının başlangıcı

Önceki ve sonraki her iki yasada da zamanaşımının başlangıcı, binanın “mülkiyetinin geçirilme” tarihidir. Binadaki, bağımsız bölümlerdeki “olağan” ayıplar için (5) yıllık sürenin başlangıcının “mülkiyetin geçirilme” tarihi olması doğru ise de, “gizli ayıplar” için, uzun yıllar sonra ortaya çıkan inşaat kusurları için “mülkiyetin geçirilme” tarihinin başlangıç alınmasını sakıncalı bulduğumuzu, yukarıda depremle uzun yıllar sonra ortaya çıkan zararları anlatarak açıkladık.

Satıcının (veya yüklenicinin) ağır kusuru ve taşınmaz yapılarıdaki gizli ayıplar nedeniyle açılacak davaların, 6098 sayılı Yasa’da (20) yıl ile sınırlandırılmış olmasının sakıncalarını, bir de “zamanaşımının başlangıcı” yönünden ele alıp somut örnekler vermek istiyoruz. Şöyle ki:

Yirmi yıllık zamanaşımının başlangıcı, satılan ya da inşa edilen binanın veya bağımsız bölümün “teslim ve mülkiyeti geçirme tarihi” olunca, her alıcıya veya her bağımsız bölüm malikine göre zamanaşımı süreleri farklı olacaktır. Örneğin, arsa payı karşılığı inşaat işi yapan “yüklenici”nin, arsa sahiplerine vereceği bağımsız bölümleri teslim tarihi ile aynı yüklenicinin “satıcı” sıfatıyla üçüncü kişilere ayrı ayrı sattığı bağımsız bölümlerin teslim tarihleri farklı olacaktır. Hatta kimi zaman yüklenici, kendi payına düşen bağımsız bölümleri satmayıp uzun süre elinde tutmuş ve binanın yapımını bitirdikten yıllar sonra satmış olabilir. Bütün bu durumlarda (20) yıllık zamanaşımı süresi, her bağımsız bölüm malikine göre farklı olacak; her birinin “teslim ve devir alma” tarihi değişik olduğundan, yükleniciye veya satıcıya karşı açacakları davaların zamanaşımı süreleri, ayıplı binanın yapımından 20 yıl, 22 yıl, 25 yıl, 27 yıl... gibi farklı süreler olacaktır. Görüldüğü gibi, burada zamanaşımını (20) yıl ile sınırlamanın sakıncaları daha da belirgindir.

Bu sakıncalı durumu gidermenin tek yolu, yukarıda önerdiğimiz gibi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun satıcının sorumluluğuna ilişkin 244/3.maddesi ile yüklenicinin sorumluluğuna ilişkin 478.maddesinde düzeltme yapılarak, (20) yıllık süre yerine, “**Satıcının (yüklenicinin) ağır kusuru varsa, zamanaşımı sürelerinden yararlanamaz**” denilmesidir.

Böyle denilince de, zamanaşımının başlangıcı, “**zararın gerçekleştiği**” ve “**dava edilebilir**” nitelik kazandığı tarih olacak; hak yerini bulacaktır.

Nitekim Yargıtay’ın, Gölcük-Yalova depreminde zarar görenlerin açtıkları davalarla ilgili verdiği kararlarda, zamanaşımının başlangıcını, binanın “teslim tarihi” değil, “zararın gerçekleştiği” ve “dava edilebilir” nitelik kazandığı tarih olarak kabul etmiş; böylece adaleli bir çözüm sağlanmıştır.

Yargıtay’ın, depremlerle ilgili çok sayıda kararlarına egemen olan bu görüş, 6098 sayılı yeni Yasa’nın yukarıda anılan (244/3. ve 478.) maddelerine yansıtılmalı; yeni Yasa’nın 72.maddesinin gerekçesi doğrultusunda düzeltme yapılmalıdır.

VIII-ESER VE İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDE ZAMANAŞIMI

Eser ve inşaat sözleşmeleri ile yüklenicinin ayıplardan sorumluluğuna uygulanacak zamanaşımı süreleri ile satış sözleşmelerine ve satıcının ayıplardan sorumluluğuna uygulanacak zamanaşımı süreleri arasında bir fark bulunmayıp, bunları üç bölüme ayırarak inceleyeceğiz.

1)Sözleşmeye aykırılıkta zamanaşımı (BK.125; TBK.146)

2)Taşınır eserlerdeki ayıplardan sorumlulukta zamanaşımı (BK.363; TBK.478)

3)Taşınmaz yapılarıdaki ayıplardan sorumlulukta zamanaşımı (BK.215/3; TBK.244/3)

Şimdi bunları ayrı ayrı görelim.

1-Sözleşmeye aykırılıkta zamanaşımı

Eser sözleşmelerine, İnşaat sözleşmelerine ve Arsa Payı Karşılığı Bağımsız Bölüm Yapımı Sözleşmelerine tarafların uymamalarından ve sözleşmeye aykırı davranışlarından dolayı açılacak davalarda (10) yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanacaktır. (818/BK.m.125 ve 6098/TBK.m.146)

Ancak, yapılan şeyin kusurlu olmasından, meydana getirilen eserin, görülen işin, bina ve yapının ayıplı olmasından dolayı açılacak davalarda zamanaşımı süreleri, Yasa’nın özel hükümlerine göre belirlenecektir. Bunların neler olduğu aşağıda açıklanmıştır.

2-Taşınır eserlerdeki ayıptan dolayı zamanaşımı

Taşınmaz yapılar dışında, özel olarak ısmarlanan ve yaptırılan taşınır eserlerdeki ayıptan; bakım, onarım bozukluklarından; hizmet ve organizasyon eksikliklerinden dolayı zarara uğrayan iş sahibinin, yükleniciye karşı açacağı davaların zamanaşımı, yıllardan beri uygulanagelen 818 sayılı Borçlar Kanunu’na ve yeni 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na göre şöyledir:

a)6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu’nun 478. maddesine göre “Yüklenici ayıplı bir eser meydana getirmişse, bu nedenle açılacak davaların zamanaşımı, teslim tarihinden başlayarak (2) yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.”

b)818 sayılı Borçlar Yasası'nın 363.maddesinde ise, aynı konuda: "Yapılan şeyin kusurlu olmasından dolayı iş sahibinin hakları, alıcının haklarına uygulanan zamanaşımı kurallarına bağlıdır" denilmiş olmasına göre, taşınmaz yapılar dışındaki eserler için 818 sayılı Borçlar Yasası'nın 207.maddesi hükmü uygulanagelmıştır. Madde hükmü şöyledir:

"Satıcı daha uzun bir süre için güvence vermemişse ve sorumluluk üstlenmemişse, satıldaki ayıptan doğan her türlü dava, satıldaki ayıp daha sonra meydana çıksa bile, satılan malın alıcıya tesliminden başlayarak bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

Fakat, satıcı tarafından açılan davaya karşı, alıcının, satılanın kendisine tesliminden başlayarak bir yıl geçmeksizin bildirdiği ayıptan dolayı savunma hakkı, bir yıllık sürenin geçmesiyle zamanaşımına uğramayıp, devam eder.

Satıcı, alıcıyı aldatmışsa, bu bir yıllık zamanaşımından yararlanamaz."

c)Bizce, 818 sayılı Yasa'nın 207.maddesi 3.fıkrası, bir yıllık süre iki yıla çıkarılarak, 6098 sayılı yeni Yasa'da aynen yer almalıydı. Çünkü, yeni Yasa'nın 478.maddesinde taşınmaz yapılarda yüklenicinin "ağır kusuru" teslimden başlayarak yirmi yıl ile sınırlandırılmış; bu doğru olmamıştır. "Yüklenicinin ağır kusuru varsa zamanaşımından yararlanamaz" denilmesi daha doğru olurdu. Bunun nedenlerini, aşağıda, inşaat sözleşmelerine (taşınmaz yapılara) ilişkin bölümde açıklayacağız.

3-Taşınmaz yapılardaki ayıptan dolayı zamanaşımı

a)Yasalardaki hükümler

Önceki Borçlar Yasasında olduğu gibi, yeni Borçlar Yasası'nda da, binalardaki ayıplardan dolayı "yükleniciye "ve "satıcıya" karşı açılacak davaların zamanaşımı süreleri aynıdır.

818 sayılı Borçlar Yasası'nın 363.maddesinde:

"Yapılan şeyin kusurlu olmasından dolayı iş sahibinin hakları, alıcının haklarına uygulanan zamanaşımı kurallarına bağlıdır.

Fakat taşınmaz inşaatıyla ilgili kusurlardan dolayı iş sahibinin yükleniciye ve inşaat katılan mimar ve mühendise karşı haklarını kullanmada, taşınmazın teslim alındığı tarihten başlayarak beş yıllık zamanaşımı uygulanır" denilmiş;

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 478.maddesinde:

"Yüklenici ayıplı bir eser meydana getirmişse, bu sebeple açılacak davalar, teslim tarihinden başlayarak,

(...) taşınmaz yapılarda (5) yılın ve yüklenicinin ağır kusuru varsa, ayıplı eserin niteliğine bakılmaksızın (20) yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar" denilmiştir.

b)Önceki ve sonraki yasalar arasındaki benzerlik

1.Her iki yasada da, binadaki "olağan ayıplar" nedeniyle dava zamanaşımı (5) yıldır.

2.Zamanaşımının başlangıcı binanın "teslim tarihi"dir.

3.Her iki yasada da yüklenici "ağır kusurlu ise" (5) yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamayacaktır.

c)Önceki ve sonraki yasalar arasındaki fark

Yüklenici "ağır kusurlu" ise, (5) yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamayacaktır. Böyle bir durumda zamanaşımı ne olacaktır? Bu konuda önceki ve sonraki yasalardaki hükümler birbirinden farklıdır. Şöyle ki:

6098 sayılı yeni Yasa'ya göre, yüklenicinin "ağır kusuru" varsa, ona karşı açılacak davanın zamanaşımı, binanın veya bağımsız bölümün "teslim" tarihinden başlayarak (20) yıldır.

818 sayılı önceki Yasa'nın 363.maddesinde, yüklenicinin ağır kusuru (kandırması, aldatması) durumunda zamanaşımının ne olacağı açıkça belirtilmemiş; "iş sahibinin hakları, alıcının haklarına uygulanan zamanaşımı kurallarına bağlıdır" denilerek satıcının sorumluluğuna ilişkin hükümlere göndermede bulunulmuş; fakat 818 sayılı Yasa'nın taşınmaz satımına ilişkin 215.maddesinde de "Bir binanın ayıplı olmasından doğan ve güvenceye dayanan davalar, mülkiyetin devrinden (5) yıl geçmekle zamanaşımına uğrar" denilip, satıcının "ağır kusuru" konusunda bir açıklama yapılmadığından, gene taşınmaz satımına ilişkin 217.maddedeki "Taşınır satımına ilişkin hükümler, kıyas yoluyla taşınmaz satımına da uygulanır" hükmünün göndermesiyle, Yasa'nın taşınır satımında ayıplardan dolayı açılacak davaların zamanaşımına ilişkin 207.maddesinin 3.fıkrasına dayanılarak, taşınmaz satımında satıcının ağır kusuru (aldatması, kandırması varsa) beş yıllık zamanaşımından yararlanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır:

Bu sonuca ulaşıldıktan sonra, yüklenicinin veya satıcının "ağır kusurlu" olması durumunda zamanaşımı süresinin ne olacağı arayışına girilmiş; öğretiden gelen destekle bu sürenin (10) yıl olması uygun bulunmuştur.

d)Yeni Yasa'da, yüklenicinin "ağır kusuru" nedeniyle açılacak davaların "teslim" tarihinden başlayarak (20) yıl ile sınırlandırılmış olmasının sakıncaları

6098 sayılı Yasa'nın satıcının ağır kusuruna ilişkin 244.maddesi 3.fıkrasında olduğu gibi, yüklenicinin ağır kusuruna ilişkin 478.maddesinde de, zamanaşımının "teslim" tarihinden başlatılarak (20) yıl ile sınırlandırılması, bizce doğru olmamıştır. Şöyle ki:

aa)Yasanın yukarda belirtilen maddeleri haksız eylemlerde zamanaşımına ilişkin 72.maddesinin gerekçesiyle bağdaşmadığı; gerekçede belirtilen sakıncaların, yasalaşma sırasında bu maddelere gelindiğinde gözden kaçırıldığı; oysa 72.maddenin Adalet Komisyonu gerekçesinde yer alan “zarar, ancak sonucun meydana geldiği tarihte oluşmuş olacağından, zamanaşımının da başlangıç tarihinin, zorunlu olarak, sonucun meydana geldiği tarih sonrasındaki “öğrenme tarihi” olacağı” görüşünün yüklenicinin ve satıcının ağır kusuruna uygulanacak zamanaşımı yönünden de önem taşıdığı düşüncesindeyiz.

bb)Yüklenicinin ve taşınmaz satıcısının ağır kusuru halinde açılacak davalar için (20) yıllık zamanaşımı süresi uygun görülürken, öyle sanıyoruz ki, deprem zararlarıyla ilgili Yargıtay kararlarındaki gerekçeler ve bu kararlara yansıyan yaşam gerçekleri gözden kaçırılmıştır. Anımsanacağı üzere, 1999 depreminden uzun yıllar önce inşa edilip teslim edilen binaların aradan 20 yıl, 30 yıl gibi süreler geçtikten sonra depremle yıkılması olayında ortaya çıkan ölüm, yaralanma ve maddi hasarlar için açılan davalarda, Yargıtay’ın ilgili dairesince ve daha sonra Hukuk Genel Kurulunca, Borçlar Kanunu 60.maddesi 1.fıkrasındaki “öğrenme” olgusunun “zararın ortaya çıkması” ve “dava edilebilir nitelik kazanması” ile gerçekleşeceği kabul edilerek yargıdaki olası haksız uygulamalar ve hak kayıpları önlenmiştir.

Bunca güzel ve doğru kararlar oluşturulmuşken, sürenin yirmi yıl ile sınırlandırılması, üzerinde yeterince durulup düşünülmemiş bir düzenleme olmuştur.

e)6098 sayılı Yasa’nın ilgili maddelerinin değiştirilmesinin gerekliliği

6098 sayılı Yasa’nın yüklenicinin sorumluluğuna ilişkin 478.maddesi ile satıcının sorumluluğuna ilişkin 244/3.maddesi, Yasa’nın 72.maddesiyle ilgili Adalet Komisyonu gerekçesindeki görüşler doğrultusunda düzeltilmeli; yasada bütünlük sağlanmalıdır.

Bizce yeni Yasa’nın 244/3. ve 478. maddeleri şu biçimde düzeltilmelidir:

Önceki Yasa’da olduğu gibi, hiç süreden söz edilmeyip, “Yüklenicinin (ve satıcının) ağır kusuru varsa, zamanaşımı sürelerinden yararlanamaz” denilerek sürenin belirlenmesi öğretiyeye bırakılmalıdır.

f)Zamanaşımının başlangıcı

Önceki ve sonraki her iki yasada da zamanaşımının başlangıcı, binanın “mülkiyetinin geçirilme” tarihidir. Binadaki, bağımsız bölümlerdeki “olağan” ayıplar için (5) yıllık sürenin başlangıcının “mülkiyetin geçirilme” tarihi olması doğru ise de, “gizli ayıplar” için, uzun yıl-

lar sonra ortaya çıkan inşaat kusurları için “mülkiyetin geçirilme” tarihinin başlangıç alınmasını sakıncalı bulduğumuzu, yukarda depremle uzun yıllar sonra ortaya çıkan zararları anlatarak açıkladık.

Yüklenicinin (veya satıcının) ağır kusuru ve taşınmaz yapılarıdaki gizli ayıplar nedeniyle açılacak davaların, 6098 sayılı Yasa’da (20) yıl ile sınırlandırılmış olmasının sakıncalarını, bir de “zamanaşımının başlangıcı” yönünden ele alıp somut örnekler vermek istiyoruz. Şöyle ki:

Yirmi yıllık zamanaşımının başlangıcı, satılan ya da inşa edilen binanın veya bağımsız bölümün “teslim ve mülkiyeti geçirme tarihi” olunca, her alıcıya veya her bağımsız bölüm malikine göre zamanaşımı süreleri farklı olacaktır. Örneğin, arsa payı karşılığı inşaat işi yapan “yüklenici”nin, arsa sahiplerine vereceği bağımsız bölümleri teslim tarihi ile aynı yüklenicinin “satıcı” sıfatıyla üçüncü kişilere ayrı ayrı sattığı bağımsız bölümlerin teslim tarihleri farklı olacaktır. Hatta kimi zaman yüklenici, kendi payına düşen bağımsız bölümleri satmayıp uzun süre elinde tutmuş ve binanın yapımını bitirdikten yıllar sonra satmış olabilir. Bütün bu durumlarda (20) yıllık zamanaşımı süresi, her bağımsız bölüm malikine göre farklı olacak; her birinin “teslim ve devir alma” tarihi değişik olduğundan, yükleniciye veya satıcıya karşı açacakları davaların zamanaşımı süreleri, ayıplı binanın yapımından 20 yıl, 22 yıl, 25 yıl, 27 yıl... gibi farklı süreler olacaktır. Görüldüğü gibi, burada zamanaşımının (20) yıl ile sınırlamanın sakıncaları daha da belirgindir.

Bu sakıncalı durumu gidermenin tek yolu, yukarda önerdiğimiz gibi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun satıcının sorumluluğuna ilişkin 244/3.maddesi ile yüklenicinin sorumluluğuna ilişkin 478.maddesinde düzeltme yapılarak, (20) yıllık süre yerine, “**Yüklenicinin (satıcının) ağır kusuru varsa, zamanaşımı sürelerinden yararlanamaz**” denilmesidir.

Böyle denilince de, zamanaşımının başlangıcı, “**zararın gerçekleştiği**” ve “**dava edilebilir**” nitelik kazandığı tarih olacak; hak yerini bulacaktır.

Nitekim Yargıtay’ın, Gölçük-Yalova depreminde zarar görenlerin açtıkları davalarla ilgili verdiği kararlarında, zamanaşımının başlangıcı, binanın “teslim tarihi” değil, “**zararın gerçekleştiği**” ve “**dava edilebilir**” nitelik kazandığı tarih olarak kabul edilmiş; böylece adaletili bir çözüm sağlanmıştır.

Yargıtay’ın, depremlerle ilgili çok sayıda kararlarına egemen olan bu görüş, 6098 sayılı yeni Yasa’nın yukarda anılan (244/3. ve 478.) maddelerine yansıtılmalı; yeni Yasa’nın 72.maddesinin gerekçesi doğrultusunda düzeltme yapılmalıdır.

g)Önceki yasa da süre belirtilmemiş olmasının yararları ve Yargıtay'ın depremle ilgili kararlarındaki gerekçeler

Önceki 818 sayılı Yasa'da süre belirtilmemiş olmasının Gölcük-Yalova depreminde yararları görülmüş; satıcının ve yüklenicinin "ağır kusuru, hilesi, sakladığı gizli ayıplar" yüzünden "zamanaşımından yararlanamayacağı" biçimindeki düzenleme nedeniyle, ayıplı binanın tesliminden otuz yıl sonra sorumlular hakkında dava açılabilmiş; hak kayıpları önlenebilmiştir. Buna ilişkin Yargıtay kararlarındaki ortak görüşler şöyledir:

1)Hukuka aykırı eylem oluşmuş ama zarar gerçekleşmemişse, zamanaşımı süresinin başlaması söz konusu olamaz. Yasalarda öngörülen zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlayabilmesi için öncelikle o hakkın **istenebilir bir konuma**, duruma gelmesi gerekir..

2)Tazminat isteminin doğmadığı bir tarihte, zamanaşımının başlatılması, hakkın istenmesini olanaksız kılar.

3)En önemli koşul, "**zararın tazminat olarak istenebilir bir konuma gelmesi**"dir.

4)Tazminat alacağına ilişkin zamanaşımı süresi, zararın "**dava edilebilir**" hale geldiği anda başlayacaktır. Zarar gerçekleşmeden bir "**dava açma olanağı**" bulunamayacağına göre, zamanaşımının işlemeye başlaya-

bilmesi için öncelikle istem konusu hakkın dava edilebilir bir konuma gelmesi gerekir.

5)Hukuka aykırı eylem oluşmuş, ama zarar gerçekleşmemişse, zamanaşımı süresinin başlaması söz konusu olamaz. Davalının **hukuka aykırı eylemi, yapının yapıldığı tarihte gerçekleşmiş**; ancak o tarihte davalının **bir zararı doğmamıştır**. Bir zarar olmayınca, davacının bir dava açma olasılığı da bulunamayacağı doğaldır.

6)Ceza Yasası yönünden de, deprem nedeniyle bina yıkılmasında **suç tarihi binanın yıkıldığı tarihtir**. Dava zamanaşımı, yaralanma ve ölüm anından itibaren işlemeye başlar.

Yapının genel bir tehlikeyi içerecek biçimde yıkılması halinde, suç tarihi yıkılma (göçme - çökme) anıdır. Yıkılan binanın, yasa da öngörülen yaralanma ya da ölüm sonucuna yol açtığı anda **suç** işlenmiş sayılır. Dolayısıyla, suçun nitelikli biçiminin oluşumu için zorunlu öge olan, **yaralanma ya da ölüm** anı, suçun işlenme tarihi olduğundan, bu suç yönünden TCY'nın 102. maddesinde öngörülen dava zamanaşımının da bu tarihten itibaren hesaplanması gerekir.*

*Kaynak:www.TazminatHukuku.com internet sitesinden alınmıştır.

MUAMMÂ

duramıyorum arkasında kendimin
her odasında kalbimin;
başka başka mizaçlarda oturan,
ruhumun benden olma çocukları
söyleyin!
kimim ben?
sırlı bir yumak sarılı içimde,
çözülükçe epriyen...

Tuğba KARADUMAN

PART-TIME İŞ SÖZLEŞMELERİYLE ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ

Murat ÖZDAMAR* / Erden ÇAKAR**

I-GİRİŞ

Ülkemizde 4857 sayılı İş Kanunu(4857 sayılı yasa, 2003) ile part-time diğer bir ismiyle kısmi süreli çalışma biçimleri yasal hale getirilmiştir. Gerçektende esnek çalışma modellerini yasal zeminine kavuşturan 4857 sayılı yeni İş Kanunu ile iş gücü yapısı bir anlamda küresel ekonomilere entegre edilmeye çalışılırken diğer taraftan rekabet gücünün artırılması amaçlanmıştır. Buna karşın rekabet edilebilirliğin işçilerin üzerinden yapılmasının ahlaki olmadığı, kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanların sosyal güvenliklerinin sağlanamayacağı yada bu konuda yetersiz kalınacağına yönelik kaygılar nedeniyle esnek çalışma modelleri sıklıkla eleştirilmiştir. Bu eleştirileri ve/veya kaygıları gidermenin yolu ise hiç şüphesiz sosyal güvenlik mevzuatını çalışma yaşamındaki bu dönüşüme uyarlayarak esnek çalışanların da kapsama alındığı ve tam süreli çalışanlar gibi emekli olabildiği bir sistemi kurmakla mümkündür.

Yasa koyucu bu yaklaşımla 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda (5510 sayılı yasa, 2006) kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanların sosyal güvencelerini sağlamaya yönelik önemli düzenlemelere yer verilmiştir. 5510 sayılı Kanunla, part-time iş sözleşmesiyle çalışanların sigortalılık statüsü 4/a kapsamına alınırken ay içinde 30 günden az prim ödenmiş sürelerin sigortalı tarafından isteğe bağlı sigorta primi ödemek suretiyle yada ilerleyen dönemlerde borçlanma yoluyla 30 güne tamamlamalarına olanak sağlanmıştır. Dolayısıyla 5510 sayılı Kanunda, part-time iş sözleşmeleriyle çalışanların sosyal güvenlik kayıplarını telafi edici bir düzenlemenin baskın olduğunu söylememiz mümkündür. Bu çalışmada, part-time (kısmi süreli/kısmi zamanlı) iş sözleşmeleriyle çalışanların sosyal güvenliklerinin hangi metotlarla sağlanabileceği ve seçilecek yöntemin sigortalı açısından rasyonelliği hakkında bilgi verilecektir.

II-İŞ KANUNU'NA GÖRE KISMİ SÜRELİ/ KISMİ ZAMANLI ÇALIŞMA

Part-time iş sözleşmeleriyle çalışanların sosyal güvenliğinin ne şekilde sağlanacağına dair bilgilere yer verilmeden önce parttime/kısmi süreli/kısmi zamanlı

çalışmanın 4857 sayılı İş Kanunu'nda ne şekilde düzenlendiği ve neden bu şekilde bir düzenleme yapıldığı konuları üzerinde durulması yararlı olacaktır.

Avrupa Birliği Konseyi tarafından 97/81 sayılı Yönerge ile "Kısmi Süreli Çalışma Hakkında Çerçeve Anlaşması" yürürlüğe konmuştur. Söz konusu anlaşma amacının ise bir yandan kısmi süreli çalışan işçilere yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmak diğer yandan kısmi zamanlı çalışmanın gelişmesini serbest irade temelinde teşvik etmek ve işverenlerle işçilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çalışma sürelerinin esnek bir organizasyon çerçevesinde düzenlenmesine katkıda bulunmak olduğu belirtilmiştir. (Şakar, 2009, 175).

Avrupa Birliği Konseyi'nin bu çerçeve anlaşmasına uyum sağlamak amacıyla 4857 sayılı İş Kanunu'nda gerekli düzenlemelere yer verilmiştir. Kanunun 8 inci maddesine göre, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmeye iş sözleşmesi denir. Yine Kanunun 9 uncu maddesi hükmüne göre, taraflar (işçi ve işveren) iş sözleşmesini, Kanun hükümleriyle getirilen sınırlamalar saklı kalmak koşuluyla, ihtiyaçlarına uygun türde düzenleyebilir. Dolayısıyla iş sözleşmeleri belirli veya belirsiz süreli yapılabileceği gibi çalışma şekline göre de tam süreli veya kısmi süreli yahut dene-me süreli ya da diğer türde oluşturulabilir.

Özellikle belirtmemiz gerekir ki; İş Kanunu'nun 63 üncü maddesine göre, genel bakımdan çalışma süresi haftada en çok kırkbeş saattir. Buna karşın çalışma süresi düzenleyici hükümlerden olduğundan tarafların anlaşmasıyla 45 saatin altında da (örneğin; 20, 25, 30 saat gibi) belirlenebilmesi mümkündür. Dolayısıyla işçinin, günlük ve haftalık olarak İş Kanunu'nun 63 üncü maddesinde belirlenen kanuni çalışma sürelerine uygun olarak çalışmayı üstlenmesi halinde "tam süreli" (full-time) çalışma esasının benimsendiği, işçinin normal haftalık çalışma süresinin, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmesi durumunda ise "kısmi süreli" (part time) çalışma esasının benimsendiği söylenebilir (Şakar ve Okakın, 2011, 98).

Nitekim Kanunun 13 üncü maddesinde kısmi süreli

iş sözleşmesi tanımlanmış ve “işçinin normal haftalık çalışma süresinin, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmesi durumunda sözleşme kısmî süreli iş sözleşmesidir” hükmüne yer verilmiştir (bkz. Şakar, 2009, 178)¹ İş Kanunu’nun ilgili maddesinin genel gerekçesinde ise yapılan bu düzenleme ile kısmi süreli çalışanlara yönelik ayrımcılığın kaldırılmasının hedef alındığına vurgu yapılmıştır. Buna karşın yine genel gerekçe içinde kısmi süreli çalışanlara yönelik ayrımcılığın kaldırılması hedeflenirken, tüm çalışma şartlarından yararlanmada tam süreli çalışanlarla eşit duruma getirilmelerinin düşünülmemeyeceği, aksi halde tam bir eşitsizliğin ortaya çıkacağı belirtilmiştir (Şakar, 2009, 176).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde ayrımı haklı kılan nedenlerin bulunması durumunda tam süreli iş sözleşmesi ile çalışanlar ile kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlar arasında farklılıkların olması doğal karşılanmalıdır. Şöyle ki, kısmi süreli iş sözleşmesine göre çalıştırılan bir işçi, işyerinde haftanın üç iş günü çalıştığında bu çalışması karşılığı hafta tatili ücretine hak kazanamayacaktır. Yine özellikle büyük marketlerin işin yoğun olduğu akşam saatlerinde istihdam ettiği işçilerin sabah işe başlamak üzere tahsis edilen servis araçlarından veya öğle yemeğinden yararlanması da mümkün değildir. Doğal olarak da çalışma şeklinden kaynaklanan bu durum bir ayırım yapıldığı anlamı taşımamalıdır.

Son olarak belirtmeliyiz ki, 4857 sayılı Kanunda kısmi süreli iş sözleşmesinin tanımına yer verildiği halde gün içinde kaç saate kadar olan çalışmaların kısmi süreli, kaç saatten sonraki çalışmaların tam süreli iş sözleşmesi kapsamında olacağına bir açıklama getirilmemiştir. Ancak kanunun madde gerekçesinde “kısmi süreli iş sözleşmesinin tanımı verilirken yönerge hükümlerindeki ölçütler dikkate alındığında gibi, tam süreli iş sözleşmesi karşısında kısmi süreli söz edebilmek için “önemli ölçüde en az” bir haftalık çalışma süresinin sözleşmede tespit edilmiş olması da aranmıştır” denmiştir. Devamında ise konu örneklendirilmiş ve “işyerinde uygulanan tam süreli iş sözleşmesi için haftalık çalışma süresi 40 saat ise, kısmi süreli çalışma için 2, 3 saat gibi daha az çalışma değil, hiç olmazsa tam sürenin üçte ikisinden daha az olan otuz saatin altındaki haftalık çalışma süresine göre istihdam edilen işçi kısmi süreli sözleşmeye göre istihdam edilen kimse olarak kabul edilecektir” denilmiştir.

Nihayet madde gerekçesine uygun olarak İş Kanunu’na İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği’nin (İş Kanunu’na İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği, 2004) 6 ncı maddesinde kısmi süreli çalışma “İşyerinde tam süreli iş sözleşmesi ile yapılan emsal çalışmanın üçte ikisi oranına kadar yapılan çalışma kısmi süreli çalışmadır” şeklinde tanımlanmıştır. O halde haftalık çalış-

ma süresinin 45 saat, günlük çalışma süresinin 7,5 saat olarak belirlendiği bir işyerinde haftalık 30 saate, günlük ise 5 saate kadar çalışanlar kısmi süreli çalışan olarak değerlendirilebilecekken belirtilen sürelerden daha fazla çalışanların ise tam süreli çalışan olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

III-PART-TIME İŞ SÖZLEŞMELERİYLE ÇALIŞANLARIN SİGORTALILIĞI

Ülkemizde önceleri sadece öğrenciler ve ev kadınları kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışmakta iken günümüzde bu tür çalışma biçimi oldukça yaygınlaşmıştır. Her ne kadar kısmi süreli iş sözleşmeleri ile işçi çalıştırmanın, küreselleşmenin hız kazandırdığı bir olgu ve işçi hakları bakımından tehlike oluşturduğu düşünülmüş olsa da (Şakar, Haziran-2006) sosyal güvenlik bakımından 5510 sayılı Kanunda düzenlenen telafi edici düzenlemeler diğer bir ifade ile isteğe bağlı sigorta ve borçlanma müessesesi kayıpları azaltıcı işleve sahip olmuştur.²

5510 sayılı Kanunu’nun 4 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (a) bendine göre, hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanun kapsamında sigortalı sayılırlar. Kanun metninde hizmet akdi ile çalışanlar arasında tam süreli veya kısmi süreli çalışan şeklinde bir ayırma gidilmediği için hizmet akdi ile kısmi süreli çalışanları da 4/a kapsamında sigortalı saymak gerekmektedir.

Sigortalılık statüsü bakımından kısmi süreli çalışan ile tam süreli çalışan işçi arasında bir ayırım söz konusu değildir. Buna karşın kısmi süreli çalışanlar ile tam süreli çalışanlar ay içerisinde eşit sürede çalışmadıkları için ay içindeki prim ödeme gün sayıları da doğal olarak eşit olmayacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere ayrımı haklı kılan nedenlerin bulunması durumunda tam süreli iş sözleşmesi ile çalışanlar ile kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlar arasında farklılıkların olması doğal karşılanmalıdır.

Bu görüşe uygun olarak, 5510 sayılı Kanunun 80 inci maddesinde konuya açıklık getirilmiştir. Madde metnine göre, işveren ve sigortalı arasında kısmî süreli hizmet akdinin yazılı olarak yapılmış olması kaydıyla, ay içerisinde günün bazı saatlerinde çalışan ve çalıştığı saat karşılığında ücret alan sigortalının ay içindeki prim ödeme gün sayısının, ay içindeki toplam çalışma saati süresinin 4857 sayılı İş Kanunu’na göre belirlenen haftalık çalışma süresine göre hesaplanan günlük çalışma saatine bölünmesi suretiyle bulunacağı hüküm altına alınmıştır.

Konuyu örneklendirmek gerekirse, saat ücretiyle günde 4 saat, ayda 30 gün çalışan bir işçinin sigorta prim ödeme gün sayısı (4X30=120/7,5=16) 16 gün olarak hesaplanacaktır. Burada iki hususun vurgulanma-

1 - Sırası gelmişken belirtmelidir ki, kısmi süreli iş sözleşmesi ile haftada 2 gün, her iş günü 2 saat gibi çok değişik seçenekler dahilinde çalışılması mümkündür.

2 - Anlatılmak istenen kısmi süreli sözleşmesiyle çalışmanın cazip olduğu değil, kısmi süreli sözleşmesiyle çalışmanın bir sonucu olan eksik prim ödemesi handikabını ortadan kaldıracak bir müessesenin varlığıdır.

sında fayda olacağını düşünmekteyiz. Birincisi kısmi süreli iş sözleşmesinin yazılı olarak yapılmış olması, ikincisi ise çalışılan saat ücreti üzerinden ücret alınması gerektiğidir. Eğer ücret aylık olarak ödeniyor ise yazılı olarak yapılmış bir kısmi süreli iş sözleşmesine göre gün içinde bir saat çalışılsa bile sigorta prim ödeme gün sayısının 30 gün olması zorunludur (Kurt, 2009, 29).

Yine 854 sayılı Deniz İş Kanunu ve 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tazimi Hakkında Kanun kapsamında çalışanların çalışma süreleri 48 saat olarak belirlenmiştir. Bu nedenle kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışan gemi adamları ve gazeteciler için ay içindeki çalışma gün sayısı hesaplanırken ay içindeki toplam çalışma süresinin 8'e bölünmesi gerekmektedir. Gerek İş Kanuna göre toplam çalışma süresinin 7,5'a bölünmesinde gerekse Deniz İş Kanunu ve Basın İş Kanununa göre toplam çalışma süresinin 8'e bölünmesinde gün kesirleri bir gün olarak kabul edilir (5510 sK, md.80/f).

Her halükarda kısmi süreli iş sözleşmesi ile saat ücreti karşılığı çalışma söz konusu olduğunda ay içinde 30 günden eksik çalışmak olgusu ortaya çıkacağından işçiler açısından kısmi süreli sözleşmeyle çalışmanın sosyal güvenliğe yansımaları olumsuz olacaktır. Diğer bir anlam ile işçinin Genel Sağlık Sigortası (GSS) yürürlüğe girince GSS primi ödemeksizin sağlık yardımı alması imkânsız olacağı gibi emekli olmak için aranan prim ödeme gün sayısını tamamlaması da oldukça zorlaşacaktır. Bu anlamda konuyu iki alt başlık altında kısmi süreli iş sözleşmesiyle ay içinde 30 günden az çalışan sigortalılar için sağlık yardımı alma yönünden ve emekli olmak için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı açısından ele alıp incelemek faydalı olacaktır.

A-PART-TİME İŞ SÖZLEŞMELERİYLE ÇALIŞANLARIN SAĞLIK YARDIMI

Öncelikle belirtilmelidir ki, 5510 sayılı yasayla birlikte "çok yasa"dan "tek yasa" ya geçiş öngörülürken diğer taraftan "sosyal sigorta yardımları" olarak adlandırılan parasal yardımlar ile sağlık hizmet sunumu birbirinden ayrılmıştır. Bu ikili yapıya uygun olarak da kanununun 4 üncü maddesinde "sigortalılar", 60 ncı maddesinde ise "genel sağlık sigortalıları" tarif edilmiştir.(Güzel ve ötekiler, 2009, 94).

Kanununun 4 üncü maddesi kapsamında sigortalı olduğu için 5510 sayılı Kanunun 60 ncı maddesi gereği otomatikman GSS'li sayılan işçiler ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün prim ödeme gün sayısının olması sağlık yardımlarından faydalanmaları için yeterlidir. Genel olarak 4/a kapsamındaki sigortalılar, zorunlu sigortalıkları sona erdiği tarihten itibaren 10 gün süreyle daha genel sağlık sigortasından yararlanır. Ayrıca bu kişilerin sigortalılık niteliğini yitirdikleri tarihten geriye doğru bir yıl için-

de 90 gün ve üzerinde zorunlu sigortalılıkları varsa, sigortalılık niteliğini yitirdikleri tarihten itibaren 90 gün süreyle daha sağlık yardımı almaları esastır. Dolayısıyla son bir yıl içinde 30 gün prim ödemesi bulunanlar (tam yada kısmi süreli çalışma ayrımı olmaksızın) sağlık hizmetini almaya hak kazanmakta, işten çıkılması halinde son bir yıl içinde 30 ila 89 gün arası prim ödeme gün sayısı olanlar işten çıktığı tarihten itibaren 10 gün, 90 gün ve üzeri prim ödeme gün sayısı olanlar işten çıktığı tarihten itibaren 10+90=100 gün daha sağlık hizmeti alabilmektedir.

Genel Sağlık Sigortası için yeni bir yasal düzenleme yapılarak yürürlük tarihi değiştirilmez ise 01.01.2012 itibarıyla yürürlüğe girmesiyle birlikte part-time iş sözleşmesiyle çalışanların ay içinde 30 günden eksik süreler için GSS primi ödemesi zorunlu olacaktır. 5510 sayılı Kanun'un 88 inci maddesine göre, 4857 sayılı Kanunun 13 üncü ve 14 üncü maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar ile 5510 sayılı Kanuna göre ev hizmetlerinde ay içerisinde 30 günden az çalışan sigortalılar için eksik günlerine ait GSS primlerinin 30 güne tamamlanması zorunludur. Bu durumdaki işçiler sağlık yardımı alabilme adına ya aylık 2 asgari ücret kazanç beyan ederek eksik kalan günler için GSS primlerini kendileri ödeyecekler, ya da gelir testine tabi olmak suretiyle belirlenecek aylık kazanç aralığına gelen asgari ücret dikkate alınarak prim ödeyeceklerdir.³ Daha yalın bir anlatımla, part-time iş sözleşmesiyle çalışanlar sağlık yardımı alabilme adına ya gelir testine girer ya da gelir testi talep etmeden 2 asgari ücret kazanç üzerinden hesaplanacak GSS primi ödeyerek sağlık yardımı alır.

B-PART-TİME İŞ SÖZLEŞMESİYLE ÇALIŞANLARIN PRİM ÖDEME GÜN SAYISINI 30 GÜNE TAMAMLAMALARI

Part-time iş sözleşmesiyle çalışanların ay içinde 30 günden eksik kalan prim gün sayılarını 30 güne tamamlamaları için örtülü olarak kendilerine sunulan iki yöntemden birini seçmeleri gerekmektedir. Bunlardan ilki eksik kalan süreleri isteğe bağlı sigorta ile 30 güne tamamlamaktır. Diğer yöntem ise borçlanma suretiyle eksik kalan sürelerin 30 güne tamamlanmasıdır.

5510 sayılı Kanun'un "isteğe bağlı sigortalılığı" düzenleyen 50 nci maddesi hükümlerine göre, sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışanlar isteğe bağlı sigortalı olabilirler. Bunun için SGK'ya isteğe bağlı sigorta giriş bildirgesi ile müracaatta bulunulması yeterlidir. Bu başvuru üzerine müraca-

3 - Aynı hane içindeki kişi başı geliri asgari ücretin üçte birinden az olanlar prim ödemekten muaftır. Geliri 1/3-1 asgari ücret aralığında olanlar üçte bir asgari ücretin %12'si, 1-2 asgari ücret aralığında olanlar asgari ücretin %12'si, 2 asgari ücretin üzerinde olanlar iki asgari ücretin %12'si oranında prim öderler. 30 günden az prim ödeyenlerin hesaplanacak GSS primleri 30'a bölünerek bir güne düşen tutar tespit edilir. Bulunan tutar 30 günden eksik kalan günle çarpılarak ödenecek toplam GSS primi tespit edilir. Bu primleri ödemeyenler sağlık yardımı alamaz

atta bulunulan tarihi takip eden günden itibaren isteğe bağlı sigortalılık başlar.

Part-time iş sözleşmesiyle çalışanların isteğe bağlı sigorta prim gün sayılarının hesaplanmasında; **30-zorunlu sigortalılık gün sayısı=isteğe bağlı sigorta gün sayısı** formülü kullanılmaktadır.

Mesela; kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışan sigortalının ay içindeki toplam çalışma saatinin 7,5'a bölünmesi sonucu ay içinde 10 gün 4/a kapsamında çalışmış olduğunun tespit edildiğini varsayalım.

Bu durumda sigortalı eksik kalan günlerini isteğe bağlı olarak ödemek istediğinden isteğe bağlı sigorta prim gün sayısı $30-10=20$ gün olacak dolayısıyla ödeyeceği prim tutarı da 30 gün üzerinden ödeyene göre daha düşük hesaplanacaktır.

Part-time iş sözleşmesiyle çalıştıkları için 30 günden eksik kalan süreleri isteğe bağlı sigorta yoluyla 30 güne tamamlayan işçilerin isteğe bağlı sigorta primi ödedikleri bu süreler 4/a kapsamında sigortalılık sayılmaktadır.⁴

Kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanlara, ay içinde eksik kalan süreleri 30 güne tamamlamak üzere sunulan bir diğer önemli seçenek ise eksik kalan günlerin borçlanılarak 30 güne tamamlanmasıdır.

6111 sayılı Torba Kanun (6111 sayılı yasa, 2011) ile 5510 sayılı Kanunun borçlanmayı düzenleyen 41 inci maddesinde değişiklik yapılmıştır.

Yapılan değişikliğe göre; 4857 sayılı Kanuna göre kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışan sigortalıların, kısmi süreli çalıştıkları aylara ait eksik kalan süreleri, kendilerinin veya hak sahiplerinin yazılı talepte bulunmaları ve talep tarihinde 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt ve üst sınırları arasında olmak üzere, kendilerince belirlenecek günlük kazancın % 32'si üzerinden hesaplanacak primlerini borcun tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde ödemeleri şartı ile borçlandırma imkânı getirilmiştir.

Borçlanılan bu süreler için GSS primlerinin ödenmiş olması halinde, genel sağlık sigortası primi ödenmiş bu sürelerle ilişkin borçlanma tutarı prime esas kazancın % 20'si oranı üzerinden hesaplanacaktır.

Borçlanılacak bu sürelerin sigortalılık statüsü 4/a kapsamında sayılmaktadır. Dolayısıyla borçlanılan dönemdeki sigortalılık statüsünün hiçbir önemi bulunmamaktadır.

Belirtelim ki; bu nitelikteki borçlanmalar 1 Mart 2011 tarihinden sonraki süreler için geçerli olacak, 1 Mart 2011 tarihinden önceki süreler için borçlanma yapmak söz konusu olamayacaktır (6111 sK, m.30).

4 -Ay içinde 30 günden az çalışıp kalan süreleri isteğe bağlı sigortayla 30 güne tamamlayanların isteğe bağlı sigortalılık statüsü, 1 Ekim 2008 ila 28 Şubat 2011 dönemleri için 4/b kapsamında, 1 Mart 2011 döneminde sonra ise 4/a kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilmektedir. (Değişikliğe esas Kanun No: 6111 sK, m. 32.)

IV-4/B KAPSAMINDA SİGORTALI SAYILANLARIN AYNI ZAMANDA PART-TİME İŞ SÖZLEŞMESİYLE ÇALIŞMASI HALİNDE PRİM GÜN SAYISI VE SİGORTALILIK STATÜSÜ NASIL BELİRLENECEK?

5510 sayılı Kanun'un "sigortalılık hallerinin birleşmesi" başlıklı 53 üncü maddesi hükmüne göre, sigortalının, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde yer alan sigortalılık statüleri ile (c) bendinde yer alan sigortalılık statüsüne aynı anda tabi olacak şekilde çalışması halinde öncelikle 4/c kapsamında, (a) ve (b) bentlerinde yer alan sigortalılık statülerine tabi olacak şekilde çalışması halinde ise 4/a kapsamında sigortalı sayılması uygulaması başlamıştır. 5510 sayılı Kanunun 53 üncü maddesi birinci fıkrasındaki bu yeni değişiklik 4/a ve 4/b kapsamında sigortalı sayılmayı gerektirir çalışması olanlar için sigortalılıkta önceden başlayan sigortalılığın geçerli olacağı ilkesini ortadan kaldırmış yerine sigortalılığın üstünlüğü (hierarchy) ilkesini getirilmiştir. Belirtelim ki; sigortalılıkta teklik ilkesi halen geçerlidir. Dolayısıyla 4/b kapsamında sigortalı olması gerekenler/sigortalı olanlar, aynı zamanda kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışırsa, çalışma gün sayısına bakılmaksızın 4/b kapsamındaki sigortalılıkları sona erecek, çalıştıkları süreler/prim ödenen süreler kadar 4/a kapsamında sigortalı olacaklardır.

Belirtmek isteriz ki, sigortalı olmak, kişi açısından yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir yükümlülüktür. Diğer bir ifadeyle sigortalı olup olmama konusunda kişinin iradesi rol oynamaz; kişi istese de istemese de, belirli koşulların varlığı halinde sigortalı olmak zorundadır. Sigortalı niteliği elde edildikten sonra, bu niteliğin sağladığı haklardan ve yükümlülüklerden kaçınılamaz ve vazgeçilemez. (Güzel ve ötekiler, 2009, 110) Bu anlamda 5510 sayılı Kanun'un 92 nci maddesi belirtilen esasları şöyle ifade etmektedir: "Kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Bu Kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir." Yine 5510 sayılı Kanunun 7 nci maddesine göre, sigortalılık kanunda öngörülen biçimde çalışmaya başlama ya da statüye geçmekle kendiliğinden başlar. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere sigortalı olmak için olumlu ya da olumsuz herhangi bir irade açıklamasında bulunmak gerekli değildir. Nitekim, Yargıtay bir kararında, sigortalı olarak çalışmadığını içeren ve noterden düzenlenmiş bir feragatname ile ibranameyi, 506 sayılı SSK m.6 hükmü (şimdi 5510, m.92/I) karşısında geçersiz saymıştır.

Yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı üzere sigortalılığın zorunlu oluşu, sigortalı açısından kimi yükümlülükleri doğurur. Bu ilke kişiyi kendisine karşı dahi koruyan

bir etki yaratır: sigortalı olmak bir hak olduğu kadar, aynı zamanda bir yükümlülüktür ve bu yükümlülüğün kaçınılmaz ve vazgeçilemez. Kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanlar ay içinde 30 günden az çalıştıklarına göre İş Kanunu'ndaki yeni düzenleme bunlar için ilk bakışta dezavantaj gibi görünmüş olsa da 5510 sayılı Kanun, sigortalıların kendilerine sosyal güvence sağlanması adına izleyebilecekleri dört farklı yöntemi sunmaktadır. Bu seçeneklerin iyi değerlendirilmesi, iyi tahlil edilmesi sigortalı açısından olumlu olduğu gibi hatalı yöntem seçilmesi sigortalı açısından telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilecektir. Bu Seçenekler;

1-) 4/b Kapsamında sigortalı sayılanlar aynı zamanda kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışırsa ay içinde 30 günden eksik kalan süreler için dilerse prim ödemeyebilir. Bu yöntem her ne kadar kısa vadede cazip gibi görünse de GSS'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte sağlık yardımı alabilme adına 30 günden eksik kalan süreler için GSS primi ödenmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu anlamda birinci yöntemi, 4/a kapsamındaki sigortalılığa esas prime esas kazancın yüksek olması koşuluyla belki emeklilik için güne ihtiyacı olmayanlar tercih edebilir.

2-) Kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalıştığı için 4/a kapsamında sigortalı sayılarak 4/b kapsamındaki sigortalılığı sonlandırılanlar isterlerse ay içinde 30 günden eksik kalan süreler için isteğe bağlı sigortalı olmak suretiyle kendileri prim ödeyerek prim ödeme gün sayılarını 30 güne tamamlayabilir. 30 Günden eksik kalan süreler için isteğe bağlı sigortalı olunması halinde isteğe bağlı sigortalılık statüsü 4/a kapsamında değerlendirilir. Bu yöntemle birlikte isteğe bağlı sigorta primine esas kazanç sigortalı tarafından seçileceğinden yüksekte prim ödenerek yüksek maaş alınması da hedeflenebilir. Dolayısıyla prim ödeme gün sayısına ihtiyaç duyanların bu seçeneği değerlendirmesi yararlarına olur.

3-) Birinci seçeneği tercih etmekle birlikte ilerleyen dönemlerde emeklilik açısından prim gün sayısına ihtiyaç duyanların tercih edeceği seçenektir ki; esas ay içinde 30 günden eksik kalan süreleri 30 güne tamamlamak üzere borçlanmaktır. Bu seçeneği benimseyenler cari ay içinde değil cari aydan daha sonraki bir dönemde borçlanma yapmak suretiyle prim öderler. Üstelik 30 günden eksik kalan süreler için GSS primi ödemişlerse, borçlanma döneminde primler sigorta primine esas kazancın %32'si değil %20'si üzerinden hesaplanır. Emeklilik yaşına yaklaştığı dönemde prim ödeme gün sayısına ihtiyaç duyulması halinde bu seçeneğin değerlendirilmesi, birinci seçeneğin telafisi ve aynı zamanda da ikinci seçeneğin alternatifi olacak, sigortalı gün sayısı açısından kaybını telafi edebilecektir.

4-) Kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalıştığı için 4/b kapsamındaki sigortalılığı sonlandırılan aynı zamanda da emeklilik açısından **prim gün sayısına ihtiyaç duymayanların** tercih edeceği yöntemdir. Bu yöntemde 4/a kapsamındaki sigortalılık yanında 4/b kapsamında

da prim ödenmesi seçilmiş olunmaktadır. Bu yöntemi prim gün sayısına ihtiyaç duymayanlar tercih etmelidir. Zira bu yöntemde 4/b kapsamında ödenen prim her ne kadar 30 gün üzerinden hesaplanırsa da emeklilik açısından bu günler dikkate alınmaz, emekliliğe esas gün sayısı 4/a kapsamında çalışılan gün kadar olur. Örneğin; Part-time iş sözleşmesiyle ay içinde 10 gün çalışan ve aynı zamanda 4/b kapsamında prim ödemeyi seçen sigortalılar için 4/b kapsamında sigortalılığa esas prim tutarı 30 gün üzerinden hesaplanacak ancak emeklilik aşamasında bu aydaki gün sayısı 30 değil 4/a kapsamındaki sigortalılık gün sayısı olan 10 gün olacaktır. Örnekten de anlaşılacağı üzere, emeklilik açısından prim gün sayısına ihtiyaç duymayanlar bu tercihte bulunmalı güne ihtiyaç duyanlar bu tercihten kaçınmalıdır. Tek avantajı 4/b kapsamında ödenen primin ortalama günlük kazancı yükseltmesidir ki; dolaylı olarak emekli aylığının yüksek bağlanmasına yönelik bir pozitif katkı söz konusu olur.⁵

V-4/B KAPSAMINDA SGDP ÖDEME YÜKÜMLÜSÜ OLUP AYNI ZAMANDA PART-TİME İŞ SÖZLEŞMESİYLE ÇALIŞANLARIN MAAŞLARINDAN YAPILAN SGDP KESİNTİSİ KALDIRILMALI MI?

Türk sosyal güvenlik sisteminin en belirgin özelliği sigortalılıktaki teklik ilkesidir. Bu ilkeye bağlı olarak da kişinin farklı statülerde çifte prim ödenmesi kişi adına çifte prim kesintisi yapılması mümkün değildir (Güzel ve ötekiler, 2009, 138).⁶ Ticari faaliyet içinde bulunanların maaşlarından kesilen 4/b kapsamında SGDP, işveren yanında çalışanların ücretlerinden kesilerek SGK'ya yatırılan ise 4/a kapsamında SGDP'dir. Dolayısıyla ticari faaliyet içinde buldukları için maaşlarından %15 oranında SGDP kesintisi yapılan emekliler; ister tam süreli isterse kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışmış olsunlar, maaşlarından SGDP kesintisi kaldırılmalı, bunları çalıştıran işverenler, ücretlerinden SGDP primi kesintisi yaparak çalıştığı gün üzerinden SGK'ya, SGDP primi ödemelidir.

2011/36 sayılı SGK Genelgesinin "6.1.6- Hizmet çakışmalarında sosyal güvenlik destek primi uygulaması" başlıklı bölümünde iş sözleşmesiyle çalışan ve aynı zamanda ticari faaliyet içinde bulunanların maaşlarından SGDP kesintisi kaldırılacağı bir örnekle anlatılmıştır. **Belirtelim ki; her ne kadar verilen örnek tam zamanlı çalışanlara ilişkin olsa da kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışmak neticeyi değiştirmeyecektir. Dolayısıyla part-time süreli iş sözleşmesiyle ay için-**

5 - Ayrıntılı bilgi için bakınız; 5.4.2011 tarih 2011/36 sayılı Genelgenin 6.1.4.1-Kısmi süreli olarak 30 günden az çalışılan sürelerde hizmetlerin çakışması başlıklı bölümü ile verilen örnek (örnekteki prime esas kazanç toplamının hatalı hesaplandığını da özellikle belirtmek isteriz.)

6 - Karşı görüş; 5510 sayılı Kanununun 53 üncü maddesi çifte sigortalılığa rızaya bağlı olarak izin vermektedir.

de 1 ya da 2 gün dahi çalışan ve aynı zamanda ticari faaliyet içinde bulunanların maaşlarındaki SGDP kesintisi kaldırılacağından bir anlamda avantaj elde edecekleri açıktır.

Bu uygulamanın sosyal sigorta mantığıyla bağdaştığını söylemek mümkün olmadığı gibi hakkaniyete de uygun düşmeyecektir. Şöyle ki, emekli olduktan sonra ticari faaliyetine devam ettiği için maaşlarından SGDP kesintisi yapılanlar, bu kesintinin kaldırılması adına çalışmadıkları halde çalışıyormuş gibi kendilerini sigortalı göstermeleri gibi önemli bir sosyal sigorta hastalığını zirveye çıkartmış olacaktırlar.

Dolayısıyla 5510 sayılı Kanunun 53 üncü maddesinin yeniden gözden geçirilmesi ve hakkaniyete uygun bir düzenleme yapılması yada SGDP tabi tutulacak emekliler için özel bir düzenleme yapılması kaçınılmaz görünmektedir.

VI-SONUÇ

5510 sayılı Kanun, part-time iş sözleşmeleriyle ay içinde 30 günden az çalıştığı için sağlık yardımı ve emeklilik açısından dezavantajlı duruma düşen işçilere ay içinde 30 günden eksik süreleri 30 güne tamamlama hakkı vermektedir.

Yapılan bu düzenlemelerin göreceli olarak daha dezavantajlı durumda olan kısmi süreli çalışanlara yönelik ortaya çıkabilecek problemleri ortadan kaldıracak nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Bu hakkı kullanmak için ya çalışılan dönemde aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olmak ya da ilerleyen dönemlerde borçlanma müracaatında bulunmak gerekir.

Ticari faaliyet içinde bulunduğu için 4/b kapsamında sigortalılık statüsünde sayılanlar, 4/a kapsamında sigortalı sayılmayı gerektirir biçimde (hizmet akdine tabi) part-time iş sözleşmesiyle çalıştıklarında 4/b kapsamındaki sigortalılık statüleri durdurulacaktır.

Bu kişiler ay içinde 30 günden eksik kalan 4/a statüsündeki prim ödeme sürelerini 30 güne tamamlayabilir.

Ancak bu şartlara sahip olanların, kendileri için en avantajlı olabilecek yukarıda belirtilen yöntemlerden birini seçmeleri faydalarına olacaktır.

KAYNAKÇA

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (06.04.2004). **İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği** (06.04.2002) Ankara: Resmi Gazete (25425 sayılı)

Güzel, Ali ve ötekiler (2009) **Sosyal Güvenlik Hukuku**. İstanbul: Beta Yayınevi

Kurt, Resul (2009) **Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi**. İstanbul: Tiem Yayıncılık

Şakar, Müjdat (2009) **İş Kanunu Yorumu**. Ankara: Yaklaşım Yayınları Şakar, Müjdat (Haziran-2006) "Çalışanları Bekleyen Yeni Tehlike: Kısmi Süreli (Part-Time) Çalışmalar". **Yaklaşım Dergisi**. 162 (Haziran-2006)

Şakar, Müjdat ve Okakın, Neslihan (2011) **İnsan Kaynakları Yöneticisinin El Kitabı**. Ankara: Yaklaşım Yayınları

T.C. Yasalar. (10.06.2003) **İş Kanunu**. Ankara: Resmi Gazete (25134 sayılı)

T.C. Yasalar. (16.05.2006) **5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**. Ankara: Resmi Gazete (26200 sayılı)

T.C. Yasalar. (25.02.2011) **Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**. Ankara: Resmi Gazete (27857 sayılı)

*Murat ÖZDAMAR / SGK İstanbul İl Müdür Yrd.
SGK Denetmeni

** Erden ÇAKAR / Bursa SGK, Sosyal Güvenlik
Denetmeni

BİR ROMANDAN AŞK ÜZERİNE ALINTILAR

Av. Sedat KARTAL

Uzun ince bir yolda yolculuk yapan yolcuların yüzlerine bakıyorum. Hepsinin yüzünde garip bir hüznün var. Ne olduğunu anlayamıyorum. Endişeden sararmış, korkan insanların yüzleri gibi suratları. Gözler ürkek ve bir o kadar da donuk sanki o mahsun bakışlar. Nereden gelip nereye doğru gittiklerinden ya da daha da önemlisi hangi amaçla yolculuk yaptıklarından habersiz gibiler. Zaman dingin sanki, çok zor ilerliyor ya da onlar için hayat sanki biraz daha yavaşlamış gibi. Bunun kendi kaderleri için iyi mi yoksa kötü bir şey mi olduğuna karar vermekte zorlanıyor gibiler sanki. Oysa ki camdan dışarı bakıldığında, hızla ilerledikleri bu araçtan etraftaki her şey o kadar olanca hızıyla geçiyor ki gözlerinin önünden. Dışarıdaki ayrıntıları fark etmek bir yana, süratle geçtiklerinden olsa gerek bulanıklaşmış renk ve gölgeler dışındaki ayrıntıları fark etmek bile mümkün olmuyor çoğu kez. Ne kadar tezatlık bu halbuki. İçerde ise hayat camın öteki tarafından ne kadar da ağır ilerliyor sanki. İki zıt gücün birbirlerinin tersine yarışarak sanki zamanı durdurmak istiyorlar gibi. Güçlerin savaşı, kazananı ya da kimin daha güçlü olduğunu hiçbir zaman anlayamayacağımız bir paradoks var sanki zamanın derin izlerinde.

Ne geleceğe koşar adım ilerlemek ne de geçmişin yaşanılanlarını ağırdan almak; istedikleri tek şey sanki şu an donuk bir fotoğraf karesi gibi durdurabilmek. Bunu da neden isteyeceklerini de bilememenin verdiği sıkıntısı da işin cabası hani. Yalnızlığında kaybetmek istemekten korktuğum her şeyin tek sebebinin kendim olamayacağımın farkındayım. Zenginliklerin kör ettiği değerlerin farkına vardığımda kaybettiklerimin çokluğu karşısında dehşete kapılmaktan kendimi alamıyorum. Paylaşmak istediğim bir hayat değil belki ama, yaşanılan onca şeyden sonra tek başına kaldığımda, paylaşırken anlayamadığım ve daha da kötüsü kaybettiğimde ancak farkına vardığım o kadar büyük kayıplar olduğunu anlıyorum ki şaşırıp kalıveriyorum işte böyle.

Hayatımda ters giden bir şeyleri yerli yerine koymaya çalıştıkça anlamsız bir şekilde çuvalayıp duruyorum. Sihirli bir dokunuş gerekiyor bir yerlerden

Sevmeyi arzulayıpta gerçekte hayatta bulduğumu sandığım ve her seferinde sonunda hayal kırıklıkları ile baş başa kaldığımda anladığım bu kayıpların neden hep beni bulduğuna bir türlü anlam veremiyorum. Geçmişin beni asla yalnız bırakmadığını bilmeme rağmen, ben geleceğin mutlu gülümseyen yüzlerinde hayatta paylaştığım küçük mutlulukları özlemek yerine, onları doya doya tekrar yaşamak isterken bu aksiliklerin sebebini bir türlü bulamıyorum.

Hep başkalarının hayatlarını sorgulamak isterken gösterdiğim bu deli cesaret, aslında sadece kendi hayatımı sorguladığımın farkına varmamı sağlamasının ötesinde, kendi hayatıma dair ne varsa olabildiğince hoyratça ortaya savurup kelimelere döktüğümde, kendimi neden çırılçıplak ve savunmasız olarak bulduğumu da anlamama yardımcı olmuştu!

Bütün bunların, başkalarını ikna etmek veya kendi zaafıma karşı kendimi koruyacağıma olan inancımı pekiştirmek için yapılmış bir koruma içgüdü müydü? bu diye düşünmeden de edemiyordum çoğu kez?

Bu bir türlü bilemediğim yalancı bir esaret mi? Yoksa kendime oynadığım bu tuhaf oyunların sonunda hayallerimle bu hayattaki beklentilerim uyuşmadığında düştüğüm yanılgılar mı? Ya da hayata dair beklentilerimi, büyütüp büyütüp o kavuşamayacağım hayallerin derin girdapları içinde boğuluyor olmaktan mıdır? yoksa bu hep kaybedişlerim bir türlü karar veremiyorum. Oysa ki hayat o kadar basit ki! Hele ki bizlerin o derin yalnızlık ve korkularımızın o ağır örtüsü altında kımıldayamadan sıkışıp kaldığımız anlarda dahi özgürce nefes almak bile o kadar zor geliyor ki insana. İşte bu hallerde bile insan, başkalarına bakıp, acaba herkes aynı sıkıntıları yaşıyor da yüzlerine taktıkları o sahte mutluluk maskeleriyle bizler, aslında mutsuz olan bu insanları mutlu zannedipte kendimizi mi kandırıyoruz acaba diyorum!

Bilinmeyenleri değil, adım gibi emin olduğum öz güvenim yerlerde sürünüyor şimdilerde. Asıl amacın “ben” mi? Yoksa “o” mu? olduğuna karar vermede duyduğum tereddütlerin sonunda, ne tam kazanıyoruz ne de tam kaybettiğimizi anlayabiliyoruz. Araf misali ortalarda gezinirken, hep uçları merak ediyoruz ama o uçlardaki sonlardan da bir o kadar da korkuyoruz. Tıpkı aşkın labirentlerinde, aşık olduğumu zannettiğim kadınla birlikte, hiç bulamayacağımı sandığım gerçek aşkımanın hayalleri peşinde ve bu labirentin soğuk duvarlarla örülü sonsuz aralıklarında kaybolmaktan korktuğum gibi korkuyorum yine..!

Dışarıda olanca hızıyla akan anlayamadığım bir dünya var! Zaman dingin değil sanki, hiç kimse hiçlikte değil de sanki varlıkta bir bütün oluyorlar gibi. Yalnızlığı kötülenin üzerine kurulu bir dünyada insanın kendine asla yetemeyeceği inancına dayatılan bir fikrin sanki bir mengeninin uçlarında sıkıştırılıp nefessiz bırakılmaktan farkı olmadığına inanmaktan çok yorulduğumu hissediyorum. Ama yine de ne geleceğe koşar adım ilerlemek ne de geçmişin yaşanılanlarını ağırdan almak istemiyorum. İstedğim tek şeyin, sanki şu anı donuk bir fotoğraf karesi gibi durdurabilmek olduğuna da kendimi inandırmaya çalışmayı da nedense aklım almıyor bir türlü.

Yaşamlarını başkalarının varoluşları üzerine kurup, tek başına sorumluluk sahibi olamayanların ya da bunu başaramayacakları korkuları ile büyütülmüş olanların bunu neden isteyeceklerini de bilememenin sıkıntısını çekiyor olmamın sebebi de onlar gibi olamayışım olabilir mi acaba?

Yalanlar üzerine inşa edilen sahte mutlu hayatların, riyakar bir dünyanın sahte cennetlerinde yaşamayı sürdüren, ama gerçekte mutluluk oyunlarında mutlu olmayı öğrenemeyen o kötü insanların nefretlerinin benim yaşam sevincimi tüketmesine engel olmaya çalışmaktan yorgun düşünüyorum çoğu kez. Anlıyorum ki herkes kendi payına düşeni yaşarken bu hayatta, paylaştığı ortak değerlerin kıymetini mi azaltıyorlar yaşadıklarıyla, yoksa o ortak saydığımız değerlerin hiç bir anlamı yoktu da aşk için yalan mı söyleyip kandırıyorlar mıydı yıllar boyu bizleri?

Hep başkalarının hayatlarını sorgulamak isterken gösterdiğim bu deli cesaret, aslında sadece kendi hayatımı sorguladığımın farkına varmamı sağlamanın ötesinde, kendi hayatıma dair ne varsa olabildiğince

hoyratça ortaya savurup kelimelere döktüğümde kendimi neden çıplak, mutsuz ve savunmasız olarak bulduğumu da anlamama yardımcı olmuştu!

Bütün bunların, başkalarını ikna etmek ve kendi zaafıma karşı kendimi koruyacağıma olan inancımı pekiştirmek için yapılmış bir koruma içgüdü müydü? bu diye düşünmeden de edemiyordum çoğu kez. Çoğumuz gibi bende farkında olmadığım halde hayat bize bu farkındalığı hissettirdiği zaman, ne yapacağıma karar veremediğimde duyduğum o gereksiz korku ve endişelerle nasıl başedeceğimi bilememenin sıkıntısını duyuyordum içimde.

Zorlukları, acıları, aklıma gelen ne varsa hayata dair olumsuz olanları bir kenara koyduğumda, güzelliklerin aşk yaşamımda yer ettiklerini arada bir hatırlamak rahatlatıyordu bazen beni. Bu arada asıl önemli olan şeyin; insanın ruhunda saklı olanlarla, hayatında yaşadığını zannettiği o eski aşklarında hissettiği o tuhaf duyguların ardına gizlenmiş olan o sırların da neler olduğunu da anlamaya çalışmıyordum artık.

Ancak artık şunu çok iyi biliyorum. “Aşk”; çoğu kez yanlış anlaşılabilir ve bu sebeple de güllerle süslenmiş yollarında mutsuz biten ve çoğumuz için doğru yolunu bulamadığımız karanlık bir dehlizin labirentlerinde birlikte kaybolup gittiği uzun bir yolculuktur.

*Av.Sedat KARTAL'ın “İstasyon” adlı eserinden alınmıştır.

BUNLAR KARANLIK GÜNLER

Av. Tekin ÖZTÜRK

Yalnızım dostlarım yalnızım yalnız...
Arabesk Şarkı Sözü

Gecekondu semtlerinde aileler yok, genelde klanlar var; üst üste çıkılan katlara klanın evlenen üyeleri yerleştirilir, ancak, günlük yaşam hep iç içedir. Ensestin bu toplumsal kesimde yoğunlaşmasının nedenlerinden biri de bu yoğun ilişkinin özel hayatı ve edebi ortadan kaldırması olabilir. Bu ilkel yaşam biçimi, bir de, Anadolu'da aile bağları çok güçlüymüş gibi sunulur ve, öte yandan; dolmuşlarda, birahanelerde hoparlörlerden yalnızlık haykıran estetikten yoksun arabesk çığlıklar, iniltiler yayılır. Söyleminde bu bağların özellikle en güçlü olması gereken gecekonduyunun arabesk şarkılarının hep yalnızlık, umutsuzluk saçması çelişki, giderek, tutarsızlık değilse, nedir?

Bir yılda öldürülen binlerce kadın, kaybolan binlerce çocuk toplumsal övünmeyi ciddiye almayı olanaksız kılıyor, arabesk şarkıları doğruluyor. Kendi inancım, Batıdaki kasabaların hala güzel yaşanabilecek yerler olduğu yönünde ancak, özellikle, halk yığınlarının yığıldıkları İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana gibi kentlere kendi kabalıklarını olduğu gibi yansıtılabildiler. İstanbul için çok eski bir kent olduğu, diğer kentlerle karşılaştırmanın doğru olmadığı ileri sürülebilir ancak, artık belki de hayattan çekilmiş insanların eski İstanbul Beyefendisini özlemle andıklarını çok okudum ve dinledim. Görüşümün temelde doğru olduğuna inanıyorum.

Sürdürüyorum; kabalaşmanın büyük kentlere özgü ve/veya kapitalistik olduğu ileri sürülebilir ancak, Şükufe Nihal, bir yazısında, çarşıya çıkmak zorunda kalıp eve döndüğünde, evde, insanların sokaktaki kabalıklarından incinip ağladığını yazıyor. Olgu sonradan ortaya çıkmış değil; geçmişimizde var. O kadar öyle; halk, bugün metroya, otobüslere hücum ettiği gibi, Osmanlı döneminde Şirket-i Hayriye vapurlarına da hücum ediyormuş. Vapura binmeye çalışan Ahmet Rasim' in ayağına basan halktan adam, özür dilemek yerine, " sersem! " demeyi tercih ediyor. Kırılan ancak kabalaşmayan Ah-

met Rasim şapkasını çıkarıp: " Ben de Ahmet Rasim, müşerref oldum efendim. " yanıtını veriyor. Halk kitlelerinin duyarsızlığı, hoyratlığı geçmişten.

Geçmişte iktidar Tanrıdan, yönetim seçkinciydi. Cumhuriyet halkı iktidara taşıdı ve ilk yıllarında, Osmanlı'dan müdevver, kadroları gerçekten elit olmalarına karşın, zamanla halklaştı. Halk kitleleri devlet kadrolarına taşındılar, hoyratlıklarıyla.

Yargı da öyle. Genel çizgileriyle, güce saygısı sonsuz, esen her siyasi rüzgara çok duyarlı, kürsüsünde hoyrat hukuk adamı tipi, zaman içinde, kürsülere iyice yerleşti. Yüksek mahkemelerde görevlendirildi ve, belki başka bir mekanın başka zamanında yerinde görülebilecek kararlarıyla ülkeyi yangın yerine çevirdi.

Nasıl mı?

Hep yerel kalarak, hep uygarlığın karşısında mevzilenerek. Bu genel ifadenin içini yazının bütünü içinde, bazen eklemelerle, doldurmayı düşünüyorum. Yargı, Osmanlı sisteminde, ilmiyedir. İلميye sınıfı, tüm Osmanlı tarihi boyunca iktidara ortak gericiliktir. En çarpıcı örneklerinden biri matbaaya üçyüz yıllık direnişidir. Yeniçeriyle ittifakını hiç koparmayan ilmiye, hançeri yeniçerinin eliyle, İmparatorluğu revize etmeyi düşünen genç padişah Osman II.' nin canını da aldı. Osman'dan sonra, I. (Deli) Mustafa, ikinci kez ve yine birkaç ay için tahta çıkarıldıktan sonra yerine IV. Murat geçirildi. Murat'tan yaklaşık elli yıl sonra, 1694'te, Rusya'da da bizim Deli sıfatını yakıştırdığımız, Rusların Velikiy (Büyük) ünvanını layık gördükleri Petro tahta çıkıyordu.

IV. Murat ve Büyük Petro' nun yaşamları, bana, terisiyle, Dilce ve Fırat' ı çağırıyor. Dicle ile Fırat başta uzaklar, Basra Körfezine dökülmeden hemen önce birleşiyorlar. Murat' la Petro' nun yaşamları ise başta müt-hiş benzeşiyor ancak ileriye yürüyüşlerinde Murat' ın ömrü ve entellektüel kapasitesi yetmiyor; Murat, ardından dengesizliğin sembolü bir ün bırakarak erken yaşta

hayattan çekiliyor. Parlak gemi marangozu ve en küçük gürültüden rahatsız olabilen, bu yüzden ya bir köye inşa ettirdiği kulübesinde ya da yatta uyuyabilen Petro, durmadan büyüyerek yürüyor.

Benzerlik ne ve nereye kadar?

Murat, 1623' te, 11 ya da 12 yaşında, tahta çıkıyor. 17 – 18 yaşına kadar Kösem Sultan'ın niyabeti var. Ergin Murat Kösem Sultan'ı geriye itiyor, şiddetin çocuğu olarak, topluma sırf şiddeti dayıyor. Bir sürü yasak getiriyor ancak her biri mantıkdışı.

Petro da, Murat gibi, kargaşanın çocuğudur. Rus Tarihinde 1600'lerin başına Kargaşa Devri deniyor. Bizim Fetret Devrimiz gibi. Petro da, 1682'de, bir Strelsi İsyanı sonrası Sofia'nın niyabeti altındadır. Eğitimsizdir ve tüm vaktini Moskova'nın bir kenar mahallesinde geçiriyor.

Murat ulema ve yeniçerinin, Petro da yine Rus ruhbanın ve strelsinin akılalmaz vahşet gösterilerine tanık ola ola büyüyorlar.

Tarihçiler, Murat'ın onsekizinci yaşında Kösem Sultan'ın, Petro'nun onyedinci yaşında Çariçe Sofia'nın niyabetlerinden kurtulduklarını, iktidarı ellerine aldıklarını kaydediyorlar. Murat tamamen çapsiz çıkıyor, şiddet saçıyor ve geleceğe dengesiz bir ün bırakırken Petro Rusya'yı yeniden yaratıyor.

Bugün, cumhuriyet olduğu iddiasındaki, Türkiye tahtında tekrar bir IV. Murat mı var ve neden var?

Yanıtımı Mark MAZOWER' in Hitler İmparatorluğu isimli çalışmasının, Alfa Yayınlarından Mayıs 2013'te basılmış, Yavuz ALOGAN çevirisinden geliştirmeye çalışacağım. Halen kalıntıları tamamen kazanamamış resmi ideoloji yurttışa uygar, aydınlık bir yaşam sunduğu vaazlarını tekrarlarlarken kendini sadece ve sadece şiddet yöntemleriyle sürdürebiliyordu. **Adına Türkiye Cumhuriyeti denen bu yapının kendi yurttaşına reva gördüğünü Naziler işgal ettikleri, sömürgeleri saydıkları ülkelerin halklarına reva görmüş müydü?**

MAZOWER' den aktarıyorum: **“Hiçbir yerde, emek konusunda ideoloji ile gerçeklik arasında Üçüncü Reich'takinden daha büyük ikilemler olmadı ve hiçbir yerde bunları çözmek için daha büyük bir şiddet uygulanmadı. (s. 426)** “ Türkiye' yi bilmeyen MAZOWER, Türkiye' nin, Nazilerin başka ırktan insanlara layık gördüğünü kendi halkına uyguladığını bilmiyor.

Nazilerin uyguladığı ve daha önce görülmemiş şiddet nasıl bir şey?

“Nazilerin esas siyasal hedefi ırk yönünden saf bir ülke yaratmak olduğu için, Almanya'ya özellikle Doğu Avrupa'dan yabancı işçi getirme fikrini nefretle karşılıyorlardı. (s. 426) “ Bizim de resmi ideolojimiz ırk yönünden saf bir ülke yaratmayı hedeflemişti, Türkiyelikasyon politikası çok yoğun uygulandı ve ne büyük sevinçtir, doğal gerçeklik akıl-dışı ideolojiyi ayıkladı. Sürdürüyorum: **“ Ancak Kızıl Ordu ile mücadele uzun bir yıpratma savaşı beklentisi yaratınca çatışmanın bu nüfus olmadan kazanılamayacağı anlaşıldı. Özellikle 1942'den itibaren yabancı işçilerin sayısı hızla arttı ve 1944' te 7 milyonu aştı. Halkın Doğu'da yaşayanların ilkel, pislik içinde ve tehlikeli olduğu mesajıyla bombardımana tutulduğu bir ülkede, çoğunluğu Slav olan kalabalık bir nüfusun ansızın Reich'a gelmesi, beklenmedik ve derinden sarsıcı bir sosyal devrimi temsil ediyordu. Rejimin onlara güven verme yöntemi, işçilerin koluna bant taktırmak, onları dikenli tellerin ardında tutmak, her hareketlerini polise önlemlerle denetlemek ve çizgi dışına çıktıklarında sert cezalar uygulamaktı. (s.426)** “ Örnek olsun; Naziler bile, madende öldürülmüş 300 civarında işçi için yapılan acı yüklü barışçıl gösterileri, en fazla, TOMA' lar, biber gazları ve plastik mermilerle dağıtmayı düşünebilirlerdi. Başbakanla özel kaleminden birilerinin göstericileri tekme – tokatları da ayrıca anılmalı. Bana, “ bizim devletimizin “ işçileri tel örgülerin ardına kapatmadığı itirazı yöneltilebilir: Yanıtım, Soma' da devletin katlettiği madencilerin çaresiz, üzölmeye dahi mecali olmayan yakınlarını polis, devlet büyüklerinin gezinti güzergahından uzak tuttu. Fiziksel anlamda olmasa bile bizde tel örgüler her yerde. MAZOWER' in, yukarıda alıntılıdığım, anlatısı Nazilerin Doğu Avrupa'dan devşirilmiş işçilere yönelik politikası. Çünkü SS Sovyet insanını “ kızıl insan – altı varlık “ olarak kabul ediyor; maymunla insan arası bir form.

Wehrmaht'ın; Türkçesi savunma kuvvetleri anlamındadır, işgali altındaki Batı ülkelerinin yurttaşlarına farklı davranılıyor: **“ Almanların işgal altındaki Kuzeybatı Avrupa ülkelerinin Nazileştirilmesi yönünde bir eğilim başlatacağını umduğu yapıların dağılması, Himmler' in daha 1941 sona ermeden “ yumuşak el “ siyasetinin başarısızlığa vardığı sonucuna varmasına yol açtı. Ancak sadece kendine hizmet eden bu yargı, aslında SS' in yönetimi ele almasını haklı çıkarmak için tasarlanmıştı. Aslında Himmler' in gücü Doğu dışında hala sınırlıydı – mesela Belçika ve Fransa' da SiPo/SD, askeri komutanın izni olmaksızın tutukla-**

ma yapamıyordu – ve gerek askeri gerekse sivil yetkililer onun çözümlenmesini onaylamıyorlardı. Siyasal değişim ve Nazileştirmeden çok kamu düzeni ve sükkunet sağlanmasına öncelik veren yetkililer, ne hal-kın huzursuzluğundan ne de Nazilerin Alman yanlısı yeni kitle partileri kuramayışından kaygılıydı. Siyasal bakımdan popüler olmadıklarını düşünüp güvenilir yönetimler oluşturma çabasına odaklandılar. (s. 651 – 652)” Usul, genel anlamda, keyfiliğin düşmanıdır. Naziler bile SiPo/SD’ nin, Nazilerin Güvenlik Polisi, tutuklamalarını bölgenin askeri şefinin iznine bağlamışlar. Hiç olmazsa keyfi tutuklamanın önüne bir engel çıkarmışlar.

Yurttaş sıfatıyla biz bu güvenceye sahip miyiz?

Yurttaş bir yana, başbakandan geldiğine inandığım bir talimatla, Soma’ da avukatlar bile sürüklenerek, diğer kelepçeden çok daha rahatsız edici plastik kelepçelerle kelepçelenerek işkence gördüler. Çünkü çok sıkın plastik kelepçe kan akışını kesiyor. Yargı adını verdiğimiz bürokratik büro, CMK., Av. K., AİHS ve diğer tüm mevzuata karşın, başbakanın talimatını emir telakki ederek avukatları plastik kelepçelerde tuttu, işkence etti ve sonra serbest bıraktı.

Tekrar sormak durumundayım: Nazi işgali altındaki Fransızlar, Belçikalılar mı daha güçlü hukuksal güvencecelere sahiptiler, biz mi sahibiz?

İşgalci Alman ordusu Kuzeybatı Avrupalılara hangi ağır cezaları veriyordu?

“ *Fakat olaylar denetimden çıkmaya yüz tuttuğunda, gösterdikleri tepki çok sert oldu ve işlerin daha da kötüye gitmesine yol açtı. Hollanda’ da Prens Bernhard için yapılan gösterilere karşı tepkilerini Lahey belediye başkanını azlederek ve Hollanda Genelkurmay Başkanı General Henri Winkelman’ı gözaltına alarak gösterdiler. Norveç’ te işgalin başında siyasetin uygunsuz ellere geçmesi ve hiç sevilmeyen Vidkun Quisling’ in ortaya çıkması başından itibaren tepki ve protestolara yol açtı; sivil itaatsizlik yayıldıkça toplu tutuklamalar oldu ve açıktan direniş yeraltına itildi. (s.652)* “ Sert tepkilerin ucu toplu tutuklamalarımız. Toplu tutuklamalar Türkiye için sıradan uygulama. Hemen her zaman, çeşitli gerekçelerle, toplu tutuklamalar yapılageliyor. Örnek olsun; 1980 Eylül cuntası döneminde toplu tutuklamalar belki yüzbinlere ulaşmıştı. Bir Nazi dönemi uzmanının akıllalmaz saydığı uygulamalar bizim için, ne yazık, oldukça sıradan şeyler. “ *Bir çok bölgenin kamu önderleri, daha işgalin başında halkın*

barışçıl tutumunu güvence altına almak adına Wehrmacht görevlileri tarafından rehin alındı fakat Alman askeri personeli ve mülküne yönelik çok az saldırı oldu ve kısa sürede bundan vazgeçildi. Her durumda bazı ordu komutanları etkilerinden kuşkuluydu ve huzursuzluklara daha aşamalı bir tepki göstermeyi tercih ediyordu. Örneğin, General von Falkenhausen Belçika ve Kuzey Fransa’ da 1914 – 1918 dönemindeki Alman işgalinin acı hatıralarını silmek istiyordu. Rehin alma uygulamasını etkisiz bir düzen sağlama aracı olarak gördü – daha sonra bunun nefret dışında kalıcı bir etki bırakmadığını yazdı – ve askeri tesislerin güvenliğini yerel polise vererek saldırıları azaltmayı tercih etti. 1941 yazına kadar bu tip önlemlerin gayet iyi işlediğini gördü ve ordu yüksek komutanlığına içerdeki durumu “ barış içinde “ diyerek betimledi. Ona göre küçük sabotaj eylemleri Belçika ekonomisinin sürekli sömürülmesini ve 200.000’den fazla Belçikalı işçinin Reich için çalıştırılmasını kesintiye uğratamamıştı. (s.653)” Bu kadar basit; dünyanın gördüğü en zalim mekanizma bile sabotaj eylemlerini hiç önemsemiyor ve işgali altındaki topraklara şiddet saçmayı düşünmüyor.

Bizde?

Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak; öldürülüp cenazesi bir kuyuya atılan Ali Şükrü Bey, Meclis binasında vurulan Deli Halit Paşa, İzmir Suikasti ile ilişkilendirilip asılan Doktor Nazım, 1928 TKP Tevkifatı ve devamında itirafçılaştırılan Vedat Nedim Tör’ler, Şevket Süreyya Aydemir’ler, Nazım Hikmet’ in Donanma Davası, solculara Sansaryan Handa yaşatılan işkenceler, yazmak dışında eylemi olmayan Aziz Nesin’in hapislikleri, daha 21 yaşındaki Ahmed Arif’in dahil edildiği 49’lar Olayı, İsmail Beşikçi’ ye yaşatılan 17 yıllık hapislik, Eşber Yağmurdereli’ nin hapisliği, 80 cuntasının poliste ve cezaevinde işkenceyle yaşamdan göçürdüğü yüzlerce, belki binlerce insan, 90’larda kitleselleştirilen faili meçhul cinayetler ve en son başbakanın terörist ilan ettiği 15 yaşındaki Berkin Elvan bizim laik, demokratik, sosyal hukuk devletimizin envanterini oluşturuyorlar. Ayrıca hiçbir katile vermediği 712 yıllık hapis cezasını gazeteci Felemez AK’ a reva gören bir yargı.

Sormak durumundayım; ülkemizi işgal etmiş olsaydılar, Naziler bile yukarıdaki bilançoğu bize yaşatırlarmıydı?

MAZOWER’ den son bir alıntıyla soruma yanıt arayacağım. İşgalleri altındaki insanlar hangi eylemleri

yapabiliyorlarmış ve Naziler nasıl karşılık veriyormuş?

“ Örgütlü ulusal direniş şebekeleri doğrudan temastan kaçındığı için, önceleri Almanların başını en çok ağrıtan şey grevler, işçi olayları, gıda ve konut kıtlığı ve düşük ücretlerin tetiklediği ara sıra aniden patlak veren küresel öfkeydi. 1940 sonbaharı boyunca Kuzeybatı Avrupa’ da genellikle gıda maddesi, giyim eşyası ve sabun üretiminde kesintiler oldu. Kış aylarında genellikle öfkeli ev kadınlarının önderliğinde gıda maddesi isyanları görüldü. Bunlar esas olarak yerel yetkilileri hedef aldı fakat ekonomik çıkarlar etkilendiğinde Almanlar bu hareketleri sert önlemlerle ezdi. Şubat 1941’ de Amsterdam’daki grevciler Hollandalı Yahudilere yapılan zulmü protesto ettiğinde ve gene Mayıs grevleri sırasında Belçika ve Kuzey Fransa’nın madenci kasabalarında olan buydu. Alman işgalinin yıldönümünde Liege, Hainaut ve Limburg havzasında – “100.000’lerin grevi” denen – büyük iş bırakma eylemleri patlak verdi; bu eylemler ancak işverenlerin büyük ücret artışlarına razı olmaları ve işçi liderleriyle gizlice görüşmeleri üzerine sona erdi. Kuzey Fransa’ da Fransız polisi grev saflarını dağıtmayı başaramayınca Almanlar bölgeye asker sevk edip sokağa çıkma yasağı ilan etti. Lille ordu komutanı madencilere işe dönmelerini emretti, et dağıtımını askıya aldı ve çoğu zorunlu işçi olarak Reich’a gönderilen 400 elebaşını tutukladı. (s. 653 – 4)” Nazilerin aldığı sert önlemler sokağa çıkma yasağı ilanı, et dağıtımının askıya alınması ve grevin önder kadrosunun Almanya’ ya işçi olarak sevkiyle sınırlı. Cumhuriyet tarihinin yoğun şiddetinden örnek vermeye gerek duymuyorum. Son Gezi Parkı Direnişinde genç yurttaşların canına kıyıldı. Türk polisi, kendi yurttaşına, Alman işgal ordusunun grevci Fransız işçilerine davrandığından çok daha merhametsiz davrandı. Başbakan da bu zulmü “ destan “ diyerek kutsadı. Türkiye Cumhuriyetinin, kendi yurttaşlarına karşı, Nazi rejiminden çok daha acımasız davrandığını kanıtladığım inancıyla konuyu kapatıyorum.

Sıra sosyolojik gerçekliğimizde. Kim ne derse desin, biz bir toplum değiliz. Kemalizmin ulus yaratma programının iflası günlerini yaşıyoruz. Kendini cumhuriyetin kurucusu ve sahibi sayan CHP muhalefette eriyor. Kemalizme mesafeli esnaf partisi AKP ise, onca fahiş hatasına karşın, anlamlı bir oy kaybına uğramıyor. O kadar öyle; 2023 planlaması yapıyor. Biraz daha cesaret kazanırsa 2071 ve, giderek, 2176 planlamalarını da yapabilir diye düşünüyorum. MHP de bence ideolojik eşikte bir parti; ne yaptığını bilmediği gibi ne yana geçeceğine de karar veremiyor. HDP, kurulmasının temelindeki niyetlere, kurucularından bazılarının sosyalist ideolojiye sahip insanlar olmasına karşın, Kürt milliyet-

çisi bir parti olmaktan öteye geçemeyeceği görülüyor. Sonuç olarak; TBMM’ deki temsil şeması toplumun derinini yansıtmıyor.

Neden mi?

Toplumda kadın cinayetlerinden sonra sıra daha savunmasızlara, çocuklara geldi. Beş – altı ya da sekiz – dokuz yaşındaki çocuklar vahşi öfkelerin, sapıklıkların hedefi, konusu olmaya başladılar. Genel anlamda cinayetler aldı başını gidiyor.

Hükümetin Soma’ da toprağa gömdüğü madencilerin aileleri televizyonlarda açıkladılar; insanlar, çaresizlikten ve öldürmeyecek ücretlerle ölümlerine gitmek durumunda bırakılmışlar. Örnek olsun; hükümetin katlettiği madencilere biri lösemi hastası çocuğunun tedavisini yaptırabilmek için, önce evini satmış, epeyce borçlandıktan sonra da maden işçisi olmak zorunda kalmış. Bir diğer maktül iki kızını okutabilmek için madenci olmuş. Genel neden ise kredi borçlarını ödeyebilme kaygısıymış. Ve bizi, sinirleriyle kesinlikle sorunu olan bir tek adam yönetiyor.

Toplum, seçimiyle, kendisini bunalıma mahkum ediyor, bunalım da insanları canavarlara dönüştürüyor. Bu bir döngüdür. Artık insanlar, yol kavgası gibi oldukça anlamsız bahanelerle, birbirlerinin canına kıymakta sakınca görmüyorlar.

Bu neden böyle?

Türkiye insanı, aksine tüm söylemine karşın, mistiktir ve akıldışıdır. Örnek olsun; bayrak, milliyetçi söylem, ilkokullarda okutulan and için önüne gelen herkesi lincetmeye hazır bu insan türü çocukların, kadınların öldürülmesine, trafik canavarlarına; özetle, yaşamı bayağılaştıran, kirleten, çirkinleştiren her kötü, çirkin şeye oldukça duyarsız. Bir bayrağın gönderden indirilmesini kendilerine en ağır hakaret sayıp ayaklanan, sokağa dökülen insanlar insanların öldürülmesini kendilerine yapılmış ağır haksızlık sayıp sokağa dökülüyorlar. Bu çirkin anlayış, seçim ve halkçılık mekanizmalarıyla devlete de egemen oluyor. Örnek olsun; meclis çirkinliği önleyecek yasal düzenlemeler yapmıyor ve yargı erki de kabalığı hep hoşgörüyor. Yargı için ideoloji hala insanın pek çok üstünde ve ötesinde bir kutsal değer olma özelliğini koruyor. Bu çirkin döngü cumhuriyetin kuruluşuyla işlemeye başladı. Cumhuriyet; bir yandan Nazilerin, sömürgeleştirdikleri Belçika ve Fransa halklarına reva görmediğini kendi “ yüce ulusu”na layık görürken diğer yandan da hayali bir “ Türk “ tipi yaratmakla çar-

pık bir zeminde yaşlanmaya başladı. Oysa başka anlayışlar da vardı.

Cumhuriyet ideolojisi, çok abartarak, dünyanın ilk kurtuluş savaşını verdiğini, neredeyse tüm uluslara ilham kaynağı olduğunu ileri sürer. İddianın her iki veçhesi de gerçekdişi. Şu nedenle; Garibaldi'yi, Hollandalıları, Amerikan Bağımsızlık Savaşını nereye koyacağız?

Garibaldi İtalya'yı 1880'lerde kurdu, Hollandalılar, Alçak Topraklar – Pays Bas – denen ülkelerinin bağımsızlığı için, 1581'den itibaren kurtuluş savaşı vermeye başladılar. İspanya Krallığı, Hollanda'nın varlığını 1648'de, Westefalia Anlaşmasıyla kabul etti. Amerikan Bağımsızlık Savaşı 1770'lerde başladı. Kurtuluş Savaşının ilk olduğuna ilişkin iddia ciddiyyetten yoksun.

Kurtuluş Savaşını dünyaya ilham kaynağı saymanın da bir geçerliliği olduğuna hiç inanmadım çünkü Türkiye Cezayir, Filistin sorunlarında emperyalistlerin tarafında durdu. '80 ya da '90'lı yıllarda Atatürk Barış Ödülüne layık görülen Mandela ödülü kendisine layık görmedi, reddetti. Atatürk batılı giysiyi giydirirken Gandhi batılı giysiyi reddetti, ölünceye kadar geleneksel Hint giysisini giydi.

Hangi ilhamdan sözediliyor?

Sormayı sürdürüyorum: Cumhuriyet hangi sosyolojik değişimi gerçekleştirdi?

Ahmet ERGENÇ ile Serap IŞIK'ın Gandhi'nin Tutkusu Mahatma Gandhi'nin Hayatı ve Mirası adıyla Türkçe'ye çevirdikleri, Ayrıntı yayınlarınca, 2014 yılında yayınlanmış Stanley WOLPERT'in Gandhi biyografisinden yararlanacağım. Asla radikal bir devrimci olamayan Gandhi sosyolojik dönüşümü siyasal bağımsızlıktan çok daha önemli görüyor. WOLPERT'ten aktarıyorum: “*Dokunulmazlık günahını ortadan kaldırmak için çekilecek hiçbir acı, dayanılmaz derecede korkunç olmayacaktır...*”

“*İstedğim şey, mümkün olduğunca dokunulmazların alt tabakasını temsil etmek ve kendimi onlarla özdeşleştirmektir*” dedi Gandhi basına ve sebeplerini de şöyle açıkladı: “*Zira onlar zehirli kaptan çok su içtiler... Onlar bir gün tekrar ayağa kalkacaksa bu onlara sandalye ayrılması yoluyla değil, Hindu reformcuların gayretli çabalarıyla mümkün olacaktır.*”*Muhabirlerin Poona Hapishanesi'ne, Gandhi'nin yatağında ölüm orucuna başladığı üstü açık bölüme girmelerine izin verilmişti. “İstedğim ve uğrunda seve seve canımı vereceğim şey, dokunulmazlığın kökünün kazanması-*

dır” dedi orucuna başlarken.

Bombay'daki ölüm orucu karşısında, Hindu liderlerden bir grup hızla bir toplantı yaptı. Hindistan'ın dokunulmazlarının siyasi lideri, başarılı avukat Dr. B. R. Ambedkar da aralarındaydı. Ambedkar daha sonra Hindistan'ın ilk Adalet Bakanı ve Anayasa Oluşturma Komitesi'nin başkanı olacaktı. Ambedkar, Gandhi'nin ölüm orucunun tek sebebi olarak kendi cemaatinin özel temsili avantajlara kavuşmasını göstermesine öfkeliydi. Yine de konuyu Gandhi'yle tartışmak üzere Poona'ya gitmeyi kabul etti ve 22 Eylül'de hapishane zirveleri için bir araya geldiler.

“*Cemaatim için siyasi güç istiyorum “ dedi Ambedkar Gandhi'ye. “ Hayatta kalmamız için olmazsa olmaz bir şart bu.” Ambedkar, Londra'da bizzat ısrar ettiği ve MacDonald'ın da verdiği, yetmiş bir adet özel tahsis edilmiş sandalye için tazminatını ve hakkını talep ediyordu.*

“*Ben Harijanlara hizmet etmek istiyorum” diye cevap verdi Gandhi, bu kelime Tanrı'nın çocukları anlamına geliyordu. İlk olarak Gucerat dilinde şiirin babası Narasinh Mehta tarafından kullanılan kelimeyi, Gandhi popülerleştirdi ve hayatının geri kalan yılları boyunca benimseyip kullandı. Bu kelime, en azından Hindistan'ın milyonlarca paryasına yeni bir nominal haysiyet kazandırmıştı. Gandhi, cemaatinin yeni bir üyesi olarak son derece heyecanlı olduğu ve bir Harijanın Hindistan'ın Genel Valisi, bir Bhangi dokunulmaz çöpçününün Kongre başkanı olmasını istediği konusunda Ambedkar'ı temin etti. (s.273 – 4) “ Hindistan Kurtuluş Mücadelesinin önderi, Yüce Ruh, Gandhi, radikal çözüm geliştiremese de, sosyal sorunu siyasal sorunun önünde görüyor ve sosyal olanı siyasal olanın önüne koyuyor. En alt kastın en alt grubuna mensup insanlar, Hinduizm içinde, dokunmakla, hatta bakışlarıyla dokundukları yemekleri ve soluklarıyla yakındaki her şeyi kirlettiğine inanılan insanlardır. Dokunulmaz olmaları buradan geliyor. Gandhi, Hindistan'ın siyasal bağımsızlığını elde etmenin bu sosyal sorunun çözümünü etkilemeyeceğini biliyor ve siyasal bağımsızlıktan önce bu sosyal sorunu çözüp daha dengeli bir toplumla siyasal kavga vermeye çalışıyor. “ Kongre'deki güney ve kuzey Hindistan'dan gelen Brahmanlar – ki aralarında Sapru, Jayakar, Malaviya, Rajendra Prasad ve Rajagopalachari gibi önemli liderler de vardı – ertesi gün Devdas ve diğerleriyle bir araya gelip, Ambedkar'ı tatmin eden planı şekillendirdiler: Bu plan kendi cemaatine yasama meclisinde MacDonald'ın Mağdur Sınıflara sunduğunun neredeyse iki katı sandalye verileceğini garanti altına alıyordu. Bu esnada Hindistan'ın Büyük Ruh'u ve Sihirbaz'ına başarılar ve uzun ömürler dileyen telgraflar yağıyordu. Mira da dahil binlerce*

Hindistanlı duygudaşlık içinde oruç tutmaya başlamıştı. (s. 274) “ Bir siyasal olay, toplumu alt – üst edip varolan toplumda deprem yaratmıyor ve tarih sahnesine yeni aktörler çıkarmıyorsa, siyasal olay değildir ve, bu anlamda, Kemalizm çok yoksuldur. Türkiye toplumunda hiçbir deprem yaratamadı. Türk saymadığı gayrimüslimleri sürmek ve, o zamana değin varlıkları bilinen, etnisiteleri yok ve Türk saymak dışında hiçbir şey yapmadı. Bir anlamda, halden daha geriye düştü, geleceğine devasa sorunlar bıraktı. Neredeyse yüzyıl sonra, 2010’lu yıllarda toplum hala kendisini tanımlamaya çalışıyor. Hem de çok kanlı bir biçimde. Ayrıca eklemeliyim; otobüs dolusu erkeğin kadınlara topluca tecavüz ettiği günümüz Hindistan’ı, Gandhi’ nin sosyal sorunu derinliğine kavrayıp çözemediğini gösteriyor. Birşeyler yapılıyor ancak, geleceğin toplumsal sorunlarından biri de yaratılmış oluyor; “ **Hindu Liderler Konferansı, 25 Eylül’de Bombay’da tekrar toplandı ve bundan sonra hiçbir Hindu’ nun doğuştan dokunulmaz sayılmayacağına oybirliğiyle karar verdi. Şimdiye kadar dokunulmaz sayılanlar, kamusal su kuyuları, yollar ve diğer kamusal kurumları kullanmak konusunda diğer Hindularla aynı haklara sahip olacaktı.**

Ölüm orucuyla Hindistan’ın çehresini değiştirdi ve dokunulmazlığı tek darbeye öldürdü. Aslında öldürmemiş ama zayıflatmıştı. (s. 274 – 5) “ Yeterli radikalizm dozundan yoksun çözüm hastalığı iyileştirmemiş, nüskedeceği zamana değin zayıflatabilmiş.“ **O Kasım ayı Gandhi dokunulmazlığa dair, neredeyse hayatına mal olan sorunun geniş ilgi görmesine yardımcı olan bir dizi makale yazdı. “Bunlar toplumsal açıdan cüzzamlı gibiler “ diye hatırlatıyordu Gandhi okurlarına. “ Ekonomik açıdan kölelerden daha kötü durumdadılar. Dinsel açıdan bakıldığında ise, bizim yanlış bir şekilde Tanrı’nın evi dediğimiz yerlere girmelerine izin verilmiyor. Kamusal yollardan, devlet okullarından, devlet hastanelerinden, kamusal su kaynaklarından ve halka açık çeşmelerden faydalanmalarına izin verilmiyor... Üst kasttan doktor ve avukatlar onlara hizmet etmiyor... Ayaklanıp isyan edemeyecek kadar mağdurlar... Her Hindu evinde, bütün pratik meselelerde ailenin bir üyesi olacak bir Harijan bulundurulmalıdır. (s. 275)”** Öneri kesinlikle duygu ve şiir yüklü ancak ölü bir öneri. Hintliler, birer Harijan’ı evlerine aile bireyi olarak katacak kadar ileri gitmiyorlar. Geçmişin günahı bugünün Hindistan’ını en çirkin suçlar görünümünde yakıyor. Çözümlerinin yetersizliği bir yana, Gandhi, sosyal sorunlarını çözme yeteneğini gösteremeyen bir toplumun siyasal bağımsızlık kavgası vermesinin, kavgayı başarıyla taçlandırmasının hiçbir anlamı olmadığını görmüş.

Kendi gerçekliğimize geçiyorum.

Uzun tartışmalara girmeyeceğim, gecekonducu gerçekliğimize üç noktadan işaretle yetineceğim. İlki şu; çok ilerici, bilimsel, evrensel ve bir sürü başka üstünlükle yüklü cumhuriyet tarlası neden AKP gibi bir ürün verdi?

AKP’ nin geliştiği rahim, yağmalatılan kentleri kuşatan, cumhuriyet yaratusı gecekondulardır. Kemalizm, yarattığı gecekonduda kendi yıkımını hazırladı.

Gecekondunun çocuğu AKP bir parti mi, bir aygıt mı?

AKP, bence ve öncelikle, başbakanın elindeki bir manivela, bir aygıttan ibaret. Bütün diğer gerekçeler bir yana; bakanlık tüzelkişiliği üzerine kurulu merkezi devlet örgütünün bakanları kendiliklerinden karar almadıklarını, kararları başbakanın verdiğini televizyon kanallarında defalarca ikrar ettiler. Mecliste de AKP grubu, sadece ve sadece başbakanın emir ve talimatları ile hareket eden bir topluluktur. Örnek olsun; CHP Manisa milletvekilinin madenlerdeki güvenlik zaafı ile ilgili önerisini reddettiler, çünkü başbakan öyle istedi ve, resmi rakamlara göre, 301 madenci öldü, katledildi. Yine IŞİD ve El – Nusra Cephesi ile ilgili muhalefet öneri ve uyarıları AKP meclis grubunca dikkate alınmadı ancak, IŞİD Türkiye’nin Musul Başkonsolosundan tır sürücülerine kadar, yakalayabildiği bütün yurttaşlarımızı rehin aldı. O kadar öyle, başbakan belediye başkanlarının yetkilerini dahi gaspetti ancak, kişilikli hiçbir yetkili çıkıp bu durumu kamu önünde protestoyla makamını ve AKP macerasını terk etmedi. Başbakan belediyelerin yetkilerini gaspla yetinmedi, HSYK’ nu bile istediği biçimde dizayn etti. Başbakan, yine, Irak Kürdistanı Bölgesel Yönetiminin başkanı ile çok dostane ilişkiler içinde olduğunu dünya aleme gösterdi ve şimdilerde, diğer dostu IŞİD bu dostuna saldırıyor. Başbakanın iki dostundan IŞİD diğer dostu Bölgesel Kürt Yönetimi başkanının boğazını kesme arzusuyla dopdolu davranırken diğer dost bölgesini ve hayatını koruma peşinde. Başbakan, Dışişleri Bakanlığındaki gizli toplantı deşifre edilmeseydi, hakkındaki yolsuzluk tartışmalarını gündemden düşürmek için ülkeyi savaşa sokacaktı ve, çocuklarını ölüme yollamayı çok arzu ettiği; hak, hukuk bilincine sahip olmayan pragmatik yurttaş – insan başbakana desteğini esirgemedi, esirgemiyor.

Birincisiyle bağlantılı ikinci işaretim ise hem AKP’ nin ve hem de Kürtlerin Kürt politikasına.

‘80’li yıllarla birlikte Kürtler, süreklilik kazanan, bir ulusal kurtuluş mücadelesine giriştiler. Son bir – iki

yıldan bu yana devletle siyasi görüşmeler başlatmayı ve bu görüşmelerin yapıldığını tüm dünyaya duyurmayı başardılar. AKP manivelalı başbakan ise Kürtlerle görüşmeleri tuhaf, bilinen tüm usullere aykırı biçimde yürütmeyi tercih etti. Başbakan Türkiye’de görüşmeler yürüttüğü Kürtlerle Suriye’de, IŞİD ve El – Nusra Cephesi üzerinden çatışyordu ve yenilgiye uğradı. Görüşmelerini ise, yayınlanan görüntülerine göre, Kürtleri devlete teslim etmeyi vadeden ve bu nedenle rehin kabul ettiği Abdullah ÖCALAN’la yürütmeyi seçti. Şu anda, çözüm için herhangi bir adım atmayan, atmakta kararlı başbakanın bir Kürt içsavaşı peşinde olduğunu düşünüyorum çünkü başbakanın eylemi PKK ile ÖCALAN arasında bölünecek Kürtlerin kapışmasını beklediğini işaret ediyor.

Devamla; devletle siyasal görüşmeleri başlatabilmeleri, başbakanın ve PKK’ın gizli niyetlerinden bağımsız olarak, Kürt tarafının başarısı sayılmalı. Bu başarıdan sonra devletin bağımsızlıkçı Kürtleri terörist ilan etmesinin olanağı ve mantığı kalmadı. Bu böyle olmakla birlikte, Kürt tarafı geleneksel ilişkilerinde hiçbir değişime gitmedi. Örnek olsun; Kürtler, hala, yoğun kadın cinayetlerinin, çocuk kıyımlarının, giderek, genel anlamda şiddet eğiliminin kendi toplumlarından sökülüp atılmasına yarar hiçbir mekanizma, hiçbir politika geliştirmediler. Kaba milliyetçilik yapmakla yetiniyorlar. Kurulacak bir Kürt devleti, Türkiye Cumhuriyeti gibi, kendi halkına elem taşımaktan öteye gitmeyecek.

Sonuncu işaretim de yargıya. Öyle sanıyorum; hemen hemen tüm meslektaşlarım, özellikle son iki – üç yıldır, hukukun temel kavramlarıyla bağdaştıramadıkları kararlarla karşılaştılar. Örnek olsun; 6100 S. HMK. m.107’de belirsiz ve 109’ da da kısmi alacak davaları düzenleniyor. 109/2’ ye, “ **Talep konusunun miktarı, taraflar arasında tartışmasız veya açıkça belirli ise kısmi dava açılmaz.**” amir hükmü konmuş. Bu kural, en geniş anlamıyla, taraflar müddeabihin miktarını tartışmıyorlarsa, kısmi dava açılmayacağını emrediyor. Yargıtay bunu nasıl anlıyor?

Hukuk Dairelerinin üst kurulu niteliğindeki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2012/9-838 E. – 2012/715 K. sayılı içtihadında, önce “ **Bir davanın kısmi dava olarak nitelendirilebilmesi için, alacağın tümünün aynı hukuki ilişkiden doğmuş olması ve bu alacağın şimdilik bir kesiminin dava edilmesi gerekir. Kısmi dava açılabilmesi, talep konusunun niteliği itibarıyla bölünebilir olduğu durumlarda, talep konusunun miktarının, taraflar arasında tartışmalı veya açıkça belirli olmaması hallerinde mümkündür.**” diyor. Devamında

ise “ **Dava konusu edilen alacak, yargılama sırasında hesap raporu alınmasını gerektiriyor(Kuru/Budak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Getirdiği Başlıca Yenilikler. İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 85, Sayı, 2011/5, s. 13) veya miktar veya değerinin belirlenmesi yargılama sırasında başka bir olgunun tespit edilmesini gerektiriyor ise talep konusu alacağın tartışmalı veya açıkça belirlenemeyeceği kabul edilmeli ve kısmi dava OLARAK GÖRÜLMELİDİR.**” gerekçesi var. Bir de 24. maddede düzenlenen tasarruf, 25. maddede düzenlenen taraflarca getirilme ve 26. maddede düzenlenen taleple bağlılık ilkeleri varken, Yargıtay’ın hukuk dairelerinin genel kurulu nasıl **bilirkişi incelemesinin alacağı belirsiz hale soktuğunu ileri sürebilir?** Örnek olsun; davacı belirsiz alacak davası açsın ve bir talepte bulunsun, davalı da talebin, müddeabihin, miktarına itiraz etmeksizin davanın reddini talep etsin. Mahkeme de müddeabihi bilirkişiye hesaplısın. Bilirkişinin hesaplama yapması, **taraflar alacağın miktarını tartışmalarına karşın**, Yargıtay için, insanların belirsiz alacak davası açma hakkını ortadan kaldırma gerekçesi olabiliyor. Yenilik doğurucu, inşai, haklar geçmişe yürütmezler. Kural bu olmakla birlikte, şöyle bir olay yaşansın: İcra takibi başlatılıp taşınmaz ihale ile satılsın. Takip borçlusu takip dayanağı belgenin sahteliğini ileri sürsün ve senedin sahteliği mahkemece kabul edilsin. Takip borçlusu bu kez takip alacaklısı ile ihale alıcısının danışıklı davrandığını ileri sürüp tapu iptal ve tescil davası açsın, bu dava da kabul edilsin. Takip borçlusu üçüncü bir dava açsın ve ihale alıcısından geçmişe yönelik ecri misil talep etsin. Yargıtay ecri misil talebini de, ihale alıcısının kötü niyetli olduğu gerekçesiyle, haklı bulsun.

Tutarlı mı?

1) İcranın düzenlediği bir cebri satışa kötüniyetle nasıl iştirak edilebilir?

2) Yolsuz da olsa, tescil, iptal edilinceye değin, ilgisine mülkiyet hakkı sağlamaz mı?

3) Tapu kaydının iptali davası yenilik doğurucu, inşai, davalardan değil mi?

4) Yenilik doğurucu karar geçmişe yürür mü?

5) Kişi malik olmadığı şey için ecri misil nasıl isteyebilir?

Üçüncü örnekte de, bir mahkeme, bir başka dosyaya emsal sunulan kendi kararı hakkında bilirkişi incelemesi istesin.

Her üç örnek de somut ve gerçektir.

Biz, işte, böyle yönetiliyoruz ve böyle yargılanıyoruz.

Umutsuz mu olmalı?

Yanıtım Troçki'den: *“ Oportünizmin başlıca psikolojik özelliğinin beklemeyi bilmemesi olduğunu söylemek paradoks gibi görünebilir. Ama bunun doğruluğu kuşku götürmez. Dost ve düşman sosyal güçlerin, karşılıkları ve etkileşimleri nedeniyle tam bir siyasal durgunluk yarattıkları dönemlerde; ekonomik büyümenin moleküler süreci, çelişkileri yoğunlaştırarak sadece siyasal dengeyi bozmayı başaramayıp aslında güçlendirdiği ve adeta kalıcı kıldığı dönemlerde; işte bu gibi dönemlerde; işte bu gibi dönemlerde sabırsızlığa kapılan oportünizm, tarihin pratiğe sokmaya henüz*

hazır olmadığı şeyi hayata geçirmenin “yeni “ yol ve araçlarını arar. Kendi yetersizliği ve güvenilmezliğinden bıkip usanarak “ müttefikler “ aramaya koyulur. Hırsıyla liberalizmin gübre yığınınına balıklama dalar. “

Sabırsız amprisistlere sözüm yok ancak umutsuz olmak için neden görmüyorum. İki nedenle;

İlk gerekçem tarihin kendisidir. Tarihin ırmağı hep daha uygarlaşmadan yana. İlkellik, kuralsızlık ebedi olamaz.

İkinci gerekçem de determinizmin kendisi. Cumhuriyet gecekonduları yarattı. Gecekondu da klan içindeki yalnız, kaba, hoyrat gecekonduluyu ancak, bugün, gecekonduların çocuğu AKP, kendisini, gecekonduyu yok etmekle yükümlü sayıyor. Bu, bir çocuğun, ebeveynini öldürmesine ne de çok benziyor!

DİLBOZUMU

bir dil, yükselir merâmını birbirine diyemeyenlerin gövdesinden
eser arada bir; yıkar, yağmalar, okşar
kimi zaman umut vericidir, vurur kıyısına birbiriyle çarpışan bakışların

bir dil, köpüklenir...odur, gevşeten de geren de ipleri
düşlerin, düşünüşlerin kimyâgeri bir cevheri hunharca işlemektedir.

bir dil, göverir toprağın namlusundan,
hızları ışıktan anlamlar fişeklenir
gülümser zamânı alt etmenin sevinci.
bilmez de sezer: eylemsizlik, eylemin son kertesini...

Tuğba KARADUMAN

Av. ŞÜKRÜ AKMANSOY’U ANARKEN

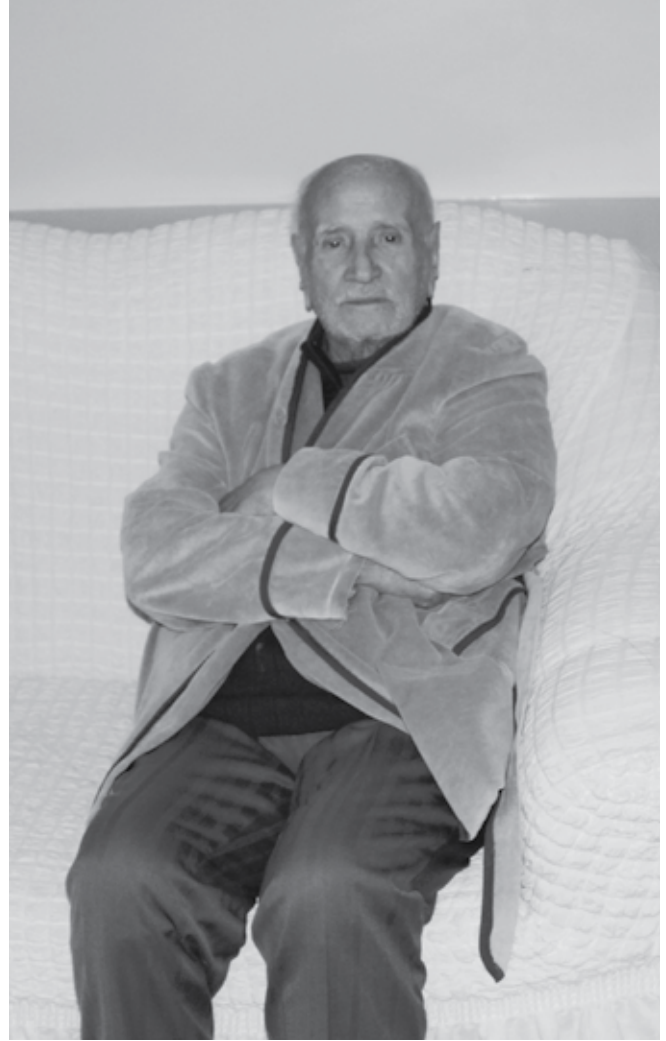
Söyleşi: Nezaket ÖZDEMİR

Sevgili Başkanımızı 09.03.2012 tarihinde sonsuzluğa uğurladık. Sayın Nezaket Özdemir’in kendisiyle ölmeden önce yaptığı son röportajı aşağıda sunuyoruz.

1923 Bursa doğumludur. İlk,orta eğitimini Bursa’da tamamladı. 1945 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun oldu. 1949 yılından itibaren serbest avukatlık yapmaya başladı. Millet Partisi’nin Bursa kurucuları arasında yer aldı. 1965 yılında Türkiye İşçi Partisi’nin Bursa’da kuruluş çalışmalarını yürüttü. 1965-1968 yılları arasında TİP Bursa İl Başkanlığı görevini üstlendi. Aynı yıl belediye meclis üyesi seçildi. 1976-1978 yılları arasında Bursa Baro Başkanlığı yaptığı. 1978 yılında aktif siyasi hayattan çekilen Şükrü Akmansoy Bursa İnsan Hakları Derneği Başkanlığı yaptı. Meslekte 50 yılını doldurduğu gün Çağdaş Hukukçular Derneği tarafından hukuk ve demokrasiye katkıları ve bu alandaki ödünsüz tutumu nedeniyle “dinazor heykelciği” ile ödüllendirilen Şükrü Akmansoy 3 çocuk babasıdır.

Sayın Şükrü Akmansoy, Bursa Barosunun 99. ve bugün en eski üyesisiniz. Sizinle hem kendi hakkınızda hem Bursa hakkında hem de Bursa Barosu hakkında bilgi edinmek için sohbet edeceğiz. Önce sizinle başlayalım.

Doğup büyüdüğüm bu şehri çok sevdiğimi, gerçekten duygularımı anlatmak için sevgi sözcüğünün çok zayıf kaldığını belirtmeliyim. 1923 yılında Bursa’da Hissar Sementi’nde doğdum. Tahtalimescid Mahallesi’nde Zindan Kapı Sokak 13 numara . O ev hala ayakta ve bizim mülkiyetimizde olarak kullanılmaktadır. Annemin adı Ayşe, babamın adı Mehmet. Annem Bulgaristan göçmenlerinden, babam da Varnalı. 1876 Plevne yenilgisinden sonra Gazi Osman Paşa, Türklerin tekrar Anadolu’ya dönüşü ki, büyük nispette halk arasında 93 harbi olarak isimlendirilir, Bursa’ya gelip yerleşmiş. Babamın memleketteki aile ismi “Küçükogulları” Varnayı ziyaret ettim çok güzel bir şehir. Babam bugünün otellerinin minyatürü ve iptidai şekli olan, bir han sahibiydi. Aynı zamanda da nalbanttı. Ben de Bursa’da bu-

lunduğum zamanlarda tatillerimin büyük bölümünü babamın hanında geçirmişimdir. Ayrıca mesleğinin gereği olarak onun mesleği olan nalbantlığı da bilirim. Annem mütedeyyin, kendi halinde, namütenahi tolerans sahibi melek gibi bir insandı.

Burada çok orijinal bir mescitten de söz edeceğim. Bu mescidin minaresi yoktu. Hemen bizim evin bitişiğindeki köşeye, yüksekçe bir taş koyulmuştu, ezanlar oradan okunurdu. Yaşantımın çocukluk dönemi için, özellikle bayramların geçtiği ki bu yer Pınarbaşı adıyla maruftur. Tuluat türünden tiyatrolar, ipCambazları, tayyare diye adlandırılan bir eğlence türü, atlıkarıncalar, şerbetçiler, helvacılar ve diğer birçok satıcı olan bu bayram yeri çocukluk günlerimin en gözde anıları arasındadır.

Eğitimime Hoca İlyas İlkokulu'nda başladım. Zafer Meydanı'nın hemen altındadır. İlkokul öğretmenim Nafia hanım. Çok sevdiğim, çocukluk aşkı diyebileceğim, başkalarından kışkırdığım, fevkalade bir insandı. Benim psikolojik yapımı çok iyi anlayan bir insandı. Onu burada rahmetle anıyorum.

- Sayın Akmansoy, sizin çocukluğunuzda gördüğünüz eğitim ile şimdiki eğitim sistemi arasında ne gibi fark var?

-Önce şunu söyleyeyim, bizim ilk, orta ve lisedeki müfredat programı bu günkü iki üç misli ağırlıktaydı, çok daha derin bir bilgi verirdi. Ben ilkokuldaki kültürümle, bugünkü ortaokul mezunları ile eşdeğerde bir bilgiye sahip olduğumu söylersem mübalağa etmiş sayılmam. O itibarla, Cumhuriyet çocuklarının, kültür bakımından, bilgi bakımından çok güzel yetiştirildiğini ifade etmek durumundayım. Atatürk dönemindeki eğitimde milli unsurlar ön plana çıkmıştı. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ümmet fikrini, kültürünü, düşünsel yapısını değiştirmeyi amaçladığı için, geçmişle ilişkisini en aza indirmek koşulu ön planda olduğu için, ulusal bir eğitim çizgisi izlenmiştir. İnönü dönemini ise bir başka aydınlanma dönemine geçiş olarak değerlendirmek lazım. Yunan klasiklerinin Hasan Ali Yücel tarafından türkçeye kazandırılması, batıya bir başka açıdan entegre olmaktır. Ben o dönemi Avrupa'daki Rönesans'ın Türkiye'de küçük çapta uygulanması örneği olarak düşünürüm.

-Sizi hukuk eğitimine yönlendiren ne oldu? Bir idolünüz var mıydı?

Ben hukuku iki romanın etkisi altında seçtim: Biri Victor Hugo'nun Sefiller romanı. Diğeri Montesquieu'nün adada geçen bir olayı anlatan romanıdır. Bu romanda sanık olarak ifade edilen şahsın, suçsuz olduğunu ifade ederek yaptığı savunma ve sonuçta savcının katil olarak ortaya çıkması beni çok etkilemiştir.

Ortaokula giderken yurt bilgisi öğretmenimiz Fatma Zehra Hanımefendi hukuk fakültesinin üçüncü sınıfından ayrılmıştı. Atatürk'ün yazdırdığı ve Afet İnan tarafından kaleme alınan bir kitapta "devletçilik ve ferdiyetçilik" diye bir başlık vardı. Öğretmenimiz bu bahsi kitabın da dışına taşmak suretiyle, geniş bir biçimde anlattı. Benimde sosyal bilimlere karşı temayülüm varmış ki, (bunu şimdi tespit ediyorum) not tutmuşum. Beni tanıyanlar bilirler, bir sarı defterim vardır. Kendime göre çok enteresan bulduğum şeyleri kaydedirim. Çoğu yaprakları da imzama nasıl atayım diye geçmiştir. Neyse, hocam ertesi ders beni kaldırdı ve bir ders önce

anlattığı konuyu sordu. Dikkatlice dinlediğim, ayrıca not tuttuğum, bir de adetim olduğu üzere önceden de okumuş olduğum için bu derste hoca beni pek beğendi ve dedi ki, "Evladım, ne olmak istiyorsun?" Ben bu soruya, "hukukçu ve avukat olmak istiyorum," diye cevap verdim. Bu olayda benim temayülümü pekiştirmiş oldu.

Bir başka olay, fakülte ikinci sınıfa geçtiğimizde "Hirsch" isimli ticaret hukuku profesörümüz vardı. Fakat felsefe hocamız öldüğü için o dersi de bize ek olarak vermek zorunda kaldı. İlk derse geldiğinde "felsefe nedir?" diye sordu. Bende parmak kaldırdım. Ben "Felsefe: hayatı, olayları, dünyayı, insanın taktığı gözlüğün renginden tasvir eden, yorumlayan bir bilgi dağarcığıdır," dedim. Hiç unutmuyorum. Elini masaya vurarak "bravo arkadaşım" dedi ve devam etti "arkadaşımız iyi bir hukukçu olacaktır." Bu anılar içimde var olan temayülün belirtileriydi.

-Gençlik döneminizde, lise çağında, Bursa'daki toplumsal yaşantı hakkında bilgi verir misiniz?

Lise çağlarımda, Türkiye'de kapalı bir toplumdan aydınlığa geçişi ifade etmiş olması nedeniyle, o dönemin fikir akımlarının çok değişkenliği içinde kendimi buldum. Bugün artık ülkemizde düşün hayatının çok daha geniş boyutlara ulaştığını görüyoruz. Fakat o dönemde Türkiye'nin ulus devlet yaratma fikrini, milli duyguları yücelten eğitim düzeni, batıya dönmesi nedeniyle, fikir cereyanları da yavaş yavaş Türkiye'ye nüfus ediyordu. Türkiye'de yıllarca bir kısım düşünce akımları büyük yasaklarla karşılaşmıştır. Bana göre İnönü döneminin en büyük hatası, İtalyan ceza kanununun Türkiye'ye adapte edilmesidir. Mussolini dönemi yasası olduğu içinde büyük ölçüde sol fikirlerin yasak olduğu bir dönemdir. Bu nedenle, o günkü gençlik, Atatürk döneminin milliyetçi fikirlerini daha yoğun olarak yaşamış ama yeni fikirlere karşı genç kuşaklar, en ateşli duygulara sahip oldukları, dünyayı yeniden oluşturma gücünü kendilerinde gördükleri bu en coşkulu günlerinde kendilerini belli bir fikir dünyası içinde hapsedilmiş durumda bulmuşlardır. Ancak 1960 senesinden sonra meydana gelen gelişimle, bütün düşüncelerin serbestçe ifade edildiği bir anayasaya kavuştuk.

Düşünsel boyut dışında, bizim dönemimizde genç kız-erkek ilişkileri çok kapalı toplumsal geleneklerin bir sonucu olarak, karşıdan karşıya flört etmekten öteye geçmezdi. Mesela mahallemizde, ya da başka bir mahalledeki bir genç kızın bana olan ilgisini tespit etsemde kendisiyle konuşmak fırsatını yakalamak mümkün değildi. Sadece evinin önünden birkaç kez geçersiniz, aranızda ıslık ya da başka bir parola ile anlaşma söz konusu ise, perdenin arkasından sizin geçtiğinizi gördüğünü

belli etmek için ışığı yakıp söndürmesi, bizi mutlu eden hallerdi. Çokta genelleme yapmak istemiyorum, belki benim yaşantım böyleydi. Buna mukabil biz kendi çapımızda kız arkadaşlarımızla gramafon çalmak suretiyle dans ederdik. Biz Hisar'da oturuyorduk, bugünkü ordu evinin büyük bir salonu vardı. Bütün sünnet düğünleri, nişanlar, düğünler orada olurdu. Bizde orada oturduğumuz için tabii haberdar olurduk. Bütün bu törenlere davetli olmamama rağmen giderdim. Salonun iki kapısı vardı, bir genel giriş yapılan kapı, bir de arkada balkon kapısı vardı. Ben refüze edilmemek için arka kapıyı kullanırdım. Bir köşede bekler, uzun süre salonu etüt eder, hangi kız kaç defa kiminle dans ediyor gözlemlerdim. Bakardım ki bir genç kız değişik bir kaç gençle dans ediyor, bu durumdan cesaret alarak bende o genç kıza dansa davet ederdim. Böylece hiç refüze olmadan düğünlerde genç kızlarla dans etmişimdir. Benim için kadın erkek ilişkilerinde özelliği olan, anlatmaya değer bulduğum bir anımdır.

-Bu anı sizin medeni cesaretinizin çok yüksek olduğunu gösteriyor ki anlattığımız Bursa'da bu cesareti herkes gösteremez.

Hemen parantez açayım. Ankara Hukuk Fakültesi'ne gittiğimiz zaman, yatılı öğrenciyiz. Okulda bir radyo var, tango falan çalar. 45 öğrenci içinde 3 arkadaş tango biliyorduk. Diğerleri hiç dans bilmiyordu. Ben böyle bir toplum düzeninden oraya gittiğimde bahtiyarlar arasında idim. Bu nedenle Bursa'yı tamamen kapalı bir toplum olarak düşünmek doğru değildir. Çünkü daha önce de söylediğim gibi Bursa Erkek Lisesi'ne devam ederken, kızlı erkekli çaylar tertip edip gramafon eşliğinde dans ettiğimizde olurdu. Ama bu çizgiyi Bursadaki genç kuşağın tamamının paylaştığını söylemem mümkün değildir. Bu birazda benim ataklığımın eseridir. Milli Sinema ve Tayyare Sineması vardı. Milli Sinema arka arkaya üç film oynatırdı. Tayyare Sineması daha çok büyüklere hitap ederdi. Hatta hatırlıyorum, ortaokuldayken Romeo ve Jüliet filmi gelmişti. O filmden çok etkilenmişim. Orada aşkın birleşmemekten kaynaklanan bir teessür kaynağı olduğunu öğrenmekle beraber, Romeo'nun Jülyet'e hitap edişleri, Shakespeare ait o duygusal tiradlar, hep ezberlemeye çalıştığım diyaloglardı. O sözcükleri ezberleyip tanıştığım kızlara tekrar ifade etmekten büyük zevk duymuşumdur.

Orhan Camisi'nin bir tarafı kütüphane idi. Oradan çok kitap alıp okumuşumdur. Birde Halkevinin kütüphanesi vardı. Orada da daha çok üst düzeyde kitaplar vardı, ama Orhan Camisinde romanlar olurdu. Ben orta halli bir ailenin çocuğuydum. İstanbul ve Ankara'da bir üniversitede okumam ekonomik olarak ailemin kaldı-

racığı bir yük değildi. Devletin hakim ve savcı ihtiyacı var, bende açılan devlet sınavlarına girdim. Kazanarak, Ankara Hukuk Fakültesi'nde 4 sene devlet adına okudum. Tam harp zamanıydı. Herkesin ekonomik bakımdan çok sıkıntı çektiği, yeme içme bakımından azami tasarruf etmek zorunda olduğu yıllarda, benim devlete şükran borcum vardır. Evimde yeme imkanım olmayan şeyleri yatılı okulda bulduğumu söylemeliyim.

O tarihte Bursa toplumu henüz sanayileşmemiş, kırsal kesimin ağırlıklı olduğu, çok belirli yerlerde sosyal faaliyetlerin olduğu ve özellikle Halkevinin çok büyük hizmetleri olduğunu burada ifade etmek istiyorum. Demokrat Parti'nin bana göre en büyük günahı Halkevlerini kapatmış olmalarıdır. Halkevlerini kapatmış olmaları nedeniyle onları kınıyorum. Gençlerin lise, ortaokul sıralarında ya da benim gibi yüksek tahsil yapıpta tatilde Bursa'ya gelipte Halkevinden yararlanmamış olmaları mümkün değildir. Hakikaten, Halkevi sadece gençlerin uğrak yeri, edebiyat, sosyal faaliyetler yönünden değil, köylere gitmek suretiyle Türk örf ve adetlerini, bu yöreye özgü geleneklerini tespit bakımından önemli bir hizmet görmüştür. El sanatlarının gelişmesinde çok faydalı olmuştur. Genç kuşağın kahvelere gitmesini engellemiştir. Ve toplumda insan ilişkilerini çok güzel bir noktaya taşımıştır.

-Sayın Akmansoy siz 1923 doğumlusunuz, Cumhuriyet döneminin her aşamasına, bütün kırılma noktalarına şahit olduğunuzu düşünüyorsunuz. Atatürk'ten başlayalım mı, ne dersiniz? Atatürk'ü gördünüz mü?

Gördüm. 1938 yılında gördüm. Atatürk son seyahatini yapmamış olsaydı, Bursa'ya kırgın giderdi. Benim çocukluk yıllarıma denk gelmekle birlikte sonradan duyduklarımı da ilave ederek söylüyorum. Türkçe ezan olayı nedeniyle, bazı Bursalıların yaptığı harekete çok üzülmeşti. Bir de Kemalpaşalı, Nuri Paşa isminde bir zat var. Çok muhafazakarmış. Bugün düşünüyorum da Atatürk yapmak istediği inkılapların karşısında gördüğü için olsa gerek bu zatın milletvekili olmasını istemiyordu, derler. O zaman iki dereceli seçim vardı, müntehib-i evvel, müntehib-i sani. Müntehip evveleri müntehib-i saniyi seçiyorlar, müntehib-i saniler de milletvekillerini seçiyorlar. Bursa, Atatürk'ün istemine aykırı olarak Nurettin Paşa'yı meclise göndermiştir. Burdan da Atatürk'ün Bursalılara bir kırgınlığı var.

1938 yılında ben ortaokul öğrencisiyken, çok coşkulu bir kalabalık arasında, Ulu Cami'nin köşesinde Atatürk'ün arabasından inerek, Heykel'e doğru yürürken halkı selamlayışını hatırlıyorum. Alkışlamaktan ellerim kızarmıştı. Akşam bir grup erkek liseli öğrenci

ki onların arasında bende vardım, Çelik Palas'a kadar yürüdük. Çelik Palas'ın önünde Atatürk'ü görmek istiyoruz diye büyük tezahürat yaptık. Bir görevli çıkarak teşekkür etti. Atatürk'ün biraz rahatsız olduğunu bildirdi. Ama kim dinler, alkışlar, coşkulu tezahürat devam etti. Atatürk Çelik Palas'ın ilk binasında kendisine ayrılmış olan bölümün balkonuna çıkarak bize çok içtenlikli kısa bir teşekkür konuşması yaptı. Zaten İstanbul'a dönüşünden sonra hastalandı.

-Peki Atatürk'ün vefatını nasıl öğrendiniz?

Erkek Lisesi'nde, ortaokul son sınıftaydım. Edebiyat hocamız, Orhan Şaik Gökyay okulun balkonundan bize bir konuşma yaparak duyurdu. Bütün okul ağladı-ğımızı hatırlıyorum.

-İsmet İnönü dönemine geçelim mi?

İsmet İnönü ile Atatürk arasında Hatay meselesinden kaynaklanan bir uyumsuzluk vardı. Atatürk daha atılgan, İnönü daha düşünceli bir politika güdüyordu. İnönü adımını atarken önünde bir çukur var mı diye düşünürken, Atatürk bir çukur varsa onuda aşarım diyen, çukurda olsa beni engelleyemez diyen cesur fakat aynı ölçüde temkinli bir yapıya sahip. Kurtuluş Savaşı'nın o dönemdeki koşullar altında gerçekleştirmek, kime sorsanız sorun, mümkün görünmeyen bir olaydı. Fakat bugün Atatürk'ün o zamanki ufku, o zamanki stratejisi siyasal bilgiler fakültelerinde bir konu olarak okutulmaktadır. Atatürk şöyle bir tahlil yapıyor; harbe girsem benim karşımda kim olabilir? İtalyanlar, Fransızlar, İngilizler ve Yunanlılar var. Önce Fransızları bertaraf ediyor. İngilizler ve Fransızlar arasında Irak petroleri nedeniyle problem vardır. İngiltere Fransızları Maraş'tan Suriye'ye yönlendirmiştir. İtalyanlar Antalya'da küçük bir bölgededir. Karşısında bir tek Ege Bölgesi'ni kendi toprakları içinde gören Megali İdea zihniyeti içindeki Yunanlılar kalıyor. Onları da yenerim diyor. Bu tahlil o tarih için bir dehadır. Bu nedenle Atatürk ile İsmet İnönü arasında ciddi bir anlaşmazlık var.

İsmet İnönü döneminde Türkiye'de sağ sol yok. Bir tek sağ var. Ama bu sağ Turancılar ve Anadolu Milliyetçiliği diye ikiye bölünmüştü. Çınaraltı Mecmuası, Orhan Seyfi Orhon tarafından çıkarılırdı. Anadolu Milliyetçileri orada toplanmıştı. Sol düşünceli olduğum halde bende onu okurdum. Radikal dinci diye bir kitle de yoktu.

Ben hukuk fakültesindeyken, Demokrat Parti Milletvekili Kenan Öner, Hasan Ali Yücel'e "komünist" demişti. Bu bir dava konusu olmuştu. Bir grup arkadaş adliyeye geldik. Sonradan Milli Talebe Birliği başka-

nı olan Sait Bilgiç ve Cebbar Şener bu topluluktan istifa ederek bir hareket yapmak istemişler, Sabahattin Ali'nin hikaye kitaplarını gaza bulamışlar, adliyenin önünde yakıyorlar. Biz de "kahrolsun komünistler" diye bağırıyoruz, tepiniyoruz. Sonra sosyalist olduk.

-Yani farkında olmadan, Turancıların gösterisinde kullanıldınız?

Evet onların aleti olduk. Polis kalabalığı dağıtmak istiyordu. Fakat biz dağılmıyorduk. Samanpazarı'ndan Ulus'a doğru iniyorduk. Cebbar'ın bir arkadaşı bize bir nutuk çekti. Birileri resim çekiyordu. Biz de ertesi gün gazetelerde resmimiz çıksın diye, kendimizi ön saflara atıyorduk. Ertesi gün çekilen o resimler vasıtasıyla hepimizi okullardan topladılar. Kısa süreli de olsa alı-koyulduk.

İnönü döneminde Atatürk devrimlerini halka mal edebilmenin bir yolu olarak bir kısım tavizler de vermeye başlanmıştı. Savaş vardı. Her açıdan zor yıllardı. Askerin kılık kıyafeti dışında hiçbir şeyi yoktu. Üstelik ekonomi çok kötü durumdaydı. Böyle bir ortamda yaşanan sıkıntıları normal diyemem ama daha bir insaf çerçevesinde değerlendiriyorum. Babam nalbant olduğu için biliyorum. Biz nal mihini toptan 35 kuruşa alırdık. Perakende 55 kuruştü. Fakat savaş zamanı bu fiyat karaborsaya düştü. 100 kuruş, 120 kuruş ve daha fazla yükselmiştir. Babam o zaman 1000 liralık nal mihini alabilseydi, şimdi katrilyoner olurduk. Ben babamın kendisine nal mihini yaptığını hatırlıyorum. Harbin sıkıntıları yaşanırken ben yatılı okulda evde bile bulamadığım bir rahatlık içinde olduğumdan, o devri değerlendirirken halkın yaşadığı ızdırapları tamamen algılamam ve değerlendirmem mümkün olmayabilir.

-Bu dönem ve Demokrat Parti'nin doğuşu, yaşanan sıkıntıların ürünüdür diyebilir miyiz?

Partinin kuruluşu değil Demokrat Parti oylarının fazlaşmasını sağlamıştır. Bir defa harp bitmiş, dünyada demokrasi hareketleri başlamıştır. Bu dışarıdan gelen manevi bir demokratlaşma baskısı oluşturmuştur. İkinci neden harbin halk üzerinde yarattığı ekonomik sıkıntıların rolü olmuştur. Hükümet ekonomik sıkıntıyı bertaraf etmek için iki önlem aldı. Birincisi yabancılara uygulanan "Varlık Vergisi", ikincisi fakir köylüyü toprak sahibi yapmayı hedefleyen "toprak reformu" idi. Demokrat Parti'nin kurucuları hepsi toprak sahibi, zengin ağalardı. Atatürk döneminden beri bu ağaların muhalefeti yüzünden çıkarılamayan bir toprak reformu vardır. İnönü döneminde de bu konu "çiftçiyi topraklandırma kanunu" gündeme geldi. Celal Bayar, Adnan

Menderes, Fuat Köprülü, Feridun Fikri Düşünsel, Emin Sazak, Refik Koraltan, Yusuf Hikmet Bayur bu yasaya şiddetle muhalefet ettiler. Sonuç olarak CHP ile başka hiçbir düşünsel farkları olmadığı halde, sırf bu nedenle ayrı bir parti kurdular. Bu yasa çıkmış olmasına rağmen pratikte hiç uygulanmadı. İsmet İnönü Tarım Bakanı olarak büyük toprak sahiplerinden biri olan Cavit Oral'ı atayarak bunun güvencesini vermiş oluyordu. Buna rağmen hükümete karşı gelişen büyük tepkiyle DP iktidara geldi.

Demokrat Parti'ye hiç oy vermemiş bir insanım. Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi; devletin belki o en zor günlerinde savaş yıllarında benim ailemin bile sağlayamadığı imkanlar içinde tahsil görmemi sağlamış olmasından dolayı CHP dönemine karşı şuur altına işlemiş bir psikoz olabilir. İkinci neden ise Demokrat Parti'nin halkın kendi içinden doğan bir siyasal örgüt olmamasıdır. CHP'nin varsa bir günahı, DP'de aynı günahı paylaşan aynı partinin içinde olan insanlardan oluşuyor. DP'yi kuranlar, CHP'nin sevap ve günahını aynı nispette taşır. Şimdi Necmettin Erbakan'ın partisinden Refah Partisi'nden ayrılıp, yeni parti kuran Ak Parti gibi "ben milli görüş gömleğimi çıkardım, değiştirdim" demesi nasıl gayri samimi ise, DP kurucularını da aynı şekilde gayri samimi telakki ettiğim için hiç oy vermedim.

Bu dönemde yaşanan gelişmelere gelince, İnönü savaşta Almanlara buğday satarak karşılığında altın almıştır. DP'ye 148 ton altın bırakmıştır. Bir de Marshall yardımları var. O da yetmemiştir. Amerika'dan borç almışlardır. DP döneminde görülen refah ve zenginliğin nedeni budur. Paralar, istimlaklere, yollara harcanmıştır. Bu paraları da üretime yönelik kullanmadıkları için ülkede gerçek anlamda refah yaşanmamıştır. Memleket traktör mezarlığına dönmüştür.

-Demokrat Parti'nin de partizanlık konusunda CHP ile aynı şekilde hareket ettiği söylenmektedir. Bu konudaki görüşünüz nedir?

Evet çok doğru bir saptamadır. O kadar doğru ki, zaten benim bir evvelki gayri samimi oldukları tespiti de bunu doğruluyor. Çünkü zaten aynı partiler. Tek parti dönemi insanları oldukları için tek partiyi yıllarca temsil etmişsin, methetmişsin, yıllarca bunun nimetlerinden yararlanmışsin, ayrıcalıklarını yaşamışsin, senin kafanın değişmesi mümkün değil. Bu işler gömlek değiştirmekle olmaz. Bütün bu nedenlerle DP'nin de CHP'nin yaptığı aynı hatalara düştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

-Ancak Bursa Demokrat Parti dönemi nimetlerinden çokça yararlanmış bir kent.

Hayır buna katılmıyorum. Demokrat Parti döneminde Bursa'ya ne yapılmış. Eskişehir deseniz anlarım. Doğudaki bazı yerler için anlarım. Ama Bursa hayır. Türkiye bir defa eğitilmiş insandan yoksundu. Benim mesleğe girdiğim 1949 yıllarında Bursa'da bir vali vardı. Rüknettin Akbulut, Bursa Barosu'na ziyarete gelmiş ve hayatından bir kesit nakletmişti. Ben onun bize anlattığı bir olayı aynen anlatayım. "Anadolu'da kaymakamlık yapmak için gittiğim ilçede üç tane bina vardı. Han yok, hamam yok. İlçeye tayini çıkan genç bir doktor bana mektup yazdı. İlçenin durumunu soruyor. Bende gelsin diye Burası Anadolu'nun Paris'i, ne istersen var diye cevap yazdım. Çünkü ilçede doktor yok ve doktor dayanmıyor, gelen kaçıyor. Neyse doktor kalktı geldi. Belli bir yerden sonra katır sırtında yolculuk ediliyor. İlçe meydanına ulaştı. Burası ilçe mi ne diye küfürler ediyor, duyuyoruz. Neyse biz kapıyı açtık. Ben kaymakam dedim, jandarma komutanı, hakim falan. Adam dondu kaldı. İşte Anadolu bu haldeydi."

Şimdi düşünün dış ticaret tamamen azınlıkların elinde. Sanatkarlık da gayri müslimlerin elinde. Cumhuriyet bu konuma nasıl gelmiş. Ben Tayyip'in çıkıp dün ne yaptılar demesinden utanıyorum. Cumhuriyetin ilk yıllarında memlekette dikiş iğnesi değil toplu iğne bile yapılamıyordu. Böyle bir dönemden sonra sanayi devrimini yakalamışsınız. O beğenmediğiniz Cumhuriyetin, yokluktan var ettiği bir dönemden geliyorsunuz. Benim fakültede talebeliğim döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'dan devir aldığı tedavüldeki para 158 milyon. Yani senin cebinde, benim cebimde, devletin kasasında, bankada, her nerede, kimde varsa toplam 158 milyon. Bu yoksulluk içinde bu devlet Osmanlı'nın borçlarını da ödemiştir. Demiryolları yapmış, fabrikalar açmaya çalışmış, içme suyu, elektrik getirmeye çalışmış. Memlekette elektrik yok. CHP'den daha ne beklenebilir? Dünü, bugünün borca batırılmış devleti ile kıyaslamak akıl harcı değil.

-Sanayi devrimini de DP yaptı deniliyor. Buna ne dersiniz?

Kime verseniz 148 ton altını, üstüne Marshall yardımını da ekle. Bu da yetmemiş gibi Amerika'dan borçlanmış. Yine gitmiş borç istemeye Amerika vermemiş. Bu defa Rusya'ya yanaşınca yine aynı Amerika DP'yi alaşağı etmiştir.

-Sayın Akmansoy, 1960 ihtilalini nasıl değerlendiriyorsunuz?

60 ihtilalinde Bursa'da avukattım. 1944-45 mezunuyum. Bursa'da 1 yıl 9 ay hakim aday olarak çalış-

tım. Sonra askere gittim. Bu nedenle Bursa'da çok fazla kalmadım. Fakat gördüğüm kadarıyla CHP'ye karşı Bursa'da büyük bir alerji vardı. Bursa DP'nin kalesi olarak bilinir. Celal Bayar'ın Bursalı olması bunda büyük bir etken olmuştur. 27 Mayıs ihtilalinden sonrada bu durum devam etmiştir. Hala da Bursa daha muhafazakar bir düşün yapısı içinde devam etmektedir. Bu dün falanca partiydi, bugün bir başka parti, yarın bir "x" partisi de olsa Bursa muhafazakar bir seçmene sahiptir. Bu nedenle 60 ihtilali Bursa'da pek alkışlanmamıştır. Ben CHP'li olmama rağmen cübbelerimizi giyerek, Çakırhamam'dan Heykel'e kadar bu ihtilali tasviben bir yürüyüş yaptık. Ama idamlar falan oldu. Bunlar doğru şeyler değildi. Ben avukat olduktan 3-4 ay sonra 1949 yılında CHP'yi onaylamadığım DP'nin de onun devamı olduğunu düşündüğüm için Osman Bölükbaşı'nın Millet Partisi'nin Bursa kurucuları arasında yer almıştım. Kamil Koç, Haydar Gürel, Fikret Güneş, İbrahim Kutluk, Behçet Sakarya, Aziz Seçmen, Zeki Yücel, Kamil Gök, İsmail Kaplıca, Muhsin Berke, Naci Gültekin Bursa'da Millet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldılar. 1961 yılındaki ilk seçimlerde milletvekili aday listemiz şöyleydi: Kamil Koç, Şükrü Akmansoy, İbrahim Halit Akay, Halis Demirel, Ragıp Ertan, Haydar Gürel, Fikret Güneş, Hamdi Sami Gökçen, Tevfik Hekimgil, İbrahim Kutluk, Niyazi Koçbay, Behçet Sakarya, Aziz Seçmen, Bedia Şeran ve Zeki Yücel.

DP İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1945 yılında kurulmuştu. Partinin kurulmasından hemen sonra CHP baskın bir seçim yaparak, açık oy, gizli tasnif gibi komik bir seçim sistemi ile iktidarını devam ettirmişti. Seçimlere hile karıştırıldığı söyleniyordu. DP'nin kazandığı oyların CHP oylarına dönüştürülmesi suretiyle oluşan meclisin muhalefet tarafından gayri meşru olduğu ısrarla ifade ediliyordu. Recep Peker başkanlığında kurulan hükümetin zecri tedbirler alacağı yolundaki karşıt beyanları nedeniyle toplumsal reaksiyonu yatıştırmak amacıyla yönelik 12 Temmuz beyannamesi yayınlandı. İsmet İnönü DP kurucusu Celal Bayar'ı köşke davet ederek hükümeti tanımları, muhalefete karşı hükümetin davranışlarının da normalleşeceği gibi bir konuşmayla arabuluculuk olayı oldu. Baskılı bir muhalefetin mevcut Halk Partisi iktidarını daha özgürlükçü davranmaya sevk edeceği düşüncesiyle Millet Partisi kurucuları bu iki parti arasındaki anlaşmayı muvazaa (danışıklı dövüş) şeklinde yorumlamışlardır. Bu nedenle düşünce daha yatkın olan Türkiye'de demokrasinin bütün kural ve kurumlarıyla demokratik yapıya sahip olacağı düşüncesiyle Millet Partisi'ni seçtim.

Ayrıca ifade etmem gerekir ki, MP programı 1961 Anayasasının temel taşlarını taşıyan siyasi bir program olması yanında CHP ve DP'nin devletçi düşünce ve tu-

tumuna karşı liberal ekonomi programının varlığı siyasi tarihimizde önemli bir adım olmuştur.

Bugünde bir tahlil yaptığım zaman tasvip etmediğim 60 ihtilali sayesinde Türkiye bugün bile ulaşmak istediğimiz özlediğimiz bir anayasaya kavuşmuştu. Bize Mehmet Ali Baybar, "Aman çocuklar, 1961 anayasası bizim için bir kaledir. Aman muhafaza edelim" derdi. Bu nedenle 1961 anayasasını alkışlarım.

Türkiye bugün bir anayasa yapmak ve özgürlüklerin genişletilmesi için hukuksal bir araştırma içindedir. Oysa 1961 anayasasının aynen tekrarı, Türkiye'nin özgürlükleri için yeterli bir anayasa yapılmış olmasının kanıtıdır. 1961 Anayasasına yapılan eleştiriler sadece iki noktada toplanmaktadır. Birincisi meclis Başkanı seçimi, ikincisi Reisi Cumhur seçimi. Bu iki madde yüzünden o dönemde yüzlerce tur yapıldığı halde bir türlü sonuç alınamamıştır. 2.Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkelerin çağdaş hukuk düzeninde ve anayasa kuralları içerisinde hazırladıkları insan haklarına dayalı en çağdaş anayasa 1961 anayasasıdır. Bu nedenle Türkiye'nin yeni bir anayasa arayışı içinde olmasını uygun bulmuyorum. Ama ne yazık ki Türkiye, hala Osmanlı İmparatorluğu'nun ümmet devletinden Cumhuriyetin ulus devletine geçişin sancılarında kurtulamamıştır.

-Sayın Akmansoy, biraz meslek yaşantınıza dönelim mi? Baroya hangi tarihte üye oldunuz?

Baroya 1945 senesinde, hakim adayı olarak göreve başladıktan iki sene sonra 1947 senesi Nisan ayında üye oldum. Benim baroya başladığım dönemde bütün meslektaşlar arasında hitapta "üstat" kelimesini kullanırdık. Meslektaşlarımın hepsi yaşlıydı. Ben genç kuşağın temsilcisi olarak baroya başvurdum. Hakim adayı olduğum süre içinde hukukla olan ilişkilerim bir hakim olabileceği ölçüde olduğu için 1949 senesinde, avukatlık kanununun değişmesinden yararlanarak Bursa Barosu'na kaydoldum. O tarihte Bursa'daki meslektaşlarımın sayısı 20-25 i geçmiyordu. Ve bunların birçoğu da faal meslek içinde bulunmuyorlardı. Çok özel dostları aracılığı ile bir dava falan olursa taltif ederlerdi. Birçoğu da muhakemat avukatıydı. O nedenle faal çalışan 15-20 arkadaşla mesleğe atılmış oldum. Babamın hancı oluşu nedeniyle de avukatlıkta hazır bir pazarım vardı. Babamın mesleği nedeniyle geniş bir halk kitesini tanımak fırsatı bulmuştum. Ayrıca ben hukuka yatılı olarak devlet hesabına okumak suretiyle başlamıştım. Ankara Hukuk Fakültesi'ne başladığımda, devlet imtihanlarına girmiş ve kazanmıştım. Bu nedenle mecburi hizmetim vardı. Avukatlık yasası değişince bunu fırsat bilerek çok yaşlı olan annem ve babamın yanından ayrılmak istemediğim

için Bursa'da avukat olarak kalmayı tercih ettim. Hatta bakanlık, mecburi hizmetim olduğundan istifamı önce kabul etmedi. Ancak hukuki sonucu kabul etmek zorunda kaldılar. Devletin benim için yaptığı yeme-içme vs masrafları almak koşuluyla istifamı kabul ettiler.

1950 senesinden sonra genç kuşak artık Bursa Barosu'na kaydolmaya başlamıştı. Hatta 99 numaralı üye olmak için rezerv yaptırmıştım. Yüz rakamı bizde başka bir anlamı ifade ettiği için böyle bir şeye gerek duydum. Bunu bir anı olarak aktarmak istiyorum. Baromuzun benim dönemimdeki çok hayranlık duyduğum ve bugün saygıyla andığım rahmetli meslektaşım Kemal Ziya Demirel Bursa Belediyesi'nin avukatıydı. O nedenle dışarıdan dava almıyordu. O yönden de ekonomik yapısı güçlüydü. Ama çok sağlam karakterinin bir eseri olarak avukatlık mesleğini çok büyük ölçüde onore etmiş bir insandır. Buna bir örnek vermek istiyorum. Savcı bir gün Baro Başkanı olan Kemal Ziya Demirel'i kapıcısı aracılığı ile makamına davet ediyor. Benim başkanım diyor ki; "Eğer avukat Kemal Ziya Demirel olarak benimle konuşmak istiyorsa geleyim. Baro Başkanıyla görüşmek istiyorsa benim makamım burasıdır." Nazik ve Baro'nun hükmi şahsiyetini yücelten başkanma hayranlık duymamak mümkün değil.

-Sayın Akmansoy Bursa'da avukatlık yaptığınız süre içerisinde adliye teşkilatının gelişmesi hakkında bize neler anlatabilirsiniz?

Türkiye'de üzümlere ifade ediyorum ki her insanın gerektiğinde zorunlu olarak haklarını aramak için gittiği bir yer olmasına rağmen hükümetler adliyeye gerekli ilgiyi göstermemişlerdir. Özellikle adliye binaları hiçbir zaman bir estetiği ifade etmemiştir. Sanatsal konumu olmamıştır. Biz yine de Bursa'da Atatürk döneminde yapılan üçlü Adliye, Vilayet ve Maliye binaları nedeniyle şanslıyız. 1950'den sonra bir çok adliye binaları yapılmıştır. Kimi benim zevkime uygundur kimi değildir bu önemli değil, Demokrat Parti Bursa'dan full çıkardığı, milletvekillerinin hepsini kazandığı halde yine de gerekli ilgiyi göstermemiştir. Ne hükümet binası, ne de adliye sarayı yapmak gibi bir konumu olmamıştır. Ama Eskişehir, Bilecik, Balıkesir gibi yerlere çok güzel binalar yapılmıştır. Bunu bir vesileyle içimi dökmek için anlattım. Bursa Merkez Cezaevinin bugünkü anlamda bir hapisane niteliği taşımadığını, sadece insanların özgürlüklerini kısıtlayan bir yerde geçinmek zorunda olduğu, sağlık şartlarını da ihtiva etmeyen (içeride yaşayanlar açısından söylüyorum) yaşamsal şartları açısından ilişkileri normal olarak sürdürme noktasında olmayan bir mekan yapısı içinde bulunduğunu ifade etmek durumundayım. Ne yazık ki bu büyük bir üzüntü-

dür. Türkiye'de adliye binaları yapılmaz ama her yerde hapisane yapılır. Bunun temelinde insan sevgisizliği yatar. Bir de insanların bu ekonomik koşullarda suç işlemeye mecbur kaldıkları dönemlerle, ifade özgürlüğünün yok edilmesinden kaynaklanan ve çok masumane sözcüklerin bile suç sayıldığı dönem nedeniyle insanlarımız hapisaneleri doldurmuştur.

Hapishane deyince aklıma geldi. Ben avukatlığa başladığımda cezaevi, bir zamanlar Nazım Hikmet'inde yattığı, yıkılan yerine yeni adliye binası yapılan eski hapishaneden de söz etmek istiyorum. Nazım Hikmet'i ben zaman zaman izinli çıktığımda gördüm. 1950 senesinde Vatan Gazetesi'nde Mehmet Ali Sebük'ün yazdığı makaleler sonucu çıkan af kanunu çıkması suretiyle hapishaneden kurtuldu. Nazım Hikmet'in mahkumiyetine ilişkin "donanma davası" diye isimlendirilen davadan mahkum olmuştu. Zabıtlarını, mahkeme tutanaklarını ve kararı okudum. Bugünkü sol deyimleri kullanan sözcükleri ifade eden herhangi bir solcunun Nazım Hikmet'in şiirlerinde bile rastlanmayacak, bugün liberal bir düşünce olarak değerlendirilebilecek bir yaklaşım içindeydi. Nazım Hikmet'in solculuğu bugün söylenenlerin yüzde birini bile kapsamaz. Temelde şunu anlatmak istiyorum. Nazım Hikmet Marksisttir. O düşüncenin sahibidir. Şiirlerinde yorumlar yaparsanız öyle bir noktaya varırsınız. Ama Marks'ın düşüncelerini bilimsel olarak ne anlatmıştır, ne siyasal bilim olarak ifade etmiştir. Ne de siyasetin içinde bulunmuştur. Şiirlerindeki ifadede akıcı bir üslup ve herkesin hayranlığını kazanmış, şiirde de serbest nazım içinde de en güzel ifadesini bulan Nazım Hikmet'i hayranlıkla anmamak ve bu suretle kendisine rahmet dilememek mümkün değildir.

Özgür düşüncenin özgür ifadesi, insanlarımıza rahatlıkla anayasal bir güvence olarak verilseydi, hapisanelerimizin yarısı şimdi boş olurdu. Kuşkusuz bugün yeni kabul ettiğimiz doğu insanının kendi ana dilini kullanma özgürlüğü, zaten var olupta zorlamalarla yasaklanan, başka bir dil bilmeyen, evinde bu dili kullanan, mahkemelerde tercüman veya bilirkişi aracılığıyla ifade veren bir kişiye ana dilini kullanmayı yasaklayan zihniyetin bunu yasal olarak gerçekleştirmesi mümkün değildir. Hakim, Kürtçe konuştuğu için başka bir dil bilmiyor ise bu kişi hakkında takip yapamaz. Çünkü onun doğal yaşamı o. Bir yasakla siz bu dilin kullanımını yasaklarsanız, o dile koyduğunuz yasağı uygulamanız da mümkün değil. Bakınız şimdi insanlar kendi dillerinde rahatça konuşabiliyor. Daha önceleri yalnız kitap ve gazete şeklinde olan bu özgürlük kendi dillerini geliştirmeye yönelik olarak kurslara doğru dönüşen ve ilerde daha da ileri götürülecek olan bu özgürlüklerin misakı milli sınırları içerisinde yaşayan tüm insanlar için öz-

gürce yaşamak ve ifade özgürlüğünü özgürce kullanmaları şartlarını da yaşamayı arzu ediyoruz.

Tabii, suçluların cezalandırılması açısından da geçen zaman içinde değişiklikler oldu. Mesela idam cezasının infazı eskiden halkın ders alması için alenen yapılırdı. Benim ortaokula başladığım yıldır sanıyorum. Şimdiki Yenyola inerken var olan saatin yanında beş kişi idam edilmiş. Beyaz elbise giydirilmiş göğsünde hangi suç işlediğine dair kararın metni yazılıydı. Gerçekten küçük çocukların seyretmemesi gereken bir manzaraydı. Orhan Camisi ile Ulu Cami arasında Osmanlı Bankası vardı. Beş kişi işte o bankayı arkadan girmek suretiyle soymuşlardı. Sonra Kireç Ocağı'ndan Uludağ'a doğru çıkarken kendilerini durdurmak isteyen jandarma erini de şehit etmişlerdi. Hem gasp, hem öldürme var. Zaten silahlı gasp ölümle sonuçlanırsa cezası idamdır. İdamın teşhir edilmesi, hukukta çok tartışılmış bir konudur. İdamın sergilenmesi yaşayan insanlar üzerinde suç işlememe varsayımına dayalı olarak savunma yapılmıştır. Daha sonra yapılan istatistiklere göre bunun sanıldığı gibi suç işlemeyi önleyici bir yöntem olmadığı, bir hayatın yok edilmesi noktasında bir insan hakları sorunu olduğu, ayrıca görenler açısından ters psikolojik etkilene meydana getirdiği için idamlar hapis hane avlularında infaz edilmeye başlandı.

-Artan nüfusunda önemli bir etken olduğunu söyleyebilir miyiz?

Nüfus mütemadiyen gelişmektedir. Köyden şehre, doğudan batıya göçler zaten vardı. Şimdi birazda eleştiri yapacağım, iki tane de otomobil fabrikasının Tofaş ve Renault'un yapılmış olması nedeniyle, Türkiye'nin her yanından Bursa'ya göç fazlaştırmıştır. Belediyelerin olanaklarının çok kısıtlı olması nedeniyle şehrimiz gecekondu semtleriyle dolup taşmıştır. Bence belediyelerin burada bir ihmali, arsa üretmemiş olmasıdır. Arsa üretimi olmayınca vatandaş özel parselasyonla arsalarını, şeftali bahçelerini, zeytinliklerini gözden çıkararak donmuş betonlarla kötü bir çevrenin yaratılmasına neden olmuşlardır. Nüfus çoğalınca elbette insan ilişkilerindeki hukuksal sorunlar da artar. Ama adliye o yükü taşıyamayacak raddeye geldiğinde ek binalar kiralanarak bu hizmet verilmeye çalışılmış ise de bu tutulan binaları, bırakınız adliye gibi çok önemsenmesi gereken, vatandaşlara herşeyden önce güven duygusu aşılması gereken binalar yerine küfre varacak kadar vatandaşların kendi içlerindeki dünyasını sanki bugün okur gibiyim. İnsanlar üst üste, hakimler rahat bir adliye hizmeti verecek imkanlardan yoksun, vatandaş çilekeşti. İlk önce Ünlü Cadde'de İskender Kebapçısı'nın yanında sonra İnönü Caddesi'nde, Atatürk Anıtı'nın arkasındaki

caddede, muhtelif yerlerde açılan binalar adliye hizmeti için uygun olmaktan çok uzaktı. Bunları yaşadığım için üzüntülerimi burada tekrar etmek istiyorum. On beş sene yeni bir binaya kavuştuk. Hemen ona da bir eleştiri getireyim. O kadar boş yerler var ki on sene sonra o boş yerler paravanla bölünerek adliye hizmetleri için insanlara tahsis edilecektir. Birinci olmuş, müsabakada nasıl birinci olmuş şaşmaktayım. Estetik bakımından güzel adliye sarayı olarak nitelendirilebilir. Ama hizmet açısından hiç iyi dizayn edilmemiş. Bu nedenlerle Bursa'da adliyenin inkişafı, diğer illere nazaran geç olmuştur. Bu durum iktidarın adaletle olan saygılarının azlığından kaynaklanmaktadır.

-Bu durum adliye hizmetlerinin kalitesini de etkilemiş midir?

Bir hukuk hizmetinin binayla ilişkili olduğu düşüncesinde değilim. Hakim, saray yerine kulübede de otursa hukuksal düşüncesinden taviz vermez. Değişik bir düşünceye de sahip olmaz. Psikolojik değişim kendisine yöneliktir. Hukuka bunu aksettirmeyi bile düşünmez. Çünkü hukuk adamı sadece esas olarak önündeki yasayı düşünmek mecburiyetindedir. Ayrı yerlerde anormal koşullarda hizmet vermek yasal değil ancak idari aksaklıklar doğurur. Hakkın tecellisinde binaların fonksiyonu yoktur.

-Baro'nun bir sivil toplum örgütü olarak Bursa'ya katkılarını öğrenebilir miyiz?

Baro temelde bir sivil toplum örgütüdür. Fakat ilk dönemlerde sivil toplum örgütü faaliyeti diye bir şey yoktu. Bizim şimdi sivil toplum örgütü olarak ifade ettiğimiz şeyler yakın zamanda gerçekleşmiştir. Çevreyi kirletmeye yönelik bir takım oluşumlara karşı gerçekten övgüye değer hizmetlerde bulunmuşlardır. Örneğin, Orhaneli'deki termik santralin çıkardığı gazlar nedeniyle Bursa ve çevresini büyük nispette etkilemiş olmasından dolayı ve çıkardığı zehirli gazları yutacak tesisattan da yoksun olmaları nedeniyle Bursa İdare Mahkemesi'ne müracaat ederek işlemin durdurulmasını istemiştir. Bu talebe Bursa İdare Mahkemesi de yerinde ve çok güzel bir anlayış içerisinde taleplere olumlu yanıt vermesiyle termik santralin durdurulması imkanı doğmuştur. Türkiye'de ilk defa Bursa Barosu bu tür eylemlerle diğer vilayetlerdeki barolara da örnek bir hareket oluşturmuştur. Bu hareketi ile çevre sorununu kendisine özel gibi kabul etmiş olan Baro, örneğin Uludağ'da yerleşim bölgelerinin genişletilmesine ilişkin projeye de karşı çıkmış durdurma kararı almıştır. Ama çok evvelden izin alanlar bütün bu uğraşlara rağmen yoluna devam etmiş-

tir. Şunu takdirle anmak istiyorum. Bursa Barosu'nun topluma, çevreye karşı, insan ilişkileri içerisindeki yardımlaşma isteği, fakir vatandaşlarımızın avukatlık hizmetlerinden parasız olarak en geniş biçimde yararlandırılması nedeniyle burada arkadaşlarımı tekrar kutlamak istiyorum. Bursa Barosu sivil toplum örgütü olarak kendi üzerine düşen görevleri yapmakla birlikte kendisi gibi diğer toplumsal hizmetleri yürütmekte olan sivil toplum örgütleri ile de yakından ilişki kurmuş. Onlara hukuksal deneyimlerini, bilgilerini aktarmış, gerekirse onlardan gelen taleplere de içtenlikle cevap vermiştir.

-Muhittin Baha Pars, Ahmet Hulusi Köymen, Yahya Şimşek ve Ali Arabacı Baro Başkanlığı'ndan Bursayı temsilen TBMM'ne giden milletvekilleri. Baro'nun siyasetle ilişkisi nedir?

Bursa Barosu'ndan çıkan TBMM üyeliği çok eskilere dayanır. İstiklal Mücadelesinin başladığı dönemde, bizim baroda başkan olan Muhittin Baha Pars daha Atatürk döneminde milletvekili olmuştur. Atatürk'ün yanında bir hukuk adamı sıfatıyla çok büyük hizmetler etmiş olduğunu da hatırlatmış olalım. Daha sonra, 1945'te Türkiye'de siyasal yaşamın çok partili hayata dönüşünden itibaren politik çalışmalar ve özellikle partilerde görev alma yönünden avukatlar bir hayli hizmet vermişlerdir. 1945 senesinden 1950 yılına kadar geçen dönem içinde vatandaşın politikaya olan ilgisi geçmiş dönemdeki tek parti sisteminden kaynaklanan manevi bir baskı nedeniyle yeterli ilgiyi gösterememiştir. 1947'den sonra vatandaş politikaya daha yakın olmuştur. Köylerde baskıcı tutumlara rağmen için için sosyal patlamaya hazır bir siyasi ortamın oluştuğunu söylemek yerinde olur. Avukatlarda bağımsız yaşadıkları hiçkimseye bağlı olmadıkları için politikaya atılmışlar ve gerçekten politikada çok büyük hizmetleri olmuştur. Selahattin Çanga, benim yanımda avukatlık stajı yapan meslektaşımıdır. Baro temsilcisi olarak Halk Partisinden milletvekili olmuş ve Bursa'da çok sevilen bir insan konumuna düşmüştür. Hangi siyasal düşüncede olursa olsun, hangi örgütün içinde bulunursa bulunsun, ona müracaat edeni hiç karşılıksız bırakmamış, sonuna kadar onun işini takip etmiş bu özelliği ile Bursa'nın sevgilisi olmuştur. Onun cenazesini görenler bilirler, binlerce insan cenazesinin arkasından yürümüştür. Siyasi kimliğine rağmen partiler üstü bir milletvekilliği hüviyetinde yaşamını sürdürmüştür.

Yahya Şimşek ve Ali Arabacı'ya gelince, siyasetle baro başkanlığı arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Bunlar bir rastlantıdır. Hiçbir arkadaşım baro başkanı olmak istemişse ileride bunu parlamentoya taşımanın bir aracı olarak düşünmez. Ama bir rastlantıdır. Güzel

bir rastlantıdır. Bu iki arkadaşım başkan oldukları dönemlerde milletvekili seçilmişlerdir.

-Bir meslek kuruluşu olarak baronun içsel yapısındaki sosyal özellikleri nelerdir?

Avukat kendi başına yaşayan, göbeğini kendi kesen, yaşama mücadelesini tek başına sürdüren daha başka söyleyişle, ekmeğini kendisinin yarattığı bir meslek dalı olarak düşünmek lazım. Bu nedenle avukatların kendi arasındaki sosyal ilişkileri de kişisel dostluklarla anlatmak daha yerinde olur. Çünkü her dava, davalı ve davacı olarak iki kişiyi karşı karşıya getirir. Meslektaş aldığı davadaki konuma göre bir nevi aktristir. Yani karşılıklı olduğumuz bir yerde herkes bir görüşü ifade eder. Farklı konumlarda olsaydık, biz yine aynı konuyu başka açıdan yorumlayacaktık. Bu bir yerde avukatın toleransını ifade eder. Mahkemede kavga ederiz, kapıdan çıktığımızda iki meslektaş kol kola gideriz. Hatta bundan dolayı da müvekkillerimiz bize kızar. Hasmının avukatıyla konuşmuş olmakla, sanki davayı ihmal etmek hatta satmak gibi çok garip düşüncelere sevk olurlar. Ama bunu biz avukatlar yıkarız. Çünkü ben hergün beraber olduğum bir arkadaşımın her gün başka başka davalarda karşı karşıya geleceğim, birisinin hatırına birbirimizle kavga etmemiz olmaz. Çünkü dava benim devam değil. Ben başka birinin istekleri doğrultusunda savunmamı hazırlıyorum. Arkadaşım da karşı savunma hazırlıyor. Bizim buradaki kavgamız sadece hukuksal açıdandır, kişisel ilişkilerimize hiç etki etmez. Toplumsal yaşamda ancak politikayla biraz ilgilidir. Politikanın verdiği avantajlarla sosyal ilişkileri sürdürür. Topluca bir sosyal faaliyet içinde olma gibi bir görünümde değildir. Mesleki açıdan dayanışma çok önemlidir. Çünkü çıkarların çatıştığı bir mesleğin sahipleriyiz. Bir avukat arkadaşımın konuşmuş olmak bile, müvekkil tarafından kendisi aleyhine bir olay olmuş gibi kabul edilmesi ve benzer ithamlar beni meslektaşımı önce müvekkile açısından korkunç bir düşman gibi kabul edilmesi durumuna getirir. Hele hele davasını kayıp etmişseniz sizden daha büyük düşman yoktur. Hemen iftira hazırdır. Karşı tarafla anlaşta, hakimin yanında hiç konuşmadı gibi mazeretler sıralanır. Vatandaşın çok küçük çıkarı için meslek adabına uymayan şekilde davranış göstermesi hiçbir avukattan beklenemez. Dayanışma daha çok bu noktada iftiralara karşı birlikte olma gibi bir beraberliği getirir. Baro disiplin kuralları bu noktada çok hassasdır. Mesleğe gölge düşürmek istemezler. En ufak bir hareketi gerektiğinde tabi hukuk ölçüleri çerçevesinde meslektaşını kayırmak açısından değil haksız yere suçlanması karşısında arslan gibi kükrer.

-Sizin siyasi yaşamınızla devam edelim mi? Siyasete nasıl girdiniz?

Yukarıda CHP ve DP hakkındaki görüşlerimi anlattığım bölümde Millet Partisini neden seçtiğimi anlatmıştım. Demokrat Parti içinde ilerici kanadı teşkil eden 33 tane genç pırıl pırıl milletvekili Millet Partisini kurmuştur. Bunlar Cumhuriyetin yetiştirdiği özgürlükçü demokrat insanlardır. Öylesine mücadele etmişlerdir ki, bir gün siyasal partilerin tarihsel konumu incelenirse Millet Partisinin ayrı bir yeri olduğu görülecektir. O günlerde sağ sol tartışılan konular değildi. Bugün liberal akım taraftarlarının başlangıcı olarak neo-liberalizm denilen düşünce içinde olmuşlardır. İngiltere’de başlayan liberalizmin Türkiye mümessilliğini yapmışlardır. Demokrasinin Türkiye’de bütün kurumlarıyla işlemesine imkan verecek boyutta bir mücadele sergilenmiştir. Ben her iki partinin de otoriter zihniyetine karşılık özgürlükçü bir düşüncenin savunmasını yaptıkları düşüncesiyle Millet Partisini seçtim, gençliğimin en güzel ve meslek yaşantımın en verimli olduğu yılları başka bir görüşte olmadığı için millet partisine adadım.

-1957 yerel seçimlerinde de Millet Partisi’nden meclis üyesi seçildiniz.

Evet Millet Partisi’ne girişimin haklı nedenlerini orada da gördüm. Ben hukukçuyum. Kanunlar encümeni var, sırf kendi partisinden değilim diye oraya beni almıyor, Esnaf Ahmet Ağayı alıyor. Küçümsediğimden değil. Uzmanlık isteyen bir görev olduğu için karşı çıkıyorum. Böyle bir davranış biçiminin özgürlükçü olduğunu Türkiye’nin altın devrini yaşadığını nasıl söyleyebiliriz. Hiç unutmuyorum, mesela Celal Bayar muhalefetleyken DP binası şimdiki Kafkas’ın üzerindeydi. Orada bir konuşması vardı. Özgürlüklerden bahsediyordu. Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde Prof. Münici Kapani’de Halk Partisi’nin despot yönetimini anlatmak için Osmanlı döneminin bile CHP döneminden daha liberal daha özgürlükçü olduğunu anlatmak için tecemmuat kanununu örnek gösterirdi. O kanunda diyor ki, her Osmanlı vatandaşı güneş doğumundan güneş batıncaya kadar umumi yol dışında her yerde toplantı yapabilir. Bu kadar özgür bir toplum. Ben, DP’nin her zaman özgürlükleri kısıtlayıcı uygulamalarına şahit olmuşumdur. Bütün toplantıları kısıtlamışlardır. Muhalefette seçim kanununda nispi temsili savunmuştur. CHP buna karşı gelmiş, ekseriyet sistemini istemiştir. İktidara gelince bu kere DP ekseriyet sistemini istemiş, CHP nispi sistemi savunmuştur. Bugünkü yüzde on barajı da aynı şey değildir? Bir başörtüsü yüzünden yirmi yıldır uğraşılıyor. Muktedirsin, neden seçim sis-

temini değiştirip daha adil bir hale getirmiyorsun? Bir bez parçasının kafada olup olmaması Türkiye’nin tek konusu haline gelebiliyor. Bunlar nasıl demokrat olabilir? Volkan gibiyim, patlayacak haldeyim. İnşallah ölmeden önce Türkiye’de demokrasinin bütün kurumları ile işleyeceği bir sistemi yaşarım. O zaman huzurla öteki tarafa giderim.

-Millet Partisi’nden TİP’e geçmenizi anlatır mısınız?

Millet Partisi’nden 1961 seçimlerinde liste başıydım. Burada bir anımı anlatmak istiyorum. Demokrat Parti’nin seçmeni doğudan Güven Partisi, Ege ve civarında Ankara’dan bu tarafa da Adalet Partisi iddialı görünüyordu. Bu iki parti kendi coğrafi kulvarları içinde DP yi temsil etme iddiasındalar. Ama vatandaş kuşkuluydu. Buna mukabil Osman Bölükbaşı Milli Birlik Komitesine bir çatıyor, bütün DP halk kitlesi Millet Partisi’ne dönüyor. Biz Millet Partisi’nin Bursa’dan 4-5 milletvekili çıkarmasını bekliyorduk. İnegöl’de ilk mitingimizi hatırlıyorum. 3-4 bin kişiye hitap ediyordum. Benden sonra Çağlayangil konuşuyor. Yüz kişi dinliyor. Orhanelindeyiz, Adalet Partisi yeni kurulmuş. DP nin devamı olduğu izlenimini vermemek için geçmişte şöyle yaptınız diyemiyorum. Partiyi yıpratmak içinde çatmak lazım. Çağlayangil de karşımda duruyor. Diyorum ki, karşımdaki Bursa eski valisi AP senatör adayı bir zamanlar vali iken kahve, demir, otomobil lastiği beyannameye tabiiydi,. Yani valinin insafına terk edilmişti. Vali bu dönemde gayri adil davranmıştır. Mesela taksici bir vatandaş gidiyor, valiye çıkıyor, otomobil lastiği istiyor. Vali onu çek git diye azarlıyor, kovuyor. Kontenjan bitti diyor. Bir vatandaş taksici vatandaşın akıl veriyor. Güzel bir hanım arkadaşı al birlikte git diyor. Taksici güzel bir hanımla valiye çıkınca hemen lastikler veriliyor. Böyle bir insandan Türkiye’ye ne hayır gelir diye konuşuyorum. İsterse savcıya beni şikayet etsin ancak bana ispat hakkı versin diyorum. Ben bu durumu bir çok mitingde dile getirdim. Çünkü yeni bir parti olduklarından kullanılacak malzeme yok. Son haftalardayız. Birşeyler değişiyor, farkındayım. Bizim bütün oylar elektrik süpürgesinin tozları aldığı gibi süpürüldü, DP ye kaydı. Yenişehir mitingindeyiz. Miting alanı boş. Davul zurna çalıyorum gelen kimse yok. Karşıdan Çağlayangil geliyor. Arkasında kalabalık bir halk kitlesi. Ben zor bir durumda kalacağımı anladım. Sözümlü bağlayıp hemen kaçmaya bakıyorum, fakat Çağlayangil buna meydan vermedi. Kürsüye yaklaştı. Şükrü Bey beni dinleme lütunda bulunur musunuz? Dedi, çok nazik bir adamdı. O sözden sonra sıkıysa git. Şöyle konuştu: “Bu arkadaşımız nedense her yerde belden aşağımla ile ilgileniyor.

Müsade etsinde onun hesabını karıma vereyim.” Orada bittim, eridim. Bu anı Çağlayan’ın gazetelerde yayınlanan anıları arasında vardır. TİP konusuna gelince, benim Millet Partisi’nde politika yapmam demokrasinin Türkiye’de bütün kurum ve kuralları ile yerleşmesine imkan veren bir sistemin kurulmasından yana olmamdan kaynaklanıyordu. 1961 Anayasasının beğendiğimiz bütün hükümleri bizim MP programında vardır. 1961 Anayasası MP programının bir kopyasıdır. 1960 ihtilalinin sonuçlarından biri de Türkiye’de sol düşüncelerin serpilmeye başlamasıdır. Doğan Avcıoğlu Grubu’nun ihtilali yapan askerlerle beraber çıkardığı bir dergi vardır. Yön Dergisi. Orada bir deklerasyon yayınlandı. Bu deklerasyon hümanist düşünceyi sol ile bütünleştiren bir deklerasyondur. Ben de hümanist ve özgürlükçü bir düşünce yapısına sahip olduğum için sol ile yakın ilişki içinde olmaya başladım. Sol yayınları okumaya başladım. Millet Partisi’nin İstanbul grubu da partiden ayrılmıştı. İstanbul Barosu Başkanı Orhan Arsal arkadaşları ile Bursa’ya geldiler. Ve benden İşçi Partisi Bursa Teşkilatını kurmamı istediler. Bana tarihi bir misyon üstleniyorsun, dedi. O tarihte TİP 15 ilde teşkilatlanmasını tamamlayabilirse belediye seçimlerine girme hakkını kazanacaktı. Teşkilatı tamamlamak için bir zorunluluk vardı. Bursa 13. il olacaktı. Kabul ettim. İlk etapta Merinos Fabrikası’nın dörtte üçü hemen partiye katıldı fakat bir hafta sonra Adalet Partisi’nin baskısıyla hepsi noterden istifa dilekçelerini getirdiler. Bizi işten atacaktılar, bu bizim ekmek paramız dediler. Sosyalist düşüncede olan bir parti herkes kaçıyor. Halk arasında asıl lanse edilen adı ile komünist partisi. Öyle diyorlar. Ama biz Don Kişot gibi ortaya çıkmışız. Devam ediyoruz. Ben işimi Bursa’da yazıhanemi kaybettim. Kapattım yazıhanemi, İnegöl’de yazıhane açmak zorunda kaldım. En iyi müşterilerimi kaybettim.

-Üzerinizde bu denli büyük bir baskı oluştu demek.

Evet, Bursa’da kalsam açlığa mahkum olurdu ama mesleğimi İnegöl’de sürdürdüm. Millet Partisi deneyimim olduğu köyleri çok iyi tanıyıp orada dostluklar kurduğum için insanlar benim hatırım için üye oldular. Eksik kalanlara da kendi aile üyelerimin adlarını yazdım. Böylece tamamladım. Tabii birde parti merkezi göstermemiz gerekiyor. Ben artık samanlık, ahır ne bulursam yazıyorum. Gittiğim her ilçeden de TİP İlçe Teşkilatı kuruldu diye bir yazıyı kaymakamdan alıp İçişleri Bakanlığı’na gönderiyoruz. Benim bir sınıf arkadaşım vardı. Demokratik Parti milletvekili ve meslektaşım Bursa’ya gelmiş, başlamış araştırmaya. Adres olarak gösterilen yerlerin samanlık olarak görünce itiraz etti.

Fakat Yüksek Seçim Kurulu seçimlere katılacak partileri ilan ettiği için itirazları geçersiz kabul edildi. Seçimlere girildi.

-Sizin birde Bursa merkezde yaşadığımız olaylı TİP Kongresi var değil mi?

Evet Bursa’da ikinci kongre yapacağız. Tarih 4 Temmuz 1965. Ben ilçe başkanıydım. Yer bulamıyoruz. Hangi kahveye gitsem önce kabul ediyorlar, sonra baskılar yüzünden vazgeçiyorlar. Ülkücüler cam çerçeve bırakmayız diyor. Polis biz karışmayız bize sonra şikayete gelme diyor. 15-20 yer böyle vazgeçti. Bu yüzden ben kendi yazıhanemde kongre yaptım. Aslında avukatlık yasasına aykırıdır. Ama o riski göze aldım. Sonunda Saray Sineması ile anlaştık. Biz kongre hazırlıklarına başlattık. Bir süre sonra dışarıdan “Kahrolsun Komünistler” diye sesler duyulmaya başladı. AP ye kayıtlı avukat Mithat Teoman diye bir arkadaş var. Milletvekili olmak sevdası ile aklınca bize karşı olup oy toplamak için bir grup adamı içirmişler, getirmişler sinemanın önüne bağırıyorlar. Polisler “ Bu adamları alın. Bunlar burada bağırırken insanlar buraya toplanacak, iş büyüyecek sonra baş gelemesiniz,” dedim. Karşılık olarak “hiç korkmayın, birşey olmaz dediler. Fakat öyle olmadı tabii. Toplandılar sonunda kongreyi bastılar. Bursa Valisi Vefa Poyraz da askeri jipleri getirtmiş, binanın etrafını sarmış. Bizi arka kapıdan çıkardılar. Ama nereye kaçacaksınız. Sinemadan çıkanlar ara sokaklara dağıldı. Fakat muhaliflerde arkadan dolaşım önlerine çıkınca ortalık karıştı. İstanbul’dan gelen Adnan Cemgil’i çok fena dövmüşlerdi.

-Sizi de hırpalamışlar galiba?

Evet, malesef. Fakat ben böyle birşey beklemiyordum. Çünkü her ne kadar partiye komünist yaftası asılmışsa da beni yakından tanıyan insanlar nasıl milli duygularla dopdolu hümanist bir yapıya sahip olduğumu bilirler diye düşünüyordum. Sinemadan çıktım, İnegöl’den de bazı arkadaşlar vardı. Rıdvan’ın kahvesinde oturuyorduk. Oraya bir saldırı oldu. Saldırıyı Şaban Aykut başlattı. Doğrudan geldi benim burnumun üstüne bir yumruk patlattı. Parmağında da büyük bir yüzük var. Benim burnum kırıldı. Ama neden bunu yaptı? Şaban Aykut benim gazeteciler Cemiyeti’nden tanıdığım bazen gelip masama oturan, bir kadeh birşey ısmarladığım biri. Kardeşi benim bir müvekkilimin fabrikasında çalışıyormuş. İşten çıkarmışlar. Benden rica etti. Bir miktar tazminat alabilmesi için. Müvekkilimle konuştum ama olmadı. Bir süre sonra tekrar geldi. Kardeşinin trafik kazası geçirdiğini, zor durumda olduk-

larını anlattı. Ve yine tazminat konusunu açtı. Benden müvekkilim ile görüşmemi istedi. Tekrar görüştüm ama fabrika sahibi yine vermedi. Yapacak birşey yoktu. Fakat insanları inandıramıyorsun. Bu noktadan bana bir husumet beslediğini biliyorum. Eğer sorunu ile ilgilenmeseydim haklı olabilirdi. Yinede böyle bir saldırı gerekçesi değildir. Fakat iyi niyetle ilgilendiğim için izahı hiç mümkün değil. Neyse parmağındaki şovalye yüzükle burnumu dağıttı. O kalabalıkta linç edilebilirim diye korktum. Elime bir sandalye alıp, başımı siper ederek kaçtım. Oradan geçen bir cipe atlayarak kurtuldum. Üstüm başım kan içinde, beni hastaneye götürdüler.

-Olay mahkemelere de yansımış.

Ben davacı bile olmadım. Birçok kişi tutuklanmıştı. Zaten kamu davası devam ediyordu. Daha çok husumeti üzerimde toplamamak için davacı olmadım.

-Peki TİP'e devam ettiniz mi?

Ettim tabii. Ta ki, Mehmet Ali Aybar partiden istifa edinceye kadar. Dördüncü büyük kongreye kadar devam ettim. Dördüncü kongrede Aybar grubunun karşıtları, (Sadun Eren, Behice Boran, Nihat Sargın grubu) Aybar'ın listesinde yedek olanlardı. Aybar istifa edince bunlar asil oldular. Yeniden kongre düzenlediler, fakat tüzüğü değiştirmişler. Ben buna itiraz ettim ve kongrede bir konuşma yaptım." Siz robot insan mı istiyorsunuz? Genel ilkelerde sizinle olabilirim de taktikte sizinle olamam. Binaenaleyh ben sizin gibi düşünmeyebilirim. Parti içinde demokrasi isterim" dedim. Benimle beraber 25-30 kişi kongreyi terk etmeye karar verdik. Fakat Nihat Sargın önledi. Neyse sonuçta ben gazetecilere beyanat vermek suretiyle TİP'ten ayrıldım.

-Sayın Akmansoy, 85 yıldır Bursa'da yaşıyorsunuz. Bursa'da 85 yılda ne değişti?

Bir defa nüfusun çeşitli yönlerden gelmiş olması nedeniyle iyi bir düşünce yapısının oluşması mümkün olmayan bir yapıya sahip. Kaldı ki geçmişin muhafazakar düşünce yapısının etkisini de gözardı etmemek gerek. Bu nedenle Bursa'da düşünce yapısı olarak hiçbirşeyin değiştiğini düşünmüyorum. Belli bir entellektüel kesimin yeni düşünce akımlarını özgürlüklere yakınlığını ifade edebilirim. Ama büyük halk kitleleri için bu söylenemez. Köyden şehre, doğudan batıya gelen insanlar kendi yörelerinin kültürleri, örf ve adetleriyle geldiler. Bursa zaten öteden beri muhafazakar bir yapı içindedir. Böyle de kalmıştır. Avukatlık yaptığım dönem içinde bizim handa tekstil atölyesinde çalışan bir kız vardı.

Hana gelir, başından örtüsünü çıkarır, giderken tekrar başını bağlardı. Bir gün sordum neden böyle yaptığını. Kendi isteğiyle değil korkudan başını bağladığını söyledi. Mahallede bazı gençlerin jilet atarız dediklerini anlattı. Yıllardır var olan mahalle baskısı daha yeni gündeme geliyor. Yine bir bayan müvekkilim kızının okula gelirken başını bağla öyle gel başın açık gelirken benim için iyi olmaz dediğini anlatmıştı.

-Bursa'da bir okul?

Evet, fakat adını veremem. Aleyhte kullanırlar ve manevi tazminat konusu olur. Fakat şunu söylemek istiyorum. Bursa Türkiye çapında bir gelişim çizgisi gösterememiştir. Bana göre eskinin bir kısım yerlerde ayrışması dışında. Aynı muhafazakar görüş muhafaza edilmektedir. Bursa'da tarikatlar çok etkindir. İnegöl safi tarikatların elindedir. Bu nedenle Bursa'da demokrasi tek taraflı işler. Onun için bir zamanlar DP nin şimdi Ak Parti'nin kalesi olmuştur. Türk insanını anlamaktan acizim. Kendi ölçülerim içinde izah edemiyorum. Nasıl bir partinin üyelerinin ayrılıp başka bir parti kurmasıyla değiştiğini düşünebiliyor, kabul edebiliyor. Üstelik değişmediğini gösteren çok belge varken. Neden kendini inanmaya zorluyor?

-Bunun adı çıkar olabilir mi?

- Ne söyleyeyim? Bana Turgut Özal partisini kurarken, milletvekili adaylığı teklifi geldi. Gitmedim. Ben kendi kendimi, inkar edemem, dedim. Yıllar yılı sol tandanslı bir insanım, bundan sonra sağ partiye gitmem, kendime olan saygımı kaybetmem dedim.

-Toplumsal yaşantı yönünden gözlemleriniz nelerdir?

- Sosyal yapının iki yönü var. Çoğunluk itibarıyla muhafazakarlaşmış ve daha da katılmış bir kütlenin karşısında, kendi yaşantısında daha modernize hayat süren bir azınlık olduğunu düşünüyorum. Paparazzi yaşayanları hiç saymıyorum. Varoşlarda muhafazakarlık daha da güçlenmiştir. Geçmişte sadece Osmanlı döneminin etkisiyle oluşmuş bir muhafazakarlık sözkonusu iken şimdi ideolojik bir muhafazakarlık egemendir. Bunu bütün Türkiye için söyleyebiliriz.

-Teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim.

HER KALDIRIM TAŞI İÇİN "BEŞ LİRA"

Av. Tuğba KARADUMAN

Eminönü İskelesi'nden Haydarpaşa-Kadıköy' e hareket edecek son vapurun saatini sordu akbiline para yükleyen memura. Arkasında oluşan uzun kuyruğu işâret ederek sinirle baktı yüzüne gişede oturur. "Panoda asılı çizelgeyi görmüyor musun be adam!" der gibi... Boş bulunmuş da sormuştu zaten. Bir keresinde tam belediye otobüsüne binecekken, şoföre: "Bu araba Ziverbey'den geçer mi?" diye sorma gafletinde bulunmuştu da adamın bir sövmediği kalmıştı. Yan tarafında yazıyormuş meğer otobüsün, okusaymış ya! O gün şoföre içerlediyse de Turgut, haklı olduğunu biliyordu adamın. Koca İstanbul' da kendisi gibi yol yordam bilmez avâre Turgutların ardı arkası kesilir miydi sanki. Yine de fazla asabî birine benziyordu bu bileççi. Oysa memleketlisi şoför Hasan, her lafa "Ağbi" diyerek başlardı. Nasıl da içtenlikle değerdi kulağına insanın. Bu İstanbul'da daha öyle "Ağbi" diyene rastlamamıştı Turgut. Kendisi gibi göç edip gelenler, bu şehirde yabansı bir kisveye bürünmüşlerdi sanki. Siluetler şehriydi İstanbul. Yalnızca görüntüleri ni gezdiren, ruhları silik; hep bir telaş içinde koşturmaktan mecburi diyaloglar dışına çıkmaya vakti olmayan insancıkların istilâ ettiği...

Önünde dakikalardır dikili kaldığı panodan vapurun hareket saatine baktı Turgut. On dakika vardı daha. Öğleden beri koltuğunun altında gezdirdiği gazetesini okumaya fırsat bulamamıştı bir türlü. Vapur iskeleye yanaşmış duruyordu az ötede. Yolculardan acelesi olanlar, daha sürme iskele verilmeden vapurdan atlayıp alt geçide doğru ilerliyorlardı hızlı adımlarla. Her zamanki kalabalığındaydı Eminönü.

Gazeteyi okumaya hep sondan başlardı Turgut. Yine öyle yaptı. Ne var ne yok diye şöyle bir karıştırıp göz attı manşetlere. Vapura bindiğinde, felâket haberlerinin bulunduğu ikinci sayfayı koparıp kocaman bir kayık yapacaktı suda yüzdürmelik. Cehâlet, sefâlet ve cinnetten bahsedip duran satırlarını da alıp uzaklaşsın diye yapacaktı bunu. Daha iyi şeyler duymaya ihtiyacı oluyordu insanın bazen. Hele böyle günün bitimine yakın...

Gece vapuru yolcuları yorgun görünüyorlardı. Turgut, kendi bitkinliğinin ayırımına da ancak (kalabalığın

arasına karıştığı sırada) varabilirdi. İki yuvarlak tümsek aynayı andıran gözlerindeki ölgün ışık, dökük saçlarının kel bıraktığı biçimsiz kafasıyla birleşince onu olduğundan en az on yıl yaşlı gösteriyordu. Memleketlisi şoför Hasan' ın "Ağbi" diye seslendiği Turgut, İstanbul'a geleli beri "Turgut Amca" olma yaşına da ermişti. "Amca!" dedi gençten bir sesin sahibi." Ayakta kalmayın lütfen. Ben zâten oturmak istemiyorum." Dönüp baktı sesin geldiği yere. Çökük omuzlarıyla aynı yorgunluğu paylaşan göz çukurları belirginleşti gülümseyince.

" Sağol evlat, otur sen." dediyse de yerinden çoktan kalkmıştı çocuk. Kolunda asılı çantası ve üzerindeki formasından öğrenci olduğu tahmin edilebiliyordu. Omuzunu hemen kenarda duran çöp kutusunun önünde yükselen direğe dayamış duruyordu ayakta. O da en az Turgut'unki kadar fersiz gözlerle bakıyordu etrafa. Ama daha çok umutsuz bir bakıştı bu, beklentisiz...

Kısa bir süre içinde Haydarpaşa' ya yanaştı vapur. Turgut, dalıp gittiği gazeteden kafasını kaldırıncaya yanında oturan üç yolcunun da inmek üzere kapıya doğru ilerlediklerini gördü. Oturacak boş yerler vardı artık. Hemen arkasında direğe yaslı duran çocuğa baktı uzun uzun. Onu ancak arkadan görebiliyordu artık. Demin endişeli bakan kocaman gözleri şimdi hangi hayalin resmi karşısında bulutlanmıştı kim bilir. Efkârlandı Turgut. Sağ elini, aklından geçenlerin ağırlığından olsa gerek, artık taşımakta zorlandığı başına yasladı. Sol elinin parmaklarıysa kanepenin ahşap döşemesini döverken oraya koyduğunu unuttuğu çayını arkasında oturanların üzerine dökülecek oldu da güçlü bir refleksle çekti neyse ki elini; kurtardı bardağı. Bu sırada arkadakilere yöneldi dikkati. Merak etti yol boyu kimlerle sırt sırta verdiğini. Solgun yüzlü, yemenili bir kadın, kanepede uyuyakalmış oğlunun yanında yere çömelmiş; bakişları direğe asılı kalmış halde duruyordu. Koltuklar artık bomboşken kadının neden hâlâ yerde çömelmeye devam ettiğine bir anlam veremedi. Oğlana baktı. Çelimsiz vücuduyla acıma hissi uyandırıyordu görende. Bir deri bir kemik kalmış bedenini uykunun güvenli, etli kolları arasına bırakalı çok olmuşa benziyordu. Derin, hırıltılı solumasından anladı bunu. Hasta mıydı acaba?

Kadına baktı. Bu serin kasım gecesi için pek inceydi üstü. Büzülmüş gövdesini ısıtabilmek için kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, bir öne bir arkaya sallanıyordu. Neden sonra kadının, pardösüsünü uyuyan oğlunun altına yaymış olduğunu fark etti. Arada bir kayan pardösüyü eliyle çekiştirip açıkta kalan kolunu örtüyordu oğlanın.

Turgut için vapura binmek, bir yakadan öbürüne uzanmak demek değildi sadece. Öteki yolcuların nasıl birer öyküleri olduğuna dair tahminlerde bulunurdu içinden. Kendini gizliden onların yerlerine koyar, "bir" iken binlercesi için çarpan kalbinde başka başka dünyalara yer açardı. Doğup büyüdüğü taşrada, ilk gençlik yıllarında âdet edinmişti öteki insanların ne halde olduklarını merak etmeyi. Çocukken annesinin pişirdiği sıcak akşam yemeklerinden birer kap da yoksul komşularına kendisinin götürdüğü günlerde filizlenen bir duyarlılıkta belki.

Keskin bir miyavlama sesiyle bölündü gecenin sessizliği. Nasıl olup da vapurdaki bir kedinin varlığından bu kadar geç haberdar olduklarına şaşırırdı herkes. Dik katlerin kendi üzerinde yoğunlaşmasından sıkılmış gibi sanki gözden kayboluverdi kedi. Gidip çöp kutusunun arkasına gizlendi. Kuyruğunu saklandığı yerden çıkarıp oynattı kuşkuyla. Patileriyle çöp kutusuna asılıp, kısıtıldığı gözleriyle süzdü kalabalığı. Bir yerlerden balık-ekmek kokusu geliyordu burnuna...

Sol tarafa dönük oturuşunu düzeltti Turgut. Boyun kasları zonkluyordu. Karşısındaki adamla göz göze geldiklerinde zor tuttu kendini gülmemek için. Vapura bindiklerinden bu yana ha bire bir şeyler yiyordu adam. Komik olan, her lokma yuvarlayışında kalkan kaşlarıyla yüzündeki ebleh ifadeydi. Bön bön baktı Turgut'a. Adamın kirece bulanmış beyazlıktaki suratından kaçırıldığı bakışlarını sağ taraftaki pencereden yana çevirdi Turgut. Beyaz elbiseli küçük bir kız, meraklı bakışlarla seyrediyordu dışarısını. Sol eli cama dayalı; sağ elinin parmaklarıysa çenesiyle yanağı arasında bölüştürmüş, hayli düşünceli görünüyordu. Biraz sonra ebleh ifadeyi adamın kucağına zıpladı heyecanla. Babasıymış meğer. "Demin ne gördüm biliyo musun baba?!" dedi. Adamın ilgilendiği yoktu kızla. Eliyle dişlerini kurcalayıp çıkardığı tanecikleri yeniden attı ağzına.

O bildik ses duyuldu az sonra: "Güvenliğiniz için.." diyordu, "...sürme iskele verilmeden gemiden inmeyin..." Kimin umurunda olduğu şüpheli bu ses de nihâyet vapurdan "atlamak" üzere ilerleyen kalabalık tarafından yutuldu afiyetle.

Düşüncelere dalıp soğuttuğundan ancak yarısını içebildiği çayın parasını ödeyip indi basamaklardan. Kasım serinliği bu kez kırbacını çıkarmış vapurdan inenleri sırtından kamçılıyorken kabanının yakasını kaldırıp bir sigara yaktı Turgut. Beş parasızdı. Nereye gidecekti bunu düşünmeliydi asıl. İş aramak için kapı kapı dolaşacaktı ertesi gün. Eve gitse...Yok, hayır ev sahibiyile karşılaşmak istemiyordu şimdi, kirayı geciktirdiği için surat ederdi kesin. İş bulmalıydı; ama nereden, kimden...

El ayak çekiliyor, bir bir evinin yolunu tutuyordu herkes. Bugün ilk kez gidecek bir yeri yoktu. Ne hissedeceğini bilemeden adımladı caddeleri. Kaldırımdaki çizgilere basmamaya kararlıydı. Üstelik görünmeyen bir el, çizgiye basmadan geride bıraktığı her kaldırım taşı için "beşş lira" yazıyordu Turgut'un hanesine. Kendini neşelendirmek istediği zamanlara özgü tek kişilik oyunlarından biriydi bu. Kafasını gayriihtiyari kaldırdığında kepengi inmiş bir turizm şirketi tabelasında büyük harflerle "TOUR-GOOD" yazdığını görüp gülümsedi. On biri gösteriyordu saati. Kasımın sonları, günlerden pazar; daha sabah olmasına çok vardı...*

*2007, İstanbul.

FOTOĞRAF EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Av. Pelin YILMAZ

Her şey anlatma ihtiyacı ile başladı.¹ Önemseydiği ne varsa, karşısındakine de duyurmak istiyordu insanoğlu. Ama anlatmak da yetmezdi, havada kaybolup gitmemeliydi anlatılanlar. Sözlü edebiyat döneminde, akılda kalıcılığı sağlamak için ritim ve kafiyelerden yararlanıldı. Böylece ağızdan ağza, nesilden nesile aktarıldı hikâyeler. Yazının icadı ile duygu ve düşünceler simgelere dönüştürülüp kayıt altına alınmaya başladı. Fotoğrafın icadı ise kaydetme, saklama, iletme konusunda yepyeni bir adımdı. Kalem ışık oldu fotoğrafçının, zaman durdurulabiliyor, an saklanabiliyordu bu yeni icat sayesinde. İnsanın kendisini anlatmasının bin bir türlü biçimine bir biçim daha eklendi böylece. Üstelik kimi zaman görüntüler sözcüklerden çok daha fazla şey anlatabiliyordu.

Fotoğrafı bir kendini anlatma biçimi olarak yani bir dil olarak kullanan ilk insan Hippolyte Bayard'dır. Bayard, fotoğrafın resmi olarak mucidi kabul edilen Daguerre'den önce kart üzerine doğrudan pozitif baskıyı elde etmiş olduğundan gerçek mucidin kendisi olduğunu iddia etmekteydi. Bayard, 1840'da, kendisine ilgisizlik yüzünden suya atlayarak intihar etmiş bir bilim adamı pozunu verir ve bu poz görüntüler.

Fotoğrafın arkasına şunları yazar; "Gördüğünüz ceset Bayard'a aittir. Akademi, Kral ve kendisinin ku-

surlu bulduğu bu resimleri gören herkes, onlara hayran kalmıştır. Bu durum onu çok onurlandırır da, cebine bir metelik bile girmemiştir. Bay Daguerre'e çok fazla şey veren hükümet, Bay Bayard için elinden bir şey gelmeyeceğini belirtmiş, o zavallı da kendini suya atıp boğmuştur."² Bayard, bu fotoğraf ile kendi kurguladığı bir öyküde kendisini kahraman olarak kullanıyor ve derdini doğrudan doğruya bir isyan konuşmasının anlatamayacağı kadar güçlü bir şekilde anlatıyordu. Bu görüntü, fotoğraf tarihine ilk otoportre olarak geçmiştir. Böylece fotoğraf, daha icadının ilk yıllarında, bir kurgu yöntemi olarak kullanılarak edebiyata yaklaşıyordu. Fotoğraf makinesinin sadece gerçeği kaydeden bir alet, fotoğrafın ise sadece bir belge olmadığı, fotoğraf çekmenin bir çeşit öykü anlatmak olduğu daha o yıllardan ortaya konmuştu.

Ünlü şair Charles Baudelaire aynı kanıda değildi. Baudelaire 1859 da "Modern Kamu ve Fotoğrafçılık" adlı makalesinde "Gerçekliği şimdiye dek görülmemiş ölçüde yeniden üretme-hakikati gösterme- kapasitesi bu yeni aracı sanatın amansız düşmanı haline getiriyor"³ der. Fotoğrafçıları "Güneşe tapan putperest bir grup" olarak tanımlar ve fotoğrafın asli görevine dönerek bilimin ve sanatın hizmetkârı ama çok alçakgönüllü bir hizmetkârı olarak kalması gerektiğini dile getirir. Ona göre, fotoğrafın, sanatın işlevlerinden herhangi birini yerine getirmesine izin verilmemelidir. Zaman bize Baudelaire'in yanıldığını gösteriyor.

Roland Barthes, Camera Lucida adlı kitabında fotoğrafa ait iki öğeden söz eder. Bir fotoğrafın, bu fotoğrafla karşılaşan izleyicide uyandırdığı ilgiye ilişkindir bu kavramlar. Birincisi genel bir ilgi ve ortalama duygular uyandıran öğedir. "studium" der buna Barthes. Studium'u kıran öğeyi ise "punctum" diye adlandırır. Punctum, Latince bir sözcüktür ve bir zemin üzerinde sivri uçlu bir cisimle bırakılan iz, delik vb gibi bir anlam taşır. Barthes ".. punctum aynı zamanda ısırtık, benek, kesik, küçük deliktir – ve aynı zamanda zarın her bir atılışıdır. Bir fotoğrafın punctum'u beni delen (ama aynı zamanda beni bereleyen, bana acı veren) o kazadır"⁴

1 - Bu yazı: EVRENSEL KÜLTÜR DERGİSİ Şubat 2013 sayısında yayınlanmıştır.

2 - Karanlık Odanın Sırları Fotoğrafın İcadı- Quentin Bajak YKY Yayınları 2.Baskı, 26. sf

3 - Katı Olan Her Şey Buharlaştırıyor, Marshall Berman-İletişim Yayınları 13. Baskı sf 193

4 - Camera Lucida, Roland Barthes- Altıkkırkbeş yayınları 2. Baskı 34.sf

diye açıklar bu kavramı. Yani punctum, bir fotoğrafa bakarken tamamen kişisel nedenlerle bizi etkileyen, yine Barthes'in bakışıyla söylersek "bir ok gibi dışarı fırlayıp bize saplanan"⁵ unsurdur. Tüm bu anlatılanlar bize aslında sevdiğimiz edebiyat eserlerinin de bir çeşit "punctum"a sahip olduğunu düşündürüyor. Tersine çevirirsek, sevdiğimiz fotoğrafların, hayatın şiirini yakalamış fotoğraflar olduğunu söyleyebiliriz. Fotoğrafın da edebiyatın da yaptığı aynı şeydir aslında; yaşamın içinde başkalarının görmediğini görmek, fark edemediğini fark etmek.

Fotoğraf eğitimi alanlar şu cümleyi sık duymuşlardır; "Fotoğraf bir ayıklama sanatıdır." Doğrudur, fotoğrafın da tıpkı öykü gibi gevezelik yapmaya hakkı yoktur. Şiirde ve öyküdeki eksiltme anlayış fotoğraf için de geçerlidir. Kadraja giren gereksiz bir nesne, fazladan yazılmış bir sözcük gibi rahatsız edicidir. Hemingway'in buzdağı benzetmesi fotoğraf için de geçerli değil midir aslında? "Bir nesir yazarı, ne hakkında yazdığını yeterince biliyorsa, bildiğini atlasın. Yazar sadece yeterince samimi yazdığında okur; atlanan kısmı, yazar onu kağıda dökmüş gibi güçlüce hissedecektir. Bir buzdağının zarifçe hareket etmesinin yegâne sebebi, onun sadece sekizde birinin su üzerinde bulunmasındandır."⁶ der Hemingway. Anlatmak istediği şeyi, alımlayıcının gözünün içine sokarak anlatmaması fakat güçlü bir şekilde hissettirmesi öyküyü olduğu kadar fotoğrafı da değerli kılan bir ölçüttür.

Edebiyat ile fotoğraf birbirini besleyen iki alan olarak karşımıza çıkıyor. Fotoğraf sanatı ile ilgilenen edebiyatçıların, edebiyatla ilgilenen fotoğraf sanatçılarının sayısı az değil. Merih Akoğul, Orhan Cem Çetin, Çerkes Karadağ, Tuğrul Çakar, Akgün Akova, Haluk Uygur, Nazif Toğçuoğlu, Özcan Yüksek... fotoğrafları kadar yazı ve şiirleri ile de sanatın içinde olan isimlerden bazıları.

Fotoğraftan önce tiyatro ve edebiyatla da ilgilenen Ara Güler'in, sanat alanında ilk ürünleri olan öyküleri, Aras Yayınları tarafından derlenerek "Papelonen Verç Bidi Abrink" adıyla, 1995 yılında kitaplaştırıldı. Ermenice olarak basılan kitabın çevirisi, yazarın Türkçe olarak yazdığı iki öykünün de eklenmesi ile 1996 yılında "Babilden Sonra Yaşayacağız" adıyla yayınlandı. Kitabın önsözünde Ara Güler, "Belki de fotoğraflarımdaki 'anı yakalama ve kompozisyon kurma' özeliğimi bütün bu eski çalışmalarına borçluyum. Bir 'kadr' içinde kompozisyon kurmayı tiyatro çalışmaları günlerimden, anlamlı anların yakalanması ve bir anlatıma varmasını da öykücülüğümün esinlendiğimi sanıyorum. Neyse, işte böyle şeyler sonu-

cunda, görsel malzemede bir birikim oluşuyor anlaşılıyor.

Görsel malzeme, tıpkı şiir gibi, yazı gibi, resim gibi, sahne sanatları gibi, bir yerlerden birikimini topluyor, yeni bir biçim kazanıyor ve görsel sanat oluyor. Zaten yazdığım bu öykülere dikkat edilirse, bunların bir tür fotoğraf olduğu görülür."⁷ diyerek yazı ile görselliğin ortak yönlerinden söz ediyor.

Sevengül Sönmez'in hazırladığı A'dan Z'ye Sabahattin Ali adlı kitabın "Fotoğrafçılık" maddesi, Sabahattin Ali'nin yazarlığının ve şairliğinin yanında iyi bir fotoğrafçı olduğunu eşi Aliye Ali'nin şu sözleri ile anlatıyor; "Yazı dışında en büyük merakı fotoğrafı. Nereye giderse gitsin Kodak kutu makinesini ve üç ayağını yanından hiç eksik etmezdi. Evde saatlerce bir lamba ışığı altında fotoğraflarımızı çekerdi."⁸

Sabahattin Ali'nin fotoğrafçılığının öykücülüğüne önemli katkıları olduğu muhakkak. Fotoğraf sanatçısı İsa Çelik, Sabahattin Ali'nin fotoğrafçılığı için şöyle söylemektedir. 'Bunlar bir amatör fotoğrafçının fotoğrafları, ama sıradan bir amatörlük değil onunki. Yazılarında belirgin bir biçimde görülen, edebi sanatlara yaslanmak yerine yalın, duru bir dille olayın ya da durumun sosyal ve politik çözümlemelerinden okuyucunun -toplumun- alacağı 'marjinal fayda'nın önde tutulması kaygısı fotoğraflarında da görülüyor. Elimde bulunan fotoğraflarındaki kompozisyonlar, leke ve ışık değerleri son derece çağdaş."⁹ Sabahattin Ali öldürüldüğünde yanında olan fotoğraf makinesi de diğer eşyaları gibi devlete borcu olduğu gerekçesiyle ailesine verilmemiştir.

Fotoğrafi malzeme olarak kullanan edebiyatçılardan da söz edilmeli. Eserleri ile ilgili araştırmalar yaparken fotoğraflar toplayan, birçok konuyu fotoğraflar sayesinde anlamlandıran yazarların yanı sıra fotoğraflara bakarak konu yakalayan, tikanıklıklarını fotoğraflar sayesinde açan ya da fotoğraflardan ilham alan yazarlar da var. Örneğin, Kemal Özer'in "İnsan Yüzünün Tarihi Bir Cümle" adlı kitabındaki şiirler, İsa Çelik'in fotoğrafları için yazılmış ve bu fotoğraflarla beraber yayınlanmıştır. Hilmi Haşal'ın Haluk Uygur fotoğraflarına yazdığı şiirler ise "Hayata Mercek Molası" adıyla kitaplaşmıştır.

Edebiyatımızda görsel malzemelere şiir yazma geleneği "Tablo Altı Şiir" denilen akım ile başlar. İlk örnekleri 1884'de Mirat-ı Alem Dergisi'nde görülen bu şiirler, yanlarında resimler ile birlikte yayınlanıyorlardı. Recaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Haşim, Namık Kemal, Muallim Naci, Tefik Fikret, Ahmet Rasim ve

5 - Camera Lucida, Roland Barthes- Altıkırkbeş yayınları 2. Baskı 34.sf

6 -5 tr.wikipedia.org/wiki/Buzdağı Teorisi

7 - Babilden Sonra Yaşayacağız, Ara Güler- Aras Yayınları 2. Baskı Önsöz

8 - Adan Z ye Sabahattin Ali Sevengül Sönmez -YKY Yayınları 1. Baskı 237. sf

9 - Adan Z ye Sabahattin Ali Sevengül Sönmez -YKY Yayınları 1. Baskı 239.-240.sf

Ali Ekrem Bolayır gibi şairler bu tür şiirler yazmışlardır.

Andre Breton, fotoğrafı edebiyat için kullanan yazarlardan. Breton, Birinci Sürrealist Manifesto'da betimlemeyi bir klişe olarak görmekte, can sıkıcı ve faydasız bulmaktadır. Yazar, Nadja adlı eserinde betimlemeyi safdışı etmek için fotoğrafları kullanır. Örneğin, romanda adı geçen mekânları betimlemek yerine sayfalara mekâna ait bir fotoğraf yerleştirir. Bir kişiden söz ediyorsa o kişinin fotoğrafı, bir nesneden söz ediyorsa o nesnenin fotoğrafı kitap sayfalarında yerlerini alırlar. Burada kullanılan fotoğraflar, kendi gerçekliklerinden çıkıp gerçeküstücülüğe katkı sağlamak için kullanılmış görüntülerdir ve kaliteli bir baskı ve sanatsal bir görünümden uzaktır.

Pek çok edebiyatçı fotoğrafın, fotoğraf makinesinin ya da fotoğrafçılığın yarattığı çağrışımlardan yararlanmışlardır. İlgi alanlarından biri de fotoğrafçılık olan Cortazar'ın Türkçeye "Cinayeti Gördüm" adı ile çevrilmiş olan öyküsü bu konuda adı anılması gereken eserlerin başında gelir. Gerçeklik kavramı üzerine güçlü bir sorgulama taşıyan öykü, Michelangelo Antonioni tarafından filme de çekilmiştir. Türk Edebiyatında ise bu konuda en güzel örneklerden biri Ziya Osman Saba'nın "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi" adlı öyküsüdür.

1995 de kaybettiğimiz, Cumhuriyet döneminin ilk kadın fotoğrafçısı Yıldız Moran'ın "Şiirselliği olan her şey sanat fotoğrafının konusudur"¹⁰ cümlesi iyi bir fotoğrafçı olabilmek için aynı zamanda iyi bir şiir okuru da olmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Yıldız Moran'ın fotoğraflarında estetik ve şiirsellik çok güçlüdür.

10 - Emine Çaykara, Ötesi Sır Olan Bir Hikaye: Yıldız Moran, www.fotografya.gen.tr, Sayı 22.

Ne yazık ki Yıldız Moran şair Özdemir Asaf ile evlenerek üç çocuk sahibi olduktan sonra evliliğinin ve çocuklarının fotoğrafçılıktan daha önemli olduğunu söyleyerek deklanşöre basmayı bırakmıştır.

Sonuç olarak, insanlar bin yıllardır kendilerini, dünyayı ve yaşamı anlamak ve anlatmak, kimi zaman da değiştirmek için simgeleri kullanıyorlar. Bu simgeleri kaydedip başkalarına ileterek dünyada bir iz bırakma çabasındalar. Kullanılan malzeme sözcükler, şekiller, görüntüler ya da sesler de olsa amaç aynı olduğundan sanat dallarının birbirlerinden tamamen bağımsız ilerlemesi mümkün olmuyor. İnsanoğlunun anlama ve anlatma çabası devam ettikçe fotoğraf ile edebiyat da kol kola yürümeye ve birbirlerini etkilemeye devam edecektir.

Kaynakça:

Karanlık Odanın Sırları Fotoğrafın İcadı - Quentin Bajak YKY Yayınları

Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Marshall Berman-İletişim Yayınları

Camera Lucida, Roland Barthes- Altıkırkbeş yayınları

Babilden Sonra Yaşayacağız, Ara Güler- Aras Yayınları

Adan Z ye Sabahattin Ali Sevengül Sönmez -YKY Yayınları

Nadja, Andre Breton- Babil Yayınları

ACI TESADÜF

Ağır ceza mahkemesindeydi duruşması. Ceza davalarından nefret ediyordu. Tercih hakkı yoktu maalesef. Meslekte yeniydi, çalıştığı hukuk bürosunda eline tutuşturulmuştu dosya. Duruşma salonlarının bulunduğu binada koridorlar geniş olmasına genişti, gene de yetmiyordu asık suratlı kalabalığa. Kasvetli, ağır havayı soluyarak yürürken ışıklar mı yetersiz diye düşündü. Ortalık karanlık gelmişti gözüne. Tavana baktı. Flüoresanların hepsi yanıyordu.

Nefretle birbirine bakan safların arasından tedirgin adımlarla geçti. Elektrik yüklüydü ortalık. Her an bir arbede kopacak havası. Kalabalığın içinde bir kadın dikkatini çekti. Oturduğu tahta bankta, bakışların sessiz kavgasından kendini soyutlamış bir kadın. Evinin salonundaki koltuğun ucuna ilmiş bir hali vardı, omuzları çökük, bakışları bir noktada takılı. Gözlerinin etrafındaki çizgiler yüzünden yaşlı gösteriyordu. Göz altlarındaki halka halka morluklar yorgunluğun izleri miydi? Yanında on dört- on beş yaşlarında genç bir kız oturuyordu.

Ne bakıyon lannn, narasıyla sıçradı. Öylesine dalmıştı ki kadına, kendine bağırıldığını sanmıştı. Tam karşısındaki gurupta gençten biri, bağırarak delikanlının kollarını kavramaya, bir başka adam da bağırmasını önlemek için ağzını kapatmaya çalışıyordu. Duruşma salonunun kapısı açıldı. Emekliliği çoktan hak etmiş, kıdemlinin kıdemlisi Mübaşir Mehmet, Ne oluyor burada? Sessiz olun, diye kükredi. Gür sesiyle tüm koridoru çınlatmıştı. Ağır Ceza Mahkemesine yaraşır, buyurgan ses, sessizliği sağladı.

Genç avukat meraklanmıştı. Neydi acaba şu birbirini yemeye hazır iki gurubun davası? Duruşma salonu girişindeki duvara iğreti olarak takılmış listeye baktı. Tahmin ettiği gibi, dedi, Adam öldürme değil, öldürmeye teşebbüs. Tüm listeyi gözden geçirdi aceleyle. Sırası gelmiş davada yer alan sanık ismine geldiğinde duraladı. Sevda Civan. İsim tanıdık gelmişti. Suç, adam öldürme.

Mübaşir Mehmet salonun kapısını bir kez daha açıp seslendi: Sevda Civan, Müşteki Yelda Civan ve Ayten Civan.

Kapının yanında duruyordu. Yanından geçen kadınla, genç kıza dikmişti gözlerini. Anne kız bunlar, diye geçirdi içinden. Sanık isminin tanıdık gelmesi, kadının hali davanın ayrıntıları konusunda merakının artmasına neden oldu. Duruşma salonuna onların arkasından süzülerek seyirci kısmına yerleşti. Kadınla yanındaki genç kız, mübaşirin gösterdiği müşteki kısmına geçmişlerdi.

Jandarmaların arasında elleri zincirlenmiş bir kadın sanık bölümüne oturtuldu. Kelepçesinin kilidi açılan tutuklu kadın bileklerini ovaladı. Erkeğe benziyordu görünümü. Saçları kısacıktı. Hatlarını saklayan bol bir kot pantolon,

göğüslerini içinde kaybettiren bluz vardı üzerinde. Müşteki bölümündeki kadın sanığa yalvaran gözlerle bakıyordu, tutuklu kadın kafasını ani bir hareketle başka yöne çevirdi. Arka tarafa seyirci kısmına. Kimler gelmiş diye araştıran gözlerle baktı. İşte o zaman göz göze geldi sırf merakından salona giren avukatla. Aman tanrım, Sevda bu, dedi yerinden fırlayan avukat. Bütün başlar bir anda ona çevrildi. Kendini sandalyeye bıraktı. Bir süre göz göze kaldılar. Tutuklu genç kadın bakışlarını kaçırıp, tanımazlıktan geldi arkadaşını.

Sevda'yla, ilkokuldan liseye kadar aynı sınıfta okumuşlardı. Aynı mahallede oturuyorlardı. Çok yakındılar, okula birlikte gidip gelirlerdi. Ortaokulda değişti Sevda. Neşeli, eğlenceli, hareketli, güzel Sevda gitmiş, yerine sessiz, içine kapanık, gözlerini yerden kaldıramayan Sevda gelmişti. Orta sondayken erkek gibi giyinmeye, erkek gibi davranmaya başlamıştı. Saçları o zamanlar da kısaydı. Ortaokulu bitirdikleri yaz, mahalleden taşındıkları için hepten kopmuştu arkadaşlıkları. Okulu bırakıp çalışmaya başladığını duymuştu, bir daha haber alamamıştı Sevda'dan.

Derin bir keder kapladı içini. Ne yapacağını bilemedi. Huzursuz kıpırdanıyordu oturduğu yerde. Neden sanık sandalyesindeydi Sevda? Adam mı öldürmüştü gerçekten? Müşteki bölümüne baktı, müşteki sandalyesinde oturan kadını nasıl tanıyamamıştı, Sevda'nın annesiydi. Diğeri de kız kardeşi olmalı, dedi içinden.

Adın, soyadın?

Heyet başkanı ifade alımı öncesi usuli prosedüre başlamıştı.

Sevda Civan.

Sonrasını duyamadı, dalmıştı, geçmiş yıllar hızla gözünün önünden geçip duruyordu. O zamanki çocuk kafasına dolan soruları ardına hatırlamaya başladı. Çocukken bu sorularının hiçbirinin yanıtını bulamamıştı, şimdi ise her şey yavaş yavaş aydınlanıyordu.

Sen mi öldürdün?

Evet.

Neden peki? Neden öldürdüğünü anlat mahkemeye

Derin bir sessizlik doldurdu duruşma salonunu.

Anlatsana kızım neden öldürdün?

Öldürdüm işte. Ben öldürdüm, daha ne diyeyim? diye bağırdı Sevda.

Başkan müşteki bölümüne döndü.

Ayten Civan, ayağa kalk bakayım. Ne diyorsun? Şikayetçi misin? Kızın babasını öldürmüş?

Kadın titriyordu, ayağa kalktı, doğrudan kızının gözlerinin içine bakarak, O sadece kardeşini korumak istedi, diyebildi. Yere yığıldı.

Serap K.D. (Ayşen Işık Katkılarıyla) 08.09.2012

ETKİNLİKLER

Bursa Barosu'nun 2013-2014 yılı Stajyer Avukatları 12.01.2014 Pazar günü yapılan tanışma kahvaltısında bir araya geldi. Kahvaltuya Baro Başkanı Ekrem Demiröz, Baro Yönetim Kurulu üyeleri ve Staj Yürütme Kurulu üyeleri de katıldı. Kahvaltının ardından konuşma yapan Baro Başkanı Ekrem Demiröz meslekte ki birlik ve beraberliğin önemine ve katılımcılığa vurgu yaptı. Akabinde Stajyer Avukatlar kendilerini tanıtarak dilek ve temennilerini dile getirdiler.

İstanbul Çağlayan Adliyesinde mesleğe ve meslektaşlara yönelik çirkin saldırıyı kınadığımız basın açıklamamız nedeniyle Baromuz üyesi 18 meslektaşımız hakkında başlatılan soruşturma için, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmiştir. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yönelik 16.01.2014 perşembe günü saat:12.15 'de Adalet Sarayı önünde bütün meslektaşlarımızla basın açıklaması yapılmıştır

Türkiye Barolar Birliği meslek içi eğitim seminerleri kapsamında 'aile hukuku ve mal rejimleri' konulu seminer Av. Cumhuri Arıkan' ın yönetiminde Prof. Dr. Şükran Şıpka, Av. Ayça Özdoğan, Gülay Berkan katılımıyla 1 Şubat 2014 cumartesi Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi'nde gerçekleştirildi.

Bursa Barosu Türk Sanat Müziği Korosu 2014 yılının ilk konserini Şef Filiz Başbüyük önderliğinde Nalan Höke'nin eşsiz sunumuyla 16 Şubat 2014 Cumartesi akşamı Dedeefendi Salonu'nda Gönül Şarkılarından oluşan şarkılarla gerçekleştirdi.

Eskişehir’de ‘Gezi’ eylemine katılan ve polisin sıkıdığı biber gazından kaçarken, girmiş olduğu ara sokakta tekme ve sopalarla dövülerek öldürülen Ali İsmail Korkmaz’ ın faillerinin yargılandığı davanın 3 Şubat 2014’ deki ilk duruşmasına, Bursa Barosu İnsan Hakları Komisyonu’nu temsilen Av.Kemal Özgür Yetkin katılmıştır. Ayrıca, Eskişehir’de bulunan Ali İsmail Korkmaz Heykeli’ne Bursa Barosu İnsan Hakları Komisyonu olarak karanfil bırakılmıştır.

Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru konulu Panel 22 Şubat 2014 Cumartesi günü Adalet Sarayı Konferans Salonu'nda gerçekleştirildi.

Türkiye Barolar Birliği Meslek İçi Eğitim Seminerleri kapsamında, Av. Fatih Deniz Alaeddinoğlu yönetiminde Doç. Dr. Çetin Aslan (Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi) Yard. Doç. Dr. Hakan Kızıllarslan (Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi) Av. Türker Tok (Ankara Barosu - Emekli Savcı)' un katıldığı 'CMK UYGULAMALARI' konulu semineri 1 Mart 2014 cumartesi günü Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi'nde gerçekleştirildi.

Av. Ş.Cankat Taşkın ile Dağhan Uzgur' un konuşmacı olarak yer aldığı 5651 Sayılı Yasa ve son değişiklikler ışığında İnternete Erişim Yasakları' kolunu Panel 7 Mart 2014 Cuma günü Adalet Sarayı Konferans Salonunda yapıldı.

- Baromuz tarafından 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle düzenlenen basın açıklaması Bursa Barosu'nun BAOB'daki Hizmet Birimi'nde yapıldı.Basın açıklamasının ardından kadın avukatlar ile Bursa Adliyesi'nde görev yapan kadın hâkimler, yine Bursa Barosu Başkanlığı tarafından organize edilen yemekte biraraya geldi.

Açılışı 10 Mart 2014 Pazartesi günü yapılan Bursa Barosu'nun Kadının Statüsü Derneği'nin katkılarıyla düzenlediği "Kadın ve Şiddet Konulu Gazete Kupürleri Sergisi 14 Mart 2014 Cuma gününe kadar açık kalmıştır.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri kapsamında 3 kadın Baro Başkanı'nın ve önceki dönem Baro Başkanımız Av.Asude Şenol'un konuşmacı olarak katıldıkları 'Türkiye'de Kadın Olmak' konulu panel 14 Mart 2014 cuma günü gerçekleştirildi.

Bursa Barosu ile Saraybosna Barosu arasında imzalanan işbirliği protokolü ile uygulamaya konulan stajyer avukat değişim programı kapsamında 3 gün boyunca Bursa'da çeşitli temaslarda bulunan Saray Bosnalı genç avukatlar, Türkiye'deki hukuk sisteminin işleyişi ve Bursa Barosu'nun çalışma alanları hakkında bilgi sahibi oldu.

Av.Talih Uyar'ın konuşmacı olarak katıldığı İcra İflas Hukuku Uygulamaları ve Son Gelişmeler Konulu Tbb Mesleki Eğitim Semineri 15 Mart 2014 cumartesi günü BAOB Ortak Salonunda gerçekleştirildi.

İdealist Hukukçular Derneği Başkanı ve Yönetim Kurulu üyeleri Baro Başkanı Ekrem Demiröz'ü makamında ziyaret ettiler.

Bursa Barosu Genç Avukatlar Meclisi Genel Kurulu ve seçimleri 29 Mart 2014 Cumartesi günü Bursa Barosu Toplantı Salonu'nda yapılmıştır.

5 Nisan Avukatlar Günü Etkinlikleri kapsamında Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi'nde 4 Nisan 2014 Cuma günü düzenlenen Kokteyl'e il protokolü ile birlikte Baromuz üyesi meslektaşlarımız katıldı.

5 Nisan Avukatlar Günü Etkinlikleri kapsamında TBB Başkanı Av. Metin Feyziolu' nun da katıldığı “ADALET İSTİYORUZ” yürüyüşü gerçekleştirildi.

5 Nisan Avukatlar Günü Etkinlikleri kapsamında 5 Nisan 2014 Cumartesi günü Adalet Sarayı Bahçesinde Atatürk Anıtı'na çelenk sunuldu.

5 Nisan Avukatlar Günü Etkinlikleri kapsamında, Prof.Dr. Rona Aybay (Bosna Hersek İHM Eski Yargıcı KKTC Yakın Doğu Ün.v.Hukuk Fak.Öğr.Üyesi Uludağ Ün.v.Hukuk Fak.Öğr.Üyesi) Prof.Dr. Durmuş Tezcan (İstanbul Kültür Ün.v.Öğr Üyesi TBB İnsan Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi) Av.Edina Residović (Saraybosna Barosu Üyesi) in konuşmacı olarak katıldığı 'İNSANLIK ALEYHİNE SUÇLAR ve SAVAŞ SUÇLARI' konulu konferans 5 Nisan 2014 Cumartesi günü Bursa Barosu BAOB hizmet birimi konferans salonunda gerçekleştirildi

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı nedeniyle Çelenk Sunma Töreni 23 Nisan 2014 Çarşamba günü Adliye Sarayı bahçesinde gerçekleşti.

5 Nisan Avukatlar Günü Etkinlikleri kapsamında 6 Nisan 2014 Pazar günü Botanik Park Beceren restoranda Brunch gerçekleştirildi.

5 Nisan Avukatlar Günü Etkinlikleri kapsamında 6 Nisan 2014 Pazar günü Botanik Park Beceren restoranda Brunch gerçekleştirildi.

Prof. Dr. Haluk Burcuoğlu'nun konuşmacı olarak katıldığı 'Borçlar Hukuku ve Aile Hukukundaki Son Gelişmeler' konulu konferans Avukatlar günü etkinlikleri kapsamında 18 Nisan 2014 Cuma günü gerçekleştirildi

Bursa Barosu Stajyer Avukatları 23 Nisan 2014 Çarşamba günü kahvaltıda buluştular.

4. CEZAEVİ ÇOCUK ŞENLİĞİ 29 Nisan 2014 Salı günü Bursa E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Kapalı Spor Salonu'nda gerçekleştirildi.

12.05.2014 günü, 10 Mayıs 2014 tarihinde Danıştay'ın kuruluş yıldönümünde TC Başbakanı' nın, kürsüde konuşmasını yapan TBB Başkanı Sayın Metin Feyzioğlu'na haksız müdahalesi yapılan basın açıklaması ile kınanmıştır.

Ankara 7.Tüketici Mahkemesi Hakimi İlhan Kara'nın konuşmacı olarak katıldığı '6502 sayılı Tüketici Kanununun Getirdikleri' konulu konferans 16 Mayıs 2014 Cuma günü Adalet Sarayı Konferans Salonu'nda gerçekleştirildi.

Bursa Barosu' nun katılımcıları arasında yer aldığı STAJYER AVUKATLAR ÇALIŞTAYI, 17-18 Mayıs 2014 tarihlerinde İzmir Barosu ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

Bursa Baro Akademisi tarafından 8,9,15,16,22,23 Şubat 2014 tarihlerinde düzenlenen 36 saatlik 'Aktüerya Hukuku Sertifika Programı'na katılıp sertifika ve katılım belgesi almaya hak kazananlara belgeleri 03.06.2014 tarihinde Adliye Sarayında yapılan törenle dağıtıldı.

Şiddetin, kadın-erkek eşitsizliğinin bir sonucu olduğunu vurgulayan "Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesinin" 1 Ağustos 2014'e yürürlüğe gireceği bir basın açıklaması ile duyurulmuştur.

Bursa Barosu'nun en kıdemli avukatları tarafından tertiplenen kahvaltıda, kıdemli avukatlar genç meslektaşlarıyla biraraya geldi.

Bursa Barosu'nun en kıdemli avukatları tarafından tertiplenen kahvaltıda, kıdemli avukatlar genç meslektaşlarıyla biraraya geldi.

Bursa Barosu'nun en kıdemli avukatları tarafından tertiplenen kahvaltıda, kıdemli avukatlar genç meslektaşlarıyla biraraya geldi.

Bursa Barosu'nun en kıdemli avukatları tarafından tertiplenen kahvaltıda, kıdemli avukatlar genç meslektaşlarıyla biraraya geldi.

Sağlık Haberciliği, Etik, Tıbbi ve Hukuki Yansımaları konulu panel, Av. Okan Dursun yönetiminde ve Dr. Ceyhan İrgil ile Esra Öz' ün katılımıyla 5 Eylül 2014 Cuma günü Adalet Sarayı Konferans Salonu'nda gerçekleştirildi.

Bursa Barosu Staj Eğitim Merkezi Farazi Dava ve Duruşma Çalışması, stajyerlerimizin 21 Haziran 2014 tarihinde 2. ve 4. Ağır Ceza Mahkemesi duruşma salonunda gerçekleştirdikleri sözlü sunmalarıyla tamamlanmıştır. 4 Temmuz 2014 tarihinde gerçekleştirilen plaket töreninde, katkılarından dolayı Değerlendirme Kurulu'nda yer alan avukatlarımız ile Birinci olan gruplara Baro Başkanı Av.Ekrem Demiröz ile Baro Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından plaket ve başarı belgesi verilmiştir.

“Nasıl Bir HSYK?” ‘ Konulu Panel 13.09.2014 cumartesi günü gerçekleştirildi. Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi Oditoryumu’nda düzenlenen panelde; TBB Genel Sekreteri Av Güneş Gürseler’in başkanlığını yaptığı birinci oturuma konuşmacı olarak HSYK 1.Daire Başkanı İbrahim Okur, YARSAV Başkan Yardımcısı Bülent Yücetürk, Yargıçlar Sendikası Genel Sekreteri Mustafa Karadağ ve Demokrat Yargı Derneği Eş Başkanı Dr. Orhan Gazi Ertekin katıldı.

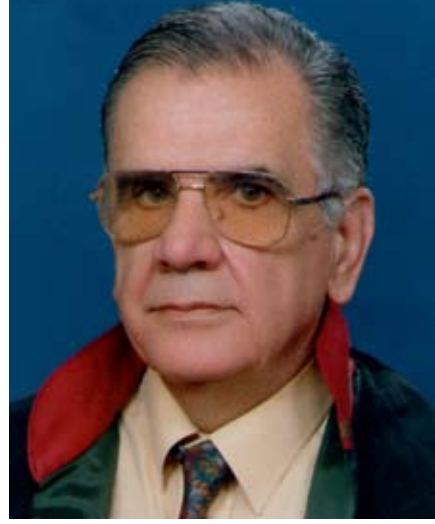
Panelin öğleden sonraki oturumu; Ankara Barosu Başkanı Av.Sema Aksoy’un başkanlığında, İstanbul Barosu Önceki Başkanı Av.Turgut Kazan, Gazeteci Hukukçu Kemal Göktaş, Gazeteci Yazar Ahmet Şık ve Gazeteci Yazar Faruk Mercan’ın katılımıyla gerçekleşti.

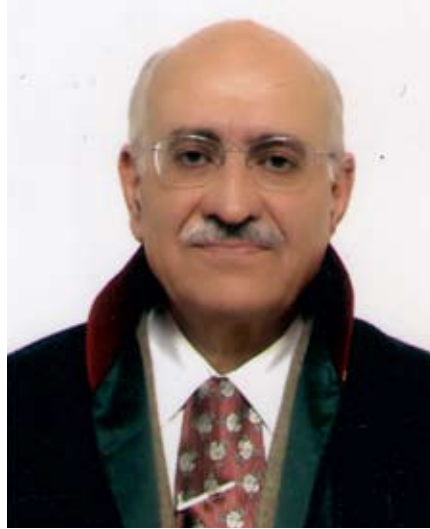
YİTİRDİKLERİMİZ

AV.İSMAİL GÜNEY
Sicil No:409
Vefat Tarihi:22.02.2014

AV.CELAL DÖNMEZ
Sicil No:802
Vefat Tarihi:07.06.2014

AV.ALI ÜSTÜN EREZ
Sicil No:773
Vefat Tarihi:13.09.2014

////

Başkan'ın yazısı

6098 Sayılı Yeni Borçlar Yasası'nın Zamanaşımı
Hükümleri Üzerine Görüşler
Av. Çelik Ahmet ÇELİK

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Yer Alan Genel Ve İvedi İdari
Davalara Uygulanacak Muhakeme Usullerinin Karşılaştırılması
Önder GÜLAÇTI / Nihat TOKTAŞ

Part-Time İş Sözleşmeleriyle Çalışanların Sosyal Güvenliği
Murat ÖZDAMAR / Erden ÇAKAR

Kömürlü Termik Santrallerin Sağlık Etkileri
Prof. Dr. Kayıhan PALA

Bir Romandan Aşk Üzerine Alıntılar
Av. Sedat KARTAL

Yeni İmar Yönetmeliklerine Genel Bakış Ve Değerlendirme
Av. Nezh SÜTÇÜ

Bunlar Karanlık Günler
Av. Tekin ÖZTÜRK

Kamuda Alt İşverenlik (Taşeronluk) Uygulamasında
Gelinen Son Durum
Prof.Dr.Talat CANBOLAT

Av. Şükrü AKMANSOY'u Anarken

Bölünmez Büyüklükteki Tarım Arazilerinin Haczi Ve İcra Yoluyla
Satışı Mümkün müdür?
Av. Mehmet YALÇIN

Her Kaldırım Taşı İçin "Beş Lira" (Öykü)
Av. Tuğba KARADUMAN

Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Ve Tescil Davalarında Vekâlet Ücretine
Dair Yargıtay 1. Başkanlık Kurulunun Kararı ve Hâkimin Takdir Yetkisi
Av. Mehmet Hadi AYTA

Fotoğraf Edebiyat İlişkisi
Av. Pelin YILMAZ

BURSA BAROSU

Adliye Sarayı Ulu Cadde G Blok Kat:1 BURSA
Tel: 0224 251 66 06 - 271 11 94 Fax: 0224 251 62 49